

Obory a bažantnice v kulturní historii

NZM

NZM Čáslav
Muzeum
zemědělské
techniky

NZM Kačina
Muzeum
českého
venkova

NZM Ohrada
Muzeum lesnictví,
myslivosti
a rybářství

NZM Valtice
Muzeum vinařství,
zahradnictví a životního
prostředí

NZM

Prameny a studie | 53

**Obory
a bažantnice
v kulturní
historii**

Obsah Content

Seznam autorů 7

List of Authors

Několik slov úvodem 9

Preface

Robin Ambrož

Lánská obora jako místo významných lovů a politických setkání 10

Lány game preserve as a place of important hunts and political meetings

Lucie Bláhová, Jana Dostálová

Roštýnská obora 28

Roštýn game preserve

František Fabičovic, Přemysl Krejčířík

Zakládání obor v současné době 44

Establishing game preserves at present

Peter Garaj, Tibor Pataky, Dušan Rajský

Legislatívne predpoklady zakladania a prevádzkovania

zvernícových chovov na Slovensku 53

Legislative conditions for starting and running game preserve breeding in Slovakia

Ctibor Határ, Peter Kuric, Patrik Michál, Jozef Spevár

Zvernice a bažantnice na území dnešného Slovenska 64

Game preserves and pheasantries on today's Slovakian territory

Michal Hrib

Reprezentační hony na lesní správě státních lesů a statků v Židlochovicích

a diplomatická jednání se státy Malé dohody v letech 1936 a 1937 81

Representative hunts in the state forests and farms in Židlochovice forest administration and diplomatic negotiations with the countries of Little Entente in 1936 and 1937

Jan Ivanega

„...sich auf ein und andern herrschafften mit der Jagdt erlustigen.“

Organizace loveckých zábav barokních Schwarzenbergů v jižních Čechách 98

„...sich auf ein und andern herrschafften mit der Jagdt erlustigen.“

Organization of hunting entertainment for Baroque Schwarzenbergs in South Bohemia

Pavel Šimek, Simeona Jedličková

Lesní estetika a obory – pohled krajinářského architekta?? 110

Forest aesthetics and game preserves – a landscape architect's view

Anna Kubíková

Historie chovu bažantů při zámku Červený Dvůr 126

History of breeding pheasants in the Červený Dvůr castle

Marcel Lehocký

Zvernica Betliar 134

Betliar game preserve

Pavel Novák

Chotkovská obora – plány a skutečnost 152

Chotek game preserve – plans and reality

Ivan Roček

Pražské obory 161

Game preserves in Prague

Šárka Steinová

Slavné Bennetovské hony na koroptve 171

The famous Bennett hunts for partridges

Kamila Svobodová

Bažantnice v Mikulově 182

Pheasantry in Mikulov

Jozef Šabo

História vzniku zverníc v pohorí Tribeč 195

The history of establishing game preserves in Tribeč mountain range

Markéta Šantrůčková

Vznik a vývoj černínské obory na Jemčině u Jindřichova Hradce 205

The emergence and development of Černín game preserve in Jemčina near Jindřichův Hradec

David Tuma

Vývoj obornictví v českých zemích 215

Development of game preserves in Czech lands

Seznam autorů List of Authors

Ing. Robin Ambrož, Lesní správa Lány
Ing. Lucie Bláhová, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Telči
Ing. Pavel Borusík, Ph.D., autorizovaný krajinářský architekt
Mgr. Jana Dostálová, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Telči
Ing. František Fabičovic, majitel obory Obelisk, Valtice
prof. Ing. Peter Garaj, CSc., Lesnícka fakulta Technickej univerzity vo Zvolene,
Katedra ochrany lesa a poľovníctva, vedúci katedry
Ing. Ctibor Határ, LESY Slovenskej republiky, štátny podnik Banská Bystrica,
generálny riaditeľ
Ing. et Mgr. Michal Hrib, Ph.D., Česká zemědělská univerzita v Praze,
Fakulta lesnická a dřevařská
Mgr. Jan Ivanega, Ústav dějin umění AV ČR, v.v.i.
Mgr. Simeona Jedličková, Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta
Ing. Jana Kohlová, autorizovaný krajinářský architekt Kamenice
Ing. Přemysl Krejčířík, Ph.D., autorizovaný krajinářský architekt, Valtice
Mgr. Anna Kubíková, Státní oblastní archiv Třeboň, archivní oddělení Český Krumlov
Ing. Peter Kuric, LESY Slovenskej republiky, štátny podnik Banská Bystrica,
Generálne riaditeľstvo, referent poľovníctva
Ing. Marcel Lehocký, LESY Slovenskej republiky, štátny podnik, Odštepny závod Rožňava,
referent poľovníctva a ekológie
Ing. Patrik Michál, LESY Slovenskej republiky, štátny podnik, Generálne riaditeľstvo,
referent poľovníctva
PhDr. Pavel Novák, CSc., Národní zemědělské muzeum Praha
Ing. Tibor Pataky, CSc., Lesnícka fakulta Technickej univerzity vo Zvolene,
Katedra ochrany lesa a poľovníctva
doc. MVDr. Dušan Rajský, Ph.D., Lesnícka fakulta Technickej univerzity vo Zvolene,
Katedra ochrany lesa a poľovníctva,
Prof. Ing. Ivan Roček, CSc., Česká zemědělská univerzita v Praze,
Fakulta lesnická a dřevařská
Ing. Jozef Spevár, LESY Slovenskej republiky, štátny podnik Banská Bystrica,
Generálne riaditeľstvo, výrobo-technický riaditeľ
ThDr. Mgr. Šárka Steinová, Th.D., Národní zemědělské muzeum Praha
Mgr. Kamila Svobodová, Ph.D., Národní zemědělské muzeum Praha
Ing. Jozef Šabo, LESY Slovenskej republiky, štátny podnik, Odštepny závod Topoľčianky,
referent dopravy a mechanizácie
PhDr. et Ing. Markéta Šantrůčková, Ph.D.
Doc. Ing. Pavel Šimek
Mgr. David Tuma, Ph.D., Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni

Ve dnech 5.–7. listopadu 2014 uspořádalo Národní zemědělské muzeum Praha s Lesy Slovenskej republiky, š. p. – Lesnickým a dřevářským muzeem ve Zvolenu a Lesy České republiky, s. p. mezinárodní konferenci na téma **Obory a bažantnice v kulturní historii**.

Mezioborová konference se konala na zámku Ohrada u Hluboké nad Vltavou, kde představila obora bažantnice jako jedinečný prvek kulturní krajiny. Na konferenci zaznělo celkem Příspěvků a většinu z nich přináší předkládaný svazek *Pramenů a studií*. Na jeho stránkách najdeme jak originální články, tak i přehledné studie, které shrnují již známé poznatky. Výsledkem je jedinečné dílo, které v ne-bývalém rozsahu přispívá k hlubšímu poznání obor a bažantnic v kulturní historii.

Při provádění redakčních korektur jsme se omezili na sjednocení citačních pravidel a na drobné stylistické úpravy. Za rozsah, obsah a vybavení jednotlivých příspěvků si ručí autoři sami.

Předkládaný svazek *Pramenů a studií* postihuje vícero oblastí obor a bažantnic v kulturní historii. Věnuje se historii vzniku obor a chovu zvěře na území České a Slovenské republiky, přibližuje obory a bažantnice jako významné krajínotvorné a urbanizační prvky, zabývá se historií budování bažantnic a dalších zařízení pro chov pernaté zvěře a v neposlední řadě seznamuje čtenáře s oborami a bažantnicemi jako místem stekávání a politických debat.

Na vzniku celého svazku se podíleli historici, archiváři, zahradní architekti a samozřejmě pracovníci v oboru. Doufáme proto, že si najde své místo v knihovně všech zájemců o kulturní historii.

Šárka Steinová

Lánská obora jako místo významných lovů a politických setkání

Lány game preserve as a place of important hunts and political meetings

První zmínky o lovech na Křivoklátsku jsou starší již více jak 1000 let. i proto bývá Křivoklátsko označováno za „Kolébku české myslivosti“ a vznik Lánské obory lze považovat za logické východisko pro prezentaci tehdejšího lovectví a myslivosti ve zdejší oblasti. Lovecká a politická setkání napříč staletími podávají svědectví o jejich významnosti v kontextu historickém.

Príspevek mapuje nejdůležitější lovy a politická jednání v Lánské oboře z období Valdštejnů, Fürstenberků, Československého a Českého státu. Dále prezentuje změny ve způsobech lovu zvěře a odlišnosti ve využívání Lánské obory v proměnách času.

The first mentions about hunts in the Křivoklát region are older than 1000 years. That is why the Křivoklát region is often called the “Cradle of Czech forestry” and the establishment of the Lány game preserve can be considered as the logical starting point for presenting hunting and forestry in that area at that time. Hunting and political meetings across the centuries are a testimony of their importance in the historical context.

The presentation maps the most important hunts and political meetings in the Lány game preserve from the periods of the Wallensteins, the Fürstenbergs, Czechoslovakia and the Czech Republic. It also presents the changes in various ways of hunting and the differences in the use of the Lány game preserve throughout the ages.

Význam Křivoklátska v období Přemyslovců

Abychom lépe pochopili význam vzniku Lánské obory, je nutné se vrátit o několik století zpět, neboť Křivoklátsko bylo významným geopolitickým krajinným prvkem již v období prvních Přemyslovců. Kopcovitý, málo úrodný a lesnatý kraj, tzv. zeměpanský hvozď podél Berounky a jejích přítoků, nebyl v minulosti příliš kolonizován a stal se tak vhodným útočištěm pro zvěř. Prvními známými sídly v této oblasti byly lovecké dvorce na Velízi a ve Zbečně; později pak hrad Křivoklát.¹

Zdejší kraj je od prvopočátku lovectví spjat s řadou významných politických událostí, které měly vliv na běh dějin na našem území. Právě na Křivoklátsku dlel v roce 999 knížecí syn Jaromír, když „*Vršovci, rod nenávistný a pokolení zlé, vykonali*

¹ VODVÁŘKA, V.: *V dobách knížat, králů a císařů*. Nepublikováno.

čin ohavný a předtím od věků neslýchaný.“ Zajali mladého Přemyslovce na Velízi a v opilosti ho zle ztýrali. Jaromírův služebník Hovora včas přivedl pomoc a byl za to odměněn hodností lovčího na zbečenském dvorci.²

I druhá událost, k níž došlo přímo na území současné Lánské obory,³ měla souvislost s Vršovci. V roce 1100 zde při adventním lovu zabil nájemný vrah Lorek⁴ knížete Břetislava II. o tom, jaký význam měl ve středověku lov, svědčí i zápis z Kosmovy kroniky o posledních slovech umírajícího Břetislava: „*Mému synáčkovi dejte loveckou trubku mou a kopí; ostatní, co Bůh v své moci uložil, mně nepřísluší, abych mu dal.*“⁵

O oblíbě Křivoklátska jako ráje vznešených honů svědčí i další zápisy. V roce 1124 trávil na loveckém dvorci ve Zbečně vánoční čas do Tří králů kníže Vladislav se svou družinou. Kromě Křivoklátska se postupně objevují záznamy o dalších loveckých hrádcích – Týřov, Jivno, Nižbor, Jenčov, Hlavačov, Džbán anebo Leontýn. o významu těchto staveb a o politických jednáních, která zde probíhala, vypovídají dochované listiny datované na těchto lokalitách. Např. na listině knížete Bedřicha z roku 1183, vydané ve Zbečně, je uvedeno 32 svědků. Mezi nimi najdeme významné osobnosti, jako jsou Vojtěch, arcibiskup salcburský; Jindřich, biskup pražský; Florián, probošt vyšehradský anebo knížecí kancléř.

Známy svou loveckou vášní byl král Přemysl Otakar I. (1155–1230), ale zejména jeho syn Václav I. (1205–1253). Nacionalisticky orientovaný kronikář řečený Dalimil tuto vášň kritizuje a přičítá ji snaze o napodobování a zavádění mravů a zvyků cizího rytířstva.⁶ Autor tzv. Příběhů krále Václava I. píše, že panovník „*oddav se libosti těla svého, počal jest milovati život i samotě a na zámcích nebo dvorcích k tomu posta-vených /castella et domos ad hoc fabricata/ s malým průvodem samotén přebývati ...*“⁷

O tom, že zeměpanský hvozd měl velký význam i v období Karla IV. (1316 až 1378) svědčí to, že hrad Křivoklát⁸ byl v navrhovaném zákoníku Maiestas Carolina (1350–1351) zahrnut mezi hrady, které žádný příští český panovník nesmí prodat

2 KOSMOVA KRONIKA ČESKÁ, Svoboda, Praha 1972.

3 Jedná se o lokalitu Hrozný, nebo V hrozném (FRANĚK A.; RENNER J.: *Zrádný Lorek*. In: *Rakovnicko a Křivoklátsko v pověstech*, Rakovník 1915, s. 53–55.). Toto pomístní pojmenování se dochovalo do současnosti (VODVÁŘKA, V.: *Lány a okolí ve světle místních a pomístních jmen*, SOkA Rakovník – SOA v Praze, Rakovník 2006, s. 38–40.) a je zachyceno i v lesnických mapách Lesní správy Lány.

4 Lorek zavraždil knížete Břetislava II. údajně z podnětu Vršovců Božeje a Mutiny.

5 KOSMOVA KRONIKA ČESKÁ, Svoboda, Praha 1972.

6 Ve své kronice Dalimil charakterizoval loveckou vášň krále Václava I. následovně:

*I počť král za obyčej honiti
se psy v svém domu bydliti.
Honě v lese oko ztratí,
V lese se je přebývati.
Na Křivoklátě přebýváše
a o Pražě nic nedbáše.*

*On však lovil se psi lájí,
v síních smrad měl jako v psinci,
oko ztratil při šťvanici,
víc než doma býval v háji,
jezdil křivoklátským krajem
a o Prahu neměl zájem.*

NEJSTARŠÍ ČESKÁ RÝMOVANÁ KRONIKA TAK ŘEČENÉHO DALIMILA. K vydání připravili B. Havránek a J. Daňhelka. Praha 1957, kap. 81.

KRONIKA TAK ŘEČENÉHO DALIMILA. Novočeský překlad Hana Vrbová. Svoboda, Praha 1977, s. 144.

7 MENCLOVÁ, D: *České hrady I*, Odeon, Praha 1972, s. 189 n.

8 V Maiestas Carolina byl Křivoklát uveden pod původním jménem *Hrádek*.

a ani zastavit. Za Karlovy vlády se ve zdejších lesích provozovalo po francouzském vzoru sokolnictví spojené s lovem vodního ptactva a divokých holubů.⁹

Lovu se s velkou vášní věnoval i Karlův syn Václav IV. (1361–1419). Ten byl označován Francescem Petrarcou jako *robustus venator*.¹⁰ Za jeho vlády se lovila zejména *branná* zvěř (medvědi, rysové, vlci), zvěř černá a silní jeleni.

Charakteristickým způsobem lovu na Křivoklátsku v období středověku byly štvanice. To bylo dáno zejména zbrojním vybavením středověkého lovce (luk a šípy, lovecké kopí, meč a tesák). Organizace takového lovu byla poměrně náročná a vyžadovala přítomnost zkušeného personálu, kvalitních koní, ale zejména dobrých loveckých psů různého typu (slídníci, krevní psi).¹¹ Uštvanou zvěř lovec usmrtil buď loveckým tesákem nebo mečem (jeleni). U černé zvěře se často využívalo loveckých kopí. K dorozumívání při lovu sloužily především různé signály loveckých rohů. Štvanice byla dlouho nejoblíbenější formou lovu a panovníci si ji často pro sebe vyhrazovali různou formou výnosů.¹²

Křivoklátsko za vlády Habsburků

V letech 1547–1566 zastával úřad místodržitele v českých zemích Ferdinand II. Tyrolský (1529–1595). V této době dochází k rozvoji renesančně pojaté myslivosti s velkými a nákladnými hony. Na Křivoklátsku je také vysazována celá řada druhů importované zvěře. Z Ruska byli dovezeni zubři a sobi, z Tyrol si nechal Ferdinand přivést sviště a kozorožce. Rozmáhající se móda naháňkových honů vyžadujících co nejvyšší stavy zvěře vedla k tomu, že r. 1549 bylo všem majitelům okolních panství zakázáno na dobu 5 let lovit vysokou zvěř na těch pozemcích, které těsně souvisí s Křivoklátskem.¹³

Náruživým lovcem býval v prvních letech své vlády císař Rudolf II. (1552–1612). Hrad Křivoklát byl pro kultivovaného aristokrata příliš ponurý a studený, proto zakoupil ves Lány s poměrně novou tvrzí, kterou nechal v r. 1592 přestavět na pohodlný lovecký zámek, odkud mohl pořádat lovecké výpravy do křivoklátských lesů.¹⁴ Tento krok měl velký význam pro Lány a následný vznik obory, a to i přesto, že zájem Habsburků o Křivoklátsko postupně upadal. Roku 1658 přešlo celé křivoklátské panství jako zástava do rukou Schwarzenberků a v roce 1685 majetek odkoupil za 400 000 zl. Arnošt Josef z Valdštejna. Valdštejnové si uvědomovali, že Křivoklátsko není krajem průmyslovým, ale ponechali mu statut významné lovecké oblasti. Tento fakt potvrdili i vydáním lesního řádu (r. 1690) a prosazováním ochranných opatření, vedoucích ke zvýšení stavů zvěře (např. uzavírání nových smluv o nelovení zvěře

⁹ ŠIMAN, K.: *Křivoklátsko – kolébka české myslivosti*. In: Křivoklátský památník 21. IX. 1947, péčí ČSMJ – Zemského svazu Čechy za redakce M. Endlera a O. Kokeše, Praha 1947.

¹⁰ Silný lovec.

¹¹ Dnešní barváři.

¹² JANOUŠEK, E.: *Myslivost na Křivoklátsku*, rukopis.

¹³ VODVÁŘKA, V.: *V dobách knížat, králů a císařů*. Nепublikováno.

¹⁴ Tamtéž.

na hranicích panství). Svoji roli sehrála jistě i skutečnost, že Valdštejnové se museli zavázat, že na požádání císařského dvora budou pořádat pro příslušníky habsburské dynastie okázalé hony a zvěř na Křivoklátsku že budou pro tyto účely všemožně chránit.¹⁵ S rozvojem palných zbraní se také mění samotné pojetí lovu.

Vznik velké valdštejnské obory

Aby mohlo být se zvěří efektivně nakládáno, aby se snížily škody zvěří na okolních polích¹⁶ a aby bylo potlačeno pytláctví, přistoupili Valdštejnové k zaplácování rozsáhlé části Křivoklátska. Pytláctví se nebývale rozmohlo v období třicetileté války a mezi lesním personálem a pytláky často probíhal boj na život a na smrt. Dalo by se očekávat, že c. k. soudy budou stát na straně valdštejnských lesních úředníků, ale ve skutečnosti byli fořtknechti zasahující proti lesnímu pychu velmi přísně souzeni a často vězněni. Dva roky v žaláři strávil kvůli válce s pytláky dokonce i tehdejší křivoklátský landjágr¹⁷ Jan Kryštof Rayman. V roce 1713 již došla Janu Josefovi trpělivost, a když se sám v nově vznikající oboře setkal tváří v tvář s pytlákem, odeslal králi Karlovi VI. žádost o zpřísnění trestů za lesní pych. V tomto dopise¹⁸ můžeme nalézt i první zmínku o stavbě oborního plotu. První dřevěná hradba se táhla od Lán k Řevničovu a k Lužné a její délka byla 25 100 dolnorakouských sáhů (přibližně 47 km). Rozloha takto vzniklé obory byla 49 194 měř, což odpovídá ploše 9 436 ha.¹⁹ Jan Josef z Valdštejna sám osobně na stavbu oborního plotu dohlížel.

15 Po odkoupení křivoklátského panství se Valdštejnové zavázali splnit požadavek císaře, že na panství musí zachovat vysoké i nízké lesy, porosty, hory a údolí se všemi honebními a lesními právy, vysokou i nízkou honitbou.

16 Jednalo se zejména o problematiku severní hranici panství s Martinicí ze Smečna.

17 Vrchní myslivec.

18 Žádost hraběte Jana Josefa Waldsteina na císaře Karla VI. k přidržení královských apelací v Praze, aby pytláctví dle císařských patentů trestáno bylo: *Nejjasnějšímu, velkomožnému a nepřemožitelnému římskému císaři, také Germanie, Hispanie, Hungarie a Böhému králi. Nemoha zatajiti V. Mjst., že jak otec můj Arnošt Jos. hrabě Waldstein, tak i já při tabelárním nastoupení otcovských statků měli jsme na zřeteli přivést myslivce a myslivost na panství Křivoklátském k zvestupu a pytláctví co možná omeziti. K tomu cíli rozmnožen nejen myslivecký personál, nýbrž započato i s velkou prací se stavbou oborního plotu, což s velkou pilí sleduji, aby honitba v kupní smlouvě V. cis. a král. Mjst. per expresum vyhrazena na řečeném panství Křivoklátském zachována zůstala, leč v maření mé dosavadní bdělosti vyskytli se různí pytláci, nad nimiž moji myslivci se vsí pozorností bdí a jež na došlé udání jsou stíháni soudně, kvůli nimž ve sváteční dny moji lidé mši svatou často zanedbávají musí, poněvadž pytláci se domnívají, že v době služeb božích nebudou tak snadno polapeni. Díky tomu, že jsem nevyšší bdělostí nedávám v čas se tomu nepředěšlo, nejsou ani moji lidé bezpečni. Proto žádám nejposlušněji V. cis. Mjst. o nařízení Conformitale allegetorum na král. appellation v Praze, aby proti pytlákům postupovaly per viam inquisitivně a tyto k odstrašení jiných k zaslouženému trestu přidržovaly. Bude-li zlo to tak málo trestáno, bude se rozrůstat, proto žádám V. Mjst. o nařízení o použití dotyčných patentů, aby honitby v zemi udrženy býti mohly neporušené a máje nepochybnou naději na příznivé nařízení atd.*

Jan Jos. Waldstein

19 MAXERA, R.: *Pamětní listy z dějin panství křivoklátského*. SOKA Rakovník, knihovna archivu, sign. D 98 R, strojopis z roku 1927, xerokopie.

Pro Valdštejny bylo pořádání honů otázkou reprezentace i demonstrací vlastnických práv k majetku, jenž byl původně královský. Přijetí pozvání na hon však nebylo možné považovat za samozřejmost. Důkazem je například marná snaha Františka Antonína Šporka, aby se Karel VI. zúčastnil lovu na lyském panství roku 1723.²⁰

Poměrně známou a dobře zmapovanou loveckou akcí je hon pro císařovnu Alžbětu Kristýnu Brunšvickou v roce 1721. Když hrabě Jan Josef z Valdštejna zjistil, že císařovna bude pobývat na ozdravném pobytu v Karlových Varech, využil příležitosti a po kladném vyjádření císařovny k jeho pozvání začal s přípravami na okázalý hon v nově vzniklé oboře²¹. Alžběta Kristýna, známá svou vášní k lovu, uměla jezdit na koni a výborně střílet. Aby však mohl být plánovaný „*zastavený hon*“²² úspěšný a aby odpovídal úrovni císařského majestátu, bylo potřeba zajistit dostatečné množství zvěře a v místě připravovaného honu vytvořit celý areál, který se skládal ze střeleckého altánu pro císařovnu, z ohrad pro nadehnanou zvěř a z pavilónů určených k občerstvení pozvaných hostů. Kromě jídelny se zde nacházely i místnosti pro osobního someliéra a cukráře, stany pro císařovnin doprovod, její apartmán a osobní stan, vyzdobený sametem a damaškem. Nad vstupem se vypínala císařská orlice s českým lvem na prsou. Valdštejn prostředky skutečně nešetřil.

Hlavní nadháněcí práce s pomocí plátů a zradidel se prováděly v noci ze 13. na 14. června ve dvou směrech pod vedením valdštejnských fořtknechtů, adjunktů a hajných. Celkem se podařilo nahnat do tzv. *novodomského* prostoru kolem 1000 ks zvěře. Do nadhánění se zapojili i místní poddaní v rámci robotní povinnosti.

Když 26. června 1721 dorazila v 10 hodin císařovna se svým početným doprovodem do prostoru *Nového Domu*, proběhlo uvítání doprovázené malou vojenskou přehlídkou s poctami. Ihned poté se Alžběta Kristýna odebrala do plachtové ohrady, v jejímž centru dominoval lovecký altán. Po krátkém odpočinku zahájil Jan Josef velkolepý hon. Valdštejn stál císařovně po pravici a po její levici byl připraven nabíjet s puškou.

Zvěř k hlavnímu výběhu naháněli myslivci na koních a pomocí důmyslného mechanismu ji postupně vpouštěli do hlavní ohrady přímo před mušku císařovny, která jediná měla toho dne právo lovit. Příchod silného jelena ohlašovalo zatroubení na lesní roh. Lánská farní kronika poznamenává, že prvního jelena, kterého složila, věnovala prý Alžběta Kristýna ze žertu jägermistrovi Zikmundu Raimanovi.²³ Jeden špatně zasažený jelen běžel prý dále přímo proti panovnici a na dvacet kroků před ní teprve klesl k zemi, jako by poklekl a děkoval za to, že se mu dostalo smrti právě z jejích rukou.²⁴

Celé „*barokní divadlo*“ sledovalo údajně až 1000 přihlížejících²⁵, zejména z řad poddaných robotníků a pomocníků z okolních měst. Diváků bylo tolik, že musely být

20 PREISS, P.: *František Antonín Špork a kultura jeho doby v Čechách*, s. 208–220.

21 O tom, že jeho pozvání bylo císařovnou přijato, věděl již 2. června. Důkazem je dopis, ve kterém o této skutečnosti informuje svého příbuzného Leopolda Viléma (Vs Křivoklát, inv. č. 894, sign. SA i 21, fol. 9–10). *Eigenstelltes Jagen*.

22 ZUBR, L.: *Prameny k dějinám obce Lány*, s. 152. SOKA Rakovník, fond Leopold Zubr.

24 ČECH, J.: *Císařské hony na Křivoklátsku u Valdštejnů*. Rakovník 1992, s. 13.

25 HRBEK, J.: *Císařský hon na křivoklátském panství v roce 1721*. Rakovnický historický sborník VII/2011. Státní oblastní archiv v Praze – Státní okresní archiv Rakovník. ISBN 978-80-86772-55-4.

přistaveny vysoké vozy. Ti, na které se nedostalo, obsadili okolní stromy. Po ukončení loveckého dne, kolem 7. hodiny večerní, činil výřad císařovny 138 kusů zvěře vysoké (2 osmnácteráci, 6 šestnáctéráků, 10 čtrnáctéráků, 20 dvanáctéráků, 26 desateráků, 16 osmeráků, 25 slabších jelenů, 25 laní a 8 kolouchů).²⁶ Z důvodu dodržení časového itineráře se upustilo od pořádání poslední leče s černou zvěří. Před odjezdem Alžběta Kristýna²⁷ veřejně poděkovala Valdštejnovi i jeho manželce Eleonore Marii a pokračovala dále do Smečna.

O tom, jak velice si návštěvy císařovny Alžběty Kristýny Jan Josef z Valdštejna považoval, svědčí i to, že na památku tohoto honu nechal v roce 1723 na místě jeho konání vztyčit pískovcovou sochu svatého Jana Nepomuckého, jejímž autorem byl pravděpodobně Matyáš Bernard Braun, a na blízkém rozcestí do Lán a Křivoklátku zřídit kapličku sv. Alžběty. Dále byl na císařovninu počest *Novodomský* revír přejmenován na *Alžbětinský*.²⁸

Prototypon“ – rytina zobrazující samotný hon, vytvořená Janem Františkem Fischerem dle návrhu Johanna Petera Bredaela

- ²⁶ V tomto termínu museli být jeleni loveni v lýči (paroží je ještě pokryto kůží), což je při dnešním pojetí myslivosti nemyslitelné (pozn. autora).
- ²⁷ Filosofickou otázku o charakteru císařovny si položil křivoklátský lesník Rudolf Maxera: „*Nebyla snad tak surovou, aby byla pociťovala rozkoš z tohoto masakru. Ale ctižádost z vykonání neobyčejného rekordu utlumila v ní v těch okamžicích atavistické vášně úplně lidský cit.*“ (MAXERA, R.: *Myslivost v hloubi Křivoklátských lesů*. SOKA Rakovník, knihovna archivu, sign. C 1309 I-II R, strojopis z let 1932–1934, xerokopie.)
- ²⁸ ČECH, J.: *Císařské hony na Křivoklátsku u Valdštejnů*. Rakovník 1992.

Patrně v souvislosti s odhalením plastiky Jana Nepomuckého se dostalo Valdštejnovi další vysoké pocty. Při příležitosti návštěvy samotného císaře Karla VI. na zámku v Lánech směl hrabě dne 5. srpna 1723 uspořádat pro panovníka neobvyklý lov. Císař se pohyboval terénem na loveckém voze, jehož konstrukci prý sám navrhl, taženého volským čtyřspřežím. Karel VI. pohodlně seděl na otáčecí židli, která mu umožňovala rychlou střelbu do všech stran; za ním stáli na voze dva myslivci, kteří mu zezadu nabíjeli pušku.²⁹ Podle ústní tradice byli oba nabíječi stejně velcí a neobyčejně hezcí; vybrala prý je osobně císařovna Alžběta Kristýna, která zde byla přítomna s šestiletou Marií Terezií. V poledne bylo u jedné hájovny poblíž Nového Domu připraveno pohoštění na třech stolech: u jednoho zasedlo panstvo, u druhého myslivci a u třetího honci. Dotyčná samota nese dodnes název *Tři stoly*. Po celodenním lovu čítal výřad 120³⁰ ks zvěře (z toho 109 jelenů).

Na třech stolech bylo u téže hájovny prostřeno i v roce 1730, kdy císařovna Alžběta opět pobývala na zámku v Lánech. Tehdy pro ni byl uspořádán hon v luženském revíru a ona při něm složila 46 jelenů.³¹

Císař Lány navštívil ještě několikrát, ale výsledky dalších lovů lze bohužel doložit jen obtížně. Přesto můžeme konstatovat, že hrabě Valdštejn se v rámci aristokratické společnosti v Čechách těšil mimořádné vážnosti a Křivoklátsko se svou oborou patřilo mezi vyhlášené lovecké destinace.

Fürstenberkové na Křivoklátsku

V roce 1731 se valdštejnského dědictví ujala hraběnka Marie Anna z Valdštejna, provdaná už od r. 1723 za knížete Viléma Arnošta z Fürstenberka. Fürstenberkové oboru a Křivoklátsko dále zvelebovali. Důkazem může být stavba kamenné oborní zdi od Pusté Dobré do Lužné u Rakovníka,³² zřízení dvousemestrové lesnické školy na Křivoklátě (1838), rozšíření a zdokonalení silniční sítě a rovněž (1828–1838) výstavba Pražsko – lánské koněspřežní dráhy.³³ Jednalo se o dopravní tepnu určenou k přepravě dřeva z Křivoklátska. Důležitou změnou pro velkou valdštejnskou oboru byl také Honební pořádek z roku 1817 vydaný Jáchymem Egonem z Fürstenberka.

²⁹ HRBEK, J.: Císařský hon na křivoklátském panství v roce 1721. Rakovnický historický sborník VII/2011. Státní oblastní archiv v Praze – Státní okresní archiv Rakovník. ISBN 978-80-86772-55-4.

³⁰ Někde se uvádí „pouze“ 112 kusů.

³¹ VODVÁŘKA, V.: *Lány a okolí ve světle místních a pomístních jmen*, SOKA Rakovník – SOA v Praze, Rakovník 2006, s. 115–117.

³² Karel Egon I. z Fürstenberka si uvědomoval obtížnost udržování stávajícího dřevěného oplocení, a proto v roce 1777 započal se stavbou kamenné oborní zdi. Ta se táhla od hájovny Pustá Dobrá až k budovám lesní správy v Lužné. Kámen na její stavbu byl dovážen z okolních opukových lomů a za spojovací materiál sloužil pouze jíl a hlína. Zeď byla dlouhá 10 520 sáhů (přibližně 20 kilometrů) a její stavba trvala 10 let. Náklady na stavbu kamenné zdi dosáhly 5 742 zlatých. Zbývající část oplocení byla nahrazena novým dřevěným plotem. (AMBROŽ, R.: *Lánská obora – 300 let*. Lesní správa Lány, Kancelář prezidenta republiky, ISBN 978-80-260-3191-8.)

³³ V letech 1830–1873 vedly lánským katastrem koleje Pražsko – lánské koněspřežní dráhy, druhé železnice na evropské pevnině. v r. 1830 činila jejich délka (61,6 km) téměř 43 % evropské a bezmála 28 % světové železniční sítě. (VODVÁŘKA, V.: *Koleje do křivoklátských lesů*, Kladno 2013.)

Došlo ke zrušení původní obory z roku 1713 a k jejímu rozdělení na dvě menší části – oboru *Lánskou* pro zvěř vysokou a oboru *Řevničovskou* pro zvěř černou. V Honebním pořádku je také uvedeno, že lesnímu personálu bylo povoleno lovit lovné jeleny od osmi až do deseti konců. Dvanáctěrací a silnější jeleni měli být hájeni pro hosty.³⁴ Za éry Fürstenberků dochází k rozvoji celé řady speciálních druhů lovů.³⁵

Lánská brána do obory

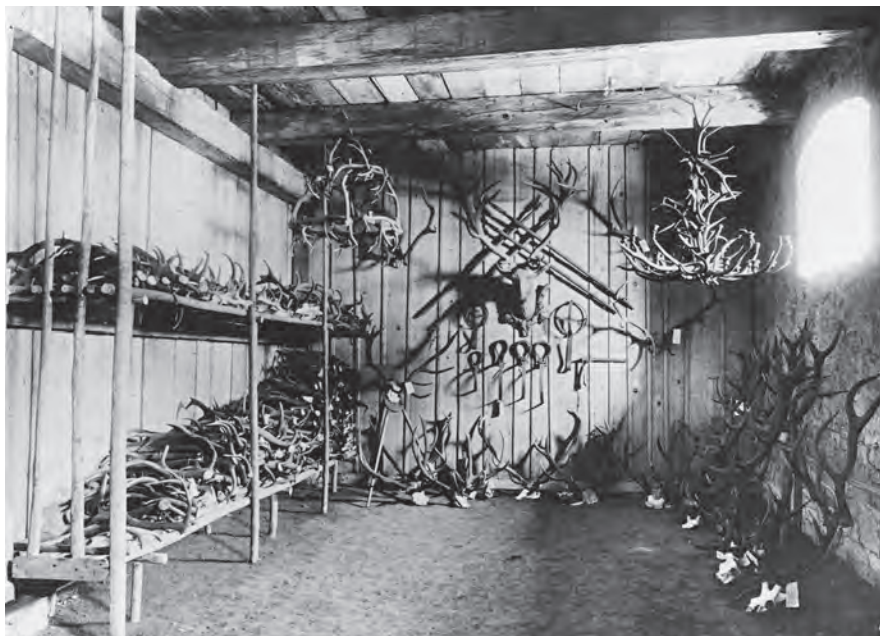
Můžeme jmenovat například *honbu se zradidly* a *hon obstavený kontra* dle instrukcí Emila z Fürstenberka anebo *obstavenou honbu tmavou závěrou*³⁶ (1865). K realizaci těchto honů sloužilo vybavení Lánské zbrojnice.³⁷

³⁴ Honební pořádek ze dne 5. 9. 1817 pro panství Křivoklátské. (MAXERA, R.: *Myslivost v hloubi Křivoklátských lesů*, 1935.)

³⁵ Z Francie přichází móda parforsních honů. Pro podmínky Lánské obory však tento způsob lovu nebyl příliš vhodný z důvodu terénních poměrů, nevhodného rozdělení lesa (využívalo se spíše nově založených obor na rovinách, kde byla jednotlivá lesní oddělení rozdělena širokými průseky). Francouzská šlechta se dívá na německé pojetí honů s netajeným despektem (JANOUSEK, E.: *Myslivost na Křivoklátsku*, rukopis.).

³⁶ *Kesseljagd im Dunkelzeug*

³⁷ Stav Lánské zbrojnice z roku 1873: 1038 běž. sáhů pláten v 25 polích v délkách 35 až 50 sáhů 1 sáh vysokých, 232 běž. sáhů lapacích sítí na vysokou, 647 běž. sáhů lapacích sítí na vlky a srnčí, 101 běžných sáhů svinských sítí, 902 sáhů odrazových sítí, 2000 běžných sáhů zradidel plátěných, 5 kusů nosných sítí na vysokou se 2 bidly, 1026 kovaných rozsoch (vzpěrných tyčí), 111 kovaných rozsoch malých, 8 kovaných vidlic zdvihacích a 2 železné průboje (MAXERA, R.: *Myslivost v hloubi Křivoklátských lesů*, 1935 a VODVÁŘKA, V.: *Lány a okolí ve světle místních a pomístních jmen*, SOKA Rakovník – SOA v Praze, Rakovník 2006, s. 109–111.). Část loveckého plátna z Lánské zbrojnice lze nalézt v depozitáři NZM Ohrada (pozn. autora).

Lánská zbrojnice v období Fürstenberků

O významných návštěvách v Lánské oboře se můžeme dozvědět ze zpráv lesního inspektora Františka Nittingera. Dne 1. 9. 1835 píše knížeti, že francouzský král Karel X. byl třikrát na Lánech³⁸ (v letech 1833–1835). V roce 1934 zde lovil jeleny ruský velkokníže Michal doprovázený královskými würtensberskými princí Bedřichem a Augustem.

Rozsáhlé přípravy vyžadovaly i hony pro korunního prince Rudolfa v letech 1878–1880 a 1883. Poznámky zabíhající do všech podrobností si činil sám Emil z Fürstenberka a předcházelo tomu i studium dvorních honů z roku 1721. Emilovy detailní zápisky obsahují pokyny pro přepravu hostů z nádraží, jídelní lístky,³⁹ dispozice k šoulačce a uzavření privátních cest a pěšin a vyrozumění okresního hejtmanství c. k. četnictva v Rakovníku. Mezi pozvanými hosty kromě korunního prince byli i nejvyšší hofmistr hrabě Bombelles, křídelní pobočník rytíř Bakalovič, hrabě Valdštejn st. i ml., Clam-Martinic, Clam-Gallas, hrabě Nostic a kníže Windischgrätz.⁴⁰ Při honu na vysokou dne 11. srpna 1878 ulovil korunní princ Rudolf 7 jelenů, 3 daňky a 4 srnce. Lovila se pouze zvěř parohatá. Při dvorním honu dne 24. srpna 1879

³⁸ 23. 7. 1833 s Král. Výs. princem Angoulemem, 4.–5. 11. 1834 a 22.–23. 7. 1835 (MAXERA, R.: *Myslivost v hloubi Křivoklátských lesů*, 1935.).

³⁹ Jídelní menu sestavoval princ Emil sám ve francouzštině.

⁴⁰ MAXERA, R.: *Myslivost v hloubi Křivoklátských lesů*, 1935.

Fürstenberkové na lovu v Lánské oboře (1905)

obohatit arcivévoda výřad o 1 dvanáctáka, 1 šesteráka, 1 vidláka, 1 špičáka, 2 laně, 1 tele,⁴¹ 1 dančí kozu⁴² a 1 bachnu.⁴³

Velice prestižní záležitostí pro Fürstenberky byly i návštěvy arcivévody Františka Ferdinanda d'Este. Jeho lovecká vášeň byla vyhlášena snad po celé Evropě, a proto není divu, že následník trůnu několikrát zavítal i do Lán. o jeho přízeň však kromě lánského knížete Maxe Egona II. z Fürstenberka usiloval i smečenský hrabě Clam–Martinic. Tito dva aristokraté se často „trumfovali“, kdo uspořádá pro Františka Ferdinanda nákladnější hon, který by dokázal uspokojit jeho vysoké nároky.

Na poslední návštěvu zavítal následník trůnu do Lán a do Smečna dne 28. října 1913, kdy se oba hostitelé domluvili na spolupráci a připravili vzácnému hostu bohatý lovecký program. Na dopoledne přichystal Max Egon hon na černou zvěř v Lánské oboře a po obědě v lánském zámku odcestoval arcivévoda na smečenské panství, kde strávil odpoledne lovem zajíců a bažantů.

Přípravy na lov v Oboře trvaly dlouhé tři měsíce. V oblasti *Marjánčina* nad *Klíčavským luhem* sháněli divoká prasata do mlaziny obehnané hradbou. V úžlabí nad *Klíčavskou hájovnou*, kam směřovalo nálevkovité vyústění oplocení, byl připraven pro Františka Ferdinanda zásed.

⁴¹ koloucha

⁴² danělu

⁴³ MAXERA, R.: *Myslivost v hloubi Křivoklátských lesů*, 1935.

V den lovu vytlačovali pomocníci prasata postupně ven z komory za pomoci sviňských oštěpů. Nadháněči se pohybovali po vyvýšených laťových lávkách, aby zůstali chráněni před podrážděnou zvěří. Arcivévoda mezitím klidně na zásedu pročítal vídeňské noviny, a když se blížil nějaký kus černé zvěře, byl upozorněn osobním myslivcem. Ten se pouze zlehka dotkl ramene významného hosta a podal mu nabitou pušku. Po výstřelu se František Ferdinand opět zahloubal do novin. Po ukončení leče zůstalo v ohni 77 kusů a dosledem bylo nalezeno dalších 22 kusů.

Výřad (výloha) se konal až o desáté hodině večerní v prostranství před lánským zámkem a čítal celkem 98 kusů černé zvěře. Kolem výřadu stáli v pozoru lesní úředníci s rozžehnutými pochodněmi. Arcivévodu a suitu aristokratů uvítali slavnostní fanfárou na lesní rohy. Na závěr poděkoval lánský kníže Maxmilián Egon II. lámanou češtinou přítomnému lesnímu personálu a zvýšeným hlasem pronesl přání: „*Dá Bůh, že budeme i v příštím roce s panem arcivévodou honiti a za něho bojovat*“, čímž popudil všechny přítomné Čechy. Jeho přání se však vyplnilo jen z té horší poloviny. Zavraždění Františka Ferdinanda d' Este v Sarajevu dne 28. června 1914 způsobilo, že už v budoucnu nikde nehonil, ale naneštěstí vedlo především k rozpoutání 1. světové války a zavinilo, že i lánský lesní personál byl nucen prolévat krev v bojích za zájmy habsburského domu.⁴⁴

Lánská obora v období první republiky

Se vznikem Československa vznikl i požadavek na zřízení přechodného a letního sídla pro prvního prezidenta Tomáše G. Masaryka. Návrh na zakoupení lánského zámku s přílehlou Oborou a statkem vzešel od tehdejšího kancléře a zaníceného myslivce JUDr. Přemysla Šámala. Lány předurčovalo k volbě za prezidentské sídlo několik skutečností: reprezentativnost, účelná jednoduchost vnitřního vybavení zámku, kvalitní silniční a železniční spojení s Prahou a samozřejmě i samotná Obora, která se později často stávala místem pro budování nových diplomatických vztahů mladé republiky. Dr. Šámal si velmi dobře uvědomoval, jak může ovlivnit nenucené prostředí loveckých akcí výsledky politických a obchodních jednání. Podle zákona č. 320 z roku 1920 a nařízení o zřízení vedlejšího úředního sídla prezidenta republiky, zakoupil tedy československý stát na základě tržové smlouvy ze dne 15. července 1921 od rodu Fürstenberků velkostatek Lány s Ploskovem a revíry Lány, Ploskov a Běleč.

Naháněk a honů se zpravidla účastnili vyslanci cizích států (rakouský velvyslanec Marek, německý velv. Koch, španělský velv. Caro, holandský velv. de With, belgický velv. de Thieusies, italský velv. Rocco, atd.), ministři, ministerští radové, senátoři a poslanci (ministr dr. Slávik, min. Dr. Pazderka, min. Dr. Spina, min. rada

⁴⁴ VODVÁŘKA, V.: *Lány a okolí ve světle místních a pomístních jmen*, SOKa Rakovník – SOA v Praze, Rakovník 2006, s. 127–129., AMBROŽ, R.: *Lánská obora – 300 let*. Lesní správa Lány, Kancelář prezidenta republiky, ISBN 978-80-260-3191-8.

Dr. Popelka, senátor Křepek, poslanec Dr. Patejdl) a generalita Československé armády (například generálové Syrový, Chalupa, Fajfr, Dvořák, Prchala, Čeček). Nezřídka se loveckých akcí účastnili také velkostatkáři a velkopřemyslníci (Dr. H. Ringhofer, F. Ringhoffer, F. Bloch Bauer). o tom, kdo v Lánské oboře tehdy lovil, můžeme nalézt zápisy v Pamětních knihách. Ty se začaly psát již v roce 1921 a obsahují informace o všech loveckých návštěvách v Lánech s datem, popisem ulovené zvěře, lokalitou lovu a vlastnoručním podpisem lovce. Do Lán rád zajížděl i prof. Julius Komárek⁴⁵ anebo malíř Jiří Židlický.

Naháňka v Lánské oboře (1926). Kancléř Přemysl Šámal je první zleva

V Lánské oboře se v období první republiky neodbývaly pouze akce loveckého charakteru, ale i některá významná jednání politického rázu. Můžeme zmínit zejména jednání o *Malé dohodě* (*Petite entente*: vojensko – politická aliance ČSR, Jugoslávie a Rumunska z let 1921–1939). Významný akt uzavření smlouvy mezi prezidentem T. G. Masarykem, jugoslávským králem Alexandrem a rumunskými státníky proběhl v roce 1925 v oboře u dubu na Červené mýti. Starý rozložitý strom začal být označován *Dubem Dohody* a stal se v Oboře významným místem. Prezident Masaryk sem zavítal například i se skupinou Pátečníků.

⁴⁵ Komárek ulovil 13. února 1927 muflona a 10. října 1931 složil v Lánech posledního bílého daňka pro Národní muzeum v Praze (*Pamětní kniha Lesní správy Lány 1921–1936.*).

Jugoslávský král Alexander s prezidentem T. G. Masarykem jednali v Lánské oboře o Malé dohodě

Jednou z nejvýznamnějších loveckých akcí v období první republiky můžeme označit nadhánku pro rumunského krále Carola II. a prince Michala (1936).⁴⁶

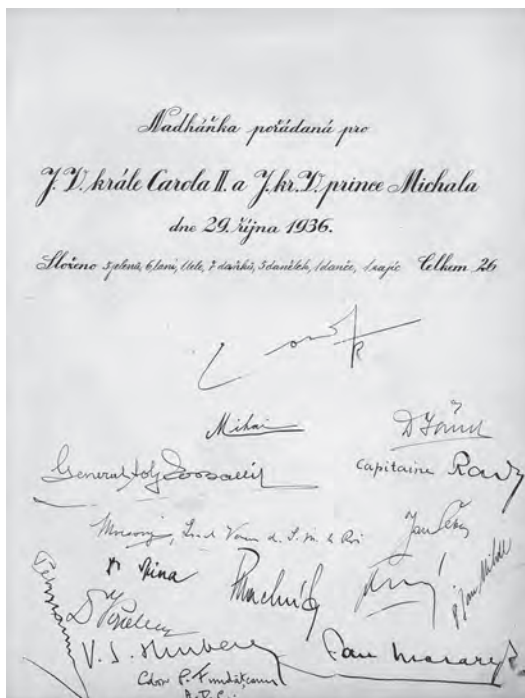
Samotné akci předcházela řada rozsáhlých příprav, které měly zajistit její zdárný průběh. Lesní správa navrhla ke konání nadhánky oddělení *Prostřední Suchý – Zadní Suchý – Kobyla*, neboť tato část Obory se jevila jako nejvhodnější svým porostním tvarem a pastevními podmínkami. Její tvar také umožňoval dobré nadhánění. Aby se zvýšila úspěšnost lovu, předkládalo se zvěři do lečí vhodné krmení. Upustilo se od krmení v tradičních základech a byly zřízeny tři provizorní krmelce (*Prostřední Suchý, Zadní Suchý, Kobyla*). Místo obvyklých plátů se k obstavení využily drátěné ploty. Zvolené místo využívalo na jihozápadní a severozápadní straně oborní plot, takže v této části nebylo třeba stavět nové oplocení, čímž došlo k úspoře poloviny výloh. Stavba nových plotů zabrala přibližně 3 týdny a k jejímu dokončení došlo měsíc před loveckou akcí, aby si zvěř dostatečně zvykla na nové oplocení. V oblíbených ochozech byly ponechány zhruba 6 m široké mezery. Několik dní před nadhánkou byla zvěř časně ráno nenápadně natlačena do nového oplocení, kde měla dostatek přirozené potravy na loukách a pastvinách, dále byla příkrmována na provizorních základech a dostatek vody nalezla v *Klíčavském potoce* a v *Topinkově loužku*.

O lovecké fanfáry se postaralo 8 trubačů na lesní rohy, přidělených Vojenskou kanceláří prezidenta republiky. Ti mimo fanfáry zajišťovali i hudební program

⁴⁶ Mimo nadhánku v Lánech se rumunský král Carol II. a princ Michal zúčastnili při své návštěvě Československa také honu na bažanty a zajíce v Jiřicích a v bažantnici Židlochovice.

během oběda. Autorem loveckých fanfár byl Prof. Ing. Dyk. Kromě organizačních příprav⁴⁷ se prováděly i estetické úpravy trasy, kudy kolona pojede. Zahrhovaly úpravu cest parkem i lesem, vyčištění a vyžnutí příkopů, natírání závor, dveří a oken, vyřezávání suchých větví a stromů a umísťování květin do předzahrádek.⁴⁸

Brzy ráno dne 29. října 1936 přicestoval rumunský král Carol II. s princem Michalem z Pražského hradu do zámku v Lánech, aby navštívili prezidenta na odpočinku – Tomáše G. Masaryka. Krále doprovázel vyslanec Jan Masaryk a prince Michala kancléř Přemysl Šámal. Po krátké návštěvě se přesunuli na shromaždiště, kde je uvítaly lovecké fanfáry a početná lovecká společnost, tvořená rumunskou královskou družinou a členy československé vlády.

Záznam z Pamětní knihy Lesní správy Lány (1936) o lovu rumunského krále Carola II. a prince Michala

⁴⁷ Z důvodu zajištění bezpečnosti lovecké akce Lesní správa písemně vyzooměla Inspekci státních lesů Křivoklát:

„... dne 29. t.m. bude pořádná v sousedství Vašeho les. oddělení „Karás“ nadháňka pro J.V. rumunského krále Carola. Správa žádá, aby od neděle 25. t.m. nebylo v okolí královské honby rušeno jak střelbou tak i porážením kmenů a aby po cestě klíčavské nebylo vyváženo dříví, protože lisa plotu, uzavírající obstavenou leč, bude pevně zatlučena. Správa upozorňuje, že při nadháňce bude stráž Karasu vystavena nebezpečí zbloudilých koulí a proto žádá zdvořile, abyste laskavě ve Vašem vlastním zájmu na toto nebezpečí upozornili Váš personál s tím, aby po dobu naháňky tj. od 9 hod. ráno do 14 hod. odpo. lesem vystaveným proti leči neprocházeli.“

⁴⁸ KRÁLOVSKÁ HONBA (RUMUNSKÁ), strojopis, 1936. Archiv autora.

Samotný hon trval pouze čtyři hodiny. Devět lovců ulovilo dohromady 26 kusů zvěře. Králí i prince Diana přála, neboť Carol II. ulovil jelena, daňka – lopatáče, 2 kusy holé a zajíce kulí v běhu. Korunní princ Michal obohatil výřad o jelena, laň a danělkou.⁴⁹

Po druhé hodině odpolední již byla nadhářka ukončena a celá společnost se odebrala k obědu přichystanému na Červené myti. Při výřadu nezazněly pouze lovecké fanfáry, ale ozývaly se i české a rumunské písně.

Období druhé světové války

V období druhé světové války sloužila Lánská obora k loveckým kratochvilím a vyjížďkám významných představitelů nacistického Německa (například říšský protektor Konstantin von Neurath⁵⁰ anebo státní tajemník Úřadu říšského protektora K. H. Frank).⁵¹ i přesto, že Lány byly doslova „na očích“, neváhali někteří zaměstnanci lesní správy podporovat partyzánské skupiny ukrývající se v místních lesích.⁵²

Pamětní knihy LS Lány byly po celou dobu druhé světové války uschovány, ale v jejich vedení se nepokračovalo. Jeden z posledních zápisů učinil kancléř JUDr. Přemysl Šámal na svém večírku na rozloučenou v roce 1939. o dva roky později byl umučen v berlínské věznici Alt – Moabit.⁵³

Období 1945–1989

V letech 1948 - 1989 tvořili převážnou část loveckých návštěv hosté ze Sovětského svazu (například L. I. Brežněv, N. S. Chruščov, R. J. Malinovskij), z Jugoslávie (J. B. Tito), z NDR (E. Honecker), z Maďarské a Bulharské lidové republiky, ale také velvyslanci Mongolska, Argentiny, Indonésie, Číny, KLDR, Kuby, Ghany, Mali, Libanonu, Tuniska, Turecka, Indie, Švýcarska, Francie, Itálie, Kanady, Nizozemí, Sýrie, Polska atd. V roce 1978 v Lánech lovil i libyjský plukovník M. Kaddáfí.⁵⁴ Lovy probíhaly

49 *Pamětní kniha Lesní správy Lány (1921–1936)*, 1936. Archiv Lesní správy Lány, p. o. Kanceláře prezidenta republiky.

50 Adjunkt Antonín Kubiček ve svém deníku z druhé světové války uvádí, že říšský protektor Konstantin von Neurath ulovil jelena Vaška.

51 Kronika obce Lány II v souvislosti s jedním neúspěšným pokusem K. H. Franka lakonicky konstatuje: „Jelen nepřišel.“

52 Dle vzpomínek Aleny Hladké roz. Zatloukalové (dcera tehdejšího lesního rady Ing. Zatloukala).

53 JUDr. Přemysl Šámal lovil v Lánech poměrně často. V pamětních knihách můžeme nalézt celou řadu záznamů o jeho oblíbeném lovu srnců. Poslední lovecký záznam spjatý s jeho osobou pochází ze dne 17. 4. 1939, kdy ulovil v polesí Lány „U Petra“ tetřeva. Častým návštěvníkem v Lánech byl i Šámalův syn Jaromír, přední český zoolog a entomolog. Ten byl popraven za heydrichiády.

54 O této neobvyklé návštěvě můžeme nalézt zápis v PAMĚTNÍ KNIZE LESNÍ SPRÁVY LÁNY (1960 - 1978): „Přestavitel Libye pan Kaddáfí se zúčastnil lovecké akce a ulovil čtyři kusy, z toho jednoho muflona 200 bodů CIC. Slavnostní výřad se konal u lovecké chaty v Lánském luhu a byl zakončen pro nás neobvyklým způsobem. Během slavnostního ceremoniálu členové libyjského doprovodu prováděli rušení (stahování) zvěře. Část zvěřeiny vykostili a s mysliveckým právem (srdce, plíce, játra, ledviny, slezina a lizák – pozn. autora) pokládali na ohně k opékání. Toto pak sami porcovali a předkládali nejvyšším představitelům jako hlavní jídlo večera. K slavnostnímu přípitku byla podávána voda s ledem a džus.“

Josip Broz Tito (uprostřed) s ulovenými muflony

**Prezident Gustav Husák na diplomatickém honu
v bažantnici Amálie**

zejména formou individuálních doprovodů na vybranou spárkatou zvěř anebo se diplomatické návštěvy a představitelé vlády účastnili honů na drobnou zvěř v bažantnici Amálie. V roce 1968 do Lán začínají jezdit první hosté (zejména ze SRN a Francie) za účelem poplatkových lovů.

V šedesátých letech byla pro prezidenta Antonína Novotného postavena *chata V Luhu*. Sám Novotný zvěř nelovil, ale rád se účastnil výlovu lánských rybníků.

Období 1990 – současnost

Po roce 1990 se zvýšil podíl poplatkových lovů trofejové zvěře, ale Lesní správa Lány nadále slouží zejména k reprezentaci a rekreaci hostů Prezidenta republiky. V Oboře probíhala četná politická jednání, vyjmenujme například Summit prezidentů Visegrádské skupiny (2006), setkání náčelníků generálního štábu NATO (2008), návštěvu lotyšského prezidenta Valdisa Zatlerse (2010) anebo setkání prezidentů ČR, Slovenska, Chorvatska a Srbska na jaře roku 2012. V současnosti Oboru často navštěvuje prezident Miloš Zeman.

Summit prezidentů Visegrádské skupiny na chatě V Luhu (2006)

Závěr

Malebná zákoutí křivoklátských lesů a území Lánské obory jsou již po několik staletí němými kulisami lovů a politických jednání. V proměnách času se mění způsoby lovu. Štvanice s hlaholem lesních trubek vystřídaly okázalé lovecké akce

s velkými výřady a později opět pokornější nadhářky a hony v období samostatného Československého státu. V současnosti již lov není tak atraktivním jako v minulosti. Do Lánské obory chodí významné návštěvy zejména odpočinout si od rychlého tempa naší doby a pozorovat něco, co formovala příroda a celá řada generací zdejších lesníků. Smysl však zůstává stejný – lov či debata v poklidném prostředí lesa vždy sloužily k prosazování zájmů měnících se uživatelů Obory stejně nenuceně, jako plyne tok řeky Berounky.

Prameny a literatura

- AMBROŽ, R.: *Lánská obora – 300 let*. Lesní správa Lány, Kancelář prezidenta republiky, ISBN 978-80-260-3191-8.
- ČECH, J.: *Císařské hony na Křivoklátsku u Valdštejnů*. Rakovník 1992.
- FRANĚK A.; Renner J.: *Zrádný Lorek. Rakovnicko a Křivoklátsko v pověstech*, Rakovník 1915, s. 53–55.
- HRBEK, J.: Císařský hon na křivoklátském panství v roce 1721. *Rakovnický historický sborník VII/2011*. Státní oblastní archiv v Praze – Státní okresní archiv Rakovník. ISBN 978-80-86772-55-4.
- JANOUSEK, E.: *Myslivost na Křivoklátsku*, rukopis.
- KOČKA, V.: *Dějiny Rakovnicka*, Rakovník 1936.
- Kosmova Kronika česká, Svoboda, Praha 1972.
- Královská honba (rumunská), strojopis, 1936. Archiv autora.
- KRONIKA OBCE LÁNY II.
- Kronika tak řečeného Dalimila. Novočeský překlad Hana Vrbová. Svoboda, Praha 1977, s. 144.
- KUBÍČEK, A.: Deník (1939). Soukromý archiv p. Ondřeje Koubka.
- MAXERA, R.: *Myslivost v hloubi Křivoklátských lesů*, 1935.
- MAXERA, R.: *Pamětní listy z dějin panství křivoklátského*. SOkA Rakovník, knihovna archivu, sign. D 98 R, strojopis z roku 1927, xerokopie.
- MENCLOVÁ, D.: *České hrady I*, Odeon, Praha 1972, s. 189 n.
- Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila. K vydání připravili B. Havránek a J. Daňhelka. Praha 1957, kap. 81.
- Pamětní kniha Lesní správy Lány (1921–1936). Archiv Lesní správy Lány, p. o. Kanceláře prezidenta republiky.
- PAMĚTNÍ KNIHA LESNÍ SPRÁVY LÁNY (1960–1978). Archiv Lesní správy Lány, p. o. Kanceláře prezidenta republiky.
- PREISS, P.: *František Antonín Špork a kultura jeho doby v Čechách*, s. 208–220. SOA Praha, Vs Křivoklát, inv. č. 894, sign. SA i 21, fol. 9–10.
- ŠIMAN, K.: *Křivoklátsko – kolébka české myslivosti*. In: Křivoklátský památník 21. IX. 1947, péčí ČSMJ – Zemského svazu Čechy za redakce M. Endlera a O. Kokeše, Praha 1947.
- VODVÁŘKA, V.: *Koleje do křivoklátských lesů*, Kladno 2013.
- VODVÁŘKA, V.: *Lány a okolí ve světle místních a pomístních jmen*, SOkA Rakovník – SOA v Praze, Rakovník 2006, s.
- VODVÁŘKA, V.: *V dobách knížat, králů a císařů*. Nepublikováno.
- ZUBR, L.: *Prameny k dějinám obce Lány*, s. 152. SOkA Rakovník, fond Leopold Zubr.

Roštýnská obora

Roštýn game preserve

Tématem příspěvku je historie a fungování jedné z nejstarších obor na území České republiky rozprostírající se kolem hradu Roštejn nedaleko Telče. Na základě dochovaných historických pramenů je přihlédnuto i k vývoji kulturní krajiny v této části Českomoravské vrchoviny v rámci panství Telč, ke kterému obora s loveckým hrádkem patřila.

První zmínky o oboře se objevují v urbáři z roku 1580. Sloužila nejen k chovu vysoké zvěře, ale i k rozvoji chovu pstruhů, který ve druhé polovině 16. století zavedl na telčském panství Zachariáš z Hradce. Ten vydává i první „lesní řád“ na Moravě. Z přelomu 18. a 19. století jsou díky „lesnímu urbáři“ vrchního myslivce a později lesmistra Františka Lošana zachyceny počátky aktivní obnovy lesů.

Historie roštýnské obory je chronologicky vymezena do poloviny 20. století, respektive do roku 1945, kdy přestala sloužit svému původnímu účelu a byla na základě Benešových dekretů odebrána tehdejším majitelům panství, rodně Podstatzky-Lichtenstein.

The topic of this presentation is the history and function of one of the oldest game preserves on the Czech Republic territory, which spreads around the Roštejn castle near Telč. On the basis of the preserved historical sources it maps the development of the cultural landscape in this part of Bohemian-Moravian Highlands in the Telč dominion, where the game preserve with the hunting castle belonged to.

The first mentions about the game preserve appear in an old register from 1580. It was used not only for breeding deer but also for trout farming, which was established here in the second half of the 16th century by Zachary of Hradec in the Telč dominion. He also issued the first “Forest rules” in Moravia. Thanks to the “Forest register” of the head forester and later the verderer František Lošan the beginnings of the active forest renewal from the turn of the 18th and 19th centuries are documented.

The history of Roštýn game preserve is chronologically defined until the mid-20th century, or until 1945, when it stopped being used for its original purpose and it was taken from the original estate owner the Podstatzky-Lichtenstein family under the Beneš Decrees.

Článek vznikl v rámci výzkumného projektu Kulturní krajina jako prostor pro společenskou reprezentaci a relaxaci vybraných aristokratických rodů v období od 17. do počátku 20. století (kód DF13P010VV001), financovaného z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje Národní a kulturní identity (NAKI).

Úvod a historie

Roštejnská obora vznikla nejpozději v druhé polovině 16. století, kdy majitel telčského panství Zachariáš z Hradce nechal přestavět původně středověký hrad Roštejn na renesanční lovecký zámek. Primární účel obory spočíval v lesním hospodaření, chovu zvěře a v pořádání honů a společenských akcí s nimi spojených. Užitek z ní však neměli jen majitelé panství. Již od roku 1579 až do počátku 18. století se z obory dováželo seno do telčského špitálu. Z Roštejnské obory pocházela i zvěřina, kterou několikrát do roka dostával špitál v Telči na základě nadační listiny sepsané Zachariášem z Hradce.¹

Z rukou pánů z Hradce přešlo panství Telč dědictvím roku 1604 do majetku Slavatů z Chlumu a Košumberka. Z tohoto období nemáme o stavu obory bližší údaje. Po vymření Slavatů zdědil panství Telč se Studenou a Kunžakem František Antonín Lichtenstein–Castelcorn. Do majetku posledního rodu panujícího na Telči, hrabat Podstatzkých–Lichtensteinů, resp. Aloise Arnošta, se panství dostalo opět na základě dědictví v roce 1761. Fakticky se ale správy panství ujímá až Leopold I. v roce 1796, po smrti vdovy po Františku Antonínovi, která na základě závěti panství spravovala. Poslední majitel telčského panství Leopold IV. převzal majetek po smrti svého otce Aloise v říjnu 1918. Celý Velkostatek Telč byl v roce 1945 zkonfiskován na základě Benešových dekretů.

Letecká fotografie zámku Roštejna a přilehlé obory (2014)

¹ DOSTÁLOVÁ, J.: *Špitál v Telči na přelomu 17. a 18. století*. magisterská práce, Masarykova univerzita Brno, 2011, s. 20.

Obora po roce 1945 postupně zanikla a byla obnovena až v roce 2006, ovšem ne ve své původní velikosti.² V současné době v ní žijí daňci, populace jihlavského muflona a divoká prasata. Součástí obory je naučná stezka s jedenácti zastaveními, která má návštěvníkům přiblížit nejen historii obornictví, ale i chov zvěře a péči o les. Obora se rozkládá na necelých 127 ha a je obehnaná plotem, jehož délka se blíží pěti kilometrům. Na stavbu plotu byly použity dochované žulové sloupy, pomocí kterých byla obora oplocena v minulosti.

Část původní obory je chráněná jako přírodní rezervace. Jedná se o rozsáhlý celek bukového porostu vzrostlého kolem hradu Roštejna směrem na západ. Chráněny jsou jedinečné bučiny, v nichž převládá buk lesní, smrk ztepilý a v malém množství je zde zastoupena jedle bělokorá. Bohatší lesní vegetace se vyskytuje v blízkém okolí hradu a je složena z javoru klenu, javoru mléče, jasanu ztepilého, lípy malolisté a jilmu horského.³

Lečec⁴

Roštejnská obora byla patrně obhospodařována samostatně, odděleně od revíru Roštejn, pod který patřila. Podle mapy⁵ z roku 1785 od Franze Geigera, poručíka Laudonovy armády, se skládala z jedenácti lečí, které od sebe byly vzájemně odděleny lesními cestami či loukami nebo pastvinami. Díky této mapě je známá jejich přesná poloha:

Kopec nad chalupou – leč se nacházela při jižní hranici areálu, při silnici od Doupí směrem na sever podél Kokšovského rybníka. Při vstupu této silnice do lesního komplexu dodnes stojí hájovna (na mapě označená „*Hegers Wohnung*“).

Dříve jmenována jako „*Kopecz*“. V roce 1770 se v této leči nacházely přestálé buky a modříny.⁶

Čihadla – leč byla v jižní partii obory východně od I. – Kopce nad chalupou. Byla obklopena Šírokou loukou (*Grosse Wiese*). Vyskytovalo se v ní stavební dřevo (smrk) a buky.

Kozinec – leč se rozprostírala na východním okraji obory. V severní části tvořila hranici mezi II. a III. lečí Šíroká louka. V leči Kozinec se podle mapy nacházel ještě roku 1785 rybník stejného jména. Porost tvořily opět především buky, smrky a mladé podrosty (*Nahwachs*).⁷

Vyštenec (Vyštěnická) – tato část obory zahrnovala východní území severního úseku. Svou jižní hranici navazovala na leč V. – Vojanskou. Na mapě je vymezena loukou „*Švejnka*“ a skálou „*Velký kámen*“. Do této leče zasahovala na konci 18. století

2 Obora byla obnovena z podnětu Lesní správy Telč. Koordinátorem projektu byl ing. Vladimír Dolejský, Ph.D. K slavnostnímu otevření obory došlo 4. září 2006.

3 NEKUDA, V.: *Vlastivěda moravská, Dačicko, Slavonicko, Telčsko*. Brno, 2005, s. 104.

4 Leč, též hon je lovecký výraz, označující prostor, kde se odehrává část společného lovu. Během společného lovu se loví zpravidla postupně v několika lečích.

5 MZA v Brně, fond F 238, mapa č. 125.

6 MZA v Brně, fond F 238, kniha 38, inv.č. 37 Popis lesů (neofoliované).

7 (z něm. Nachwuchs – podrost)

Mapa Roštejnské obory, 1785, MZA v Brně, F 238, inv.č. 126

louka Na Vyštěnici, kde se nacházela bouda na seno. Vyštěnická leč byla zalesněna buky a mladými podrosty.

Vojenská – severní centrální leč sousedila svou východní hranicí s lečí III. Kozi-nec. Východní polovinou své jižní části byla ohraničena Širokou loukou. Jihozápad-ní hranicí sousedila s lečí VI. V roce 1770 se v ní nacházely pouze buky.

Podzámecká – tato východní část centrálního území kolem hradu Roštejna byla vymezená na východě již zmíněnou Širokou loukou, na západě hradem Roštejnem a příjezdovou cestou k němu směrem od Růžené. Rostly zde zejména buky a smrky.

Kamenná/Kamenitá – centrální území obory, které se rozprostíralo na západ a jih od hradu Roštejna. Na hranici této leče se na konci 18. století nacházela ohra-da pro divoká prasata (*Sau Garten*).

Růženská – leč se nacházela v severní části obory. Svou jižní částí navazovala na Kamennou a dále se táhla po západní straně silnice vedoucí z Roštejna do Růžené. Na hranici obory dříve tuto silnici uzavírala tzv. Růženská brána. V leči býval starší bukový porost s mladým podrostem.

Bařina – oblast při severozápadním okraji obory, která navazovala svou východ-ní částí na leč Růženskou a v jižní části byla ohraničena Dlouhou loukou. V leči opět převažovaly buky, ale rostly zde i jedle.

Dlouhá leč – se nacházela v jihozápadní části obory. Severní částí přiléhala částeč-ně k leči Bařina a částečně k Dlouhé louce, která ji od Bařiny dělila ve východní části. Porost byl z větší části bukový, ale na hranici obory se objevovaly jedle, stejně jako v leči Bařina. U hranice s Kamenitou lečí byla umístěna ohrada pro divoká prasata.

Stodolní – leč tvořilo území při západním okraji jižní části obory. Ze severovýchodu a jihovýchodu ho obklopovaly louky kolem Kokšovského rybníka.

Podle mapy z roku 1851 přibýly v Roštejnské oboře ještě dvě leče a to v její jižní části.

Hamříček – byl malý úsek v jižním cípu obory, který ze severu ohraničovaly louky položené jižně od Kokšovského rybníka.

Kokšovský – malé území při severozápadním břehu Kokšovského rybníka oddělené od Stodolní leče loukami západně od této vodní plochy.

Mapa Roštejnské obory, 1851, MZA v Brně, F 238, inv. č. 128

Hospodářský vývoj

Roštejnská obora se v 16. století, tedy patrně krátce po svém vzniku, rozkládala na asi 30 ha.⁸ Ovšem již na konci 18. století byla její rozloha 196 ha. Plocha obory se i dále zvětšovala a za posledních majitelů panství měla 284 ha. (Ačkoli Tiray v roce 1913 uvádí 288 ha.) Tento postupný vývoj lze pozorovat i díky dochovaným mapám. Již zmíněná nejstarší z nich pochází z roku 1785.⁹ Ucelenou řadu tvoří mapy z první poloviny 20. století, kdy bylo mapování prováděno pravidelně po deseti letech.

⁸ TIRAY, J.: *Vlastivěda Moravská, Telecký okres*. Brno, 1913. s. 182.

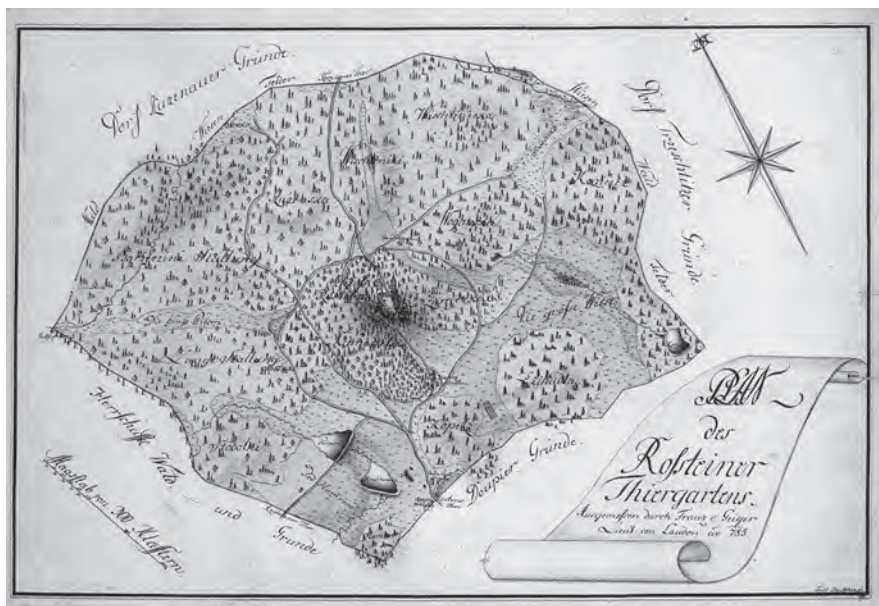
⁹ MZA v Brně, fond F 238, soubor map, nejstarší dochovaná mapa inv. č. 125.

Kromě zalesněných úseků se v oboře nacházely travnaté plochy a tři rybníky, které zde s největší pravděpodobností založil Zachariáš z Hradce v druhé polovině 16. století. Jednalo se o rybníky Pařezitý, Kokšovský a Kozinec, z nichž poslední zmiňovaný zanikl zřejmě mezi léty 1785–1851.¹⁰

Travnaté plochy byly využívány k pastvě a k sušení sena pro zvěř. K jeho uskladnění sloužily zřejmě tři kolny (Horní, Dolní, Myslivcova), které v oboře stály. K dalším stavbám patřily dva sklepy poblíž hradu a samozřejmě hájovna u vstupu do obory od vesnice Doupě.

Kolem obory se při jejich hranicích vyskytovaly vlčí jámy,¹¹ které sloužily k odchytu vlků na nastraženou kořist.

To dokládá i mapa z roku 1785,¹² na které je zakreslena jedna z vlčích jam, tzv. „Wolfsgrube“ na hranici obory u leče Dlouhá louka. Na stejné mapě je znázorněn i „Einsprung“, tedy vstup do obory po žebřících přes ohradní plot.

Mapa Roštejnské obory, 1785, MZA v Brně, F 238, inv. č. 125

Lesní hospodaření se utvářelo již za pánů z Hradce. Ještě před rokem 1570 byla na panství Telč zorganizována správa lesů rozdělením na jednotlivá hájemství. Po Zachariášovi se dochovaly vlastnoručně psané hospodářské záznamy a také velmi zajímavý lesní řád z roku 1573, jakási směrnice pro hajné pro postup při kácení

¹⁰ Lze tak soudit právě z dochovaných map obory.

¹¹ TUMA, D.: *Archeologie novověkých obor*. Disertační práce ZČU v Plzni, 2012, s. 107.

¹² MZA v Brně, fond F 238, mapa inv. č. 125.

a následném prodeji dříví z lesů.¹³ Právě tento řád je nejspíše nejstarší památkou tohoto druhu na Moravě.

Cílená péče o lesy se na Telčském panství a tedy i v Roštejnské oboře objevuje až na konci druhé poloviny 18. století zásluhou tehdejšího lesmistra Františka Lošana. Ten mj. sestavil „*lesní kalendář*“, ve kterém pečlivě sepsal pracovní činnosti v lese podle jednotlivých měsíců. Od roku 1881 byl pak v lesním hospodářství zaveden obmýtný cyklus pro bukové lesy v délce trvání 130 let, což se týkalo především Roštejnské obory. Ta byla totiž v té době jediným lesním celkem na panství, kde převládal bukový porost. Monokulturní bučiny se nacházely v lečích Růženské, Vyštěnické a Vojanské. V porostech se objevovaly pouze 10–20% příměsi smrku nebo jedle. Je obtížné určit, zda se jednalo o původní bukový les, vezmeme-li v úvahu, že hned za hranicí obory se vyskytovaly bučiny s 40% příměsí smrků. Zároveň je možné, že souvislého bukového porostu bylo dosaženo těžbou smrků a jedlí, která je doložena na konci 16. století. V té době se těžilo v oboře zejména dříví pro telčský pivovar.¹⁴

K dalším dřevinám vyskytujícím se v oboře patřily kleny, olše a modřiny.¹⁵ První modřiny se v Roštejnské oboře objevily po roce 1750. S jejich vyséváním pro hospodářské účely se začalo v roce 1776, ještě o rok dříve, než byly na Telčsku uměle vysévány první smrky. Po roce 1870 byly do obory vysazovány duby a docházelo zde i k pokusnému pěstování exotických dřevin, mezi které patřily například douglasky, vejmutovky, či limby. Rozkvět této činnosti byl zaznamenán v prvních dvaceti letech 20. století za lesního Richarda Jelínka.¹⁶

Zvěř

První zmínky o chovu jelenů, patrně v blíže nespecifikované oboře, se objevují už v korespondenci mezi Oldřichem z Rožmberka a Janem z Hradce v roce 1447.¹⁷ Důkladněji však lze chov zvěře na telčském panství sledovat až v době Zachariáše z Hradce, tedy od druhé poloviny 16. století. Zachariáš z Hradce uvádí, že „*Zámek Rosstein jsem já seděním na Telči z gruntu vystavěl; je při něm obora, ve které se jeleni chovají*“.¹⁸ Na sklonku jeho života se zde krátkou dobu chovali i daňci. V roce 1589 byli v Roštejnské oboře pochyťáni a převezeni do druhé obory, tzv. Obůrky, blíže městu Telči.¹⁹ Je pravděpodobné, že se v Roštejnské oboře vyskytovali v rozmezí let 1582–1589.²⁰

¹³ MÁLEK, J.: *Historický průzkum lesního závodu Telč*. Brno, 1965, s. 5.

¹⁴ Tamtéž, s. 54.

¹⁵ Roštejnská obora byla jediným místem na Telčsku, kde v té době modřiny rostly. MÁLEK, J.: *Historický průzkum lesního závodu Telč*. Brno, 1965, s. 25.

¹⁶ MÁLEK, J.: *Historický průzkum lesního závodu Telč*. Brno, 1965, s. 29.

¹⁷ Tamtéž, s. 67.

¹⁸ TIRAY, J.: *Vlastivěda moravská, Telecký okres*. Brno, 1913, s. 182.

¹⁹ MÁLEK, J.: *Historický průzkum lesního závodu Telč*. Brno, 1965, s. 68. Obůrka zanikla v roce 1740 a nacházela se za hájovnou V Lipkách, v dnešním lesoparku.

²⁰ Tamtéž, s. 68.

První zmínka o chovu ryb v Roštejnské oboře pochází zřejmě z roku 1563, kdy je zmiňován tzv. „pstruhový potok“.²¹ Nasazování pstruhů na panství Zachariáše z Hradce probíhalo souběžně i na panství Viléma z Rožmberka, avšak na Telčsku byly pro pstruky lepší podmínky.²² Zachariáš také využil i jeden z rybníků v oboře,²³ do kterého nechal nasadit tzv. „zeyblinky“, tedy Siveny alpské.²⁴ O který rybník se přesně jednalo, není jasné, protože se v oboře nacházely rybníky tři, a to Kokšovský, Kozinec a Pařezitý. Snaha usídlit sivena na Telčsku se datuje k roku 1581.²⁵

Jeleny v oboře je možné doložit i v 17. století, kdy byla Telč v rukou rodu Slavatů. V roce 1677 se zde nacházelo 67 kusů (7 silných jelenů, 13 špičáků, laně a kolouši). Urbář z poloviny 17. století se zmiňuje o oboře, „...v které se velká zvěř chová, co Švédí ještě nevystříleli, ještě se mnoho kusův pěkných spatřuje.“²⁶ V roce 1691 byl jejich celkový počet 51 kusů.

Za Slavatů byl v druhé polovině 17. století zaveden do obory i chov černé zvěře.²⁷ V roce 1671 žilo v oboře 16 prasat. Jejich počet dosahoval v roce 1690 třiceti kusů, avšak o rok později jich bylo jen 26. V první polovině 18. století byl do obory opět zaveden chov daňků. K roku 1750 jejich počet činil dvacet kusů.²⁸ Tou dobou byla však Roštejnská obora vystřílena vojskem.²⁹ Po Slavatech se na sklonku 18. století majiteli panství stává rod Podstatzky–Lichtenstein, který se zasadil o zlepšení úrovně lesního hospodářství. Stalo se tak i díky tehdejšímu lesmistrovi Františku Lošanovi, který svou službu nastoupil v roce 1769. Z jeho zápisků v lesním urbáři víme, že v roce 1801 byly kolem Roštejna vojenské oddíly, jimž padlo za obět patnáct kusů dančí a jelení zvěře. V roce 1805 pak oboru téměř vystříleli Bavoři. Divoká prasata byla vystřílena v roce 1811 z důvodu nedostatku potravy.³⁰ V první polovině 19. století byli v oboře chováni i divocí skopci, kteří sem byli dodáváni z ovčínů u Želetavy.³¹ Chov jelenů se v oboře udržoval do roku 1825, poté byli vystříleni. Do obory se jeleni vrátili až kolem roku 1867, ale protože páchali velké škody na lesním porostu, bylo rozhodnuto o ukončení jejich chovu k roku 1878.³² V souvislosti s tím zřejmě stouply počty dančí zvě-

21 TIRAY, J.: *Rybníkářství na Telecku za doby pana Zachariáše z Hradce (1550–1589)*. Časopis Moravského musea zemského 7, 1907, s. 161.

22 Tamtéž, s. 172.

23 DOSTÁLOVÁ, J.: *Vývoj rybníční sítě v kulturní krajině Telčska*. Zprávy památkové péče 73/2013/4, s. 347–350.

24 „Dosud na Telecku i Kumžacku v čistých, bystrých potůčkách horských pěstují se pstruhové. Za pana Zachariáše věnována chovu jejich všechna péče, jakž souditi můžeme ze zajímavé zprávy, že pan Zachariáš i vzácný druh pstruhový z krajin alpských udomácniti si usmyslil, nasadiv do rybníčka pod hradem svým Roštýnem („v oboře, kde se hřebci chovají“) i na potok od rybníka Pilního k Řitlovu tekoucí „zeyblinky“ (Salbling, Salmo salvenilus)“ TIRAY, J.: *Rybníkářství na Telecku za doby pana Zachariáše z Hradce (1550–1589)*. Časopis Moravského musea zemského 7, 1907, s. 171.

25 podle archivních nálezů F. Teplého, dostupné online: <http://ceskeryby.info/druhy-nasich-ryb/siven-alp-sky-jezerni/>

26 MZA v Brně, fond F 239, inv. č. 3, folio 163R.

27 MÁLEK, J.: *Historický průzkum lesního závodu Telč*. Brno, 1965, s. 69.

28 MÁLEK, J.: *Lesy jihozápadní Moravy*, disertační práce, Vysoká škola zemědělská v Brně, 1962, s. 107.

29 MÁLEK, J.: *Historický průzkum lesního závodu Telč*. Brno, 1965, s. 70.

30 Tamtéž, s. 69.

31 Tamtéž, s. 68.

32 MÁLEK, J.: *Lesy jihozápadní Moravy*, disertační práce, Vysoká škola zemědělská v Brně, 1962, s. 107.

ře, jejíž roční odstřel se pohyboval koncem 19. a začátkem 20. století v průměru kolem 50 kusů. Od počátku 20. století byli v oboře chováni srnci a od roku 1932 i mufloni. V průběhu let došlo na panství k rozšíření chovu bažantů. Jedna z bažantnic se nacházela v Telči, v oblasti zvané Lipky, a druhá v obci Doupí, nedaleko Roštejnské obory.

Do obory se zvířatům vozilo seno a sůl na slaniště, což je zmiňováno už v druhé polovině 16. století za vlády Zachariáše z Hradce.³³ Také se zvěři kácely stromy na okus.³⁴

Zaměstnanci

První obecné zmínky o loveckém personálu na panství Telč pocházejí z poloviny 15. století.³⁵

Správu lesů na panství určil již Zachariáš z Hradce svým již zmíněným „*Lesním řádem*“ z druhé poloviny 16. století. Podle něho měl lesy na starost polesný, kterému podléhali hajní. K dalšímu personálu patřili myslivci, kteří měli na starosti zvěř a její lov. Na zámku byli koncem 16. století čtyři myslivci, kteří se postupem času stěhovali do vesnic blíž lesům. Jako polesní jsou v druhé polovině 16. století zmiňováni Jan (1576, 1582) a Zach (1597). Ve století 17. pak polesný Martin (1613) a Vilém von Hozlau (kolem roku 1690). V urbáři ze 17. století se vyskytuje zmínka přímo o personálu Roštejnské obory: „*Jsou v ní dva voborníci. Na zámku jeden a dole u vrat druhý, kteří svůj roční plat mají a zvěř opatrují, i na vlčí jámy okolo obory pozor dávají.*“³⁶

Změna v organizaci nastala na přelomu 17. a 18. století, když myslivci postupně přejali i starost o lesy. To dalo vzniknout revírům a tím i revírním myslivcům. Nadřazeným úředníkem byl po roce 1700 vrchní lesmistr. Z této doby jsou nám známi Jan Buchta (asi 1700–1730), František Thon (asi 1730–1768) a František Lošan (1769–1814). Za doby působení Františka Lošana byl revírním myslivcem revíru Roštejn (pod který náležela i Roštejnská obora) k roku 1770 Anton Pitsch. o devět let později se jím stal Johan Vilant, který tuto funkci zastával až do roku 1792, kdy byl penzionován. Na počátku 18. století se na panství Telč nacházelo sedm revírů, ke kterým patřila i Roštejnská obora. K zásadní reorganizaci ve správě lesů dochází na konci 18. století, když panství přešlo do rukou rodiny Podstatzky–Lichtenstein. Lesy v telčské části panství řídil lesmistr z lesního úřadu v Telči, polesný ve Studené pak spravoval panství Studená a Kunžak. Zároveň byly některé revíry rozděleny na menší celky. Mezi telčské lesmistry 19. století patřili Leopold Jäntsche (1814–1846), jeho syn Leopold (1846–1852), Adolf Lendl (kolem roku 1860), Leopold Halamásek (kolem roku 1870) a Heřman Hávin de Navarre (asi 1880–1914).

³³ MÁLEK, J.: *Historický průzkum lesního závodu Telč*. Brno, 1965, s. 67.

³⁴ Tamtéž, s. 67.

³⁵ Tamtéž, s. 6.

³⁶ MZA v Brně, F 239, inv. č. 3 Urbář spojených panství Telč, Studená, Kunžak a Želetava, folio 163R.

Mezi úředníky lesní správy patřili v první polovině 20. století vrchní lesní rada Hubert Böhm, lesmistr Kořínek, lesmistr Fanta, lesní kontrolor Coufal, správce pily Svoboda a Ing. Horáček. Ostatní zaměstnanci byli rozmístěni v jednotlivých poleších. Jednalo se o sedm polesných, tři adjunkty a asi dvacet dva hajných. Všichni polesní se v sobotu dopoledne sjížděli na porady do Telče na lesní úřad. Z nich je možno jmenovat p. Kalinu (Řásná), p. Čermáka (Roštejn), p. Málka (Řídelov), p. Sedláka (Horní Dubenky), p. Noska (Kaliště), p. Chodila (Rosičky).

Alois, Leopold a Karel Podstatzký–Lichtenstein a jejich myslivci (1898)

Ve druhé polovině 30. a na počátku 40. let 20. století bylo v zimním období zaměstnáno průměrně 330 až 350 sezónních a asi 50 stálých lesních dělníků při těžbě a přibližování dřeva, na jaře větší množství dělníků při zalesňování a práci ve školkách. Roštejnská školka patřila spolu mezi největší spolu se školkami na Rosičkách, u Velkého Pařezitého rybníka a v Řídelově. Lesní dělníci se rekrutovali hlavně z vesnic v blízkosti lesního komplexu. Pracovali zde také kameníci, kteří přitesávali žulové balvany z kamenných moří v lesích na plotní sloupy.³⁷

Uniformy zaměstnanců lesního úřadu byly na počátku 20. století černé s výložkami a s kloboukem se zelenou stuhou, později byly nahrazeny šedým stejnokrojem se zelenými výložkami, jehož součástí byly šedozelené klobouky se šňůrou se žaludy a stříbrným hrabčím erbem lemovaným dubovými listy. K uniformě byly podle ročního období určeny dlouhé kalhoty nebo pumpky a tmavě zelený tříčtvrteční zimní kabát.

³⁷ psané vzpomínky neteře panského zaměstnance..... str. 2

Roštejnská obora ve sbírkách SZ Telč

Ačkoli z archivních pramenů máme doklady o tom, že Roštejn dal přestavět Zachariáš z Hradce po polovině 16. století na své lovecké sídlo a že po celou svou historii hrad patřil k telčskému panství, v mobiliárním fondu telčského zámku se nezachovalo mnoho předmětů přímo spojených s Roštejnem a zdejší oborou.

Z 19. století pochází obraz T-04252a „Hrad Roštejn v krajině“, zachycující pohled na Roštejn průsekem ve smíšeném porostu v popředí s boudou a popásající se zvěří.

Pohled na lovecký zámek Roštejn (1831)

Z novodobější historie se v mobiliáři dochovala složka akvarelů, kreseb, fotografií a plánů vypracovaná stavební kancelář arch. Ladislava Novotného z Počátek. Sloha dokumentuje stav před a po požáru hradu v roce 1915 a zároveň obsahuje návrhy na jeho rekonstrukci. Obrazová příloha zahrnuje například pohled směrem na Řáskou z hradní věže. Další barevná skica dokumentuje stav středního hradního křídla po požáru. Na vyobrazení je dobře patrné, že vzrostlé stromy v těsné blízkosti hradu byly požárem naprosto zničeny. Z dalšího akvarelu je dobře patrná úprava přístupové cesty k hradu od jihovýchodu. Cesta byla lemována jednoduchým zábradlím složeným z dřevěných hraněných sloupků a jedné hraněné vodorovné příčle.

Lovecké trofeje pocházející z Roštejnské obory patří na telčském zámku mezi nejčteněji zastoupené. Dalšími lokalitami, které se objevují v nápisech na štítcích

Cesta k Roštejnu (1915)

dokumentujících místo a datum ulovení zvěře jsou pak Řásná, Horní Dubenky a Rozsíčky.

Z celkového počtu 588 ks paroží nacházejících se v mobiliárním fondu telčského zámku pochází z Roštejnské obory 51 kusů trofejí daňka skvrnitého.³⁸

Nejstarší roštejnská dančí trofej, u které je zaznamenáno datum, byla získána v roce 1842 a víme, že střelcem byl hrabě Podstatzký.

³⁸ T-00021 1878 Baron Leop. Ludwigsdor, T-00022 1842 PL, T-00025 1859 PL, T-00028 Gf. Fritz Nostitz 1913, T-00029 Prinz Ferd. Lobkovitz 1884, T-00030 Gf. Felix Thun 1891, T-00031 Karl Paar 1866, T-00032 Gf. Gustav Pötting 1886, T-00033 Gf. Vinzenz Thun 1890, T-00034 Gf. Jos. Traüthmansdorff 1849, T-00069 Gf. Rudolf Paar 1866, T-00076 Gf. Max Wallis 1875, T-00077 Baron Hornek 1879, T-00078 Gf. Alexand. Kálnoky 1913, T-00150 1907, T-00152 1902, T-00163 1909, T-00164 1916, T-00167 1910, T-00223 Gf. Rechberg 1866, T-00224 Major Gotel 1866, T-00225 Gf. Ernest Hoyos 1880, T-00227 Graf Podstatzky 1844, T-00228 Gf. Spiegel 1877, T-00229 Bela Kálnoky 1875, T-00232 Gf. Schönhorn 1867, T-00233 1919, T-00237 1919, T-00241 1922, T-00243 1927, T-00245 1942, T-00247 1921, T-00254 1931, T-00255 1924, T-00270 1925, T-00272 1930, T-00276 1929, T-00277 1918, T-00279 1944, T-00280 1932, T-00282 1931, T-00283 1932, T-00284 1940, T-00288 1932, T-00290 1930, T-00550 1931, T-00555 1926, T-00557 1920, T-00558 1918, T-00559 1931, T-00560 1935.

Paroží se štítkem (1844)

Nejmladší pochází z roku 1944. Mezi zámeckým paroží se dále nachází 33 ks trofejí srnce obecného.³⁹ Roštejnské srnčí trofeje označené datem skolení zvěře pocházejí všechny až z 20. století. u nejstarší z nich nese nápis 1910, nejmladší je z roku 1944. Stejně jako se na telčském zámku dochovaly trofeje, jejichž střelci byli evidentně hosty majitelů panství, je jisté, že by bylo možné nalézt úlovky pocházející z Roštejnské obory i na jiných zámcích, jejichž majitelé byli spříznění či spřáteleni s telčskými Podstatzkými–Lichtensteiny. Na štítcích trofejí z dvacátého století sice jména střelců již nejsou uvedena, ale představu o průběhu honů v té době máme díky fotografiím dochovaným v zámeckých albech Leopolda IV. Podstatzkého–Lichtensteina a jeho ženy Marie Margarety zvané. Minki. Jde o snímky převážně ze třicátých let 20. století, mezi nimiž nacházíme i fotografie s loveckou tematikou. Myslivost byla největší zálibou hraběte. Z fotografií je ale patrné, že se honů účastnily i dámy. o jejich mnohdy aktivním zapojení svědčí nápisy na štítcích

³⁹ T-00128 – šesterák 1913, T-00131 – šesterák, T-00134 – šesterák 1915, T-00151 – šesterák 1910, T-00297 1919, T-00308 1933, T-00322 300. ROSTEIN 30. Juli 1934, T-00328 1924, T-00340 1944, T-00343 1931, T-00351 1931, T-00353 1937, T-00354 1930, T-00369 1936, T-00382 1926 špičák, T-00385 1940 vidlák, T-00400 1939 šesterák, T-00401 1935, T-00431 1937, T-00435 1926, T-00443 1925, T-00476 1922, T-00479 1939, T-00487 1932, T-00488 1942, T-00495 1938, T-00499 1924, T-00504 1933, T-00509 1929, T-00514 1926, T-00515 1921, T-00520 1936, T-00521 1918

Stůl s hosty

některých trofejí. Na hony, polní, lesní i v bažantnici, se sjížděli četní hosté, kterým bylo v terénu podáváno pohostění.⁴⁰

Při časném ranním či večerním lovu bylo možné přenocovat v hájovnách, myslivnách nebo několika loveckých boudách.⁴¹ V Roštejnské oboře to byla bouda u kančí hlavy (s hlavou divočáka ve štítě). Jako honci se honů účastnili deputátníci ze dvora, někteří dělníci a hajní. Sezónu zahajovaly hony na koroptve, a to v srpnu. Pak následovaly hony na divoké kachny. Bažanti a zajáci se stříleli od 1. listopadu do konce roku, končilo se silvestrovským honem. Hosté se dopravovali na místo honu většinou kočáry⁴² nebo automobily.⁴³ Po honu byla poslední leč s hostinou na zámku. Pilně se pronásledovala škodná, v bažantnici byly na stezkách sklopné pastě, za odstřel vran, dravců, lišek kun a podobně se platilo zastřelné podle důkazů – zobáků, zubů, oháněk apod.⁴⁴

⁴⁰ Inv. č T-06930_122, T-06922_125

⁴¹ Str. 4. Paměti, inv. č. T-06923_169, 170, T-06935_020, Te-21/B/930 (Muzeum Vysočiny Telč)

⁴² Foto inv. č. T-06929_113

⁴³ Inv. č. T-06923_042,045,116,123, T-06927_092, T-06930_087,122

⁴⁴ str. 3 Paměti

Četné snímky v zámeckých fotoalbech jsou doplněny popiskami, takže můžeme určit i některé z hostů, místo a datum konání honu. Např. z fotografie inv. č. T-06922_118 se dovídáme, že se honu na koroptve v srpnu 1935⁴⁵ kromě jiných zúčastnili Karl Hohenlohe, Wladimir Mittrovsky, Hans Ratibor, Otto a Humprecht Černínové. Z popisků loveckých fotografií víme, že dalšími účastníky společných honů (tentokrát mimo telčské panství) byli např. Max Hohenberg, Karl Trauttmansdorf, Karl Fürstenberg, Christian Salm, Ervín Widmann⁴⁶ a Arthur Mensdorf.⁴⁷ Velkou mysliveckou náruživost dokládají snímky z telčské výstavy trofejí na počátku dubna 1942.⁴⁸

Hosté na nádvoří zámku v Telči

Závěr

Roštejnská obora hrála v dějinách panství Telč velmi důležitou roli. Její význam byl nejen hospodářský, ale především sociálně kulturní a reprezentační. Právě z tohoto důvodu byla obora založena okolo zámku Roštejna, který sloužil jako zázemí

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Inv. č. T-06940_051

⁴⁷ Inv. č. T-06942_046

⁴⁸ Inv. č. T-06929_147, T-06929_151

nejen pro účastníky honů, ale i pro zaměstnance lesního úřadu, adjunktů a jiné. V oboře se přes celou dobu jejího fungování objevují více či méně úspěšné pokusy o chov různých zvířat a výsadbu cizokrajných stromů. Nejvíce využívána byla obořa v 19. a v první polovině 20. století, kdy se v ní pořádaly četné hony s účastí z řad významných přátel posledních majitelů panství.

Pro svou výjimečnou lokalizaci a přírodní podmínky je západní část obory chráněna jako přírodní rezervace. Oplocením dalšího úseku obory došlo k jejímu částečnému obnovení, chová se v něm zvěř a prochází jím naučná stezka.

Prameny a literatura

Moravský zemský archiv v Brně, F 238 Ústřední správa Podstatských-Lichtenštejnů v Telči: kn. 37, inv.č. 36, Lesní urbář panství Telč, Studená, Želetava, 1770–1813–1849

kn. 38, inv.č. 37, Popis lesů panství Telč, Studená a Želetava, 1770–1780

mapa č. 125, Roštejská obora, 1785

mapa č. 126, Roštejská obora, 1785

mapa č. 128, Roštejská obora, 1851

psané vzpomínky (12 stran) neteře panského zaměstnance - 2. čtvrtina 20. stol.

Mobiliární fond Státního zámku Telč zapsaný pod rejstříkovým číslem ÚSKP 51836/37-27086

BLÁHA, J.: *Oprava renesančních krovů na hradě Roštejně*, In: DekTime 7/2007, s. 24–34.

ISSN: 1802-4009

DOSTÁLOVÁ, J.: Špitál v Telči na přelomu 17. a 18. století. Magisterská práce, Masarykova univerzita Brno, 2011.

DOSTÁLOVÁ, J.: *Vývoj rybniční sítě v kulturní krajině Telčska*. In: Zprávy památkové péče 73/2013/4, s. 347–350.

MÁLEK, J.: *Historický průzkum lesního závodu Telč*. Brno, 1965.

MÁLEK, J.: *Lesy jihozápadní Moravy*,. Disertační práce, Vysoká škola zemědělská v Brně, 1962.

NEKUDA, V. a kol.: *Vlastivěda moravská, Dačicko, Slavonicko, Telčsko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně 2005.

TIRAY, J.: *Vlastivěda moravská, Telecký okres*. Brno: Musejní spolek v Brně 1913.

TIRAY, J.: *Rybníkářství na Telecku za doby pana Zachariáše z Hradce (1550–1589)*. In: Časopis Moravského musea zemského 7, 1907, s. 157–176.

TUMA, D.: *Archeologie novověkých obor*. Disertační práce ZČU v Plzni, 2012. Available: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/handle/11025/5396/pdf%281%29.Disertacni%20prace.pdf?sequence=1>

<http://ceskeryby.info/druhy-nasich-ryb/siven-alpsky-jezerni/>

http://www.rozhlas.cz/kraje/cesko/_zprava/v-rostejske-obore-muzete-zahlednout-i-ctyricet-muflonu-najednou--1342822

<http://www.lesy.cz/volny-cas-v-lese/naucne-stezky/Stranky/rostynska-obora.aspx>

Zakládání obor v současné době

Establishing game preserves at present

Zakládání obor jako krajinářských prvků v současné době.

Obora „OBELISK“ – návrh krajinářských úprav na orných půdách v intenzivně obhospodařované krajině. Výsledky od roku 2005 při vzniku obory po současnost z hlediska biodiverzity, ochrany přírody a intenzivního chovu jelení, dančí a srnčí zvěře.

Current establishment of game preserves as landscape elements.

The „OBELISK“ game preserve – a proposal of landscaping on arable soils in a landscape under intensive cultivation. The results from 2005, when the game preserve was established, until today in terms of biodiversity, protection of nature and intensive breeding of deer, fallow deer and roe deer.

Úvod

Oboru Obelisk tvoří cca 450 ha oploceného území z jelení a daňčí zvěří, která se rozkládá mezi obcemi Lednice, Rakvice a Podivín a v příštím roce- tedy 2015 bude přiřčeno ještě 90 ha a obora se rozšíří na 540 ha konečné plochy. v předchozích tisíciletích zde meandrující řeka Dyje zanechala řadu ramen a úzkých spojek, které se postupně od mateřského toku izolovaly. Jejich počet se v procesu zazemňování postupně zmenšoval a po některých z nich zůstaly jen bažiny, průlehy a terénní deprese, které se zaplňovaly vodou jen při jarních povodních. Dnes však většina z nich byla obnovena a jejich okolí bylo modelováním terénu, upraveno do původního stavu. Z původně intenzivně zemědělsky obhospodařovaného území se tak obora Obelisk stala významným objektem pro studium obnovených a nově vytvořených biotopů. Obora Obelisk je příkladem území, kde se podařilo spojit zájmy ochrany přírody, ochrany památek i moderního chovu zvěře.

Historie území

Lednicko-valtický areál byl založen mimo jiné i pro potřeby několik set let rozvíjené tradici lovu, kterou po odchodu Liechtensteinů udržovala dále Lesnická fakulta VŠZ. Lovu sloužila řada saletů; Lovecký zámek, Janův hrad, Rendez-vous, Tři Grácie. Lovům v území u soutoku Moravy a Dyje poskytovaly zázemí zámek Pohansko, Lány a kuriózní Ruské domky. Symbolickým vyvrcholením propojenosti kultury lovu se stalo vybudování kaple patrona lovu sv. Huberta. *Kančí obora* u Břeclavi se zázemím

v břevlavském zámku v Břevlavu bývala místem pro chov divokých prasat. Obora zanikla, ale krajinné úpravy z palouky jsou zřetelné dodnes. Obdobně již není využíván k obornictví *Boří les*. *Obora Soutok* je největší oborou v České republice. Dalším zařízením pro chov zvěře byly bažantnice a Kačenařna u Ladané. Jako posledním lovec-kým objektem byla v roce 2005 založena *Obora Obelisk*, která pokračuje moderním způsobem v chovu vysoké zvěře. Management péče zohledňuje přírodní hodnoty a navrácí je po padesáti letech devastace zpět k lužní krajině včetně obnovy vodního režimu a s ním se vrací do vyprahlé krajiny opět lužní vegetace a zvířena.

Metody obnova krajiny

Krajina v Oboře Obelisk není obnovována náhodně, ale důsledně podle historických podkladů. Pro analýzu byly použity I-III. Vojenské mapování. Císařské otisky a indikační skicy řešeného území. Významným dokumentem jsou i letecké snímky území z roku 1938 a 1950, tedy z období před regulací řeky Dyje, která naprosto změnila charakter území.

Mapy jsou podrobně analyzovány a rozložení původní vegetace a původních vodních toků, zaniklých ramen a tůní jsou převedeny do současné katastrální mapy. Po zpracování do současných podkladů se vyhodnocuje současný stav a možnost obnovení původního prvku. Pokud je prvek vyhodnocen, že je vhodný k obnově, je zapracován do konceptu obnovy celého území.

Po ukončení prostorové analýzy dochází technologickému popisu obnovy prvku a k nacenění obnovy. Po zpracování dokumentace jako celku dojde k projednání s dotčenými orgány, které stanoví podmínky realizace úprav (včetně dopadu NATURA 2000a podobně). Po zpracování připomínek se přistupuje k realizaci zá-měru. Významným aspektem je nastavení managementu péče.

Přírodní podmínky obory Obelisk

Klimatické podmínky

Posuzovaná lokalita se nachází podle QUITTA¹ v nejteplejší oblasti ČR – T4. Podnebí je výrazně teplé, jedno z nejteplejších na území ČR. Niva Dyje je srážkami poměrně chudší (Podivín 9,2 °C a 516 mm srážek. Klima niv je charakteristické slabými přízemními teplotními inverzemi, celkově se však podnebí bioregionu blíží podnebí Podunajských nížin.

Biogeografický typ – Širší hlinité nivy s hrůdy

(viz Culek a kol. – biogeografické členění ČR)

Typ je charakteristický výraznými břehovými valy a mrtvými rameny podél toků řek, u okrajů niv rozsáhlými plochými bezodtokými depresiemi. Nivy jsou zpestřeny

1 QUITTA (1971)

řadou zanikajících tůní a rozsáhlými písčitými dunami (hrúdy), Mrtvá ramena jsou chráněna v řadě maloplošných území, v polích přitom vysychajících a zanikajících.

Substrát je tvořen jemně písčitými hlínami o mocnosti kolem 2 m. Mezi půdami převažují těžší glejové fluvizemně. Mezi Křivým jezerem a Podivínem jsou těžké černice typické, glejové i pelické. Půdy jsou zpravidla mírně vlhké a světle hnědošedé barvy. V malých depresích a mrtvých ramenech vznikly typické gleje. Půdy na hrúdách jsou relativně kyselé, lehké arenické kambizemně, které jsou při povrchu velmi suché a výřevné.

Vegetace:

Potenciální vegetaci tvrdého luhu tvoří porosty odpovídající panonské asociaci dubových jasenin (*Fraxino pannonicae-Ulmetum*), které na zalesněných hrúdech přechází až do dubohabřin svazu *Carpinetum*. Na omezených plochách se objevuje i měkký luh s vrbou bílou (*Salicetum albae*). Přirozenou náhradní vegetaci tvoří vesměs luční porosty svazu *Cnidion venosi*.

Lesy jsou fragmentovány do malých a středně velkých lesů a prolínají se se zbytky luk se solitéry a skupinami dubů. Do 50. let 20. století byly nejčastějším způsobem využití území luční porosty. Dnes se zachovaly vzácně.

Cílové ekosystémy v rámci stromové vegetace: LOLT – Pobřežní (úvalové) tvrdé luhy, LOLM Pobřežní (úvalové) měkké luhy, LOPK – Pobřežní vrbové křoviny, HDH – Habrové doubravy. Biocentrum musí zahrnovat škálu typů lužních společenstev od vodního toku, tůní, přes měkký luh až po tvrdý luh a vyšší sušší hrúd. Nutné je zastoupení luk včetně stepí na hrúdu.

Potencionální vegetace

(Dle M. Chytrý a kol. - Katalogu biotopů České republiky)

Tvrdé luhy nížinných řek:

Struktura a druhové složení - Zpravidla třípatrové jilmové a topolové doubravy a jaseniny s dominancí dubu letních (*Quercus robur*) a jilmu habrolistého (*Ulmus minor*), dále jasanu úzkolistého podunajského (*Fraxinus angustifolia* ssp. *danubialis*). Dále jsou ve stromovém patře příměsi *Acer campestre*, *Fraxinus excelsior*, *Prunus padus*, *Tilia cordata* a *Ulmus laevis*, ve vlhčích polohách *Alnus glutinosa* a *Populus nigra*, v sušších *Carpinus betulus*. Keřové patro je tvořeno hlavně zmlazenými dřevinami stromového patra, z keřů se vyskytují *Cornus sanguinea*, *Prunus padus* ssp. *padus*, *Sambucus nigra* aj.

Měkké luhy nížinných řek:

Struktura a druhové složení – Světlé, zpravidla třípatrové přirozené porosty tvořené dominantní vrbou bílou (*Salix alba*), místy s příměsí vrby křehké (*Salix fragilis*), a topolu černého (*Populus nigra*), řidčeji jasanu ztepilého (*Fraxinus excelsior*), v panonické oblasti Jižní Moravy i topolu bílého (*Populus alba*) a jasanu úzkolistého podunajského (*Fraxinus angustifolia* ssp. *Danubialis*). Keřové patro je tvořeno hlavně zmlazenými dřevinami stromového patra, z keřů se vyskytují *Sambucus nigra*, *Frangula alnus*, *Salix caprea*, *Salix purpurea* a *Salix viminalis*.

Ochrana přírody

Na území obory se nachází potenciálně cenná luční a mokřadní společenstva, jenž volně navazují na polnosti a lesní porosty v lužní krajině. Zájmové území se nachází na ploše rovinaté levobřežní údolní nivy řeky Dyje. Území je součástí evropsky významné lokality Niva Dyje soustavy NATURA 2000 se stanovenými prioritními druhy organismů a biotopů. Prostor má také významný historický kontext, neboť se zde nachází stavba Obelisk, která je součástí památek Lednicko-Valtického areálu zapsaných na Seznam světového přírodního a kulturního dědictví UNESCO. Předmětné území je součástí zpracovaného Plánu lokálního územního systému ekologické stability k. ú. Břeclav, Hlohovec, Lanžhot, Lednice, Milovice, Sedlec, Valtice, Generelu místního územního systému ekologické stability pro katastrální území Nové Mlýny, Přítluky, Rakvice a Generelu místních systémů ekologické stability k.ú. Nosislav, Velké Němčice, Velké Bílovice, Podivín.² Podle zpracovaného ÚSES jsou větší části zbytků lužního lesa vymezeny jako biokoridory nebo biocentra místního významu (projekt do nich nezasahuje). Louky u facky a území mezi Obeliskem a zregulovaným tokem Dyje včetně přírodní památky Květné jezero, jsou součástí biocentra nadregionálního významu.

Krajinné úpravy v Oboře Obelisk

Účelem navrhovaných úprav je zvýšení biodiverzity a mozaikovitosti v prostorové struktuře krajiny a obnova jejích historických a přírodních aspektů.

Krajinné úpravy obory v sobě zahrnují zvyšování podílu luk na úkor orné půdy a částečné zalesňování vybraných menších ploch. Zvláštní důraz je kladen na výsadby solitérních stromů, malých skupin stromů a alejí, které byly historicky typické pro zdejší lužní krajinu a poskytovaly útočiště mnoha druhům živočichů.

Základní podmínkou návratu biodiverzity území je obnova vodního režimu území. V rozsáhlých vodohospodářských úpravách se krajina vrací do období před rok 1973, kdy došlo k velmi násilné regulaci řeky Dyje. Zavodnění vybraných mokřadů – bývalých slepých ramen Dyje. Tyto zásahy vedou ke zvyšování, či lépe řečeno k obnově biodiverzity území, rozmanitosti biotopů a větší ekologické stabilitě území.

V projektu se počítá se 158 ha lesa (v současnosti 78 ha), 44 ha lučních porostů (v současnosti 9 ha), 176 ha orné půdy (v současnosti 292 ha), vodní plochy vzrostou na 45 ha (v současnosti 7,5 ha) revitalizací zazemněných ramen a meandrů. Ostatní plochy o rozloze 15,5 ha se mění na 7,8 ha.

² JANÍKOVÁ, VYDRŽALOVÁ, FINSTROVÁ: *Generel místních systémů ekologické stability k.ú. Nosislav, Velké Němčice, Velké Bílovice, Podivín*, Projektová dokumentace, 1992.

Převod orné půdy na louku:

Velkou částí úprav krajiny v navrhované oboře bude přeměna orné půdy na louky. Důvodem je jednak zvýšení biodiversity území, dále větší užitnost pro chovanou zvěř a v neposlední řadě také estetická kritéria zohledňující situaci před kolektivizací. Při obnově se vychází z historických map, které dokládají stav území v 19. století.

Převod ruderalizovaných ploch na les:

Značná část ploch, které byly v minulosti ornou půdou a byly ponechány bez jakékoliv péče, postupně podléhá tlaku ruderálních rostlin. Tam, kde není plocha atakována rákosem, je možné navrhnout její zalesnění. Zalesněním dojde ke zvýšení prostorové diversity území, což bude přínosné především pro chovanou zvěř, ale i pro ostatní živočichy v dané lokalitě.

Převod orné půdy na les:

V rámci krajinných úprav jsou navrženy plochy orné půdy vhodné k zalesnění. Tento zásah povede k žádoucímu zvýšení podílu lesních porostů v oboře a zároveň k vytvoření přirozené bariéry chránící vnitřní území obory.

Revitalizace starých ramen:

V současnosti dochází k přirozenému zazemňování bývalých ramen řeky Dyje, voda se zde objevuje periodicky ve vlhčích obdobích na jaře a na podzim. Ramena jsou doprovázena solitérami a skupinami vrb a bylinnou vegetací typickou pro tento biotop. Některé části ramen jsou zarostlé také keřovými skupinami. Pro revitalizaci je navržen systém ramen za Obeliskem. Půjde o jejich nezbytně nutné prohloubení z tím, že nesmí být poškozeny stávající porosty vrb. Do prohloubených ramen bude napuštěna voda z vodního kanálu procházejícího těsně kolem systému ramen. Kanál je během roku trvale zásoben vodou a umožňuje i dlouhodobé zásobování ramen.

Luční porost – doplnění solitér a skupin:

Vybrané luční porosty, převážně nově zakládané, ale i některé stávající, budou doplněny solitérními stromy, skupinami stromů a keři v rámci prostorové a druhové diverzifikace lokality.

Zrealizované projekty obnovy území

V roce 2003 začalo území, které většinou působilo jako skládka odpadu nabývat novou tvář. Vyvezlo odtud 48 kontejnerů všeho druhu, upravily se původní cesty, které byly většinou zarostlé náletem dřevin a dalo se po nich projít jen s velkými obtížemi. Upravením těchto cest se okolo vysazovaly aleje, především dubem letním.

V roce 2004–2005 začíná první etapa obnovy zabahněných meandrů, kde dříve meandrovala řeka Dyje. Vzniklo tak jezero Magdino 6ha a Radčino 2,2 ha. Tato etapa pokračovala dále v roce 2009 s názvem lokalita Obelisk – podpora biodiversity

I. etapa – Květné jezero, V loukách, Gleje, Janovo jezero – vytváření vhodných podmínek pro další existenci rostlinných a živočišných druhů. Dále na ni navazuje nedávno dokončená akce Lokalita Obelisk – podpora biodiverzity II. etapa. Trkman-ka- severní, jižní a dolní rameno. Nyní se připravuje III. etapa, která proběhne ještě v tomto roce vytvořením lučních tůň a to v loukách na předních a zadních Bílovských.

Obnova vegetace

V letech 2006–2011 proběhlo zalesnění na orných půdách, které byly těžce obdělávatelné a bylo tak zalesněno 87 ha těchto půd.

Dosadba solitérních stromů, především *Quercus robur* bude v budoucnu habitantem pro chráněné druhy xylofágního hmyzu. Především se stane významnou lokalitou pro druhy NATURA 2000 tesaříka obrovského, roháče obecného a další z nimi související druhy pod jejich deštníkovým efektem. Lokalita navazuje na lednický park a Kančí oboru. Dosadbou 367 ks solitérních *Quercus robur* na ploše 428 ha se výrazným způsobem stabilizuje a rozšíří prostor pro tyto naturové druhy.

V na podzim v roce 2013 bylo vysazeno *Alnus glutinosa* 79 ks, *Carpinus betulus*, 13 ks, *Quercus robur* 367 z toho 145 ks bylo vysazeno do alejí a 222 kusů do luk jako solitéry nebo do menších skupin. Bylo také vysazeno 750 kusů *Salix alba* (velikost 60/100 cm) do oplocenek jako základ budoucího porostu. Do keřových skupin na hrůdech byly vysázeny *Salix purpurea* (800 ks), *Cornus sanguinea* (850 ks), *Frangula alnus* (850 ks).

V roce 2014 proběhne další etapa výsadeb solitérních stromů a malých skupin. Bude vysazeno dalších 531 ks *Quercus robur* (z toho 52 do alejí), 662 ks *Salix alba* a dále 15 ks *Prunus avium*. Z keřů bude vysazeno po 210 kusech *Salix purpurea*, *Cornus sanguinea*, *Frangula alnus*.

Zvěř v Oboře Obelisk

Obora byla zřízena pro jelení zvěř, zvěř dančí a srnčí. Kmenové stavy čítají celkem 80ks jelení zvěře, 60ks dančí zvěře a 60ks srnčí zvěře. Cílem je chov zvěře nejvyšší trofejové kvality. Za tímto účelem jsme v uplynulých letech dovezli zvěř z Bulharska, Rumunska a také ze Slovenska. Potenciál zvěře se díky vynikající úživnosti a myslivecké péči záhy plně rozvinul. V roce 2012 zde byl uloven jelen 220,6 b. CIC a jelen 231,9 b. CIC. V roce 2013 jelen 249,29 b. CIC a jelen 223,40 b. CIC. Jednalo se o jeleny sedmileté a osmileté. V posledních letech se zde každoročně uloví osm jelenů a to vždy pět zlatých a tři stříbrní. Kromě jelení zvěře byla zde do Obelisku vysazena také vysazena dančí zvěř původně z našich významných oborních chovů. Trofejovou kvalitou daňci nezaostávají za jeleny – lopaty v posledních letech

ulovených dvou sedmiletých daňků byly ohodnoceny na 204,73 b. CIC a 206,40 b. CIC. Početnost srnčí zvěře se pohybuje okolo šedesáti kusů. Také u ní se projevuje příznivé prostředí obory- vzácností nejsou srnci s parůžky v hodnotě bronzové či stříbrné medaile.

Příznivý biotop a správné hospodaření vytvářejí ideální podmínky pro drobnou zvěř- zajíce, bažanta a kachnu divokou. Z úživného prostředí profituje také mnoho dalších druhů. V oboře hnízdí husa velká, hohol severní, rzohlávka rudozobá, potápka malá a lyska černá. Z drobnějších ptáků zde hnízdí např. ledňáček říční, dudek chocholatý, vlha pestrá, slavík modráček a rákosník velký. Z dravců zde hnízdí orel královský, luňák červený, moták lužní a káně lesní.

Závěr

Od roku 2000 se stala Obora Obelisk místem, kam se vrací původní život. Obnovením vodního režimu se stabilizovala původní lužní krajina. V místech nesmyslně převedených na ornou půdu roste dnes opět louka a 87 ha nového lesa. V roce 2013 bylo vysázeno 459 nových stromů jako základ nové kompozice, navazující na tradiční vzhled lužní krajiny. V roce 2014 bude vysázeno dalších 1208 vzrostlých sazenic stromů. Obora není jen místem pro chov zvěře, je místem, kde byla obnovena původní lužní krajina dávající mísu unikátní atmosféru a přirozené prostředí, které dává podmínky chovu pro kvalitní trofejovou zvěř.

Hodnocení současného prostředí v Oboře Obelisk odborníky

Projekt stavby obory Obelisk mimo jiné zahrnoval i realizaci krajinných úprav, jejichž výsledkem má být zvýšení podílu luk na orné půdě, částečné zalesnění zrekultivovaných stanovišť, výsadba solitérních stromů a případné zavodnění vybraných mokřadů vzniklých na bývalých slepých ramenech řeky Dyje. Všechny uvedené zásahy byly naplánovány s cílem zvýšit biodiverzitu území, rozmanitost biotopů a přispět k ekologické stabilitě území. S odstupem několika let lze hodnotit, zda se záměr podařilo uskutečnit. Nejlepší bude ponechat vyjádření k realizovaným krajinným úpravám a současnému prostředí odborníkům.

Doc. Ing. Milan Rajnoch, CSc., Ústav biotechniky zeleně Zemědělské fakulty Mendelovy univerzity v Brně: Obora Obelisk je unikátním příkladem citlivé úpravy krajiny, především revitalizace jejích segmentů. Původně intenzivně zemědělsky obhospodařované území se stalo nejen oázou klidu, ale zejména významným objektem pro studium obnovených či nově vytvořených biotopů.

Lze říci, že zde pokračuje staletá snaha Leichtensteinů vytvořit kulturní a produkční krajinu zároveň s pestrou škálou objektů mimoprodukčních, převážně estetických, ekologických a vzdělávacích. Obora je využívána též jako unikátní a neoceňitelný studijní objekt, kde se posluchači Zahradnické fakulty v Lednici (Mendelova

univerzita v Brně) učí zásadám navrhování, zakládání, pěstování a obnovy dřevin-
ných vegetačních prvků, plnicích multifunkční poslání.

RNDr. Miroslav Šebela, Moravské zemské muzeum v Brně: Nedávno jsem s příte-
lem Petrem Sladkým dostříhal a ozvučil hodinový přírodopisný dokument, který
jsem natočil v Oboře Obelisk. Kdo by čekal, že se kamera bude otáčet jen za ka-
pitálními jeleny nebo daňky, bude zklamán. Film je založen především na zábě-
rech prostředí, nádherných jezer, tůní, rákosin, lesních zátiší nebo šťavnatých luk.
V těchto pestrých kulisách rozehrávají svá představení nádherní představitelé
jihomoravské přírody- ať kvetoucí, skřehotající nebo zpívající. Někteří opeřenci
se tam zastavují jen na tahu, aby využili pestré potravní nabídky, jiní tam ze stej-
ného důvodu zimují a další do obory zalétávají z širokého okolí k bohaté prostře-
nému talíři. Není náhoda, že na tomto území pravidelně hnízdí několik desítek
ptačích druhů. v oboře totiž nacházejí vhodné prostředí, klid, potravu a vodu. To
jsou hlavní hodnoty, které se v posledních letech přísně střeží a ochraňují. i když
se v Obelisku stále něco dotváří a mění, území je zemědělsky a lesnicky obhos-
podařováno a chov spárkaté zvěře zdánlivě dominuje veškerému snažení majite-
le, „přidružené“ výstupy z těchto činností jsou natolik atraktivní pro nejrozmani-
tější živočišné i rostlinné druhy, že tam nacházejí cestu a mnozí z nich zůstanou
natrvalo.

Doc. Ing. Stanislav Lusk, CSc., Ústav biologie obratlovců Akademie věd ČR: Území
obory Obelisk je u nás snad jediný příkladem alespoň částečně úspěšné obnovy
původního charakteru záplavového území řeky. V případě omezení nebo úplné eli-
minace rozhodujících přírodních krajinnotvorných faktorů představují pouze cílené
zásahy jediný způsob, jak postupně změnit umělou antropogenní strukturu zvole-
ného územního fragmentu a vytvořit podmínky pro obnovu přírodních funkcí říční
nivy. Tento proces se v Oboře Obelisk daří postupně realizovat. Krajinná skladba
se významně posunula k původnímu přírodnímu stavu, přičemž se výrazně zvý-
šil podíl vodních biotopů, luk, lesních porostů souběžně s omezením podílu orné
půdy. To vedlo k prokazatelné obnově druhové pestrosti flory a fauny. Tyto proce-
sy jsou nekonečné nýbrž dynamické a na základě aktuálního stavu nelze vyloučit
potřebné korekce a další zásahy. Jako územní fragment lze oboru Obelisk hodnotit
jednoznačně pozitivně, neboť je důkazem, že cílenými zásahy je možné podstatně
obnovit původní charakter a funkce přírodního území.

Literatura

- CULEK, Martin. *Biogeografické členění České republiky*. Praha: ENIGMA, 1996. 347 s.
ISBN 80-85368-80-3.
- CULEK, Martin, a kol. *Biogeografické členění České republiky II. díl*. Praha: Agentura ochrany
přírody a krajiny ČR, 2005. 589 s. ISBN 80-86064-82-4.
- CHYTRÝ, M. a kol. *Katalog biotopů České republiky : Habitat catalogue of the Czech Republic*.
2. vyd. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2010. 445 s.
ISBN 978-80-87457-02-3.

- JANÍKOVÁ, VYDRŽALOVÁ, FINSTROVÁ: *Generel místních systémů ekologické stability k.ú. Nosislav, Velké Němčice, Velké Bílovice, Podivín*, Projektová dokumentace, 1992.
- HALAŠ, Luděk *Obelisk – podpora biodiverzity I. etapa – Květné jezero, V loukách, Gleje, Janovo jezero*, Projektová dokumentace, 2008
- KREJČIŘÍK, Přemysl a kol. *Dosadba rozptýlené zeleně v lokalitě Obelisk v Lednicko-valtickém areálu I. etapa*, projektová dokumentace 2011
- KREJČIŘÍK, Přemysl a kol. *Dosadba rozptýlené zeleně v lokalitě Obelisk v Lednicko-valtickém areálu II. etapa*, projektová dokumentace 2014

Legislatívne predpoklady zakladania a prevádzkovania zvernicových chovov na Slovensku

Legislative conditions for starting and running game preserve breeding in Slovakia

Zvernica je spravidla osobitný druh poľovného revíru vytvorený zo súvislých poľovných pozemkov, ktoré sú dokonale ohradené a zariadené na chov určitého druhu, resp. druhov poľovnej zveri tak, že zver nemôže z nich voľne vybiehať.

Zvernicový chov poľovnej zveri má síce dlhú históriu, ale nesiahá až do tých čias, kedy si človek začal domestikovať hospodárske zvieratá. V tom čase mu tieto poskytovali základnú obživu a prípadný nedostatok dopĺňal človek lovom hojne sa vyskytujúcich druhov voľne žijúcej zveri. Zvernicové chovy sa začali zriaďovať až vo feudálnych panstvách pre uspokojovanie poľovníckych túžob vysoko postavenej šľachty. Postupom času z rozvojom poľovníctva a poľovníckej kultúry začali vznikať väčšie ohradené zvernice, ktorých hlavným cieľom bolo sústrediť na jednom mieste veľký počet zveri za účelom veľkopanského poľovníckeho využitia sa panovníka a vysokej šľachty. Ale hradní páni, latifundisti, kláštory, ba aj mestá si začali budovať aj malé zverničky a menažérie, kde chovali zver pre potešenie, ale aj pre lov.

A game preserve is a usually a specific type of a hunting ground, created by continuous hunting plots, which are completely fenced and arranged to breed certain species, respectively species of game animals so that the animals cannot freely run away.

Breeding game animals in game preserves has a long history, but it does not extend to the time, when the man began to domesticate livestock. At that time domestic animals provided basic livelihood, and any possible lack was replenished by hunting abundant species of wildlife. Establishing game preserves started on feudal estates to satisfy hunting desires of high-profile nobility. Over time with the development of hunting and hunting culture larger fenced game preserves began to emerge, whose main objective was to concentrate a large number of game in one place so that the monarch and high nobility could enjoy their hunting. Nevertheless the castle lords, land owners, monasteries and even cities started building their own little game preserves and menageries, where animals were kept for pleasure, but also for hunting.

Táto publikácia vznikla vďaka podpore v rámci operačného programu Výskum a vývoj pre projekt: „Dobudovanie centra excelentnosti: Adaptívne lesné ekosystémy“ ITMS: 26220120049, spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja a s podporou projektu VEGA č. 1/1210/12 „Časovo-priestorová aktivita, habitatové preferencie, ochrana a manažment vybraných lesných stavovcov.“

Úvod a história zvernic na Slovensku

Staré tradície zvernicových chovov na Slovensku, zdokumentoval.¹ Prvé údaje o kráľovských zverniciach na Slovensku sú z čias Arpádovcov po tatárskom vpáde, konkrétne z roku 1256 v donačnej listine Bélu IV. Táto zvernica sa nachádzala „medzi dvomi dolinami“ niekde pri Zvolene. Z roku 1288 je záznam o zvernici v Gemerskej župe. Z roku 1391 máme záznamy o kráľovských zverniciach v Liptove a v Turci. Švermovo, predtým Telgárt sa pôvodne volalo Telgart, čo údajne pochádza z nemeckého názvu Thiergart (zveropark), čo by znamenalo, že aj tu bola zvernica. Kráľovské zvernice boli aj pod Tatrami a v Spišskej župe. Žigmund mal zvernicu pri Kráľovej.

Urbár hradného panstva Slovenská Ľupča z roku 1663 uvádza dve zvernice. Ostrihómske arcibiskupstvo malo podľa údajov z r. 1571 zvernicu pri Bajte neďaleko Štúrova a viacero zvernic mal aj šarišský gróf knieža Rákóczi (16. a 17. storočie), ako napr. diviačiu pri Šarišskom Štiavniku. Zvernicu malo v 17. storočí Vršatecké panstvo, na začiatku 18. stor. bola vybudovaná zvernica pri Košeci neďaleko Ilavy, kde chovali diviačiu a danieliu zver. Medzi naše najstaršie zvernice patrí Zayovská v Dubničke pri Uhrovci, v ktorej chovali nielen daniela a jelene, ale podľa záznamov z r. 1568 údajne aj zubra a kozorožca. v 17. storočí bola zvernica aj v Dubodielí v Považskom Inovci, čo je zaznamenané v urbári Bánovského panstva.

Veľa poľovníckych zámočkov sa vybudovalo aj v 18. a 19. storočí. v niektorých zverniciach sa chovali aj kengury, zubry, tinamy a iné exoty. Mnohé zvernice slúžili na reintrodukcii jelenej zveri, ktorá bola u nás v 19. storočí vo voľnej prírode temer vyhubená. Napr. spomenutá Zayovská zvernica v Dubničke zazverila danielou a jelenu zverou Strážovské vrchy, Forgáčovská zvernička v Jelenci (predtým Gýmeš) Trábečské vrchy (a to aj mufloniu zverou). v tomto pohorí boli menšie zvernice aj v Klátovej Novej Vsi, Kovarciach - Oponiciach a Lefantovciach.

Zvernicu v Topoľčiankach založila r. 1687 Alžbeta Rákócziová. v 18. storočí sa tu spomínajú dve zvernice - jelenia a diviáčia. Daniela zver sa tu spomína už v roku 1837. v roku 1906 sa tu začalo z budovaním novej veľkej jelenej zvernice na výmere 10 450 ha. Okrem toho sa tu zriadila aj menšia danielia zvernica na výmere 510 ha.

Až 4 800 ha veľká zvernica pre jeleniu a diviačiu zver bola pri Prašiciach neďaleko Topoľčian (zanikla po 2. svetovej vojne), z ktorou susedila ďalšia 1 170 ha veľká

1 MOLNÁR, J., TEREN, Š.: *Naše poľovníctvo*. Obzor, Bratislava, 1984, 400 s.

zvernica pri Bojnjej. Menšie zverničky pre jeleniu, danieliu a mufloni zver boli aj v Čereňanoch, Chalmovej a pri Neveríciach.

V Malých Karpatoch existovala už koncom 18. storočia malá zvernica pod Plaveckým hradom. Bola to u nás prvá zvernica ohradená drôteným pletivom. Roku 1880 tu vybudovali veľkú 12 000 ha jeleniu zverniciu, v ktorej neskoršie aklimatizovali aj mufloni zver. Aklimatizačná jelenia zvernica bola aj pod Vysokou. Ďalšia významná malokarpatská zvernica bola v Stupave (predtým Stomfa). Písomné záznamy o danieli zveri v nej chovanej sú už z roku 1736. Po roku 1850 ju rozšírili na 1 200 ha a v roku 1890 tu vybudovali ďalšiu zverniciu na výmere 6 300 ha. v roku 1893 tu chovali 1 000 jeleňov a 1 200 danielov, ale potom ich početnosť znížili na polovicu. v roku 1891 introdukovali muflóny do malej aklimatizačnej zvernice pod Pajštúnovským hradom.

Ďalšie zvernice tu boli pri Dubovej, pri Červenom Kameni, pri Dobrej Vode na Planinke (Erdoház) - už v roku 1774, pri Čhtelnici (len diviacia zver), pri Bernolákove (Cseklész), kde chovali popri danieli zveri aj kengury a tinamy.

V Slovenskom Rudohorí bola už koncom 18. storočia významná zvernica pod hradom Blh, v ktorej chovali pôvodne diviaky, potom aj biele jelene anglickej proveniencie zo zvernice na Teplom Vrchu. Aklimatizačné zverničky pre jeleniu zver boli pri Závadke, Pustom Poli, na hornom toku Čierneho Váhu. Aklimatizačná zvernica pre medvede bola postavená r. 1906 v Hrochoťskej doline, do ktorej boli dovezené medvedáta zo Sedmohradska.

Betliarsku zverniciu na výmere 530 ha postavili v r. 1885. Chovali tu jelene, danielie a muflóny a v osobitnej časti aj jelene sika a dokonca aj paovce hrivnaté (*Amotragus lervia*), ktoré r. 1901 v počte 12 jedincov vypustili aj do voľnej prírody.²

V Krupinskej vrchovine bola r. 1864 vybudovaná 570 ha danielia zvernica pri Prahe, ďalšia bola pri Modrom Kameni. v Štiavnických vrchoch boli menšie zvernice pri Antole a pri Bohuniciach.

V Belianskych Tatrách vybudovali r. 1880 na 1 200 ha zverniciu knieža Hohenlohe - Oehringen, ktorú r. 1886 rozšíril na 2 400 ha. Slúžila na aklimatizáciu rôznych foriem jeleňov, vrátane amerických a altajských. Boli tu pokusy aj o aklimatizáciu kozorožcov, bizónov a zubrov.

Z tohto stručného prehľadu, ktorý sme spracovali podľa³ je evidentné, že v minulosti bolo u nás veľmi veľa zvernic a tie neslúžili len na uspokojovanie poľovníckych aktivít ich majiteľov, ale významnou mierou prispeli aj k zazverovaniu celého nášho územia; v prvom rade zverou jeleňou, ktorá bola u nás, ako sme už spomenuli extrémne zdecimovaná. Ale zohrali rozhodujúcu úlohu aj pri zavádzaní nových druhov zveri, najmä danieli a mufloni. Pomohli prežiť aj diviačej zveri, aj keď tá z našej voľnej prírody nikdy celkom nevymizla - na rozdiel od českých zemí, kde bol jej chov vo voľnej prírode úplne zakázaný, takže v období medzi 1. a 2. svetovou vojnou prežívala len vo zverniciach.

² Tamtéž.

³ Tamtéž.

Je nesporné, že majitelia investovali do svojich zverníc veľké finančné prostriedky a venovali im veľkú pozornosť a starostlivosť. Dobré poľovačky, ktoré bolo možné v minulosti zabezpečiť len vo zverniciach, boli symbolom vysokého spoločenského postavenia panovníka, šľachty, ale aj bohatých kláštorov a miest. Faktom je, že mnohým išlo pritom aj o zazverenie okolitých revírov, nielen o spomenuté reprezentačne poľovačky. Keď dnes odsudzujeme ich snahy, ktoré sa vyvinuli v záujme obohatenia svojich revírov aj o rôzne cudzie druhy a poddruhy zveri, vrátane aj exotické, musíme si uvedomiť, že vtedy sa vedelo len veľmi málo o ekológii, a tzv. falšovanie fauny bolo úplne neznámym pojmom a veľmi slabé boli aj vedomosti o genetike a jej vzťahu k mohutnosti trofeje. Aj napriek týmto chybám je faktom, že bez poľovníckeho a chovateľského nadšenia týchto latifundistov by naše Slovensko dnes bolo na zver omnoho chudobnejšie a preto im za túto ich obetavosť patrí naša vďaka.

Legislatívne podmienky zakladania zvernícových chovov podľa druhu zvernice

Súčasný zákon o poľovníctve 274/2009 Z. z. v znení neskorších predpisov rozlišuje samostatnú zverniciu a uznanú zverniciu.

Samostatnú zverniciu, ktorú na účely tohto zákona charakterizujeme ako druh oploteného (samostatného) poľovného revíru z vhodnými podmienkami na intenzívny chov raticovej zveri, ktorými sú najmä dostatok prírodnej potravy a vody, podmienky na vývoj, pohyb, úkryt, pokoj a rozmnožovanie. Okresný úrad uzná za samostatnú zverniciu súvislé poľovné pozemky vlastníka alebo viacerých vlastníkov vtedy, ak tieto dosahujú výmeru najmenej **50 ha poľovných pozemkov**, z ktorých je najmenej **20 ha lesných pozemkov** a tieto sú ohradené tak, že zver z nich nemôže voľne vybiehať ani do nich vbiehať; pritom musí dbať na to, aby zvernica mala vhodné podmienky na aklimatizáciu, rozmnožovanie, chov a lov jednotlivých druhov zveri, ktoré majú byť v nej chované, ak žiadateľ dodrží schválený projekt výstavby zvernice.

Uznanou zverniciou je oplotená časť poľovného revíru zriadená užívateľom poľovného revíru na účely prezimovania, rozmnožovania, aklimatizácie, karantény, výskumu zveri a jej lovu alebo na výcvik poľovne upotrebitelných psov. Uznanú zverniciu schváli okresný úrad v poľovnom revíri na žiadosť užívateľa poľovného revíru, ak sú pozemky, z ktorých má byť zriadená, dostatočne veľké na účel, na ktorý má zvernica slúžiť, a ak sú ohradené tak, že znemožňujú útek zveri, ktorá sa v nich má chovať, ak ju žiadateľ vybuduje podľa schváleného projektu.

Pred vybudovaním oplotenia zvernice a uznaním zvernice alebo schválením zvernice okresný úrad posúdi projekt chovu zveri a výstavby oplotenia a potrebných zariadení vo zvernici, ktorý obsahuje aj štúdiu o vhodnosti prírodných podmienok a iných podmienok na intenzívny chov daného druhu zveri.

Projekt vypracúva fyzická osoba, ktorá preukáže na túto činnosť odbornú spôsobilosť, alebo právnická osoba, ktorá preukáže, že zamestnáva takúto fyzickú osobu.

K žiadosti o uznanie samostatnej zvernice žiadateľ okrem dokladov potrebných k žiadosti o uznanie poľovného revíru predloží

- a) projekt,
- b) záväzný posudok regionálnej veterinárnej a potravinovej správy,
- c) súhlasné stanovisko všetkých vlastníkov poľovných pozemkov, z ktorých sa má zvernica uznať alebo schváliť,
- d) stanovisko obvodného úradu životného prostredia, ak ide o pozemky v treťom až piatom stupni ochrany.

K žiadosti o schválenie uznanej zvernice žiadateľ predloží

- a) projekt,
- b) záväzný posudok regionálnej veterinárnej a potravinovej správy,
- c) súhlasné stanovisko všetkých vlastníkov poľovných pozemkov, z ktorých sa má zvernica uznať alebo schváliť,
- d) stanovisko obvodného úradu životného prostredia, ak ide o pozemky v treťom až piatom stupni ochrany.

Uznaná zvernica (nie je samostatný poľovný revír, ale tvorí súčasť poľovného revíru) sa podľa účelu zriadenia schvaľuje ako

- a) generačná zvernica,
- b) aklimatizačná zvernica,
- c) karanténna zvernica,
- d) prezimovacia zvernica,
- e) zvernica na výcvik a skúšky poľovných psov,
- f) zvernica na výskum zveri a jej lov .

Generačná zvernica je určená na šľachtenie zveri z vynikajúcimi genetickými vlastnosťami najmä z hľadiska celkovej kondície a trofejovej hodnoty, ktoré by sa mali uplatniť na zazverovanie revírov, alebo je určená aj na chov zveri na účel jej lovu vo zvernici. Súčasťou jej technického vybavenia musí byť odchyťové zariadenie.

Aklimatizačná zvernica je určená na aklimatizáciu zveri pred vypustením do poľovného revíru, karanténna zvernica je určená na sledovanie zdravotného stavu alebo liečbu zveri. v poľovnom revíri je karanténna zvernica súčasne aklimatizačnou zvernicou, z ktorej sa zver po jednom mesiaci až dvoch mesiacoch po ozdravení vypustí do poľovného revíru. Ak je zriadená ako súčasť samostatnej zvernice, ide len o karanténnu zvernicu. Nakúpená zver pred vypustením do zvernice musí prejsť karanténou počas lehoty určenej veterinárnym lekárom.

Prezimovacia zvernica je určená na prezimovanie zveri, ktorá sa po zimnom období opäť vypustí do voľného revíru. Súčasťou jej technického vybavenia musí byť aj odchyťové zariadenie na vytriedenie jedincov vhodných na ďalší chov.

Zvernica na výcvik a skúšky poľovných psov je zvernica, v ktorej sa chová len diviacia zver na účel výcviku určených plemien poľovných psov na durenie diviačej zveri a na skúšky ich poľovnej upotrebitelnosti v tejto disciplíne.

Zvernica na výskum zveri a jej lov slúži na výskumné účely a lov.

Je zásadný **rozdiel medzi zvernicou a farmou pre chov raticovej zveri**, tzv. **zverofarmou**, lebo táto je nepoľovnou plochou, určenou na poľnohospodársky chov raticovej zveri na mäso, takže je súčasťou **živočíšnej výroby**. Okrem toho prevažnú časť

výmery zvernice tvorí **les**, ale vo zverofarme **poľnohospodárska pôda**, predovšetkým trvalé trávne porasty (TTP) a zastúpenie lesa je tu len minimálne. Väčšia zverofarma býva spravidla rozdelená na menšie oddelenia.

Obsah projektu zvernice

Projekt samostatnej zvernice obsahuje tieto časti:

- a) úvod
 - 1. úvodná správna a historická dokumentácia, ak existuje,
 - 2. civilizačné negatívne faktory,
 - 3. výskyt zveri vrátane predátorov,
- b) opis prírodných podmienok
 - 1. členitosť terénu, nadmorské výšky,
 - 2. geografické, geologické a hydrologické podmienky,
 - 3. klimatické podmienky,
 - 4. štruktúra poľovných pozemkov a ich obhospodarovanie,
- c) štruktúra a podmienky chovu zveri
 - 1. navrhovaný normovaný kmeňový stav jednotlivých druhov zveri a navrhovaný koeficient prírastku,
 - 2. návrh cieľovej vekovej a pohlavnej štruktúry a návrhy na odlov,
 - 3. kritériá chovnosti,
 - 4. popis zootechniky chovu,
- d) návrh biotechnických úprav
 - 1. lesotechnické opatrenia,
 - 2. agrotechnické opatrenia,
- e) technické zariadenia
 - 1. oplatenie,
 - 2. krmné zariadenia, vlniská,
 - 3. posedy, úprava vodných zdrojov a tokov,
 - 4. ostatné poľovnícke zariadenia,
- f) kalkulácia potreby krmiva,
- g) zabezpečenie základného chovného stáda,
- h) ostatné návrhy a odporúčania
 - 1. potreba poľovne upotrebitelných psov,
 - 2. veterinárne opatrenia zohľadňujúce pohodu zvierat,
- i) záver,
- j) prílohy
 - 1. súpis pozemkov, prehľad druhov pozemkov,
 - 2. výpis z programu starostlivosti o les,
 - 3. mapa poľovného hospodárenia.

Projekt uznanej zvernice obsahujú tieto časti:

- a) úvod
 - 1. údaje o poľovnom revíri,
 - 2. účel uznanej zvernice,
 - 3. civilizačné negatívne faktory,

4. výskyt zveri vrátane predátorov,
 - b) opis prírodných podmienok
 1. členitosť terénu, nadmorské výšky,
 2. geografické, geologické a hydrologické podmienky,
 3. klimatické podmienky,
 4. štruktúra poľných pozemkov a ich obhospodarovanie,
 - c) štruktúra a podmienky chovu zveri
 1. navrhovaný normovaný kmeňový stav jednotlivých druhov zveri a navrhovaný koeficient prírastku,
 2. návrh cieľovej vekovej a pohlavnej štruktúry a návrhy na odlov,
 3. kritériá chovnosti,
 4. popis zootechniky chovu,
 - d) návrh biotechnických úprav
 1. lesotechnické opatrenia,
 2. agrotechnické opatrenia,
 - e) technické zariadenia
 1. oplatenie,
 2. krmné zariadenia,
 3. odchytové zariadenia,
 4. ostatné poľovnícke zariadenia,
 - f) kalkulácia potreby krmiva,
 - g) zabezpečenie základného chovného stáda,
 - h) ostatné návrhy a odporúčania
 1. potreba poľovne upotrebiteľných psov,
 2. veterinárne opatrenia zohľadňujúce pohodu zvierat,
 3. prevádzkový poriadok zvernice na výcvik a skúšky poľných psov,
 - i) záver,
 - j) prílohy
 1. súpis pozemkov,
 2. výpis z programu starostlivosti o les,
 3. mapa poľného hospodárenia,
 - k) štúdia ekologických vplyvov na krajinu.
- Súčasťou projektu môže byť aj kalkulácia predpokladaných nákladov na zriadenie a kalkulácia predpokladaných nákladov na prevádzku.

Výber lokality pre zvernicu

Zásadnou podmienkou je, aby zvernica zodpovedala kritériám uvedeným vo vyhláške č. 344/2009 Z. z. v znení neskorších predpisov pokiaľ ide o drevinovú skladbu lesa a zastúpenia minimálnych úživných plôch, resp. možnosti ich zriadenia.

Zvernica musí po celý čas dobre uspokojovať všetky životné potreby zveri. Ide tu nielen o potravu, vodu na pitie a bahnenie ale aj o možnosť vyhľadania tieňa alebo slnka podľa potreby, úkrytu pred vetrom bez ohľadu na to, z ktorej strany fúka, možnosti vizuálnej izolácie pred človekom a zverou (najmä samcami) navzájom, dostatku

kludových zón ticha, kde môže nerušene odpočívať, prežívať a rodiť mláďatá. Musí mať aj možnosť dostatočného pohybu, dostatok od seba izolovaných rújovísk.

Cez zvernicu by podľa možnosti nemali prechádzať žiadne verejné pozemné komunikácie, ktoré nielen že zver vyrušujú a ohrozujú kolíziami, ale veľmi sťažujú aj účinné stráženie zveri pred pytlákmi a inými rušiacimi návštevníkmi. Takáto pozemná komunikácia by nemala viesť ani blízko popri plote zvernice. Zvernica však musí byť autom (alebo aspoň traktorom) celoročne dobre prístupná a cesty v nej musia byť upravené tak, aby po nich bol v každom počasí možný transport nákladu (krmív, zveri), ale aj pohyb na poľovníckom koči alebo osobným autom.

Vo zvernici sa samozrejme nemajú nachádzať ani žiadne ľudské obydlia z výnimkou obydľí personálu a poľovníckych chát. Zvernice by sa zásadne nemali zakladať v areáloch našich veľkých šeliem, medveďa, vlka a rysa. Tu je opodstatnené jedine budovanie zimovacích zverničiek. Ich budovanie však prítomnosť týchto predátorov veľmi komplikuje a zdražuje, napr. v porovnaní z Rakúskom a Nemeckom, kde takéto problémy nemajú.

Do zvernice nemá význam zahrnúť veľké výmery lesných porastov z veľmi nízkou úživnosťou. Lepšie, racionálnejšie a efektívnejšie je spraviť radšej menšiu, ale vysoko úživnú zvernicu. Zvernicu nezriadime ani v nevýhodne exponovanej mrazovej kotline, kde sa zver najmä v zime nerada zdržuje, ale ani v záplavami ohrozenom inundačnom území. Najoptimálnejšia je prevládajúca juhovýchodná expozícia. Do zvernice nezaplocujeme zásadne ani ochranné lesy (napr. z protieróznou funkciou), ani iné lesy osobitného nepoľovníckeho určenia.

Pri výbere lokality musíme zohľadniť aj aspekty veterinárske. Napr. diviačiu zvernicu nemôžeme zriadiť v blízkosti veľkochovu ošípaných. Takisto sa musia zohľadniť aj záujmy ochrany prírody. Ak ide o CHKO alebo o národný park, zriadenie zvernice je podmienené súhlasom ich správy, pričom sa skúma najmä to, aby nešlo o nepôvodný druh zveri, aby sa nenarušili prirodzené migračné trasy zveri, najmä biokoridory vyššieho stupňa vytýčené v plánoch ÚSES krajiny a aby neboli do zvernice zapltené nejaké maloplošné chránené územia, prípadne, ak by sa tomu nedalo zabrániť, museli by byť na požiadanie orgánov ochrany prírody oplotené proti vniknutiu zveri.

Zaradenie zvernic do kvalitatívnej triedy

Tabuľka 1 Kritériá zaradenia zvernic do kvalitatívnych tried

Kvalitatívna trieda	Najnižšie zastúpenie drevín v % z porostovej plochy		Optimálne zastúpenie gašтана, pagaštana + plánky v % z plochy zvernice	Minimálna výmera úživných plôch v % z plochy zvernice		
	listnáče	z toho duby a buky		políčka	TTP	ohryzové plochy
I.	80+	60+	0,5–2 %	1	1–2	1
II.	65–79	45–59		2	1,5–3	1,5
III.	50–64	30–44		3	2–4	2
IV.	20–49	10–29		4	3+	4

Ak kvalitatívnu triedu zvernice nemožno jednoznačne určiť podľa zastúpenia listnatých drevín, najmä dubov a bukov, určí sa interpoláciou. Napríklad zastúpenie listnatých drevín bude tvoriť 85 %, čo zodpovedá I. kvalitatívnej triede, ale zastúpenie dubov bude tvoriť len 25 %, čo zodpovedá IV. kvalitatívnej triede. Výsledná kvalitatívna trieda bude III.

Ak by pri interpolácii kvalitatívna trieda patrila medzi jednotlivé triedy, napr. 2,5–3,5 a pod., zaokrúhli sa smerom nahor alebo nadol podľa momentálneho zastúpenia gašтана, pagašтана a plánok. Keď zastúpenie uvedených drevín dosahuje 1–2 % z plochy zvernice, určí sa vyššia kvalitatívna trieda, v opačnom prípade nižšia.

Pri výskyte spodných vrstiev listnatých drevín v ihličnatých porastoch sa tieto chápu ako listnaté. Takéto prípady sú najmä v borovicových porastoch, alebo v smrekových a smrekovcových porastoch so zakmenením 0,7 a menej.

Ak výmera poľnohospodárskej pôdy presahuje viac ako dvojnásobne výmery políčov a trvalých trávnatých porastov určených v tabuľke č. 1, určujú sa normované kmeňové stavy osobitne aj na ňu. Na 1 ha možno zvýšiť normovaný kmeňový stav prežúvavej zveri pri jelenej zveri najviac o 4 ks, pri danieli zveri o 4 ks a muflonej zveri o 8 ks.

Pre zaraďovanie diviáčich zverníc do kvalitatívnych tried je rozhodujúce zastúpenie dubov a bukov. Určenie normovaných kmeňových stavov zveri vo zvernici podľa tabuľky č. 2 pre diviačiu zver sa použije len v prípade diviáčich zverníc. V ostatných zverniciach sa použije na určenie normovaných kmeňových stavov diviačej zveri výmera opлотenej plochy na 1 ks plánovanej zveri od 17,6 ha do 20 ha.

Vo veľkých zverniciach, ktoré presahujú optimálnu výmeru a celá výmera lesa nie je zaradená do lesov osobitného určenia z dôvodu poľovníctva, môže sa kvalitatívna trieda zvernice znížiť najviac o jednu triedu.

V špeciálnych diviáčich zverniciach musí byť vyššie zastúpenie políčov ako lúk a ohryzových plôch.

V diviáčich zverniciach sa namiesto pagašтана požaduje gaštan.

Návrh normovaných kmeňových stavov jednotlivých druhov zveri vo zvernici určuje projektant v projekte zvernice podľa § 3 písm. c) ods. 2 zákona. Výpočet normovaných kmeňových stavov pre jeleniu, danieliu a mufloni zver určí na základe produkcie sušiny biomasy zelenej hmoty trvalých trávnatých porastov. Výpočet normovaných kmeňových stavov diviačej zveri projektant určí na základe zastúpenia dubov a bukov. Pri zastúpení duba a buka nad 50 % – výmera opлотenej plochy na 1 jedincu diviačej zveri – 2,5 ha, pri zastúpení duba a buka pod 50 % – výmera opлотenej plochy – 3,5 ha. Plánovaný pomer pohlavia vo zvernici 1:1,2 a viac v prospech samčej zveri.

Tabuľka 2 Určenie normovaných kmeňových stavov raticovej zveri vo zvernici

Kvalitatívna trieda	Výmera opлотenej plochy na 1 ks plánovanej zveri v ha				
	jeleň	daniel	Muflón	pasrniec, jeleň sika	diviak
I.	do 10	do 7,5	do 5	do 7,5	do 10
II.	10,1–13,5	7,6–10,5	5,1–7,5	7,6–10,5	10,1–15
III.	13,6–17,5	10,6–13,5	17,6–10	10,6–13,5	15,1–17,5
IV.	17,6–22,5	13,6–17,5	10,1–12,5	13,6–17,5	17,6–20
Koeficient prírastku	0,7 – 0,9	0,7–1	0,8–1,0	0,5 – 0,8	0,9–1,5

Plemenárska a šľachtiteľská práca

Treba celkom jednoznačne konštatovať, že tejto práci sa v našich zverniciach zatiaľ - až na niektoré výnimky - nevenuje dostatočná pozornosť, čo je naozaj na škodu vecí. Optimálne je, keď väčšia poľovná zvernica má menšie chovné oddelenia, v ktorých sa vykonáva riadená plemenitba so zameraním na zvyšovanie trofejovej kvality zveri. Výhodné je, keď je týchto generačných zverničiek viac, aby sme mali k dispozícii niekoľko línii zveri. Pre úspešný manažment diviačej zvernice, v ktorej sa poriadajú spoločné poľovačky, je chovná zvernička, do ktorej si „uložíme“ rodičovské jedince už pred týmito poľovačkami, absolútnou nevyhnutnosťou, lebo inak dôjde ich vystrieľaním k predčasnej degradácii a pauperizácii diviačej zveri v poľovnej zvernici.

Selekcia zveri musí byť vo zvernici dôsledná a nekompromisná. Na vlastný chov sa majú použiť len tie najkvalitnejšie jedince. Aj cudzím subjektom sa majú na chov dodávať len jedince nadpriemernej, v najhoršom prípade však aspoň priemernej kvality. Jedince podpriemernej kvality treba z rozmnožovania vylúčiť.

Je dokázané, že v intenzívnom zvernicovom chove pri dobrej výžive zver „dozrieva“ pohlavne skôr a skôr dosiahne aj svoju telesnú a trofejovú kulmináciu ako pri priemernej alebo dokonca len slabšej výžive. To treba zohľadniť pri plánovaní jej chovu a konštrukcii vekových pyramíd.

Starostlivosť o zdravie zveri vo zvernici

Zoohygiene a veterinárnej prevencii sa musí vo zvernici venovať veľká pozornosť, lebo zver je tu chorobami ohrozená omnoho viac ako v neoplotených poľovných revíroch. Je to spôsobené v prvom rade zvýšenou hustotou zveri, ktorá uľahčuje prenos chorôb, ako invázných, tak aj infekčných, ako aj tým, že životné prostredie zvernice je omnoho viac premorené rôznymi choroboplodnými zárodkami. To je jednou z príčin tzv. „únavy prostredia,“ ktorá sa po čase dostavuje všade tam, kde sa dlhodobo chovajú zvieratá vo veľkej hustote na malej ploche. Vo zvernici bývajú častejšie aj rôzne úrazy a poranenia zveri, ktoré vznikajú pri súbojoch, nárazoch do plotu, ako aj pri nesprávnej manipulácii so zverou, napr. pri jej odchyte a pod. K vážnym alimentárnym problémom by vo zvernici pri jej správnej výžive a prikrmovaní vlastne nemalo prichádzať. Žiaľ, úhyny, súvisiace práve s nesprávnym prikrmovaním sa v našich zverniciach aj napriek tomu stávajú.

Je potrebné starostlivo sledovať zdravotný stav zveri v spolupráci s príslušným veterinárnym lekárom. Ten by mal 1–2 krát do roka priamo v teréne vykonať veterinárnu prehliadku zvernice, pravidelne vyšetrovať trus zveri na prítomnosť parazitov a vyšetriť aspoň 10–20 % vývrhov z ulovenej zveri. Mal by organizovať dehelmintizačné akcie, kontrolovať krmné dávky a dohliadať na podávanie rôznych minerálno-vitamínových premixov. S tým všetkým sú síce spojené nemalé finančné náklady, ale bez dôkladnej veterinárnej starostlivosti je úspešný chov zveri vo zverniciach iluzórny.⁴

⁴ RAJSKÝ, D.; GARAJ, P.: *Veterinárna starostlivosť o zver*. Vydav. TUZVO, Zvolen, 2013, 162 s.

Pastevné plochy pre zver

V súčasnosti sú tieto plochy slabou stránkou našich zverníc. Je to spôsobené jednak nedostatkom odborných znalostí ich užívateľov, ale aj nedostatkom finančných prostriedkov. Lúčky a políčka nie sú riadne hnojené, ošetrované a nepestujú sa na nich také miešanky plodín, aké sú optimálne pre zver, ale väčšinou rôzne monokultúry. Políčka a lúčky by mali byť vo zvernici oplotené a mala by sa aplikovať dávkaná pastva pomocou elektrických oplôtok. Ani toto v mnohých zverniciach nie je zabezpečené a v dôsledku toho sú tieto pastevné plochy vo veľmi zlom stave a neplnia v uspokojujúcej miere svoju funkciu. Ďalším nedostatkom našich zverníc je, že je v nich spravidla príliš málo týchto pastevných plôch, pretože v mnohých z nich je stále produkcia drevnej hmoty pred produkciou zveri (teda tak, ako to má byť a aj je v neoplotených revíroch).

Celkom iná situácia je napr. v špičkových maďarských zverniciach, kde je zastúpenie týchto pastevných plôch pre zver omnoho vyššie a ich obhospodarovanie riadia odborníci s agronomickým vzdelaním. Že to má značný pozitívny vplyv na početnosť a kvalitu zveri, predovšetkým trofejovú, je samozrejmé.

Výhodné je pestovať také miešanky plodín, ktoré vydržia na stanovišti viac rokov, aby boli agrotechnické náklady na ich pestovanie čo najnižšie. Vo zvernici by rozhodne nemali chýbať ani také políčka, ktoré poskytnú zveri zelenú pašu aj v zime; teda s rôznymi druhmi mrazuvzdorných kapustovín, ozimnou ražou atď. V diviačej zvernici sú dôležité políčka s kukuricou, topinamburi, zemiakmi atď.

Na políčkach a lúčkach vo zvernici by sme mali poznať obsah živín v pôde a podľa toho upraviť ich hnojenie. Aj výber vhodných druhov plodín do miešaniek, najmä do trvalých ďatelinotravných porastov závisí od stanovištných podmienok. Odporúča sa spolupracovať s blízkyim poľnohospodárskym podnikom, ktorý prípadne zabezpečí v rámci služieb ich obrábanie a ošetrovanie, ak užívateľ zvernice nemá sám k dispozícii potrebné strojné vybavenie. Tu sa nájdú aj špecialisti, s ktorými je možné príslušné pestovateľské problémy prekonzultovať. Menšie plochy je možné obrobiť aj pomocou koní.

Literatúra

- GARAJ, P.; HELL, P. a kol.: Špeciálny chov zveri. Vydav. TUZVO, Zvolen, 2012, 227 s.
- GARAJ, P.; KROPIL, R.: *INTENSIVE GAME BREEDING*. Dolis s.r.o. Bratislava, 2013, 100 s.
- HATLAPA, H. H.; RENS, H.: *Wild in Gehegen*. P. Parey Verlag, Hamburg, 1974, 123 s.
- HROMAS, J. a kol.: *Myslivost. Matice lesnická spol. s. r. o.*, Písek, 2000, 2008 (II. vyd.) 492s.
- KATRENIÁK, J.; HRNČIAR, M.: Návrh nových pokynov na zriaďovanie, zariaďovanie a obhospodarovanie zverníc v SSR. *Folia venatoria* 17, 1988, s. 255-265.
- LOCHMAN, J. a kol.: *Dutorohá zvěř*. SZN Praha, 1979, 384 s.
- MOLNÁR, J.; Teren, Š.: *Naše poľovníctvo*. Obzor, Bratislava, 1984, 400 s.
- RAJSKÝ, D., Garaj, P.: *Veterinárna starostlivosť o zver*. Vydav. TUZVO, Zvolen, 2013, 162 s.
- VOGT, F.: *Neue Wege dr Hege*. Berlín, 1936.
- Zákon o poľovníctve 274/2009 Z. z.
- Vyhľadka číslo 489/2013 Z. z.

Zvernice a bažantnice na území dnešného Slovenska

Game preserves and pheasantries on today's Slovakian territory

Lov zveri je starý tak ako ľudstvo na Zemi. v dávnej minulosti patrilo právo lovu každému, no postupným vznikom súkromného vlastníctva sa prejavovala snaha toto právo si privlastniť. Už vo feudálnej spoločnosti si vládnuca trieda okrem iného vyhradila pre seba aj právo lovu. v 16. a 17. storočí sa toto právo ešte zúžilo, pretože sa zakázal lov niektorých druhov zveri a to nie pre ich ochranu, ale preto, aby sa zachovalo právo lovu pre vyvolených. V priebehu 17. storočia sa lov začal postupne meniť na poľovníctvo, menil sa však len postupne. Začali sa organizovať honosné lovy a spolu s nimi sa vyvíjal lovecký ceremoniál. Naďalej sa však zachovala podstata a živelnosť v love, to znamená loviť všetko čo príroda vyprodukovala a ponúkala.

Poľovníctvo prechádzalo tiež obdobiami, ktoré si vyžiadalo mýtnu na našej poľovnej zveri ako turecké nájazdy, povstania, vojenské výpady v Napoleonovom ťažení a v neposlednej miere boje v období revolúcie. k tomu treba pridať rozmach pyliactva, ktoré malo sociálne pozadie. V dôsledku týchto negatívnych faktorov vznikla v 60. rokoch 19. storočia taká situácia, že nebolo takmer na čo poľovať. Najvýraznejší pokles sa zaznamenal v stavoch jelenej zveri, ale pomerne málo bolo aj diviacej zveri. Feudálni majitelia majetkov si zrazu uvedomili, že ak chcú naďalej poľovať, musia niečo podniknúť a tým sa vlastne začalo systematické zazverovanie našich poľovných revírov.

Hunting is as old as mankind on Earth. In the distant past everyone had the right to hunt, nevertheless with the gradual emergence of private ownership, the attempts to appropriate this right started appearing. Already in the feudal society the ruling class, inter alia, reserved the right to hunt for themselves. In the 16th and 17th centuries, the right was even more limited; it banned hunting of certain game, which was not for their protection, but in order to preserve the right to hunt for the chosen ones. During the 17th century, hunting changed to gamekeeping, the change was gradual. Opulent hunts started to be organized together with the development of hunting ceremonies. Nevertheless the essence and spontaneity of hunting was preserved, that is hunting for everything which nature produced and offered.

Gamekeeping went through periods that required paying a toll on this game, periods such as Turkish invasion, uprisings, military attacks in the Napoleon's military campaign and also the fights during the Revolution. The expansion of poaching with its social background must be also added. As a result of these negative factors a situ-

ation arose whereby there was almost nothing to hunt in the 1960s. The sharpest decline was recorded in the number of deer, but the number of wild boars was also quite low. The feudal property owners suddenly realized that if they wished to hunt any further, they had to do something and it actually started the systematic restocking of our gamekeeping grounds.

Lov zveri je starý ako ľudstvo na Zemi samé. v dávnej minulosti patrilo právo lovu každému, no postupným vznikom súkromného vlastníctva sa prejavovala snaha toto právo si privlastniť. Toto nastalo už vo feudálnej spoločnosti, v ktorej si vládnuca trieda okrem iného vyhradila aj právo lovu pre seba. v 16. a 17. storočí sa toto právo ešte zužuje, pretože sa zakazuje lov niektorých druhov zveri, a to nie pre ich ochranu, ale preto, aby sa zachovalo právo lovu pre vyvolených. Niekedy už v 17. storočí sa lov začal postupne meniť na poľovníctvo, menil sa však len postupne. Začínajú sa organizovať honosné lovy, začína sa vývoj loveckého ceremonálu, ale naďalej sa zachováva podstata a živelnosť v love, to znamená loviť všetko čo príroda vyprodukovala a ponúkala.¹

Naše poľovníctvo prechádzalo tiež obdobiami, ktoré si vyžiadalo mýtnu na našej poľovnej zveri, ako turecké nájazdy, povstania, vojenské výpady v Napoleonom ťažení a v neposlednej miere boje v revolúcii. k tomu treba pridať rozmach pytliactva, ktoré malo sociálne pozadie. v dôsledku týchto negatívnych faktorov vznikla v 60. rokoch 19. storočia taká situácia, že nebolo takmer na čo poľovať. Najvýraznejší pokles sa zaznamenal v stavoch jelenej zveri, ale pomerne málo bolo aj diviačej zveri. Feudálni majitelia majetkov si zrazu uvedomili, že ak chcú naďalej poľovať, musia niečo podniknúť, a tým sa vlastne začína systematické zazverovanie našich poľovných revírov.

S chovom rozličných druhov zveri „za ohradou“ často krátko i exotických sa stretávame vo všetkých kultúrach už od stredoveku. Panovníci si pri svojich sídlach v zámokoch parkoch chovali najmä daniele, jelene – biele, axis, ale i pávy, bažanty. Z takýchto parkových „ozdobných chovoch“ postupne vznikali zvernice pre organizovanie honosných poľovačiek s veľkolepými výradmi, ktorými si panovníci krátili dlhé chvíle, slúžili aj ako miesta oddychu, ale i na diplomatické rokovania. Na území dnešného Slovenska sa nemôžeme chváliť takými prepychovými zverniciami, aké boli budované a do dnes sú napr. v Čechách, Nemecku, alebo Francúzsku, ktoré svojim spôsobom boli a aj ostali kultúrnymi a architektonickými pamiatkami. Naše zvernice boli budované ako účelové zariadenia často krátko budované dočasne, prechodne udržiavané, preto si zachovali svoj prírodný charakter. Zriaďovali sa v nedotknutom prírodnom prostredí, kde ohrada nepôsobila rušivo. Jazierka a rybníky v nich vždy zapadli do prostredia sadovníckou úpravou. Dubové, gaštanové aleje slúžili nielen ako zdroj potravy pre zver, ale i ako prvok krajinného úprav. Správne vybrané lúky, porasty, alebo rúbane, ošetrované solitéry a vhodne umiestnené poľníčka pre zver určovali bonitu celého objektu, pričom sa rešpektovali pestovateľské

1 ĐURICA, M.; SERDEL, J.; MOLNÁR, L.: *Poľovníctvo, mýty, tradície, obyčaje*. Bratislava, Arimes, 1992, s. 6–13.

aspekty. Chovateľské zariadenia, ako krmidlá, krmné linky, soliská, zásobárne krmiva ale i zariadenia na chytanie zveri sa budovali s ohľadom na technické požiadavky, no nezabúdalo sa ani na architektonický aspekt. Rovnako to platilo i pri budovaní hájovní, poľovníckych chát či poľovníckych zámkov.

Vplyvom civilizačného tlaku sa neprestajne zužoval životný priestor vo voľnej prírode žijúcej zveri, čo pochopiteľne malo vplyv i na spôsob jej lovu. Do popredia sa dostáva potreba chovu poľovnej zveri. Na našom území v pralesných revíroch si lov vyžadoval celú výpravu, no i napriek tomu úspech nebol zaručený. Na úspech lovu vplývalo veľa faktorov, preto pre vylúčenie neúspechu lovu, jeho uľahčenie sa začalo uvažovať o sústredenom chove zveri. Preto niekedy v 13. storočí sa začali zriaďovať chránené lesné komplexy a postupne i zvernice. Prvé zmienky o zakladaní zverníc na území dnešného Slovenska sa dozvedáme z obdobia panovania rodu Arpádovcov (1000–1301), kde sa zachovalo množstvo písomných údajov.² Prvý konkrétny údaj je z roku 1256 z diplomatáru Arpádovcov v donačnej listine Bela IV., v ktorej panovník uvádza, že ôsmim strážcom zvolenskej kráľovskej zvernice venuje na večné časy 10 popluží zeme v chotári Szúd. Miesto zvernice dnes možno ťažko lokalizovať, dá sa však predpokladať, že ležala juhovýchodne medzi mestom Zvolen a Víglaš popri rieke Slatina. Peter Palatín ako najvyšší úradník na uhorskom kráľovskom dvore roku 1288 potvrdil majetok Záchovcov na Gemerí, hranicu tohto majetku určil pri obci Chakan na blžskom panstve. Uvedený majetok podľa popisu hraničí na jednej strane so zvernicou, ktorá patrila Gemerskej župe.³

O kráľovských zverniciach na Liptove a Turci nachádzame zase údaje v Turčianskom a Liptovskom registri, podľa ktorého miestne obyvateľstvo slúžilo panovníkovi ako zverostrážcovia a časť územia tvorilo zvernicu – „*hortus ferarum*.“ V diplomatári Arpádovcov nachádzame zmienku aj o kráľovskej zvernici pod Tatrami v Spišskej župe. Žigmund Luxemburský (1368–1437) dal vybudovať neďaleko Kráľovej pri Senci zámok pre kráľovnú Máriu a pri ňom vybudoval i zvernicu, ktorú neskôr navštevoval i Matej Korvín.

Postupným prechodom kráľovských majetkov a kráľovských lesov do majetku cirkevných inštitúcií, alebo veľmožov a ich rodín prešli do ich vlastníctva i poľovné revíry a poľovné právo. Aby ich dokonale využili, začali v nich budovať zvernice, z ktorých za zmienku stojí zvernica Matúša Čaka pri Trenčíne a Omodejovcov pri Rozhanovciach. Písomné údaje o súkromných zverniciach nachádzame v 16. a 17. storočí v rodových a obecných tzv. urbárskych archívoch. Jedna z našich najstarších zverníc bola Dubnička pri Uhrovci v Trenčianskej župe.⁴ V 16. storočí v nej chovali danieliu zver, ale i zubry a kozorožce. Z neskorších čias, z roku 1649, v urbári panstva Bánovce sa dozvedáme, že zvernica ležala pri majetku Dubový Diel. Zánikom kráľovských revírov sa dostali zvernice i do súkromného vlastníctva, o. i. napr. Víglaš, ktorá postupne celkom zanikla a zvernica Slovenská Ľupča o ktorej sú zmienky z roku 1663, keď patrila rodine Wesselényiovcov. Urbár hradného panstva Slovenská Ľupča uvádza

² MOLNÁR, Ladislav; TEREŇ, Štefan a kolektív: *Naše Poľovníctvo*. Bratislava: Vydavateľstvo Obzor, 1984, s. 214–242.

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž.

dve zvernice a to jeleniu a inú zver (danieliu, a diviačiu) a druhú na majetku Ulycza, ktorá bola ohradená dreveným a ďalej iba živým plotom.

Počas tureckej okupácie južnej a strednej časti Uhorska (1526–1686) šľachta opúšťala svoje tamjšie sídla a hľadala útočisko najmä na území Slovenska, ktoré bolo vďaka hornatému reliéfu viac chránené pred vpádmi tureckej jazdy. Popri kráľovských hradoch (napr. Bratislava, Likava, Víglaš), cirkevných sídelných hradoch (Nitra, Nové Zámky, Bzovik) a pevnostiach sa začali budovať šľachtické sídla, alebo sa prebudovali už existujúce sídla (Červený Kameň, Beckov, Uhrovec, Gýmeš, Slanec...). Okolo nich sa rozprestierali bohaté poľovné revíry, ale samozrejme i zvernice, kde chovali zver prevažne na zásobovanie dvora a hradnej stráže.

V archíve majetkov ostrihomského arcibiskupstva sa nachádza dokument o zvernici pri obci Baytha (dnešná Bajtava, okres Nové Zámky) z roku 1571.⁵ Na Petróczyho majetku pod hradom Kasza (dnes Košeca, okres Ilava) už roku 1708 vybudovali zvernicu, kde chovali diviačiu a jeleniu zver. František Rákóczi mal na východnom Slovensku viac zverníc, v jednej z nich pri Šarišskom Štiavniku chovali diviačiu a danieliu zver. V roku 1685 na základe zachovanej písomnej zmienke vo zvernici v Abovskej župe blízko Slanca sa dozvedáme, že vlky narobili mimoriadne škody.

Po pominutí nebezpečenstva tureckých nájazdov nastal v hospodárskom živote Uhorska nevšedný rozkvet. V období baroka, v 18. storočí sa postavilo mnoho, zámkov, kaštieľov a nových sídiel do ktorých sa sťahovali majitelia nepohodlných opevnených hradov. Kaštiele, ktoré sa budovali boli obklopené zámockými parkmi v ktorých žila okrasná zver ako daniela a exotické jelene. Tieto parky vyúsťovali do zverníc, ktoré slúžili na reprezentáciu a pohodlné poľovačky. Takýmito objektmi boli parkové zvernice v Bernolákove, v Tomášove, v Stupave, v Topoľčiankach, vo Veľkom Blhu. Zvernice na našom území boli iba výnimočne ohradené múrom (Bernolákovo, Malacky, Veľký Blh), vo väčšine prípadov boli ohradené dreveným oplotením. V tomto období (18. storočie) sa vo zverniciach chovala zver jelenia, daniela, diviačia príp. srnčia zver.

V druhej polovici 18. storočia bol kancelárom na viedenskom dvore gróf Jozef Erdody, majiteľ panstva Hlohovec, Chtelnica a Dobrá Voda.⁶ Práve na Dobrej Vode nechal v roku 1774 vybudovať zvernicu o výmere 420 ha, ktorá slúžila výlučne na usporadúvanie reprezentačných poľovačiek. Bola ohradená múrom a zmienka o nej je z roku 1837. Oproti vstupnej bráne stál reprezentačný poľovný zámok a okolo neho 10 menších luxusne zariadených 3-izbových budov. Reprezentačná poľovačka vždy začínala strelbou na divé holuby, vypustené jarabice a bažanty. Na týchto poľovačkách sa viac krát zúčastnil i cisár František II. s manželkou a ostrihomský biskup Ambróz. Na jednej poľovačke, ktorá trvala 5 dní, ulovili 300 vybraných diviakov, 400 zajacov, 800 holubov, 500 jarabíc, 300 bažantov 5 vlkov a 200 líšok, prevažne vypustených do zvernice pred poľovačkou. Na poľovačke usporiadanej 9.–12. novembra 1822 ulovili 2695 bažantov, 536 jarabíc, 1734 zajacov, 194 diviakov a 113 líšok. Reprezentačné poľovačky po smrti kancelára roku 1824 viac neorganizovali, ale zvernica existovala

⁵ Tamtéž.

⁶ Tamtéž.

do roku 1868. V roku 1855 začal slávny majetok Erdodyho upadať a zdedil ho rod Pálffyovcov. V prvej polovici 19. Storočia zaznamenávame v poľovníctve stagnáciu, v porevolučnom období i zverí ubudlo. Po postupnej stabilizácii politického a hospodárskeho života si noví majitelia začali budovať nové sídla a ekonomickejšie využívať svoje majetky. Postupne sa objavujú prvky kapitalistického hospodárenia. Po priemyselnej výrobe sa rozmáha intenzívnejšie i lesné hospodárstvo. Paralelne s ním nastúpil i plánovaný lov a systematický chov zverí. Podmienkou úspešného chovu sa stali zvernice, ktoré pri zazverovaní územia Slovenska zohrali významnú úlohu, hoci mnohé časom zanikli. Majitelia revírov v obave o osud zverí usilovala reintrodukciami o jej zveladenie, najmä pôvodnej zverí. Náklady na chod zverníc bol nákladný a vyžadoval si financovanie z iných zdrojov. Aktuálna bola i otázka ochrany lesa pred ohryzom a lúpaním, preto bolo nutné starať sa o lesné hospodárstvo, o ťažbu dreva i o zabezpečenie podmienok obnovy lesných porastov. Pri pohľade na prezverené zvernice ako Stupava, Lefantovce, Topoľčianky zisťujeme, že lesné hospodárstvo a jeho výsledky boli na svoje obdobie na vysokej úrovni a tieto lesy dozreli v tomto období na ťažbu. Dôležitou úlohou bola produkcia kvalitného, rôznorodého krmiva, zároveň kvalitný pitný zdroj. Asi najväčšou bola otázka degenerácie chovanej zverí, čoho príčinou bola príbuzenská plemenitba v uzavretom chove. Vieme však, že skúsení chovatelia túto otázku zvládli a už vtedy sa hovorilo o „osviežovaní krvi“. Vtedajší majitelia si nemohli dovoliť chovať menejcennú poľovnú zver s priemerným parožíom z prestíže ale i ekonomických dôvodov. Živá zver tvorí majetkovú podstatu veľkostatku, podobne ako domáci dobytok, preto sa s ňou hospodáril veľmi ekonomicky. Často krát zver i vypúšťali do voľných revírov, aby predišli chorobám z titulu prezverenia zverníc, úhynov pri nepriaznivom počasí (vysoký sneh) s vedomím, že zazveria často krát i cudzie lovištia z titulu migrácie zverí. Najmä tieto zvernice boli pre dnešné poľovníctvo prínosom a predovšetkým im môžeme ďakovať za rozšírenie stavov jelenej zverí, udržanie stavov danielovej zverí a úspešnú introdukcii muflonovej zverí. Medzi tieto zvernice môžeme zaradiť Malacký, Jelenec, Betliar, Klátne pri Závadke, Pusté pole, zvernice štátnych lesov na Čiernom Váhu, v Kôprovej doline, Javorinu, Uhrovec a po roku 1918 i Stupavu.

Čiastočným ohradením revírov (z troch strán) sledovali ich majitelia i ochranu poľnohospodársky obhospodarovaných plôch. Táto potreba sa ukázala po prvý raz koncom 18. storočia, keď tereziánske zákony z roku 1767 a dekréty Jozefa II. uložili vlastníkom revírov povinnosť nahrádzať škody spôsobované poľovnou zverou. Vďaka týmto povinnostiam sa začali redukovať početné stavy najmä diviacej zverí, ktorá najviac ohrozovala poľnohospodárske plochy.

Pre zaujímavosť možno spomenúť i zvernice, ktoré sa zriaďovali a udržiavali pre poľovné účely, teda zvernice v ktorých sa zver chovala pre reprezentačné poľovačky pre pozvaných hostí. Medzi ne patrili napr. Bernolákovo, Planinka, Modrý Kameň, Topoľčianky, Oponice – Kovarce, Ľuborča, Dolná Krupá, Chalmová, Poviná, Lefantovce. Z niektorých sa po I. a II. svetovej vojne zver dostala do voľnosti ako tomu bolo napr. v Lefantovciach, Ľuborči, Bohuníc, Kamenice nad Cirochou, Slanca.⁷

⁷ Tamtéž.

Medzi najvýznamnejšie zvernice budované na území dnešného Slovenska patria nasledujúce zvernice:⁸

Zvernica STUPAVA ležala v juhozápadnej časti Malých Karpát medzi obcami Stupava, Borinka, Lozorno, bola známa v celej Európe. Zmienili sa o nej Matej Bel roku 1736, v roku 1837 Fenyés, v 1786 Korabinsky. Chovali v nej jeleniu a danieliu zver. Na tomto 12 850 ha majetku nový majiteľ Aloiz Károlyi začal roku 1869 budovať novú celkom uzavretú zvernicu na ploche 6 300 ha s dĺžkou ohrady 39,4 km. Plot tvorili drevené stĺpy 2,5 m vysoké, na ktorých boli natahnuté oceľové drôty do výšky 2–2,5 m v 16–18 radoch s priemerom 4 mm. Od zemi do 1/3 boli nastoknuté drevené stĺpiky, ktoré drôt nízko nad zemou spevnili (aby diviacia zver nenarušila ohradu). Zvernica ležala vo výške 230–598 m. n. m. v hrabovo – bukovom spoločenstve, s výskytom smreka a smrekovca vo vyšších polohách, nižšie sa nachádzal dub, jaseň a solitéry líc. Prirodzené krmivo poskytovali dobre obhospodarované lúky (Lintavské lúky – 600 ha) 150 ha políček, veľké množstvo solitérov 200–300 ročných dubov...V roku 1890 sa majiteľ zmieňuje o srnčej a diviacej zveri, ďalej uvádza, že v nej žije 1 000 ks jelenej a 1 200 ks danielovej zveri. Podľa údajov bolo zrejmé, že zvernica je preverená a preto sa stavy zveri museli znižovať.

Zvernica MALACKY ďalšia zvernica v oblasti Malých Karpát. Na panstve Mikuláša Pálffyho jestvovala zvernica pod Plaveckým hradom už koncom 18. storočia. Dodnes sa zachovala časť jej oplotenia vo forme mohutného múra v šírke 1,2 m a výške miestami až 2 m. Pôvodnú zvernicu v roku 1798 prebudovali na 290 ha celkom uzavretú viac-menej aklimatizačnú zvernicu, ktorá slúžila na zveľadenie jelenej zveri. Ej zaujímavosťou bolo, že ide o prvú zvernicu ohradenú prevažne drôtom na území Uhorska.

Okrem týchto významných zverníc boli v malokarpatskej oblasti ešte menšie zvernice a to na juhozápadnom úpätí Malých Karpát – Bernolákovo a pri Dolnej Krupej. Tieto zvernice zanikli v čase hospodárskej krízy v 30 rokoch.

Zvernica pri LUBORČI jediná zvernica v Bielych Karpatoch. Postavila ju rodina veľkopodnikateľskej rodiny Dréherovcov roku 1875 na ploche 2 400 ha. Ležala medzi obcami Dolná a Horná Súča vo výške 370–603 m v dubovo-bukovo-smrekovom spoločenstve. Spočiatku sa tu chovala jelenia zver dovezená z Harzu v počte 50–60 ks. Danieliu zver doviezli roku 1885 a ich stavy boli nižšie. Od roku 1900 chovali tiež mufloniú zver, počet diviacej zveri bol vyšší. Vo zvernici pravidelne poľovali a zver do voľnosti nevypúšťali.

Z poľovníckeho, ale najmä z chovateľského hľadiska boli významné zvernice v oblasti Trábeča. Vznikol tu systém zverníc, ktoré na seba nadväzovali a navzájom sa dopĺňali.

⁸ Tamtéž.

Zvernica JELENEC (Ghýmes) ležala pod zrúcaninami hradu Gýmeš v priemernej nadmorskej výške 350 m s najvyšším bodom 504 m. Podľa Fényesa existovala už na začiatku 19. storočia, ale pravdepodobne to už bolo koncom 18. storočia a slúžila na chov danielovej zveri. Výkaz o odstrelе zveri poznáme už z roku 1856. V 19. storočí zvernici podľa potreby niekoľkokrát prebudovali a chov reorganizovali. Zo začiatku 19. storočia mala pôvodne plochu 177,6 ha a chovali v nej 60 jedincov danielovej zveri. Roku 1862 pod Jedlínami vybudovali i ďalšiu tzv. jeleniu zverniciu na ploche 1 096 ha. Po roku 1870 danieliu zvernici zrušili, časť jej plochy pripojili k urbárskym lesom a zvyšok spojili s jelenňou zverniciou, takže spolu presahovali výmeru 1 150 ha. Za pár rokov z tejto plochy oddelili 720 ha na chov danielovej a neskôr muflonovej zveri. Celú zverniciu definitívne zrušili v roku 1882. Zachovala sa len malá 108 ha muflonia zvernička – muflonia záhrada a časť plota z veľkej zvernice, ktorý chránil poľnohospodárske plochy. V jelenjej zvernici chovaných zver vypúšťali do voľnej prírody už roku 1878 (60 jedincov). Danielia zver žila spočiatku len vo zvernici, ale roku 1854 vypustili z nej 14 jedincov do voľných lovísk a následne i ďalšie jedince. Vo zvernici naďalej chovali 50–70 jedincov robili však i odstrel. Za 16 rokov ulovili 303 jedincov jelenjej zveri, z „lopatárov“ ročne ulovili 6–10 jedincov. Jeleniská zvernica sa preslávila najmä introdukciou muflonovej zveri. Spočiatku lovíli len 2–3 jedince, no od roku 1880 už 10–12 jedincov. Jeleniská zvernice boli príkladom cieľavedomého a systematického chovu zveri a zazverovania voľných revírov. Stali sa základom zazverovania Trábeča jelenňou, danielou a muflonou zverou.

LEFANTOVSKÁ zvernica vybudoval ju Leopold Edelsheim Gyulay v roku 1900 na ploche 2 000 ha. Bola vybudovaná vo výške 229–490 m. Jelenia zver bola zastúpená krížencami stredoeurópskeho jelenia s jelenom z povodia Dráva – Sáva – Dunaj. Chovali tu i daniely, roku 1910 už 50 jedincov dobrej kvality, pochádzajúcej zo Stupavy a z Táty (MR). Mufloniu zver dodali do voľnej prírody roku 1890 z Jelenca a neskôr aj zo zvernice Lainzi. Bola veľmi zdatná a bola neskôr dodávaná na zazverovanie iných revírov, najmä na východné Slovensko.

Zvernica OPONICE – KOVARCE ďalšia trábečská zvernica pod Veľkou Kurňou (287–829 m) susediaca s Lefantovcami. Pôvodne existovala už na začiatku 19. storočia, v 80. rokoch ju prebudovali a rozšírili na 2 000 ha. Slúžila na chov a lov jelenjej zveri. Mufloniu zver doviezli z Jelenca roku 1880 a neskôr Lainzu, chovali ju vo väčšom počte a dobrej kvality. Zvernica bola i dodávateľom chovného materiálu muflonovej zveri.

Topoľčianske zvernice v Tekovskej župe vo východnej časti Trábeča ležali medzi obcami Topoľčianky a Skýčvom. O pôvode topoľčianskej zvernice je zmienka už zo 17. storočia, z roku 1687. Pravdepodobne v nej chovali jeleniu a danieliu zver. Korabinský už v roku 1786 spomína dve zvernice na chov jelenjej a diviacej zveri. Pred rokom 1890 bola tu jedna 360 ha zvernica pri Jedlových Kostoľanoch, v ktorej chovali danieliu zver. Zveľadeniu poľovníctva došlo v topoľčianskej oblasti po zmeŕne majiteľa roku 1897, keď topoľčiansky veľkostatok kúpil arcivojvoda Jozef August Habsburský. Vtedy začalo organizovaný systematický chov zveri v 20 ha aklimatizačnej zverničky zriadenej na Pieskoch. Roku 1902 doviezli do nej kvalitnú jeleniu

zver z Kisjeno (RO), ktorú po krátkom čase vypustili. S budovaním zverníc sa začalo až po roku 1906. Veľká jelenia zvernica mala plochu 10 450 ha s obvodom 89,2 km v revíroch Piesky, Skýcov, Vrchová Hora, Hrušov, Karlova Dolina. Zverničný plot tvorilo 2 m vysoké drôtené pletivo zavesené na železobetónové a drevené stĺpy. Pletivo bolo zapustené do zeme a fixované. V plote bolo 120 brán, dverí alebo priechodov. Zvernica slúžila na poľovné účely a napr. v roku 1910 ulovili 180 kusov jelenej zveri. Vo zvernici však žila i danielia zver v počte 80 jedincov, jej pôvod však nie je známy. z chovom muflonej zveri sa začalo po vybudovaní zvernice a táto pochádzala z Jelenca, z Oponíc, z Lainzu. V roku 1911 doviezli muflóny i z Korziky. Roku 1908 tu žilo 47 jedincov a pred I. Svetovou vojnou ich ešte nelovili. Srnčia zver bola zastúpená v počte 376 jedincov pri skromnom odstrele srncov 13–15 jedincov. Preferovaný bol chov diviačej zveri. Na diviaky sa usporadúvali reprezentačné nadhánky na ktorých ročne ulovili 80–120 ks, pričom staršie diviaky a diviačice šetrili.

Paralelne s veľkou sa budovala i Malá zvernica na ploche 510 ha. Žilo v nej 80 jedincov danieliej zveri, ktorú postupne dodávali z Pusztavacsu a z Taty (MR). Topoľčianske zvernice boli vždy na vysokej úrovni, s menšími škodami prežili rozpad Rakúsko – Uhorska i prvé povojnové roky.

Továrnické družstvo v Nitrianskej župe vybudovalo prechodnú aklimatizačnú zverniciu pri zámku Duchonka. Slúžila na prechodný chov jelenej zveri v rámci postupného zazverovania Považského Inovca. Chovanú zver vypustili do voľnej prírody až v roku 1880.

Najstaršou a zachovalou zvernicou bola Dubnička pri Uhrovci v Trenčianskej župe. Ležala v Strážovských vrchoch s najvyšším bodom 450 m. Jej porasty pozostávali s bukovo – dubových spoločenstiev miešaných bohatým zastúpením ihličnanov. O existencii zvernice sa zachovali údaje zo 16. storočia a ešte v 19. Storočí v nej chovali kvalitnú danieliu zver, ktorá sa vyskytovala i vo voľnej prírode. Vo zvernici však žila kvalitná jelenia a diviačia zver, ktorú lovili poväčšine na nadhánkach. Zo zvernice postupne vypúšťali danieliu zver a po splnení poslanca ju definitívne zrušili v devädesiatich rokoch minulého storočia.

Vo Veľkej Fatre na Révayho majetku pri Štiavničke v Turčianskej župe v nadmorskej výške 470 m založili roku 1895 zverniciu Bôrová. Jeleniu zver získali z rôznych zverníc Uhorska a v roku 1895 jej stav dosiahol už 70–80 jedincov. V tomto roku ju začali vypúšťať i do voľnosti. Chovali tam srnčiu i diviačiu zver a roku 1880 doviezli i daniela. Vo zvernici ročne ulovili do 20 jeleňov a 10–15 diviakov. Zanikla ešte pred I. Svetovou vojnou.

V tekovskej župe v Štiavnických vrchoch až do konca I. Svetovej vojny existovala zvernica Bohunice, kde žila danielia, diviačia a srnčia zver. Po zrušení časti oplatenia sa zver rozšírila do okolia a danielia zver tu žila ešte po II. Svetovej vojne.

Pri Modrom Kameni zriadili v roku 1880 900 ha zverniciu, v ktorej žilo 60–70 jedincov jelenej zveri, 25–30 jedincov danieliej zveri a od roku 1895 i muflonia zver. Slúžila len na poľovania a zanikla začiatkom 20. storočia.

Na Krupinskej planine na haličskom panstve Forgácha pri Prahe zriadil majiteľ roku 1864 na 670 ha zverniciu v nadmorskej výške 370–554 m. Pôvodne žila v nej len jelenia zver, stavy ktorej do roku 1871 narástli na 46 jedincov a v roku 1878 na 80. Do zvernice osadili i danieliu zver, jej stavy dosiahli roku 1871 41 jedincov.

Vo zvernici chovali srnčiu zver a od roku 1890 i mufloni zver. Majiteľ neskôr finančne nezvládal chod zvernica a prenajal ju nemeckému nájomníkovi grófovi Schffgotschovi. Po jeho smrti roku 1894 zvernica zanikla.

Pri Viglaši pod Poľanou nový majiteľ revíru v aklimatizačnej zvernici zriadenej v Hrochotskej doline choval od roku 1906 6 medveďat, ktoré pochádzali zo Sedmohradska. Túto zver roku 1910 vypustil do revíru a v roku 1918 napočítali 27 jedincov medvedej zveri.

Na panstve Betliar roku 1885 začali budovať zverniciu o výmere 575 ha – Podsúľová. Ležala vo výške 470–780 ha. Bola i typickou aklimatizačnou zverniciou a pôvodne slúžila na reintrodukcii jelenej zveri. V záujme obohatenia fauny Slovenského Rudohoria doviezli do zvernice v roku 1887 z Moravy 20 jedincov danielovej zveri, ktorú 2 roky chovali za ohradou a potom vypustili do voľnosti. Dobré chovateľské výsledky dosiahli i s muflonou zverou, ktorú začali introducovať už v rokoch 1895–1896. V betliarskej zvernici robili i pokusy s udomácnením paovce hrivnate, ktorá bola v počte 6 jedincov umiestnená v 11 ha zvernici. Po štyroch rokoch 12 jedincov pustili do voľnosti, ale i napriek starostlivosti sa neujali, dokonca sa postupne stratili bez zmienk. V 8,6 ha zvernici až do I. Svetovej vojny chovali i jeleňa siku, ako ozdobnú zver. Po I. Svetovej vojne boli betliarske zvernícové chovy zdecimované pytlákmi.

Mimoriadne úspešné zvernice z chovateľského hľadiska vybudovali „Coburgovci“ v juhovýchodnej časti Nízkych tatier a mali dôležitú úlohu v zazverovaní jeleňou zverou.

Na Gemeri pod zrúcaninami hradu Blh v roku 1790 vybudoval knieža Štefan Koháry zverniciu na chov danielovej a diviacej zveri. Podľa niektorých autorov bola tu už zvernica v 17. storočí, keď majiteľkou bola Mária Széchyová. Autori zo začiatku 19. storočia písali už o dvoch zverniciach. Bartholomaeides ich roku 1805 popisuje ako slávne zvernice Koháryovcov, z ktorých jedna sa rozprestiera na rovine za riekou Blh a druhá už dávnejšie ohradená medzi kopcami. V revíri Márkfalva na pravom brehu rieky Blh sa nachádza jelenia záhrada Teplý vrch vo výške 216 m s plochou 73,1 ha.

Zverniciu prebudovali v roku 1870 len na chov jelenej zveri. Z Teplého Vrchu pochádza jelenia zver, ktorou sa zazverovali muránske, telgártske a hrabusické coburkovské revíry. So systematickým zazverovaním jeleňou zverou sa začalo už v roku 1869, keď zriaili 69 ha aklimatizačnú zverničku Klátna pri Závadke nad Hronom, v Širokej doline pod Muránskou Planinou,. Ďalšiu prechodnú zverničku zriadili v roku 1888 pri poľovníckom zámočku Pusté Pole. V týchto zverničkách umiestnili jeleniu zver z Telkého Vrchu a postupne ju vypúšťali do voľnosti. Po splnení úloh zvernice zrušili, Klátna jestvovala do roku 1926 Svojím poslaním bola aklimatizačná zvernička na Čiernom Váhu v Nízkych tatrách.

Celkom iný krajinný ráz a klimatické i ekologické podmienky mala zvernica vo Vysokých tatrách na jej severnej strane v Belianskych Tatrách zvernica – Javorina, ktorá ležala vo výške 993–1827 m. Keď v roku 1879 knieža Hohenlohe kúpil Javorinu, čakala ho ťažká úloha, keď chcel vybudovať v týchto podmienkach plných šeliem – vlky, prosperujúci revír. Preto dal v rokoch 1880–1881 vybudovať 1 200 ha zverniciu v Javorovej doline pod Muráňom. V roku 1886 zverniciu rozšíril na výmeru 2 400 ha cez Západné Medodoly až po Havran. Osadzovanie zveri začali

v roku 1879, postupne dovážali rozličné poddruhy európske, ázijské, americké jelene a väčšinu z nich prechodne chovali vo zvernici. Aklimatizované a do voľnosti vypúšťané jedince dobre znášali drsné klimatické podmienky a dobre sa množili. Zároveň doviezli i biele jelene z Anglicka, ale o ich osude nevieme. Napriek rôznym ťažkostiam sa podarilo dočasne udomáčniť i kozorožca. S jej dovozom začali už v roku 1898. Raritou Javoriny bol chov zubra európskeho a bizóna amerického, bol mimoriadne nákladný a po smrti majiteľa v roku 1926 sa zlikvidoval. Javorina zaznamenala svoj najväčší úspech najmä podstatným zvýšením jelenej zveri vo Vysokých Tatrách a na severovýchodnom Slovensku.

Východné Slovensko bolo rovnako bohaté na zvernice. Najstaršia zvernica bola Strážkach v Levočských vrchoch. Existovala už v roku 1818 a pôvodne slúžila na chov jelenej a neskôr danielovej zveri. Nikla koncom 19. storočia. Zazverovaním východného Slovenska jeleňou zverou slúžila najmä zvernica v Ľukove nad Topľou v Čerchove. Ležala medzi Livovom a Livovskou Hutou a založili ju v roku 1910 na 420 ha prechodne v nej chovali stredoeurópske a karpatské jelene. V oblasti Medzilaboriec sa zriadila jelenia zvernica Vývara – Monastýr na chov karpatského jeleňa. Pred I. Svetovou vojnou tam osadili i mufloniú zver, tej sa však v tejto oblasti nedarilo.

V Abovsko – turnianskej župe pri Veľkej Ide neďaleko Košíc už na začiatku 19. storočia založili malú zvernicu na chov danielovej a srnčej zveri, ktorá zanikla v revolučných rokoch 1848–1849.

V Slanských vrchoch v roku 1879 Š. Forgách vybudoval 960 ha zvernicu na chov jelenej zveri. Z dovezenej zveri už po 3 rokoch vypustili prvú zver do voľnosti, ale vo zvernici robili i riadny odstrel. Zanikla po I. Svetovej vojne.

Zemplínska župa bola známa významnými zvernicami. Blízko Vranova nad Topľou pri Žalobíne na Hadík – Barkóczyho panstve vybudovali v roku 1890 1 500 ha zvernicu. Chovali tu jeleniu karpatskú zver so silnými trofejami a rovnako i koncom 19. storočia i mufloniú zver so silnými tuľajkami. Vernica zanikla po I. Svetovej vojne a jelenia zver bola základom veľmi kvalitnej populácie do dnes. Ďalšou zvernicou bola Jasenovská zvernica v okrese Vranov nad Topľou. Založili ju v roku 1890, ale nemala dlhú životnosť, slúžila na chov muflónov. Ďalšími zvernicami boli zvernica v údolí Ondavky, Hupková, v Trebišove, Príbeník najmä na chov a lov jelenej, danielovej a muflonej zveri.

Dá sa povedať, že všetky zvernice budované na Slovensku či už išlo o aklimatizačné alebo o zvernice slúžiace na lov prispeli k zazverovaniu Slovenska jeleňou, danielou, diviачou a muflonou zverou. Prispelo to k zvýšeniu zdecimovaných stavov najmä jelenej zveri ale i zvýšenie trofejovej kvality týchto druhov zveri.

Bažantnice sa na území dnešného Slovenska nebudovali tak „húfne“ ako zvernice ale i napriek tomu sa v nich dosiahli výnimočné výsledky v chove pernatej zveri. Zriadenie bažantnice bolo menej nákladné a nie tak náročné ako pri zakladaní zverníc. Je málo archívnych dokumentov o existencii bažantníc nakoľko členité územie Slovenska slúžilo prevažne na chov veľkej zveri. Zároveň jej chov nepredstavoval takú majetkovú podstatu, ako tomu bolo pri chove veľkej zveri, hoci lov pernatej zveri bol výsadou, čo dokumentuje zákon Vladislava II. z roku 1504, kde zakotvuje zákaz lovu sedliakom o. i. bažantom, jarabíc a jariabkov.

Najstarší záznam o bažantnici je z 15. storočia,⁹ podľa ktorého vieme, že Žigmund Luxemburský často navštevoval poľovný zámok v Kráľovej pri Senci, kde bola i kráľovská bažantnica. V archíve ostrihomského biskupstva sa dozvedáme, že v Bajthe (Bajtave) bola už v roku 1571 bažantnica. Mladý ostrihomský arcibiskup Hyppolit d'Este vlastnil napr. bažantnice pri Nesvadoch a pri Kolárove, kde často i poľoval. Z 18. storočia vieme, že bažantnice boli budované a nadväzovali na zámocké anglické parky, ktoré dobre prosperovali. Po dobudovaní zámockého parku v Bernolákove v roku 1722 zriadili pri zámockej záhrade i bažantnicu, ktorá sa zachovala až do 20. storočia.

Fényes sa roku 1837 zmieňuje o bažantniciach, o ktorých presne nevieme kedy boli založené v Moravskom Jane, Malackách, Stupave, Kráľovej pri Senci, Bernolákove, Tomášikove, Cíferi, Sereďi, v Abraháme, Budmericiach, Gabčíkove, Mojmírovciach, Palárikove, pri Mužle, Veľkej Ide.

Pokles pernatej, drobnej zveri, aj keď nie tak rapidný sa začal prejavovať už koncom 19. storočia. Podpisala sa pod to i modernizácia poľnohospodárstva, preto sa začali poľovný hospodári zaoberať umelým chovom drobnej zveri. Začali sa do chovov zavádzať i vtedajšie vedecké poznatky, ktoré sa dosiahli v Anglicky, Nemecku či Čechách.

Azda najväčší úspech v chove drobnej zveri sa dosiahol v Slovenskom Mederí (Palárikovo), čo bažantnicu preslávilo na celom Svete, dokazovala to i klientela, ktorá sa zúčastňovala vychýrených poľovačiek na bažantiu zver.¹⁰

Prvú bažantnicu vo svojom poľovnom revíri založil v roku 1752 gróf František Károlyi na lesných a poľnohospodárskych pozemkoch na ploche 200 ha. Polohou nadväzoval na anglický park a kaštieľ a tvoril tak jeden ucelený celok. Budovaním bažantnice pokračoval jeho syn Anton Károlyi a v čase jej vzniku tu chovali približne 400 bažantov a deväťdesiatšesť moriek. Fungovala i za grófa Jozefa I. Károlyiho, a nastali i prvé prevratné zmeny v chove bažantej zveri. V parku a záhrade rozmiestnili pre kvočky štyristo búdok na liahnutie bažantích vajčiek. Tie získali z bažantnice, kde mali malú volieru s chovným krdľom na znášku vajíec. Obyvatelia zo širokého okolia nosili kvočky sliepky domácej. Po vyliahnutí sa bažantíky prikrmovali a odrastené sa vypúšťali do poľovného revíru.

Rozkvet bažantnice nastal po roku 1850, kedy ju začal spravovať gróf Ľudovít I. Károlyi, syn predčasne zomretého otca. Za 120 zlotých zriadil strelnicu a postavil novú komoru pre bažantov v hodnote 1564 zlotých. Chov bažantej zveri postupne rozširoval s častí umelým chovom pod kvočkami. Vhodným hospodárením dosiahol po čase viditeľné úspechy. Jeho syn gróf Aloiz pokračoval v intenzívnom poľovnom hospodárení a pôvodnú 10 650 ha bažantnicu na vlastných pozemkoch rozšíril o ďalších 2 000 ha prenajatých pozemkov. V roku 1860 založil novú bažantnicu v neďalekom Ondrochove. Takto získaný rozľahlý revír od roku 1865 spravoval a riadil hlavný poľovný majster Štefan Somfai a po ňom až do roku 1900 Rudolf Bock.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ SZABÓ, Imrich; HABARA, Jozef: *História poľovného revíru a bažantnice Palárikovo*. Bratislava: DuBari, s. r. o., 2012, s. 29-100.

Obaja sa snažili zveľadiť bažantnicu a zvýšiť odchov bažantov pomocou umelej liahne dovezenej z Anglicka. Ako náhradné vodiace kvočky použil domáce sliepky a morky. Úspech sa dostavil čoskoro, nakoľko v rokoch 1867–1897 dosiahol lov nevidaných 246 394 bažantov. Gróf Aloiz Károlyi neskôr rozšíril bažantnicu na rozlohu 18–20 tisíc ha po riekú Váh. Zaviedol i prísnu evidenciu ulovenej zveri, o i aj zveri nežiaducej. Pre hájnikov a strážcov zaviedol odmeny vo forme „*strelného*“. Skúsenosti grófa Alojze Károlyiho nadobudnuté a odporované v poľovních revíroch a na lovoch po celej Európe pozitívne ovplyvnilo aj vývoj a riadenie bažantnice a poľovného revíru v Slovenskom Mederi. V tomto trende spravovania poľovného revíru pokračoval i jeho syn gróf Ľudovít II. Károlyi. Po smrti otca Aloiza a po dovŕšení dospelosti začal na svojich majetkoch úspešne hospodáriť a slávu zdedenej bažantnice doviedol na najvyššiu úroveň, tak isto i poľovné hospodárenie, ktoré nemalo vo Svete obdoby. Azda najvýstižnejšie to vo svojej knihe s názvom „*Sviatočné dni*“ odpisuje veľký cestovateľ a poľovník gróf Zsigmond Széchenyi: Svetoznámy Slovenský Meder, vskutku bol svetoznámy. Poľovačky podobné tým v Slovenskom Mederi sa už nikdy a nikde na Svete nezopakujú. Ani u nás ani nikde na Svete. Podľa výkazov o love v období rokov 1896–1943 sa tu ulovilo 1 116 821 ks zveri (bažant, jarabica, prepelica, zajac, králik, drop, srnčia a iná zver).¹¹

Medzi významné sa radia poľovačky najmä z roku 1909, kedy 7 poľovníci ulovili 6 125 kusov bažantov a 223 kusov inej zveri, najlepší výkon dosiahol gróf Ivan Draskovich z úlovkom 1 212 bažantov. Medzi významné patria poľovačky na jarabice, kde v roku 1927 medzi 2.–6. septembrom 5 poľovníci ulovili 2 950 jarabíc. v roku 1932 od 29. 8. do 2. 9. americký poľovníci na čele z Martinom Bradleyom ulovili 2 500 jarabíc a v roku 1938 až 4 067 jarabíc.

Koncom 19. storočia nastal v poľovních revíroch Európy i vo voľnej prírode viditeľný úbytok malej poľovnej zveri. To signalizovalo, že modernizácia poľnohospodárstva má nepriaznivý vplyv na jej chov. Po I. Svetovej vojne sa však finančné možnosti grófa zmenili, kvôli zoštátneniu majetkov v Transilvánii. Napriek nepriaznivej finančnej situácii neustále pokračoval vo svojej snahe vo vytváraní vzorného a prosperujúceho poľovného hospodárstva. I napriek tomu po roku 1920 bilancia hospodárenia vykazovala pasívny výsledok. Na vyrovnanie výsledku museli hľadať riešenie. Vtedy správca veľkostatku navrhol zaviesť poplatkový odlov zveri. Gróf nebol tomu veľmi naklonený, pretože dovtedy poľovali iba tí, ktorých sám pozval, hostil a ubytoval. No keď nebolo iného východiska, napokon súhlasil. Od roku 1925 sa potom každoročne počas 1–2 týždňov usporadúvali poľovačky pre amerických, anglických a francúzskych hostí. Poplatkový lov sa zhodou okolností stal príležitosťou, vďaka ktorej sa gróf zoznámil s Maximom Ducrocqom. Nepochybne išlo o šťastné stretnutie a nadviazanie priateľského vzťahu, výsledkom ktorého bola myšlienka založiť medzinárodnú poľovnícku radu. Po vyjasnení si zásadných otázok skupina uznávaných poľovníckych osobností toho obdobia sa rozhodla zvolať polooficiálne stretnutie. Konalo sa 22.–26. 11. 1928 v Nových Zámkoch a zúčastnili sa na ňom prominentné osobnosti poľovníckeho sveta (M. Ducrocq, Ľ. II. Károlyi, senátor Lederlin,

11 Tamtéž.

páni Niezabitowsky, Miktoszewski, J. Ejmond, Dr. Ing. K. Šiman, ministerský radca K. Schmidt, princ Kalimache). Navrhovali zjednotiť záujmy poľovníkov z rôznych štátov Európy a založiť medzinárodnú poľovnícku organizáciu. Hlavné rokovanie sa uskutočnilo v zasadacej sieni hotela Zlatý lev v Nových Zámkoch a ďalšie diskusie pokračovali v kaštieli v Ľudovíta Károlyiho. Rokovanie malo úspech a všetci dospeli k rozhodnutiu založiť Medzinárodnú radu pre poľovníctvo – Conseil International de la Chasse (CIC). Na zakladajúcom valnom zhromaždení CIC v Paríži 6.–9. Novembra 1930 sa zišlo 48 oficiálnych a 121 ďalších delegátov zastupujúci 23 štátov. Táto vzniknutá medzinárodná poľovnícka organizácia sa v roku 1974 zmenila a rozšírila svoj pôvodný názov na Medzinárodnú radu pre poľovníctvo a ochranu zveri.

Chov zveri vo zverniciach (uznanej alebo samostatnej) v súčasnosti súvisí s intenzívnym prikrmovaním poľovnej zveri a jej cieľom je dosahovanie čo najlepších výsledkov pri produkcii trofejí (jelenej, danielovej, muflonovej zveri) resp. dosahovanie čo najvyššieho úlovku (pri diviачích zverniciach). Ide v nich o celoročné kŕmenie zveri, kde sa jej predkladajú kvalitné krmivá, zároveň zvýšená starostlivosť o poľnohospodársku pôdu ako i o lúky a políčka pre zver dáva predpoklady na tvorbu hodnotných trofejí. Pri správnom obhospodarovaní zvernice, kvalitnej populácii poľovnej zveri, ideálnych prírodných podmienkach, dodržaní normovaných kmeňových stavov určených pre danú zvernicu, správnej vekovej a sociálnej štruktúry, dožívania trofejových jedincov do veku kulminácie sa odráža na kondícii zveri (samicej – samčej), jej telesnom rámci, zdravotnom stave, čo dáva najlepšie predpoklady na dosiahnutia kapitálnych trofejí. Takto chovaná zver slúži zároveň i na zazverovanie ostatných poľovných revírov a na „občerstvovanie krvi“.

Chovu zveri vo zverniciach sa venujeme i štátny podnik LESY Slovenskej republiky, Banská Bystrica. Najviac zvernic vznikalo v rokoch 1960–1980 za bývalých štátnych lesov a to najmä pri Západoslovenských lesoch Bratislava, Stredoslovenských lesoch Banská Bystrica. Išlo na západnom Slovensku najmä o vychýrené zvernice Svodín a Vojnice pri bývalom OZ Palárikovo a zvernice v pôsobnosti OZ Topoľčianky. Zo zvernic vo Svodíne, ale i z Vojnic so zameraním na chov kvalitnej danielovej zveri dovezenej z oblasti Tamási, revír Gyulaj pochádza niekoľko významných poľovníckych trofejí. Z významných danielích trofejí pochádzajúcich zo zvernice Svodín možno spomenúť trofej daniela s bodovou hodnotou 215,80 b. CIC, ktorý od roku 1983 bol najsilnejším danielom uloveným na Slovensku a prekonaný bol až po vyše tridsiatich rokoch. Medzi ďalšie danielie trofeje patria úlovky s bodovými hodnotami 211,95, 210,88, 209,88, 207,84 203,67, 203,64, 201,10, 200,84, 200,32, 200,29, 200,05 bodov CIC. Najvýznamnejšou muflonou trofejou bola trofej uloveného muflóna vo zvernici Vojnice, ktorá dosiahla bodovú hodnotu 239,65 b. CIC a do roku 2005 bola rovnako najsilnejšou muflonou trofejou ulovenou na Slovensku. Okrem danielovej a muflonovej zveri sa zvernica Vojnice vyznačuje i chovom kvalitnej diviачej zveri, kde sa ročne lovilo 200 a viac kusov tejto zveri na ploche 1 408 ha.

Pri OZ Topoľčianky ide o tri významné zvernice a to Veľkú, Malú a Zubriu zvernicu. Naša najväčšia zvernica je Veľká zvernica, ktorej výmera je v súčasnosti 11 131 ha. Chovanou zverou je zver jelenia, danielia, muflonia, diviачia ale i srnčia zver. Medzi najhodnotnejšie sa radia trofeje s bodovými hodnotami na úrovni u jeleňa 223 b. CIC, daniela 196 b. CIC, muflóna 223 b. CIC a diviaka 124 b. CIC. Malá zvernica je zameraná

na chov muflonej zveri a jej súčasná výmera je 715 ha. Najsilnejšou trofejou je muflón s bodovou hodnotou na úrovni 225 b. CIC. Zubria zvernica bola založená v roku 1958 za účelom záchrany zubrov, ktorým hrozilo vyhynutie. Zubry sú najväčšími európskymi cicavcami a v súčasnosti žijú len v chránených územiach. Zubria zvernica má rozlohu 140 hektárov a dimenzovaná je pre 12 zubrov. Do dnešných dní sa v obore odchovalo viac ako 120 jedincov. Jej dnešné stavy sú však prekročené a žije tu 21 jedincov.

K dnešnému dňu LESY Slovenskej republiky, štátny podnik, Banská Bystrica je užívateľom 16 zverníc, ktorých celková výmera je necelých 19 500 ha. Z toho vo dvoch zverniciach je predaný 100 % odstrel na ploche spolu 3 253 ha. Chovanou zverou je predovšetkým zver muflonia a danielia, ale v posledných rokoch sa pristúpilo i k chovu kvalitnej (nie len početnosťou) diviačej zveri a jelenej zveri. Potreba vytvorenia diviачích zverníc vyplynula zo záujmu poplatkových hostí, ktorí požadujú čoraz väčšie výrady tejto zveri a hoci stavy diviačej zveri za posledné obdobie mnohonásobne vo voľnosti narástli, neboli sme schopný takéto bohaté výrady zabezpečiť. Azda najkvalitnejšou diviačou populáciou vo zverniciach žije vo zvernici Karná pri OZ Sobrance o výmere 366 ha. Za pár rokov jej existencie ju reprezentuje niekoľko zlatých trofejí, medzi najhodnotnejšie patria diviачie trofeje – kly pochádzajú z roku 2014 s bodovou hodnotou 135,10 b. CIC, z roku 2012 s bodovými hodnotami 128,55 a 125,00 b. CIC. Ďalšími kvalitnými populáciami sa môžu pochváliť u OZ Rožňava (zvernica haršaš) a OZ Levice (zvernice Žuhračka, Segíňov, Karikáš). Chovom s najlepšimi výsledkami pri jelenej zveri sa pýši štátny podnik, LESOV Slovenskej republiky pri OZ Kriváň vo zvernici Trnavy. Za posledné obdobie sa zintenzívnila okrem starostlivosti (prikrmovanie) o jeleniu zver i starostlivosť o prírodné prostredie zvernice a to hlavne o lúky, ktoré sa vo zvernici nachádzajú a obhospodarujú čo malo dopad i na trofejovú kvalitu jelenej zveri. Následne sa zvýšila i hmotnosť trofejí lovených jeleňov vo zvernici (pôvodne trofeje dosahovali váhu 8-9 kg, v súčasnosti dosahujú váhu trofejí cez 12 kg) čo sa odráža i na finančnom ohodnotení a vracia vložené náklady do zvernice a vložené náklady na krmivo. Najsilnejšie trofeje z posledného obdobia sa radia jelenie trofeje pochádzajúce z tejto zvernice s bodovými hodnotami 240,55, 231,38, 230,35, 224,65, 223,74, 223,60, 222,73, 220,68 bodov CIC ulovených v rokoch 2008–2013. Kvalitná populácia tejto poľanskej jelenej zveri slúži zároveň i na zazverovanie a „občerstvenie krvi“ nie len na Slovensku. Medzi úspešné zvernice sa radí i zvernica pri OZ Rimavská Sobota a to Teplý Vrch o výmere 959 ha, kde sa chová zver danielia a muflonia. Pri OZ Trenčín je to zver Sochoň o výmere 531 ha, ktorá slúži na chov muflonej, danielie a diviačej zveri. V dnešnej dome je zameraná predovšetkým na lov s lukom, ktorý si v poslednom období získava čoraz viac priaznivcov. Z hľadiska chovu jelenej zveri je veľmi dôležitou zvernicou Betliar pri OZ Rožňava, kde v roku 2004 sa pristúpilo k zaverovaniu zrekonštruovanej zvernice a to jeleňou zverou dvoch azda najkvalitnejších populácií z oblasti Poľany a Východných Karpát. Pri rekonštrukcii starej zvernice sa tu vytvorila 1 035 ha časť pre jeleniu zver, kde sa uvažuje z cieľovou početnosťou 150 kusov jelenej zveri. Na ostatnej ploche zvernice „Betliar“ z výmerou 661 ha bude pokračovať sľubne sa rozvíjajúci chov kvalitnej muflonej zveri (NKS 90 ks) a danielie zveri, pri ktorej sa upravujú NKS z 550 ks na 150 ks.

LESY Slovenskej republiky, štátny podnik, Banská Bystrica obhospodaruje 7 bažantníc a to pri OZ Levice a OZ Sobrance. Celkový počet ulovených bažantov

za sezónu sa pohybuje do 20 000 ks. v poslednej dobe badať pokles záujemcov o poľovačky na bažanty. Medzi hlavnú klientelu posledných rokov patria hostia zo Slovenska, Anglicka a Rakúska.

Tab. 1.: Prehľad zverníc v užívaní LESOV Slovenskej republiky, štátny podnik, Banská Bystrica

Por. číslo	Užívateľ	Názov poľovného revíru	Výmera v ha	Chovaná zver
1.	OZ Smolenice	Biela Skala	1 845	Jelenia, danielia, muflonia zver
2.	OZ Levice	Žuhračka	150	Diviačia zver
3.	OZ Levice	Segíňov	177	Diviačia zver
4.	OZ Levice	Palárikovo	167	Muflonia, danielia zver
5.	OZ Levice	Karikáš	150	Diviačia, danielia zver
6.	OZ Levice	Vojnice	1 408	Muflonia, danielia, jelenia, diviačia zver
7.	OZ Topoľčianky	Veľká zvernica	11 131	Jelenia, danielia, muflonia, diviačia, srnčia zver
8.	OZ Topoľčianky	Malá zvernica	715	Muflonia zver
9.	OZ Topoľčianky	Zubria zvernica	140	Zubor hrivnatý
10.	OZ Trenčín	Sochoň	531	Muflonia, danielia, diviačia zver
11.	OZ Žarnovica	Rychňava	81	Muflonia zver
12.	OZ Kriváň	Trnavy	23	Jelenia zver
13.	OZ Rimavská Sobota	Teplý Vrch	959	Danielia, muflonia zver
14.	OZ Rožňava	Bettliar	1696	Jelenia, danielia, muflonia, diviačia zver
15.	OZ Vranov	Brestov	52	Danielia, muflonia, diviačia zver
16.	OZ Sobrance	Karná	366	Diviačia, danielia zver

Tab. 2.: Prehľad bažantníc v užívaní LESOV Slovenskej republiky, štátny podnik, Banská Bystrica

Por. číslo	Užívateľ	Názov bažantnice	Výmera v ha
1.	OZ Levice	Čífare	130
2.	OZ Levice	Karikáš	2 493
3.	OZ Levice	Čereš	78
4.	OZ Levice	Hrable	80
5.	Z Levice	Veľký dvor	410
6.	OZ Levice	Palárikovo	1 446
7.	OZ Sobrance	Paulovce nad Uhom	1 202

Literatúra

ŠURICA, M., SERDEL, J., MOLNÁR, L.: *Poľovníctvo, mýty, tradície, obyčaje*. Bratislava, Arimes, 1992, s. 6–13.

MOLNÁR, Ladislav; TEREN, Štefan a kolektív: *Naše Poľovníctvo*. Bratislava: Vydavateľstvo Obzor, 1984, s. 214–242.

SZABÓ, Imrich; HABARA, Jozef: *História poľovného revíru a bažantnice Palárikovo*. Bratislava: DuBari, s. r. o., 2012, s. 29–100.

Muflón, 229,15 b. CIC, 2013, zvernica Teplý Vrch

Kly kapitálneho diviaka, 135,10 b. CIC, 2014, zvernica Karná

Úlovok kapitálnych diviakov, 2012, zvernica Karná

Zlatý jeleň zo zvernice Trnavy, 221,70 b. CIC, 2012

Reprezentační hony na lesní správě státních lesů a statků v Židlochovicích a diplomatická jednání se státy Malé dohody v letech 1936 a 1937

Representative hunts in the state forests and farms in Židlochovice forest administration and diplomatic negotiations with the countries of Little Entente in 1936 and 1937

Židlochovické bažantnice a podzimní hony na drobnou zvěř se staly pojmem už v dobách habsburské monarchie. Po vzniku samostatného Československa připadl zestátněný majetek habsburského židlochovického panství do správy státního podniku Československé státní lesy a statky. Někdejší habsburské arcivévodské honitby byly často využívány pro zajištění státní reprezentace. Židlochovický zámek se v té době stal neoficiálním sídlem prezidenta republiky při jeho letních pobytech na Moravě. Honů na drobnou zvěř se zejména ve 30. letech zúčastňovali významní diplomatictí hosté především ze zemí Malé dohody. V roce 1936 a následně v roce 1937 se reprezentačních honů v Židlochovicích účastnili rumunský král Carol II. a jeho syn Michal, kdy tyto hony sloužily jako doprovodný program při vzájemných diplomatických jednáních mezi Československem a Rumunským královstvím. Návštěva rumunského krále Československa v roce 1936 měla oficiálně velkolepý a slavnostní ráz. Trvala šest dnů od 28. října do 2. listopadu 1936 a rumunská delegace v těchto dnech navštívila Prahu, shlédla slavnostní vojenskou přehlídku ke dni vzniku republiky, navštívila prvního prezidenta republiky Masaryka v Lánech, prohlédla si vojenské cvičiště u Milovic. Velkolepě byli hosté uvítáni v Brně a v Bratislavě.

Židlochovice's pheasantries and autumn hunts of small game had become renowned already at the time of the habsburg monarchy. After the establishment of independent Czechoslovakia, the nationalized property of the Židlochovice habsburg domination started to be managed by the Czechoslovak state forests and farms enterprise. The former habsburg Archduke hunting grounds were often used for events to represent the state. At that time the Židlochovice castle became an unofficial seat of the president during his summer stay in Moravia. Hunts for small game, mostly in the 30s, were arranged especially for important diplomatic guests, mainly from countries of the Little Entente. In 1936 and subsequently in 1937, the ceremonial hunts in Židlochovice were also visited by the Romanian King Carol II and his son Michal, and the hunts served as an accompanying program on mutual diplomatic negotiations between Czechoslovakia and the Kingdom of Romania. The visit of

the Romanian King in Czechoslovakia in 1936 had an officially grand and ceremonial character. It lasted six days, from 28 October to 2 November 1936, during which the Romanian delegation visited Prague, watched a military parade ceremony for the establishment of the Republic, visited the first president Masaryk in Lány, visited a military training ground near Milovice. The guests were also spectacularly greeted in Brno and Bratislava.

Příprava honů na lesní správě státních lesů a statků v Židlochovicích

Organizační přípravou návštěvy oficiální rumunské delegace v Československu v roce 1936 byl pověřen československý velvyslanec v Bukurešti Jan Šeba, přičemž do záležitostí týkajících se loveckého programu zasahoval se znalostí věci kancléř prezidenta republiky JUDr. Přemysl Šámal a také JUDr. Augustin Popelka z Kanceláře prezidenta republiky, osoby to nad jiné povolané, protože oba byli nadšení lovci a myslivosti se aktivně věnovali. o tom, že loveckému programu byla přikládána velká důležitost, svědčí také diskuse o nejvhodnějším termínu honu. Dokonce se nesly zvěsti, že v Židlochovicích se toho roku urodil malý počet bažantů, kteří v době plánovaného honu nebudou dostatečně létaví.¹ Diskuse kolem termínu honu byla rázně ukončena prezidentem Benešem, který trval na tom, aby se reciproční návštěva rumunského krále uskutečnila jednoznačně v době kolem 28. října. Předchozí návštěvy prezidenta Beneše i jugoslávského krále v Rumunsku se vždy konaly v době tamních národních svátků, a tudíž bylo záhodno, aby i v tomto ohledu byla zachována reciprocita a rumunský král byl přítomen oslav státního svátku.²

V rámci diplomatických aktivit při jednáních s členy zemí Malé dohody lze také uvést méně známý fakt, že v jistém slova smyslu byl „menší generálkou“ reprezentační hon na lesní správě v Židlochovicích, který se uskutečnil dne 15. 9. 1936 za účasti jugoslávské delegace vedené ministerským předsedou Milanem Stojadinovićem.³ Honu se také účastnili ministr zahraničí Dr. V. Protić, velvyslanec Dr. Dragan Protić a Dr. Gazić. Za českou stranu se na lov vydal vyslanec Dr. Girs, legační rada Dr. Jína, kancléř Dr. Šámal, generál Syrový, plukovník gen. štábu Mrázek, prof. Dr. Neuwirt, Dr. Popelka, Ing. Čermák a vrchní lesní rada Mayer. Hon se uskutečnil v polní honitbě Černá pole a na výřadu bylo celkem 630 ks zvěře: 312 koroptví, 118 bažantů, 199 zajíců a 1 králík. Zbraně pro jugoslávské hosty byly zapůjčeny přímo z továrny Zbrojovka Brno, a sice jednalo se o 3 zánovní brokovnice ráže 16 a 1 brokovnici ráže 12 a dále bylo dodáno celkem 4000 ks nábojů. Kromě organizačního

1 Archiv KPR D8780/36, inv. č. 954, sign. D7545, Rumunsko – zájezd krále Carola 1933–1938, kart. 117 z dopisu ze 7. srpna 1936 napsaného Dr. Vladimírem Kučerou a adresovaného velvyslanci Janu Šebovi: „Znalci tvrdí, že po velkých jarních deštích se mnoho malých bažantů utopilo, že pak bažanti hnízdili znovu a že proto koncem října budou ptáci ještě příliš nevybarvení a nebudou jak se patří „vytahovat.“ Podle mínění odborníků měly by se tedy hony odložit aspoň o 14 dnů nebo snad měsíc.“

2 Archiv KPR, složka D8918/36, inv. č. 954, sign. D7545, Rumunsko – zájezd krále Carola 1933–1938, kart. 117.

3 MZA F105, kart. 136.

zabezpečení honu lesní správa v Židlochovicích zajišťovala také reprezentační večeři před honem, oběd i odpolední čaj. Ke zdárnému průběhu honu bylo zapotřebí 121 osob (toto číslo zahrnovalo honce, nosiče zvěře, nabíječe, vazače atd.), z čehož 10 osob připadalo na lesní úředníky a 18 na hajné. Pro lov bažantů v rámci zářijového polního honu bylo třeba obdržet povolení Okresního úřadu v Hustopečích, jelikož doba lovu bažantů bývala zahajována později. Okresní úřad v Hustopečích tedy vydal povolení k předčasnému odstřelu přibližně 150–200 kusů bažantů s odůvodněním zajištění státní reprezentace.

Hon s rekordním výřadem zvěře při slavnostní návštěvě v roce 1936

Hon se konal 31. 10. 1936 ve „Velké bažantnici“ v obvodu správy státních lesů a statků v Židlochovicích. Hosté přijeli zvláštním vlakem do stanice Rajhrad u Brna, odtud byli dopraveni auty přímo do „Velké bažantnice“. Po honu byli hosté ubytováni na zámku v Židlochovicích, odjezd byl stanoven na 1. 11. 1936 v 10.30 hodin. Honu na drobnou zvěř na lesní správě Židlochovice předcházela lov spárkaté zvěře v Lánské oboře a hon bažantů a zajíců v milovickém vojenském prostoru v Jiřicích.

Tehdejší atmosféru snad nejlépe vystihuje dobová reportáž, která byla otištěna v Lidových novinách dne 1. listopadu 1936.⁴ Dejme proto slovo novináři, který vyličil průběh honu těmito slovy:

„Morava uvítala svého královského hosta několika záblesky slunce, třebaže skromnými, ale přece jen vzácnými po tolikerém nečasu, jímž byl král z korunním princem u nás častován. Hodil se ten rámec podzimní krajiny k dnešnímu královskému honu, ježž po rušných a slavných dnech pražských a po státnických poradách na pražském hradě věnoval odpočinku a své zálibě. Pro ně zůstal vyhrazen dnešní večer v židlochovickém zámku až po příjezdu presidenta republiky. Morava zároveň nabídla královskému hostu to nejlepší, co má. Vždyť zde na někdejším panství rakouského následníka trůnu byl revír Bažantnice proslulý po všech evropských dvorech už dávno před válkou a král Carol II. a jeho syn velkovévoda Michal našel zde prostředí vskutku královské. Dobrá pohoda dnešního dne je dobrá předzvěst i pro zítřejší neděli, kdy spojeneckého panovníka pozdraví hlavní zemské město a všechno jeho obyvatelstvo. Shodou okolností připadá tento slavný den v historii města Brna na den smuteční, svátek všech mrtvých. Ne nebude tu nálady dušičkové, třeba každý z nás na někoho drahého, jehož v tento den vzpomíná. Vzpomínka na ty, kdo již nejsou mezi námi, zasnoubí se tu s nadějí, neboť král všech Rumunů a president všech Čechoslováků zosobňují nám všechny naděje budoucího míru, malodohodového úsilí o náš klid a naše štěstí a tím také naději, že se už nikdy nepřepřežene přes Evropu šílenství, jež by poselo tuto zemi čerstvými hroby, ale že pod záštitou trvalého míru rozvíje se ještě šťastněji v krásnou vlast nás všech a našich budoucích.“

⁴ Moravská zemská knihovna, oddělení periodik, *Lidové noviny*, 1. 11. 1936.

Jak můžeme číst, reportáž neměla pouze ryze popisný charakter, nýbrž odrážela očekávání, která byla politiky i žurnalisty, a potažmo veřejností do návštěvy rumunského vladaře vkládána. Předpokládalo se, že zdárný průběh státní návštěvy povede k utužení vzájemných svazků v rámci zemí Malé dohody.

Vlastní průběh honu denní tisk popsal následovně:⁵

Krásný den v Bažantnici

V sobotu brzy ráno před 5. hodinou přispěl na malé vyleštěné a čistounké rajhradské nádraží vlak s jedenácti vagóny dvorního vlaku rumunského krále Carola. Okolí nádraží v mlhavém ránu i na peroně, na němž se neozval na bílém písku ani jediný krok, bylo ponořeno v hluboký klid příjemný a ohleduplný zvláště k hostům, kteří teprve pozdě v noci opouštěli Prahu. Zato bylo živo v Rajhradě, kam už ráno přicházeli lidé z dalekého okolí. Před 8. hodinou byl zadní vchod u nádražního skladiště, kudy měl král vyjít vyzdobený bílými stožáry, na jejichž vrcholu byly věnce z chvojí, obklopeny špalíry, v nichž ovšem jako všude si vymohly svá práva děti, které také první o půl 9. hodině, kdy král přesně podle protokolu se objevil na stupátku vagonu, uplatnily své hlasivky a provolávaly sborově: Sa traiasea!

Za pobytu krále Carola v Československu ukázalo dnes po prvé opravdu vlídnější tvář. Bylo to po ošklivých dnech, kdy král nezahlédl u nás než beznadějně šedivou oblohu vysílající proudy deště, velmi příjemné překvapení. Proto král Carol, který byl oblečen v prostý civilní myslivecký šat a byl prostovlasý, hned po srdečných uvitacích slovech zemského presidenta Černého si vesele pochvaloval počasí. Za králem vystoupil princ Michal, oblečen v šedé golfky a žlutou jelenicovou vestu, zároveň s generálem Baliffem a nejvyšším lovčím Moczonym, za nimi pak ostatní členové královské družiny ze suity rumunské a ze suity československé velvyslanec Jan Masaryk, armádní generál Prchala a ostatní. Králi se ještě hlásili zemský četnický velitel generál Mládek a ředitel státních drah v Brně vládní rada Sekyra. a za necelé dvě minuty již splynuly mizející silhuety aut na šedi asfaltu silnice. Před nádražím zůstalo jen asi patnáct aut pro druhou část královské družiny, která se nezúčastnila honu a zajela na návštěvu do Brna.

Tisk se také nadšeně vyjadřoval o střeleckých schopnostech krále Carola i jeho syna Michala:⁶

Osm šťastných střelců

Rychlým tempem projely vozy královny družiny Židlochovicemi a Blučinou a zastavily na okraji rozlehlého listnatého a v některých částech smíšeného lesa zvaného Bažantnice těsně před Nikolčicemi. V té chvíli se ukázalo, že král měl pravdu, že dobře předpovídal, když pochvaloval počasí. Právě na začátku honu, když král přišel na svůj stav, označený číslem pět a princ Michal asi na 30 metrů vzdálený číslo šest, vyskočilo nad okraj světlých mraků sluníčko a přes půl hodiny ani vteřinu se neschovalo, dodáváje pozdě barevné krásy lesa, zasazeného jako pevný čtverec do černých hroud polí

⁵ Moravská zemská knihovna, oddělení periodik, Lidové noviny, 31. 10. 1936.

⁶ Tamtéž.

a cest, zlatožlutý odlesk. To už také ostatní účastníci honu, které králi představil ministr zemědělství dr. Zadina, zaujali svá místa: byli mezi nimi generální ředitel státních lesů a statků inž. dr. Šiman a jeho náměstek inž. Čermák. Nato se hlásil králi lesní rada Zlatuška jako vedoucí lovu v čele přiděleného loveckého personálu. Kvarteto lesních rohů zahrálo zahajovací lovců signál. Řetěz lovců se dal na pochod vytvářeje krásný měnivý obraz. Mezi temnými kmeny stromů a strakatou paletou zeleného listí a zelení smrčí se míhaly bohatě zdobené elegantní myslivecké úbory všech lovců, smíšené s poněkud světlejším odstínem uniforem armády sta hajných a lesních a červenými prapory honců. Král přišel na své místo uprostřed lesa, kde u plůtku ze suchých kukuřičných stvolů měl připravený polokruh, vysypaný bílým pískem. Král je rychlý a pohotový střelec. o tom by mohli nejlépe vypravovat nabíječi a podáváci. a zatímco se lesem rozléhala směs ran holí honců o stromy a třeskot brokovnic, měly nejkrásnější obrázek hlídky hajných na okraji lesa, z něhož každou chvíli vyběhl nějaký ušák, jemuž se podařilo přece jenom proklíčkovat řetězem ostražitých střelců a za několik vteřin už zmizel na černé půdě rolí jenom jako stále se zmenšující šedá tečka. Podařilo-li se přece jen uniknout některému ze zajců, dostal se za hranice Bažantnice jen málokterý bažant, neboť na kraji lesa se stal zpravidla kořistí nové řady střelců, mezi nimiž měl své stanoviště i dnes zvlášť na střelbu šťastný princ Michal.

Po 13. hodině zaznělo halali, volající lovce do rozkošné myslivny, která uprostřed svěží zeleně velké mýtiny připomínala svým dřevěným obložením pohádkovou Perníkovou chaloupku. V jejím sále na bílé podkově stolu našli hosté oběd, sice nelovecký a nekrálovský, ale zato všemi pochvalovaný: ryby jako předkrm, hovězí polévka, vařená šunka, tlačené brambory a špenát.

A o několik desítek metrů dále dýmala polní kuchyň, která zase plnila stoly velkého, chvojím ozdobeného stanu, postaveného pro ty, kdo se zasloužili dnes lvím podílem o zdar lovu, pro lesníky a hajné.

Po polední přestávce hon pokračoval až do soumraku. Král i princ Michal opět zaujali svá stanoviště. Měli oba věru šťastný střelecký den: 863 kusů, většinou bažantů, zbytek zajců a králíků. Sám král projevil z výsledku lovu velké potěšení a byl jím překvapen, stejně jako princ Michal, který skolil 814 kusů, rovněž většinou bažantů. Zvěř byla tak odborně nahaněna, že střelci neměli vůbec času na odpočinek a mladému princovi k večeru mnohdy klesala únavou již ruka.

Zaujme z odborného hlediska velmi profesionální popis závěru honu:7

Slavnostní výřad

Po 16. hodině zaznělo lesem znovu halali hlásající, že je konec lovu. a nyní přišly nejkrásnější chvíle dne: slavnostní lovecký obřad výřad. Na mýtině před myslivnou, na ploše větší jedné míry, na čtverci krásného zeleného chvojí, jehož středem vedla travnatá cestička, byl naskládán úlovek za celý den:

3 162 kusů bažantů, zajců a králíků. Kořist osmi střelců byla tedy opravdu královská. V oparu večerní mlhy a modravého soumraku, doléhajícího na zeleň stromů, a za zvuku

7 Tamtéž.

kvarteta lesních rohů, hrajících Dykovy Lesní písně, tvořil barevný čtverec ulovené zvěře krásný obrazec, v němž tvořily výrazné pozadí zelenohnědé uniformy lesníků a hajných. Král i všichni lovci stanuli před úlovkem dne. Když dozněly zvuky lesních rohů, přistoupil k ministru zemědělství lesní rada inž. Zlatuška a hlásil mu výsledek honu, který pan ministr tlumočil králi Carolovi. Král doprovázen ministrem doktorem Zadinou a okresním hejtnanem Drábkem prošel pak pěšinou uprostřed výřadu, načež ministr Zadina ještě poděkoval králi za jeho účast na lovu.

To už zatím přijel na mýtinu starodávný kočár, tažený párem běloušů, v němž král odjel na kraj lesa Bažantnice, v němž strávil tak pěkný den, vsedl do auta a o půl 18. hodině už na věži židlochovického zámku vylétla na stožár zatím prázdný, připravená rumunská vlajka: druhý stožár zůstal zatím prázdný, připraven pro vlajku pana presidenta. Král Carol po příjezdu na židlochovický zámek se hned odebral do svých pokojů v pravém poschodí. Jsou to pokoje, v nichž letos v létě o svém zájezdu na Moravu bydlil pan president. Byly ještě upravovány, zvláště sem přibýlo několik výrazných československých uměleckých děl.

Jak je zřejmé z předchozích rozsáhlých citací, návštěva rumunského krále byla velmi svědomitě propagována nejen ze strany médií samotných, ale především aktivním přístupem státních orgánů. Ty totiž poskytly tehdejšímu sdělovacím prostředkům velmi podrobný informační servis. K dispozici byly informace nejen o průběhu návštěvy krále, ale i o jeho dosavadním životě, o královské rodině i o Rumunsku. To vše mělo napomoci příznivé a optimistické atmosféře během královské návštěvy. Detailní informace byly k dispozici také odborné myslivecké veřejnosti a popis průběhu honu je zveřejněn v časopise Stráž myslivosti. Domnívám se, že informace vycházejí z podrobného itineráře a instrukcí k honu, které byly zpracované vrchním lesním radou Janem Mayerem, přestože v časopise Stráž myslivosti je jako autor uvedeno Ministerstvo zemědělství.⁸

Úspěch honu dokládá i změna názvu „*Velké bažantnice*“ (někdy též označované jako Novodvorská bažantnice) na název „*Rumunská bažantnice*,“ který se jako jediný používá do dnešních dnů.

Pro zajištění akce byly připraveny velice podrobné pokyny, z nichž je možno lze uvést jména dalších významných hostů této akce – ministr zemědělství JUDr. Josef Zadina, maršálek Ernest Baliff, kap. Antoine Moczónyi, kapitán J. Radu, kancléř JUDr. Přemysl Šámal, ministr a velvyslanec Jan Šeba, armádní generál Lev Prchala, JUDr. Augustin Popelka, pluk. brigádník Braun, vrchní odborný rada ministerstva zemědělství Ing. Jan Mazanec, generální ředitel Čs. státních lesů a statků Dr. Ing. Karel Šiman, náměstek generálního ředitele Ing. Oskar Čermák, vrchní lesní rada Jan Mayer.

Prezident republiky Dr. Edvard Beneš se honu neúčastnil, ale přijel na zámek do Židlochovic, odkud pokračoval navečer podle programu společně s rumunskými hosty do Brna. Lovilo se jak ploužením, tak naháňkou, kdy lovci stáli na stanovištích za střeleckými záštitami. Pro lovce bylo připraveno 8 lečí, čtyři dopoledne a stejný počet odpoledne.

⁸ Královský hon na bažanty, zajíce a králíky ve státní honitbě v Židlochovicích. *Stráž myslivosti*. Ročník 14, číslo 23, 1936 s. 649–654.

Výřad ulovené a dohledané zvěře Velká Bažantnice – 31. 10. 1936⁹

Druh zvěře	Zajíc polní (ks)	králík divoký (ks)	bažant obecný – kohout (ks)	bažant obecný – slepice (ks)	Celkem (ks)
Hon	659	183	1474	507	2823
Dohledávka I.	13	21	123	52	209
Dohledávka II.	14	93	48	10	569
Celkem (ks)	686	297	1645	569	3197

Tabelární přehled výsledků honů na lesní správě Židlochovice za rok 1936 uvádí výsledek pro výsledek honu poněkud jiné údaje, ale ty se neliší od novinových zpráv podstatným způsobem¹⁰: bažant 2153 ks, zajíc 786 ks, králík 211 ks a 5 ks škodné zvěře. Celkem bylo na tomto honu uloveno 3155 ks zvěře. Jeho výsost král Carol ulovil 863 ks (768 bažantů, 76 zajíců, 19 králíků), princ Michal 815 ks (703 bažanty, 66 zajíců, 43 králíků a 3 ks škodné).

Podle dochovaných archivních pramenů¹¹ průběh lovecké akce zajišťovali:

- 1) vrchní lesní rada Jan Mayer – vrchní lovčí ministerstva zemědělství
- 2) lesní rada Ing. Karel Zlatuška – vedoucí honu
- 3) polesný Oskar Adam – zástupce vedoucího honu
- 4) lesních úředníků: 40 - z toho bylo 7 židlochovických
- 5) lesních zřízenců: 98 – z toho místní personál židlochovický 24
- 6) 268 honců – z toho: venkovní uzávěry – 97 osob
 - boční uzávěry – 50 osob
 - čelní uzávěry – 20 osob
 - v tlakové linii – 50 osob
 - nosiči zvěře – 20 osob
 - vazači zvěře 10 osob
 - svážečů zvěře – 6 osob
 - k výřadu – 4 osoby
 - kuchyň apod. 10 osob
- 7) řidičů: 18 řidičů osobních aut
 - 4 řidiči autobusů
 - 4 řidiči nákladních aut
- 8) kočích: 14 kočů s kočáry
 - 10 kočů se žebříňáky ke svážení zvěře
 - 3 kočů s různými pvozy k dopravě nábojů a potravin

⁹ Moravský zemský archiv, Židlochovice – státní lesy a statky (1919–1945) F 105, kart. 144 – XXX - hony, (nefoliováno).

¹⁰ Moravská zemská knihovna, Oddělení periodik, Lidové noviny, ranní vydání, 1. listopadu 1936. Královské rumunské hony ve státních honitbách v Židlochovicích, Stráž myslivosti. Ročník 14, číslo 23, 1936, s. 652.

¹¹ Moravský zemský archiv, Židlochovice – státní lesy a statky (1919–1945) F 105, kart. 136 – XXX - hony, (nefoliováno).

K tomu je třeba připočítat ještě zabezpečení akce stran ubytování a stravování personálu státních lesů ve třech židlochovických hostincích i v soukromí a zabezpečení, které zajišťovalo četnictvo.

Ze zajímavostí lze ještě uvést, že na hon byly dodány lískové hole, které zajišťovalo ředitelství státních lesů v Užhorodě. Objednáno bylo 400 lískových holí o síle lyžařské hole v délce 1,2 až 1,4 m. Hůlky byly neloupané, dodány byly ve svazcích jako kusové zboží.

Výzdobu zámku zajistila prezidentská kancelář. Bažanti byli již od 1. září odchytáváni k zazvěření do reprezentačních honiteb, což dokládá vydané povolení okresního hejtmána v Hustopečích pro 1000 ks a povolení hejtmána v Mikulově pro 500 ks bažantů.

Z honů se pořizoval filmový dokument. Tento film byl natočen firmou Favorit v roce 1936, režie se ujal pan Zika a jmenoval se „*Královský rumunský hon v Židlochovicích*.“ Měřil patrně 560 metrů, což je necelých 20 minut, ale bohužel není ve sbírkách Národního filmového archivu. V Národním filmovém archivu Praha je pouze týdeníkový šot, který je ale z honu v roce 1937. Délka šotu je asi 3 minuty.

Listopadové hony v roce 1937

V roce 1937 hosté z Rumunska zavítali do Židlochovic znovu. Tentokrát se však již jednalo o návštěvu kratší než v předchozím roce. Tato návštěva byla označována jako soukromá, přesto však příprava na hony proběhla ze strany Státních lesů s největší možnou pečlivostí a podle podobného scénáře jako v předchozím roce. Královský hon rumunského krále Carola II. a jeho syna prince Michala na lesní správě v Židlochovicích proběhl ve dvou loveckých dnech dne 4. a 5. 11. 1937. První lovecký den se lovilo v Měninské bažantnici a druhý den se odehrál ve Velké (Blučinské) bažantnici. Rumunští hosté přijeli vlakem po železnici do stanice Hrušovany u Brna dne 3. 11. 1937. Prezident Beneš se honů opět jako střelec neúčastnil, ale rumunského krále přivítal na železniční stanici v Hrušovanech u Brna. Za zmínku stojí také skutečnost, že rumunští hosté po svém příjezdu navštívili brněnskou Zbrojovku, kde si prohlédli výrobu zbraní. Československý prezident přijel na hon ve Velké (Rumunské) bažantnici 5. 11. 2002 před obědem a zdržel se pouze přes oběd od 11.30. hodin do 13.00 hodin, potom odjel zpátky na zámek. Odjezd prezidenta a hostů byl naplánován po skončení honu 5. 11. po čaji na zámku večer kolem 18. hodiny.

Kromě rumunského krále a prince se honů jako střelci účastnili kancléř JUDr. Přemysl Šámal, ministr zemědělství JUDr. Josef Zadina, ministr obrany František Machník, velvyslanec Dr. Veverka, pplk. Filitti, major Radu, ředitel rumunských královských bažantnic Ing. Vrbický, armádní generál Ludvík Krejčí, (5. 11. se místo něj honu účastnil generál Jan Syrový), ministr vnitra Jan Černý, Dr. Vladimír Horák, předseda Nejvyššího kontrolního úřadu, ministerský rada Ing. Mazanec a vrchní lesní rada Jan Mayer. Dalšího programu, oběda, slavnostních večeří se účastnili hosté jak z rumunské delegace, tak zástupci československé strany.

Na terase židlochovického zámku 3. 11. 1937. Uprostřed zleva král Carol II., prezident Dr. Eduard Beneš, princ Michal.

Přivítání rumunského krále Carola (uprostřed) a jeho syna Michala (vlevo) na honu v Židlochovicích. Vpravo ministr zemědělství JUDr. Josef Zadina a v pozadí kancléř JUDr. Přemysl Šámal.

Král Carol II. na loveckém stanovišti.

Při přesunu do další leče. Vpředu uprostřed král Carol II., vlevo vpředu princ Michal, vpravo vpředu JUDr. Josef Zadina, za ním JUDr. Augustin Popelka.

**Zaměstnanci Čsl. státních lesů a statků v nových slavnostních uniformách
vyznamenaní rumunskými řády. Uprostřed náměstek ředitele Čsl. státních lesů
a statků Ing. Oskar Čermák, druhý zprava Ing. Karel Zlatuška, vedoucí lesní
správy Židlochovice.**

Výřad ulovené a dohledané zvěře – Měnináská bažantnice 4. 11. 1937¹²

Druh zvěře	Zajíc polní (ks)	králík divoký (ks)	Bažant obecný – kohout (ks)	bažant obecný – slepice (ks)	koroptev polní – staré kusy	koroptev polní – mladé kusy	Celkem (ks)
Hon	59	19	449	491	15	8	1041
Dohledávka	2	17	50	45	2	2	118
Celkem (ks)	61	36	499	536	17	10	1159

Nicméně v tisku byla zveřejněna čísla poněkud odlišná: celkem bylo uloveno 1698 kusů zvěře, z toho 92 zajíců, 40 králíků, 1538 bažantů, 27 koroptví a 1 liška.¹³

Na honu v Měnináské bažantnici byla ulovena jedna liška, jejím šťastným lovcem byl major Radu. Král Carol II. ulovil celkem: 520 ks a princ Michal 506 ks zvěře. Dopoledne proběhlo 6 lečí, z čehož dvě byly ploužením. Odpoledne pak následovaly leče dvě.

Honu se účastnilo 290 honců a personálu Československých státních lesů a statků. Velká pozornost byla věnována také ústroji o označení personálu Státních

¹² Moravský zemský archiv, Židlochovice - státní lesy a statky (1919–1945) F 105, kart. 152 – XXX – hony (nefoliováno).

¹³ Moravská zemská knihovna, Oddělení periodik, *Lidové noviny*, pátek 5. listopadu 1937, polední vydání. Královské rumunské hony ve státních honitbách v Židlochovicích, Stráž myslivosti. Ročník 15, číslo 23, 1937, s. 694.

lesů. Zaměstnanci měli nové zelené uniformy, červenou páskou na rukávu byli označeni nabíječi, zelenou páskou nosiči nábojů, bílou páskou nosiči zvěře. Žlutou pásku nosil na rukávu domácí – židlochovický personál a oranžovou pásku měli honci a civilní osoby.

Na oběd byla hostům podávána pravá židlochovická jelita, jitrnice, hovězí polévka, guláš, zelí, piškot s třešněmi. Pilo se plzeňské pivo, valtické burgundské nebo slovácká slivovice.

Hon ve Velké (Blučinské nebo též Rumunské) bažantnici byl, co se výřadu zvěře týká, ještě náročnější. Před obědem proběhly 4 leče, dvě ploužení a dvě nadhánky, po polední přestávce opět čtyři leče, dvě ploužení a dvě nadhánky.

Výřad ulovené a dohledané zvěře – Velká Bažantnice 5. 11. 1937¹⁴

Druh zvěře	Zajíc polní (ks)	králík divoký (ks)	bažant obecný – kohout (ks)	bažant obecný – slepice (ks)	Celkem (ks)
Hon	180	60	849	611	1700
Dohledávka	4	3	70	39	116
Celkem (ks)	184	63	919	650	1816

Československé státní lesy a statky.

Správa stát. lesů a statků **Židlochovice**

Honbiště **Měniný les**

Záznam ulovené zvěře

z honu dne **4. listopadu** 19**37**

Pan **Ludvík KREJČÍ**
armádní generál

Přítelenc **Ing. František Šedivý**

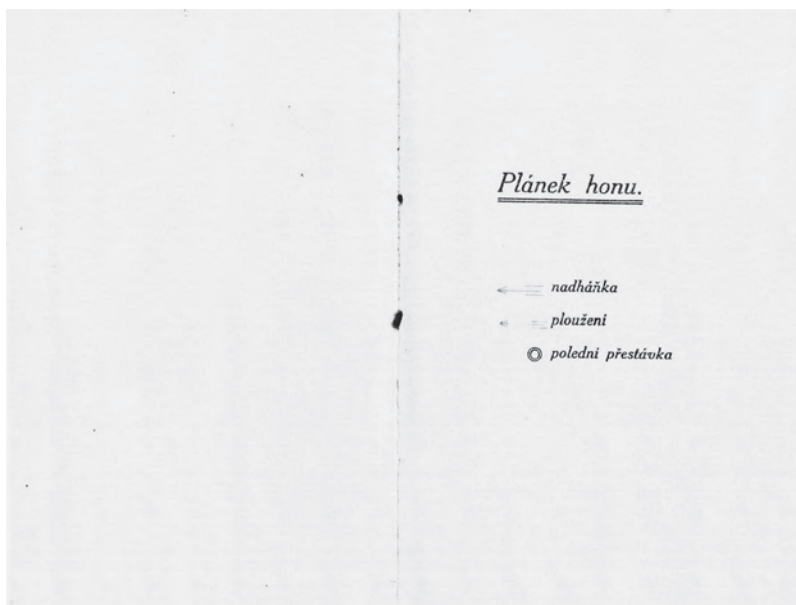
Nabíječ **Vilem Zitta**

Nosič **Alois Váje – Antonín Marcián**

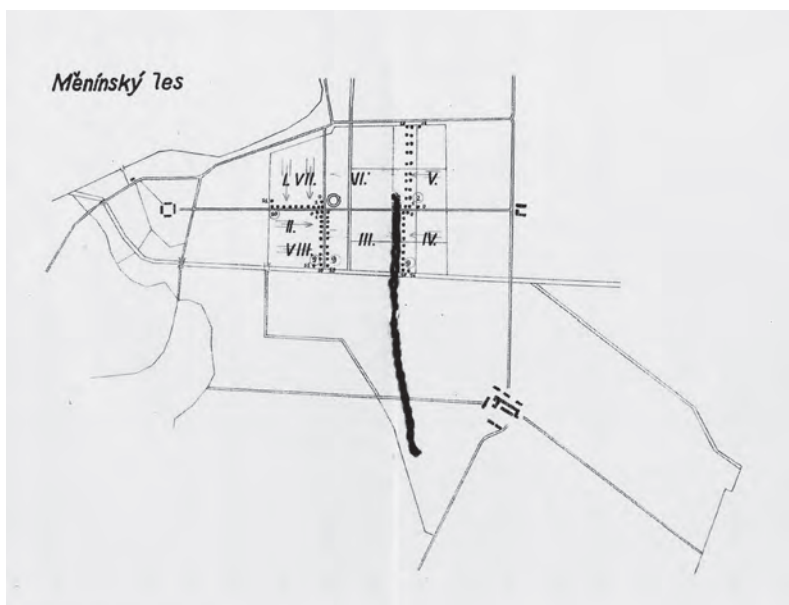
Tisk Franti. Těch, Praha III.

Záznam ulovené zvěře z honu dne 4. 11. 1937 generála Ludvíka Krejčího.

¹⁴ Moravský zemský archiv, Židlochovice - státní lesy a statky (1919–1945) F 105, kart. 152 – XXX – hony (nefoliováno)..

Plánek honu ze záznamu ulovené zvěře z honu dne 4. 11. 1937
generála Ludvíka Krejčího.

Plánek honu v Měniné bažantnici ze záznamu ulovené zvěře z honu
dne 4. 11. 1937 generála Ludvíka Krejčího.

PRÁVIDLA PRO STŘELCE

1. Před zahájením leče a po jejím odtroubení není dovoleno střílet. V té době máte pušky otevřené a nenabité.
2. Dovoleno jest střílet pouze any druhy zvěře, které vedoucí honu předem k odstřelu určí. Žádáme, aby bylo bezvýhradně dbráno pokyn vedoucího honu a upozornění ostatního lesního personálu.
3. Nestřílejte na zvěř z bezprostřední blízkosti. Zvěřina stává se bezcennou, správné stádních lesů a statků povstávají tím značné škody a úlovek nepůsobí ani střelci žádného požitku.
4. Při nahánkách není dovoleno střílet pěší bažanty, dále bažanty nízko letící na ostru. Střílení do leče jest vždy nebezpečné; budíž proto dbáno největší opatrnosti. Zakazuje se střílení na zvěř probíhající řadou představených střelců. Výkřané stanoviště není dovoleno před skončením leče opustiti.
5. Při plouzení jest dbáti, aby byla udržována vyrovnaná řada. Po celý hon budíž zachováno to pořadí střelců, které určí na počátku vedoucí honu anebo jeho zástupce. Za řadu jest dovoleno střílet jen v případech náprsté bezpečnosti a s krajní opatrností.
6. Při kruhových a vodních honech, zvláště v nepřehledném terénu nebo za mlhavého počasí jest při střílení nutno dbáti zvýšené opatrnosti.
7. Dbejte, aby alovená zvěř byla honci zvednuta; v případě, že by zvěř byla ustezena, budíž na to po skončení leče upozorněna lesní personál.

Lovu zdar!

Číslo leče a stanoviště	Zajíc	Králik	Bažant	Koroptev	Kachna	Sluka	Různé	Celkem
I- 10	1		11					12
II- 9			3					3
III- 9	1		1					2
IV- 9	2	1	3					6
V- 2	1		5					6
VI- 2	3	1	10					14
VII- 10			7	1				8
VIII- 9			4					4
IX-								
X-								
XI-								
XII-								
Úhrn vlast- ního úlovku	8	2	44	1				55
Celkový úlovek	92	40	153	27		1		1698

Výsledek honu ze záznamu ulovené zvěře z honu dne 4. 11. 1937 generála Ludvíka Krejčího.

Tisk opět uveřejnil jiná čísla: celkem bylo uloveno 2519 kusů zvěře, z toho 184 zajíců, 63 králíků, 2270 bažantů a 2 kusy různé zvěře.¹⁵

Král Carol II. ulovil celkem 885 ks a princ Michal u 737 ks. Na oběd za přítomnosti prezidenta Edvarda Beneše byly podávány moravské klobásy, daňčí z Topolčanek, zelí, makaróny, z nápojů bylo k dispozici plzeňské pivo nebo silvánské víno. Hon se protáhl až téměř do půl páté odpolední, kdy byl slavnostně ohlášen výřad, na němž rumunský král zdravil mysliveckým pozdravem tentokráte češtinou „Lovu zdar!“

Československé státní lesy a statky – vztah k myslivosti a honitbám

Ve druhé polovině třicátých let dvacátého století je možno podnik Čsl. státní lesy a statky považovat po poslední větší reorganizaci z roku 1935 za stabilizovaný a pevně ukotvený jak z ekonomického pohledu tak z pohledu právního. Rozloha honiteb v rámci podniku představovala přibližně 1 200 000 ha, z nichž asi 25 %

¹⁵ Moravská zemská knihovna, Oddělení periodik, *Lidové noviny*, sobota 6. listopadu 1937, večerní vydání. Královské rumunské hony ve státních honitbách v Židlochovicích, *Stráž myslivosti*. Ročník 15, číslo 23, 1937, s. 695.

bylo pronajato a 70 % vedeno v režii.¹⁶ Režijní honitby byly rozděleny podle účelu na honitby reprezentační, vyhrazené, poplatkové a personální. Za nejvýznamnější honitby se zvěří nízkou (bažanti, koroptve, zajáci, králíci) a zvěří srnčí byly považovány honitby v obvodu správy státních lesů a statků v Židlochovicích.

Rozloha tehdejšího majetku správy činila celkem 6454 ha, z toho na les připadalo 2484 ha. Pole a louky tvořily 3574 ha a ostatní půda 396 ha. Vedením státní správy lesů a statků v Židlochovicích byl pověřen lesní rada Ing. Karel Zlatuška, ježmu bylo podřízeno 12 úředníků a 28 zaměstnanců patřilo do kategorie zřízení. Vysoké výřady drobné zvěře a zvěře srnčí (např. v roce 1935 bylo celkem uloveno 37 400 ks zvěře a v roce 1936 celkem 43 137 ks zvěře) byly umožněny nejen intenzivní péčí o zvěř samotnou (přikrmování, pěstování polních plodin v lesích atd.), ale také redukcí druhů živočichů označovaných jako „škodná“ v ročním průměru 30. let 20. století činil lov těchto živočichů kolem 4000 ks ročně. Samozřejmostí byla také stálá služba personálu minimalizující ztráty pytláčením.

Zájem vedení státního podniku o myslivost se projevil také aktivním působením ředitele Ing. Šimana v mezinárodní myslivecké organizaci CIC (Conseil International de la Chasse et de la Conservation du Gibier), tedy v Mezinárodní radě pro lov a ochranu zvěře. Na úrovni státního podniku byly zpracovány předpisy pro mysliveckou evidenci a byly dodržovány a dokonce i pěstovány myslivecké tradice a zvyky. Reprezentační hony se staly také vhodnou příležitostí pro prezentaci státního podniku i tehdejší československé myslivosti.

Malá dohoda v letech 1936 a 1937 – politika směřující ke katastrofě

Rok 1936 se ukazoval z hlediska mezinárodní politiky jako velmi obtížný. Zjevně v evropském kontextu pokračovala expanzivní politika Německa a Itálie, která se projevovala také snahou o rozdělení spojenců v rámci Malé dohody. Nedlouho před návštěvou rumunského krále Carola II. v Československu byl v Rumunsku v srpnu 1936 z funkce odvolán ministr zahraničních věcí Nicolae Titulescu.¹⁷ S jeho pádem tak prakticky zmizela naděje na uzavření nových spojeneckých smluv orientovaných na Francii. Od podzimu 1936 se v rumunském vládním tisku stále častěji mluvilo o neutralitě ve vztahu k ideologickým blokům a k orientaci na samostatnou a nezávislou politiku vycházející z vlastních zájmů. Nadále byly sice respektovány vztahy se členy Malé dohody i vazba s Francií, ale rozhodně byla odmítána orientace na bolševický Sovětský svaz. Od poloviny roku 1936 putovali rumunští prominenti do Berlína s ujišťováním, že se Rumunsko nebude podílet na protiněmecké politice. Při své návštěvě v Československu v roce 1936 král Carol II. propagoval politiku rovnováhy ve vztahu k velmocem a nezávislost na politické orientaci západních velmocí. Naproti tomu naše diplomacie vnímala

¹⁶ ŠIMAN, K.: Myslivost v Židlochovicích. *Stráž myslivosti*. Ročník 14, číslo 23, 1936, s. 654.

¹⁷ SLÁDEK, Z.: *Malá dohoda*, s. 197.

velice intenzivně nebezpečí německého ohrožení a snažila se prosadit myšlenky kolektivní bezpečnosti vůči jakékoliv agresi. Nepochybně bylo také předmětem neformálních diplomatických jednání otevření cesty k projednávání otázek v rámci hospodářského výboru Malé dohody stejně jako otázky vojenské spolupráce. Českoslovenští diplomaté zkoumali rovněž možnost zajištění koridoru přes Rumunsko v případě vojenské pomoci SSSR, což se později pro rumunskou stranu ukázalo jako naprosto nepřijatelné.

Těžko spekulovat, jak konkrétně se během návštěv rumunského krále projevila jistá „rivalita“ v představách o zahraniční politice mezi prezidentem Eduardem Benešem a premiérem Milanem Hodžou, jehož politická koncepce spočívala ve vytvoření malodohodového regionálního preferenčního systému stejně jako jeho snaha o návrh sblížení s římským blokem.¹⁸

Přestože nepochybně neustávala snaha československých státních představitelů o zajištění nadstandardních vztahů s Jugoslávií rovněž jako i snaha o překonání hospodářských potíží v mezinárodním obchodu, vláda vedená jugoslávským ministerským předsedou Milanem Stojadinovićem sice formálně i verbálně podporovala „promalodohodovou“ politiku, a však v reálu svými politickými kroky takovouto politiku přímo torpédovala, například uzavřením smlouvy s Itálií v březnu roku 1937.

Závěr

Jak ukázala historie, naděje vkládané do vytvoření obranného bezpečnostního systému vojenského bloku zemí střední a jihovýchodní Evropy se nakonec ukázaly jako liché. Co však nelze přehlédnout ať již při vzpomínkách pamětníků anebo při pročítání poměrně bohatých archivních materiálů je naprosto profesionální přístup všech zúčastněných osob. Dnes se lze s obdivem pozastavit nad ručně kreslenými detailními plánky jednotlivých lečů anebo nad vyčerpávajícími instrukcemi pro organizaci honů, které je možno i z dnešního pohledu moderních logistických metod považovat za naprosto dokonalé. Není až tak významné, že tehdejší hony měly rekordní výřady ulovené zvěře, ale za připomenutí stojí zejména ta skutečnost, že naši lesníci a myslivečtí předchůdci dokázali především svým poctivým přístupem, odborností a profesionalitou přispět ke zdárnému průběhu akce a pomohli tak svým dílem reprezentovat dobré jméno tehdejší Československé republiky i české myslivosti.

Prameny a literatura

Archiv Kanceláře prezidenta republiky, inventární číslo 954, signatura D7545, Rumunsko – zájezd krále Carola 1933–1938, karton 117.

¹⁸ SLÁDEK, Z.: Edvard Beneš a Malá dohoda. GONĚC, V. (ed.) Edvard Beneš a středoevropská politika, Masarykova univerzita v Brně, 1997, s. 33.

Moravský zemský archiv, Židlochovice - státní lesy a statky (1919–1945) F 105, karton 136 – XXX - hony, (nefoliováno).

Moravský zemský archiv, Židlochovice - státní lesy a statky (1919–1945) F 105, karton 144 – XXX - hony, (nefoliováno).

Moravský zemský archiv, Židlochovice - státní lesy a statky (1919–1945) F 105, karton 152 – XXX - hony, (nefoliováno).

Královský hon na bažanty, zajíce a králíky ve státní honitbě v Židlochovicích. *Stráž myslivosti*. Ročník 14, číslo 23, 1936 s. 649–654.

Královské rumunské hony ve státních honitbách v Židlochovicích. *Stráž myslivosti*. Ročník 15, číslo 23, 1937, s. 691–695.

SLÁDEK, Z.: *Malá dohoda 1919–1938*. Karolinum, 2000, 299 s.

SLÁDEK, Z.: Edvard Beneš a Malá dohoda. GONĚC, V. (ed.) *Edvard Beneš a středoevropská politika*. Masarykova univerzita v Brně, 1997, s. 21–41.

ŠIMAN, K.: Myslivost v Židlochovicích. *Stráž myslivosti*. Ročník 14, číslo 23, 1936, s. 654–656. Fotografie z roku 1937 byly zapůjčeny z osobního archivu Ing. Karla Zlatušky

„...sich auf ein und andern herrschafften mit der Jagdt erlustigen.“

Organizace loveckých zábav barokních Schwarzenbergů v jižních Čechách¹

„...sich auf ein und andern herrschafften mit der Jagdt erlustigen.“

Organization of hunting entertainment for Baroque Schwarzenbergs in South Bohemia

Studie se na základě úřední korespondence schwarzenberské proveniencie zabývá loveckými zábavami barokních Schwarzenbergů. Cílem je přispět k naplnění tezí o oblíbě lovu ve schwarzenberském prostředí konkrétním obsahem. Za tím účelem sleduji organizaci panských lovů v období let 1703–1789 na jihočeských knížecích majetcích. Usiluji o rekonstrukci jejich přípravy od prvních záměrů vrchnosti přes zajišťování loveckého personálu a loveckých rekvizit až po vyúčtování nákladů. Ze zřetelů přitom neztrácím ani sociální rozměr loveckých kratochvílí. Mimo lovů na schwarzenberské doméně je sledováno také využívání schwarzenberského loveckého personálu a potřeb habsburskými císaři. Studie zároveň přispívá k novému zhodnocení loveckého zámku Ohrada jako klíčového „logistického centra“ lovů v širším regionu. Problematika obor je zastoupena soustavným sledováním jejich využívání v rámci jihočeské knížecí domény.

This study is dealing with hunting entertainment of Baroque Schwarzenbergs on the bases of official correspondence of Schwarzenberg proveniencie. The objective is to contribute to the fulfilment of theses concerning the popularity of hunting in the Schwarzenberg environment and give it a specific content. Therefore I monitor the organization of nobility hunts in princely estates in South Bohemia in the period 1703–1789. I strive to reconstruct their preparations, from the first objectives of the nobility, arranging the personnel for hunting and hunting props, to billing costs, while taking into consideration the social dimension of these hunting pastimes. Apart from the hunts in the Schwarzenberg dominion, it also monitors the use of Schwarzenberg hunting personnel and the needs of habsburg Emperors. The study

¹ Studie vychází z archivní rešerše autora. Srov. IVANEGA, J., *Lovecké zábavy barokních Schwarzenbergů v jižních Čechách 1703–1789, Archivní rešerše*. České Budějovice, 2013 (rukopis uložený v archivu NPÚ, ú. o. p. České Budějovice). Rešerše vznikla v rámci projektu *Kulturní krajina jako prostor pro společenskou reprezentaci a relaxaci vybraných aristokratických rodů v období od 17. do počátku 20. století*, NAKI MK ČR (ID projektu: DF13P010VV001).

also contributes to a new appreciation of the Hunting Lodge Ohrada as a key “logistic centre” for hunts in the wider region. The issue of game preserves is represented by continuous monitoring of their use within the South Bohemian princely domain.

„Včera Jsme se se zde přítomnou společností bavili lovem na prasata (při němž padlo 99 kusů), ve kterém budeme pokračovat i dnes. Veškeré přípravy k opětovnému hrazenému lovu na prasata, jenž proběhne zítra, byly právě dokonány,” pochvaloval si kníže Adam František ze Schwarzenbergu (1680–1732) zdárný průběh hlubockých lovů na podzim 1726.² Z jeho slov je dobře patrný význam přípravy lovecké kratochvíle. Právě organizace lovů na jihočeských schwarzenberských panstvích v období 1703–1789 je ve středu pozornosti předložené studie, jejímž cílem je přispět k naplnění tezí o oblibě lovu schwarzenberskou vrchností konkrétním obsahem. Časové vymezení umožňuje zachytit lovy tří generací knížat: Adama Františka, jehož nástup do čela rodu r. 1703 představuje spodní časový mezník zájmu, Josefa Adama (1722–1782) a Jana Nepomuka (1742–1789). Jeho předčasné úmrtí lze vnímat jako symbolickou tečku za „schwarzenberským barokem“. Studie zároveň poskytuje širší rámec poznání využívání knížecích obor a bažantnic v baroku.

Lovecké kratochvíle, dobově oblíbená zábava se sociálně distinktivní funkcí, se v raném novověku těšily soustavné pozornosti autorů teoretické literatury, jež umožňují poznat normativní stránku dobových lovů.³ Pro poznání jejich skutečného průběhu je však nezbytné jít ad fontes. Ve vztahu ke schwarzenberskému lovectví učinil první takový pokus zasloužilý knížecí archivář František Mareš, který se zabýval lovy na třeboňském panství.⁴ Tématu se dotkli i Jan Evangelista Chadt a Jan Čabart ve svých klasických syntézách dějin myslivosti v českých zemích.⁵ V poválečném období byl výzkum šlechtických lovů vytlačen na okraj zájmu, zejména v pracích regionálních badatelů však pokračoval.⁶ Ve vztahu ke schwarzenberskému prostředí je třeba zdůraznit význam pozoruhodného množství poznatků Antonína Nikendeye.⁷ Mezi starší literatury je její popisnost a rezignace na zasažení získaných faktů do širších souvislostí, případně omezení výzkumu na popsání norem. o doplnění dosavadního poznání usilují novější práce.⁸

2 Adam František ze Schwarzenbergu von Prangovi, Hluboká, 23. října 1726, SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov (dále odd. ČK), Rodinný archiv Schwarzenbergů (dále RAS), F. P. b./Adam Franz, fasc. 421, s. f.

3 RÖSENER, W.: *Die Geschichte der Jagd. Kultur, Gesellschaft und Jagdwesen im Wandel der Zeit*. Düsseldorf–Zürich 2004, s. 254–347.

4 MAREŠ, F.: *Das Jagdwesen auf der Domaine Wittingau. Vereinsschrift für Forst-, Jagd- und Naturkunde* 2, 1887–1888.

5 CHADT, J. E.: *Dějiny lovu a lovectví (myslivosti) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Louny, b. r. (1908). – ČABART, J.: *Vývoj české myslivosti*, Praha, 1958.

6 Z příspěvků řady regionálních badatelů srov. HORÁK, K., *Z historie myslivosti na panství opočenském*, Orlické hory a Podorlicko. Sborník vlastivědných prací, 1, 1968, s. 85–97.

7 Ing. Antonín Nikendey – bibliografie, volná příloha Rodopisné revue online, 13, 2011, č. 2. Available: http://rodopisna-revue-online.tode.cz/2011-2_soubory/nikendey.pdf.

8 NOBICHT, J.: *Lov a myslivost na panství Brtnice za vlády Antonína Rombalda Collalta v letech 1725–1740*, in: KUBEŠ, J.; PAVLÍČKOVÁ, R. (edd.), *Šlechtic mezi realitou a normou: Miscellanea ze studentských prací k dějinám raného novověku*, Olomouc–Pardubice, 2008, s. 163–191; BERDYCHOVÁ, T.: *Hudba jako sou-*

Problematiku jihočeských knížecích lovů v daném období lze zpracovat dvojím způsobem. Je možné provést komplexní výzkum loveckých aktivit na jednom panství na základě všech relevantních fondů.⁹ Výhodou takového přístupu je podrobné mnohostranné poznání, jež je však omezeno na jediné panství. V předložené studii jsem se proto rozhodl pro druhou možnost, již je sestavení povšechného přehledu dění na jihočeských panstvích. Východiskem jsou prameny z fondů příslušných velkostatků.¹⁰ Zvolená pramenná základna umožňuje rekonstruovat lokalitu, druh a organizaci lovů, případně jejich výsledky. Průběh loveckých zábav stojí mimo centrum mé pozornosti, neboť jej úřední korespondence hlouběji neobjasňuje.¹¹

Na počátku organizačně náročné přípravy lovu stál příkaz vrchnosti, jenž mohl být příslušným osobám (hejtmané jednotlivých panství, správci statků, vrchní lovčí a lovčí jednotlivých panství, lesmistři a lesní správci, panští myslivci...) předán vrchním hejtmanem. Nařízení k zahájení organizace lovu zpravidla obsahovalo určení panství, případně i revíru, kde měl proběhnout. Schwarzenberské panské lovy se ve sledovaném období konaly na celém území jižních Čech. Aniž by bylo možné činit definitivní závěry, je zjevné, že těžiště loveckých aktivit leželo na panstvích Třeboň, Hluboká a Protivín. Po získání eggenberského dědictví roku 1719 byly k lovům využívány i lokality na panstvích Český Krumlov, Netolice a poměrně často i vzdálenější Vimperk.¹² Naopak význam lovů na Prachaticku byl okrajový a na odlehlejších panstvích Orlík a Chýnov se dosud nepodařilo konání lovů schwarzenberské vrchnosti prokázat. Panské lovy probíhaly pravidelně během podzimní lovecké sezóny, zcela v souladu s dobovou praxí. Šlo o jediné období roku, kdy se vládnoucí knížata Adam František a Josef Adam pravidelně na delší dobu vzdalovala od dvora. V jedné sezóně probíhaly lovy zpravidla na více panstvích a často na sebe bezprostředně navazovaly.

Souběžně s určením revíru vydávala schwarzenberská vrchnost i nařízení k přípravě loveckého personálu. Právě korespondence ve věci zajišťování honců představuje stěžejní část zkoumaných pramenů.¹³ Pro poddané se jednalo o formu

část lovu: její vývoj, typologie a zakořenění v českých zemích v období baroka, Brno, 2009 (diplomová práce Ústavu hudební vědy FF MU); IVANEGA, J., *Vrchnostenská sídla na panství Hluboká nad Vltavou za Adama Františka ze Schwarzenbergu (1703–1732)*, České Budějovice, 2013 (rigorózní práce HÚ FF JU).

- ⁹ Daný velkostatek, příslušné oddělení schwarzenberské ústřední kanceláře, případně materiály ve fondech vrchního úřadu, resp. rodinného archivu.
- ¹⁰ Státní oblastní archiv Třeboní (dále SOA Třeboň), Vs Protivín, Vs Hluboká, Vs Chýnov, Vs Netolice, Vs Třeboň. – SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov (dále SOA Třeboň, odd. ČK), Vs Prachatice, Vs Český Krumlov, Vs Vimperk.
- ¹¹ Otázkou je, zda jsou v některých fondech prameny dochovány materiály, které by umožňovaly poznat „příběhy“ během jednotlivých lovů. Po mém soudu se znalostí především úřední korespondence spíše nikoliv. Otázkou samostatného budoucího výzkumu je analýza šlechtické korespondence.
- ¹² Bohužel prameny z fondu vimperského velkostatku neobsahují materiály k organizaci panských lovů. Značný význam vimperského panství je zřejmý i tak z korespondence s úředníky na ostatních schwarzenberských majetcích. Srov. ZÁLOHA, J.: *Velkostatek Vimperk 1314–1798 (1804). Dílčí inventář pro staré oddělení*. Český Krumlov, 1966.
- ¹³ Příklady: Dräxler Záhorkovi, Třeboň, 11. prosince 1715, SOA Třeboň, Vs Protivín, inv. č. 2524, sign. VI Wα 19/1, kart. 390, fol. 89 (potřeba zajistit 250 silných a zdatných honců k nadcházejícímu hlubockému lovu na prasata); Olbricht třeboňskému (?) hejtmanu, Protivín, 6. listopadu 1727, Tamtéž, inv. č. 2524, sign. VI Wα 5b, kart. 497, fol. 15 (ve věci pomoci při organizaci zamýšleného knížecího lovu na třeboňském panství, kam

robotní povinnosti. Pro ulehčení zátěže jednotlivých panství byly požadavky na zajištění honců rozloženy zpravidla na více sousedních majetků.¹⁴ Přehledy honců dosvědčují, že počet požadovaných honců vždy odrážel velikost majetku, z nějž měli přijít.¹⁵ Další pohled na množství honců umožňují soupisy vyplácených diet, jež od vydání souboru reskriptů knížete Adama Františka na podzim 1730 zahrnovaly naturální chléb a pivo v nákladu 18 kr na osobu.¹⁶ V předchozím období (a občas i později) se měli honci vybavit na lov vlastními zásobami.¹⁷ Ojedinele byly naturálie nahrazeny platem v hotovosti.¹⁸ Knížecí úředníci věnovali pozornost také fyzickému stavu a schopnostem zúčastněných honců, kterými měly být pouze „dobře silné, žádné slabé či staré, obzvláště však k lovu způsobilé osoby.“¹⁹ V některých případech měli dorazit rovnou vybavení háky či jiným loveckým náčiním.²⁰ Aby

má být z hlubockého panství vysláno na pomoc 200 honců); Olbricht Körnerovi, Třeboň, 5. srpna 1736, Tamtéž, Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a, fol. 140 (z kněžnina příkazu se lov posouvá o dva týdny. Ačkoliv je vzhledem k horkům obtížné zajistit potřebný honební personál, pokusí se dodat požadovaných 30 lidí); Mayer správci v Bzí, Třeboň, 16. srpna 1744, Tamtéž, Vs Třeboň, sign. IB 6Wα 18a, fol. 185 (ke hrazenému lovu na jeleny v hamerském revíru na panství Třeboň je třeba 300 honců); Koncept, Netolice, 13. října 1750, Tamtéž, Vs Netolice, sign. VI Wα 26b, fol. 135 (na zítřejší ráno je zamýšlen obvyklý lov ve Svobodných Horách, k němuž je třeba zajistit 100 honců); Nota dvorní kanceláře, Hluboká, 17. listopadu 1777, Tamtéž, fol. 144 (potřeba zajistit honce ke knížecím lovům na bažanty v protivínské a netolické bažantnici); Hlubocký lesmistr budějovické hospodářské administraci (koncept), Hluboká, 15. července 1784, Tamtéž, Vs Hluboká, sign. IA 6Wα 57a, fol. 84 (potřeba zajistit 60 honců k lovu na anty u rybníka Černíš).

- 14 Výmluvně netolický hejtman Žabičkoví, Netolice, 15. října 1733, SOA Třeboň, odd. ČK, Vs Prachatice, inv. č. 664, sign. VI Wα 8b, s. f. (nařízení zaslat 100 honců z prachatického panství k hrazenému lovu kněží pro ulehčení netolickým poddaným); Clement Záhorkovi, Přečín, 15. října 1712, SOA Třeboň, Vs Protivín, inv. č. 2524, sign. VI Wα 19/1, kart. 390, fol. 76 (na požadovaný panský lov se podařilo ze statků Přečín a Vacov shromáždit pouze 87 osob, neboť všichni další muži již loví a dosud se nevrátili.)
- 15 Vyběrově A. F. Schmidt, Přehled loveckého personálu a potahu při honu na černou zvěř 15. srpna 1733 v hlubockém zámeckém revíru (300 honců, 136 koní, 24 selských vozů, 18 vozů na lovecké potřeby), Hluboká, 21. října 1733, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a, fol. 91; Přehled personálu a potahu k panskému lovu v Blanském lese (500 osob, 66 koní k potahu vozů s loveckými potřebami), červenec 1735, SOA Třeboň, odd. ČK, Vs Český Krumlov, sign. i 7Wβ 39b, s. f.; Přehled nákladů na hrazený lov na prasata u Klece (12 vozů po 4 plachtách, vozy se zrcadly, vůz se stanem, 15 čtyřspřeží – denní náklady na výživu koní, za 5 dní 75 zl, 250 pěších honců za 3 dny – 37 zl 20 kr, celkem 112 zl 30 kr), Třeboň, 20. října 1739, SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. IB 6Wα 18a, fol. 183 aj.
- 16 Knížecí reskripty z 31. října 1730: SOA Třeboň, Vs Protivín, inv. č. 2524, sign. VI Wα 19/1, kart. 390, fol. 175; Tamtéž, Vs Netolice, sign. VI Wα 26b, fol. 38; reskripty z 3. prosince 1730: Tamtéž, Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a, fol. 77–78; Tamtéž, Vs Třeboň, sign. IB 6Wα 18a, fol. 120–122; reskript ze 16. prosince 1730, Tamtéž, Vs Třeboň, sign. IB 6Wα 18a, fol. 126 aj. Účtování výdajů na robotní chléb a pivo honců tvoří další podstatnou část zkoumaných pramenů.
- 17 Schmidt Záhorkovi, Přečín, 15. prosince 1715, SOA Třeboň, Vs Protivín, inv. č. 2524, sign. VI Wα 19/1, kart. 390, fol. 93; Praun (?) volarskému správci Žabičkoví, Vimperk, 28. srpna 1728, SOA Třeboň, odd. ČK, Vs Prachatice, inv. č. 664, sign. VI Wα 8b, s. f.; de Bossi dříteňskému správci (koncept), Hluboká, 6. listopadu 1753, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IA 6Wα 57a, fol. 30.
- 18 Případ hrazeného lovu na jeleny a prasata 20. srpna 1737. Olbricht Körnerovi, Třeboň, 9. srpna 1737, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a, fol. 198.
- 19 Zde Dräxler Záhorkovi, Třeboň, 11. prosince 1715, SOA Třeboň, Vs Protivín, inv. č. 2524, sign. VI Wα 19/1, kart. 390, fol. 89; důraz na fyzickou zdatnost a zkušenost v honitbě je patrná i z další korespondence.
- 20 Vyběrově: Clement Záhorkovi, Přečín, 12. září 1709, SOA Třeboň, Vs Protivín, inv. č. 2524, sign. VI Wα 19/1, kart. 390, fol. 45; Olbricht Dvořákovi, Třeboň, 15. prosince 1722, Tamtéž, Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a, fol. 68; Praun (?) volarskému správci Žabičkoví, Vimperk, 28. srpna 1728, SOA Třeboň, odd. ČK, Vs Prachatice, inv. č. 664, sign. VI Wα 8b, s. f.

nedošlo k třenicím mezi loveckým personálem, případně mezi honci a obyvateli vsí, u nichž měli přespávat (nocovalo se obvykle v blízkosti příslušného revíru), byli s honci pravidelně odesíláni představitelé místní správy či panští úředníci. Zpravidla šlo o rychtáře, přísežné či adjunkty, kteří podléhali lesnímu správci či lovcímu pověřenému organizací lovu.²¹ Pro odborné vedení lovu měli zásadní význam panští myslivci.²²

Povinností honců bylo připravit loviště a hnát zvěř,²³ k čemuž bylo nutné zajistit lovecké náčiní. Bylo uloženo ve stodole (v současnosti druhotně nazývaná zbrojnice, v dobových pramenech výhradně „*Plahen-schupfe*“) v loveckém zámku Ohrada.²⁴ Organizace dopravy loveckých rekvizit a péče o ně tvořila další stěžejní součást dobové korespondence. Vzhledem k velkému objemu plachet vymezujících loviště byla doprava náčiní vždy mimořádně náročná. Mimo plachet a tyčí k jejich ukotvení bývalo třeba dopravit na dějiště lovu sítě a zrcátka pro plašení zvěře a další potřeby. Přepřavu zajišťovaly zhruba dvě desítky vozů, jež tvořily součást výbavy loveckého zámku. Před výstavbou loveckého zámku byly vozy zajišťovány odjinud.²⁵ Vždy bylo třeba zajistit přípřež, vzhledem k velikosti nákladu zpravidla šestispřeží, jež byla často zajišťovaná z výpomocí sousedních panství.²⁶ V případě dopravy

21 Vyběrové: Praun (?) Casparu Žabičkoví, Vimperk, 27. srpna 1728, SOA Třeboň, odd. ČK, Vs Prachatice, inv. č. 664, sign. VI Wα 8b, s. f.; Jungbauer von Escherichovi, Schwarzbach, 15. srpna 1738, Tamtéž, Vs Český Krumlov, sign. i 7Wß 39b, s. f.

22 Z mnoha pramenů ve věci podílu panských myslivců na organizaci lovů vybírám: Přehled nákladů na hrazený lov zajištěný 336 poddanými honci a hlubockými a protivínskými panskými myslivci ve výši 38 zl 50 kr + viktualie, Čížek, Protivín, 17. ledna 1729, SOA Třeboň, Vs Protivín, inv. č. 2524, sign. VI Wα 5b, kart. 497, fol. 20 (koncept v SOA Třeboň, Vs Protivín, inv. č. 2524, sign. VI Wα 19/1, kart. 390, fol. 167); Přehled nákladů na lov na netolickém panství 30. října 1735 (myslivcům vyplaceno 41 zl 29 ½ kr z celkové ceny 50 zl), SOA Třeboň, Vs Netolice, sign. VI Wα 26b, fol. 86; Gfeller Olbrichtovi, Třeboň, 17. července 1743, SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. IB 6Wα 18a, fol. 184 (potvrzení o vydání 2 věder piva třeboňským myslivcům na panských hrazených lovech 9. a 17. července 1743); de Bossi dříteňskému správci (koncept), Hluboká, 27. srpna 1752, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a, fol. 290 (de Bossi žádá o vyslání 40 honců z dříteňského statku na hrazený lov ve Staré oboře, kde se mají hlásit tamnímu myslivci) aj.

23 Praxl Dräxlerovi, Hluboká, 24. srpna 1704, SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. IB 6Wα 18a, fol. 72–73; Praxl Záhorkovi, Hluboká, 12. září 1710, Tamtéž, Vs Protivín, inv. č. 2524, sign. VI Wα 19/1, kart. 390, fol. 56.

24 IVANEGA, J., *Vrchnostenská sídla*, s. 105–108.

25 A. W. Zelenka Leitpoldovi, Hluboká, 7. října 1705, SOA Třeboň, Vs Protivín, inv. č. 2524, sign. VI Wα 19/1, kart. 390, fol. 30: k lovu ve Svobodných Horách u Vodňan je třeba zajistit mimo celkem 400 honců (polovina z nich z panství Hluboká, zbytek ze statku Drahonice a z Vodňan) také dopravu loveckých sítí vozy ze Zlivi.

26 Z mimořádně obsáhlé korespondence vybírám: Leitpold Záhorkovi (?), Vodňany, 20. října 1707, SOA Třeboň, Vs Protivín, inv. č. 2524, sign. VI Wα 19/1, kart. 390, fol. 35 (ve věci obtíží se zajištěním přípřeže k přepravě panských postelí do Kestřan – nemá k dispozici víc než 80 koní, což nestačí k dopravě postelí a současně nezbytnému transportu loveckých tenat); Dräxler Záhorkovi, Třeboň, 11. prosince 1715, SOA Třeboň, Vs Protivín, inv. č. 2524, sign. VI Wα 19/1, kart. 390, fol. 89 (k nadcházejícímu panskému honu je mj. třeba zajistit 90 koní k přípřeží 15 vozům s loveckými plachtami a k dalším vozům); Pohl (?) Dvořákovi (netolický hejtman), Netolice, 10. září 1731 kolem 9. hodiny večerní, SOA Třeboň, Vs Netolice, sign. VI Wα 26c, fol. 159 (zpravuje o příjezdu 16 čtyřspřeží s loveckými potřebami v doprovodu správce loveckého náčiní z Ohrady, ptá se, jak má zajistit přípřež na další cestu); Hetz krumlovskému hejtmantu, Netolice, 12. října 1733, SOA Třeboň, odd. ČK, Vs Český Krumlov, sign. i 7Wß 39c, s. f. (prosbu o výpomoc s přípřeží na nadcházející panský lov); Körner krumlovskému hejtmanovi, Hluboká, 26. září 1734, Tamtéž, sign. i 7Wß 39b, s. f. (ve věci obtíží se zajištěním nezbytné přípřeže k dopravě loveckého náčiní na nadcházející lov na 17 vozech – hlubocké panství, povinované dopravou knížecí bagáže, potřebuje výpomoc

v náročném terénu v předhůří Šumavy byla nezbytná pomoc pomalejších, ale silnějších tažných volů.²⁷

Na stěžejní význam Ohrady při organizaci panských lovů (nejen) v jižních Čechách poukazuje převezení zděděného eggenberského loveckého náčiní z krumlovského panství do loveckého zámku v roce 1722.²⁸ Kníže Adam František zjevně hodlal z Ohrady učinit centrum zajištění loveckých zábav, čemuž nasvědčuje i výhodná poloha objektu zhruba ve středu jihočeské knížecí domény. Z Ohrady bylo možné převážet lovecké náčiní relativně snadno na blízká panství Třeboň, Protivín a Netolice,²⁹ s pomocí potahu z dalších majetků pak probíhaly převozy na vzdálenější Vimpersko či Prachaticko.³⁰

Samostatné pozornosti se dostalo i vlastním loveckým rekvizitám. Základ hlubocké sbírky byl položen v roce 1703, kdy kníže Adam František vysokým nákladem 900 zl odkoupil tenata od svobodného pána Josefa Koňase z Vydří v Myskovicích. Souběžně probíhaly práce na zcela nových sítích.³¹ Prozatím není jasné, kde byly sítě uloženy před výstavbou zbrojnice na Ohradě – lze se domnívat, že právě pořízení nepochybně objemné sbírky mohlo být jedním z motivů výstavby loveckého zámku. Na Ohradě o náčiní soustavně pečoval správce.³² Se svými krejčovskými pomocníky se pravidelně zúčastnil panských lovů na všech jihočeských panstvích, aby na místě opravovali poškozené náčiní. V případě potřeby správkou prováděli i koláři, kováři a další řemeslníci.³³

krumlovských koní); Přehled nezbytnosti k lovu v Blanském lese (celkem 500 osob, 66 koní z různých panství), Český Krumlov, červenec 1735, Tamtéž; Mayer (třeboňský ředitel) koleneckému správci, Třeboň, 15. prosince 1763, SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. IA 6Wα 36b, fol. 18 (ve věci poskytnutí 24 koní k zápfahu do vozů s loveckými plachtami).

- 27 Körner Svobodovi, Vimperk, 18. září 1734, SOA Třeboň, Vs Netolice, sign. VI Wα 26c, fol. 189; Körner Olbrichtovi (koncept), Hluboká, 25. srpna 1737, Tamtéž, Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a, fol. 207: budou-li čtyřspřeží vypravená z Ohrady k lovu na vimperské panství naložena pěti loveckými plachtami, v hornatém terénu neprojedou.

- 28 Olbricht Dvořákovi, Třeboň, 15. prosince 1722, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a, fol. 68.

- 29 Leinhardt Čížkovi, Netolice, 9. září 1728, SOA Třeboň, Vs Protivín, inv. č. 2524, sign. VI Wα 19/1, kart. 390, fol. 162; Körner volarskému správci Žabičkov, Vimperk, 29. srpna 1732, SOA Třeboň, odd. ČK, Vs Prachatic, inv. č. 664, sign. VI Wα 8b, s. f.

- 30 Za všechny příklady výmluvně Dvořák knížecímu lovcímu (koncept), Netolice, 14. září 1731, SOA Třeboň, Vs Netolice, sign. VI Wα 26c, fol. 161 (lovecké plachty z hlubockého panství bude nutné na panství Vimperk a zpět dopravit netolickými poddanými); Reskript Eleonory Amálie (netolickému hejtmanu), Hluboká, 5. září 1734, Tamtéž, fol. 182 (za účelem konání lovu na panství Vimperk nechá kněžna nazití vyslat lovecké náčiní z Ohrady na panství Netolice, kde má být navečer připraveno 40 koní k pokračování transportu); Vimperský hejtman Svobodovi, Vimperk, 18. září 1734, Tamtéž, fol. 189 (žádá o převzetí 25 vozů z loveckými plachtami, které vyšle příští pondělí z Vimperka do Strunkovic nad Blaníci – k připřežení bude třeba 100 koní).

- 31 Höfflinger (?) knížeti (koncept), Třeboň, 19. prosince 1703, SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. IA 6Wα 36b, fol. 54–55.

- 32 Hans Georg Hoffmann (ve službě od r. 1710, zřejmě do r. 1726), Leopold Ziegler (nastupuje po Hoffmannovi, ve službě ještě v 60. letech), Carl Ziegler (pravděpodobně syn Leopolda, ve službě od r. 1765). Srov. J. Ivanega, *Vrchnostenská sídla*, s. 108.

- 33 Namátkou: Český Krumlov, 26. července 1728, SOA Třeboň, odd. ČK, Vs Český Krumlov, sign. i 7Wβ 39b, s. f. (přehled nákladů na malý kněžnin hon na jelena v revíru Borová včetně výdajů za správkou plachet a sítí krejčími po 10 dní); Nicolaus Ressler, Český Krumlov, 10. října 1736, Tamtéž (soupis výdajů na opravu loveckého náčiní po lovu v Grün, celkem 41 zl 3 kr, zemj. krejčím, dále koláři a kováři).

Podobný zájem byl věnován přípravě cesty vrchnosti a případných hostů, zvláště v případě konání lovu na panstvích Vimperk či Prachatice. Cesta na tato panství zpravidla trvala den, přičemž výchozím bodem byl Český Krumlov či Hluboká. Zastávka na oběd bývala ve vile Kratochvíle na panství Netolice, kde panstvo v případě potřeby mohlo přenocovat.³⁴ Souběžná organizace přepravy loveckého náčiní, přesunů honců a zajišťování přípravy pro dopravu panstva kladla velké nároky na panské úředníky.³⁵ Nezbytnou podmínkou zajištění noclehu vrchnosti byla příprava zámeckých pokojů včetně jejich vytopení.³⁶ Podobně bylo třeba obstarat viktuálie pro vrchnost a její doprovod.³⁷ Příprava oběda však zpravidla ležela na bedrech knížecího kuchaře, a to i v případě jídla v provizorních podmínkách. V závislosti na poloze příslušného loveckého revíru byly jako zázemí pro obědy na lovech využívány mimo zámků i patronátní fary, případně myslivny.³⁸

Nezbytnou podmínkou konání lovu bylo dobré počasí, jež mělo vliv na stav cest, zvěře i na pohodlí panstva. V několika případech byl lov kvůli nepříznivému počasí odložen či zrušen.³⁹ Dalšími důvody pro nekonání lovů mohl být nízký stav zvěře, případně nemožnost včasné přípravy loveckých rekvizit.⁴⁰

- 34 Prameny k několika vybraným obědům, resp. noclehům na Kratochvíli: knížecí lovcí netolickému hejtmánovi, Český Krumlov, 28. srpna 1731, SOA Třeboň, Vs Netolice, sign. VI Wα 26c, fol. 162; Reskript Eleonory Amálie, Třeboň, 12. září 1734, Tamtéž, fol. 185–186; hartmann netolickému purkrabímu, Český Krumlov, 30. října 1779, Tamtéž, sign. VI Wα 26b, fol. 147.
- 35 Hetz krumlovskému hejtmánovi, Netolice, 12. října 1733, SOA Třeboň, odd. ČK, Vs Český Krumlov, sign. i 7WB 39c, s. f.; Čížek (již jako protivinský hejtmán) Svobodovi (netolický hejtmán), Protivín, 13. září 1734, SOA Třeboň, Vs Netolice, sign. VI Wα 26c, fol. 188.
- 36 Reskript Eleonory Amálie, Český Krumlov, 4. listopadu 1734, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a, fol. 122: mají být vytopeny pokoje kněžny, jakož i hostinský apartmán (pro Sigmunda von Herberstein); Reskript Eleonory Amálie, Český Krumlov, 31. října 1736, Tamtéž, Vs Třeboň, sign. IB 6Wα 18a, fol. 168: kolem 9. listopadu dorazí kněžna i s princem Josefem a malým hofštátem, je třeba vytopit třeboňské zámecké pokoje.
- 37 Výběrové reskript Eleonory Amálie, Třeboň, 12. září 1734, SOA Třeboň, Vs Netolice, sign. VI Wα 26c, fol. 185–186.
- 38 Třeboňský hejtmán bošileckému faráři (koncept), Třeboň, 6. září 1707, SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. IA 6Wα 36b, fol. 51 (záměr knížete dopřát si při zítřejší štvanici se psy u Dynína oběd na faře v Kostelci, kde má být připraven horní pokoj, oběd připraví knížecí kuchař s kuchmistrem, rychtář má zajistit dobré pivo.); Třeboňský hejtmán hamerskému správci (koncept), Třeboň, 18. prosince 1729, Tamtéž, fol. 41 (kněžna hodlá při lovu v hamerských lesích poobědvat na tamní faře, k čemuž je třeba zajistit vedle piva z Lomnice nad Lužnicí ryby a máslo); Nota dvorní kanceláře, Hluboká, 17. listopadu 1777, Tamtéž, Vs Netolice, sign. VI Wα 26b, fol. 144 (oběd během panského lovu bude připraven v myslivně ve Staré oboře).
- 39 Olbricht kněžně (koncept), Třeboň, 18. října 1739, SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. IB 6Wα 18a, fol. 177 (upozorňuje kněžnu na špatné počasí nevhodné k lovu a na špatný stav cest); Koncept, říjen 1750, SOA Třeboň, Vs Netolice, sign. VI Wα 26b, fol. 136–137 (mj. zmínka o zrušení lovu 14. října kvůli počasí); Sametz (třeboňský lesní správce) Gfellerovi, Třeboň, 21. března 1751, Tamtéž, Vs Třeboň, sign. IB 6Wα 18a, fol. 208 (navrhuje využít pěkného počasí k lovu na tetěvy, kteří jsou pěkně slyšet); de Bossi dříteňskému správci (koncept), Hluboká, 10. listopadu 1753, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a, fol. 291 (kníže se kvůli nepřízní počasí rozhodl odložit lov); Knížeti z Lobkowicz (koncept), Hluboká, 29. září 1778, Tamtéž, sign. IA 6Wα 57a, fol. 50 (mj. ve věci kvůli teplému počasí opožděné říje).
- 40 Reskript Eleonory Amálie, Český Krumlov, 4. listopadu 1735, SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. IB 6Wα 18a, fol. 157: zrušení lovu na prasata na třeboňském panství; Hlubocký lesmistr von Feldekovi (koncept), Hluboká, 11. května 1784, Tamtéž, Vs Hluboká, sign. IA 6Wα 57a, fol. 80–81: divokých hus je letos málo, doporučuje odložit jejich zamýšlený lov v naději, že jich napřesrok bude více.

O vlastním průběhu lovů nelze na základě zkoumané úřední korespondence mnoho říci. V souladu s dobovou praxí se ve většině případů jednalo o hrazené lovy, což je často jednoznačně uvedeno.⁴¹ Otevřené hony jsou zmiňovány zcela ojediněle.⁴² Hrazené lovy dominovaly loveckým zábavám v celém sledovaném období. Jejich preference s největší pravděpodobností souvisela s vyššími náklady exkluzivních parforsních honů.⁴³ i prestižní lovy na jelena probíhaly především formou obstavených štvanic, při nichž byly nezřídka skoleny desítky kusů vysoké zvěře.⁴⁴ Nepřekvapí, že zmínky o lovech na jelena, jež lze interpretovat jako přípravu parforsních štvanic, se častěji (přesto ojediněle) objevují v druhé polovině 18. století.⁴⁵ Převládaly však hrazené hony na divočáky, jež měly mj. zásadní účinek při regulaci stavu této škodné zvěře. V éře Adama Františka lovy na černou zvěř zřejmě odrážely osobní preferenci knížete. Situace se příliš nezměnila ani za Eleonory Amálie. Naopak v období vlády knížete Josefa Adama došlo k patrnému vzrůstu oblíbenosti ptákových lovů, zvláště tetřevů (ojediněle lovených již dříve),⁴⁶ skřivanů (polní lovy)⁴⁷ a dalšího ptactva (husy, anty, resp. sluky).⁴⁸ Podobně až za Josefa Adama lze uvažovat o výraznějším podílu panských lovů na bažanty, dříve byli bažanti, ulovení panskými myslivci, pouze dodáváni na knížecí stůl.⁴⁹

- 41 V pramenech „*gespörte Jagdt*“, „*gespertes Jagen*“, „*gespörtes Treib Jagen*“, „*gespörtes Schwein-Jagen*“ atp.
- 42 Pravděpodobně zmiňovaná štvaničnice se psy u Dynína r. 1707 (pozn. 37); Friedl knížeti (koncept), Hluboká, 27. října 1779, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a, fol. 326 (ve věci přípravy zamýšlených 2 hrazených honů a 3–4 otevřených štvanic na černou zvěř v hlubocké oboře).
- 43 Parforsní štvaničnice byly okrajové i v prostředí dvora. Srov. MITIS, O., *Jagd und Schuessen am Hofe Karls VI.* Wien, 1912.
- 44 Hrazené hony na jelena proběhly mj. v září 1728 u Ohrady (p. Hluboká), r. 1732 u Lazce (p. Český Krumlov), v září a říjnu 1733 (4 lovy v neurčených lokalitách na p. Třeboň a Hluboká, během nichž za účasti kněžny Eleonory Amálie padlo mj. 114 jelenů), v červenci 1734 (Krásetín, p. Český Krumlov), 13. září 1737 (p. Vimperk), srpen 1743 (hamerský revír, p. Třeboň).
- 45 Reskripty Josefa Adama, Vídeň, 19. května 1751, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a, fol. 285, Tamtéž, Vs Třeboň, sign. IB 6Wα 18a, fol. 211 (žádá o zprávu o výskytu „*lovitelného jelena*“ a zajištění rychlé dopravy zbraní za ním k případnému honu); von Feldek hlubockému lesmistrovi, Český Krumlov, 25. září 1779, Tamtéž, Vs Hluboká, sign. IA 6Wα 57a, fol. 57 (žádá o zpravení o průběhu říje v hlubocké oboře, neboť kníže si v ní chce zalovit).
- 46 Výběrové: SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. IB 6Wα 18a, fol. 106 aj. (korespondence z r. 1727 ve věci výskytu tetřevů); Mayer třeboňskému lesmistrovi (koncept), Třeboň, 2. dubna 1746, Tamtéž, fol. 191 (Kníže si při velíkonoční dovolené hodlá dopřát lov na tetřeva, obdobně koncept ze 14. ledna 1747); Reskript Josefa Adama, Vídeň, 4. dubna 1781, Tamtéž, fol. 233 (ve věci žádosti knížete Karla z Liechtensteinu o svolení k lovu na tetřevy na třeboňském panství, Tamtéž i další korespondence ve věci téhož lovu); Krumlovský lovcí hlubockému lesmistrovi, Český Krumlov, 14. dubna 1784, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a, fol. 331 (obdobné přípravy na krumlovském panství).
- 47 Obroční písař (koncept), Hluboká, 23. listopadu 1753, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IA 6Wα 57a, fol. 40 (přehled robotního chleba vydaného honcům při panských lovech, mj. za polní lov skřivanů u Mydlovar, Tamtéž i další prameny); von Feldek hlubockému lesmistrovi, Český Krumlov, 25. září 1779 (na panství Protivín mají být přepravena tenata na skřivany z Hluboké či z Dřítňě).
- 48 235. Anderle netolicému hejtmanovi, Český Krumlov, 20. června 1746, SOA Třeboň, Vs Netolice, sign. VI Wα 26b, fol. 129 (ve věci nutných oprav rybníku kvůli zamýšlenému knížecímu lovu na ptáky); 266. Václav Friedl dědičnému princí, 7. října 1773, Tamtéž, Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a, fol. 309 (nedostatek hus a sluk komplikuje přípravu panského lovu); Reskript Josefa Adama, Vídeň, 17. října 1778, Tamtéž, fol. 322 (kníže oznamuje příjezd na panství, ptá se po stavu sluk kvůli zamýšlenému lovu) aj.
- 49 Srov. např. přehled padlé zvěře v přítomnosti knížete ze Schwarzenbergu, Hluboká, 26. listopadu 1778, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IA 6Wα 57a, fol. 55 (lovy v bažantnicích v Červeném Dvoře – 150 ks, v Netolicích –

Posledním doloženým druhem loveckých kratochvílí byly štvanice na zámec-
kých nádvořích. Podařilo se je prokázat v loveckém zámku Ohrada, s nímž jsou
pravidelně spojovány.⁵⁰ Překvapivě však podobné štvanice probíhaly i přímo na
hlubockém zámku, kde byli v zámeckém příkopu loveni medvědi z tamního med-
vědníku, provozovaného v letech 1684–1748.⁵¹ Obdobně probíhaly (zřejmě pravi-
delně, prokazatelně v letech 1732 a 1734) štvanice na medvědy i na nádvoří zám-
ku v Českém Krumlově.⁵²

Samostatnou pozornost si zalouží účast rozličných hostů na schwarzenberských
panských honech. Ačkoliv je v pramenech zpravidla jako účastník lovu jmenován
pouze příslušný organizátor (kníže, kněžna či korunní princ ze Schwarzenbergu),
zúčastnili se loveckých zábav v případě přítomnosti knížete na panství i další osoby,
zvláště knížecí dvořané a samozřejmě i panští úředníci. Mimoto byli na řadě honů
přítomni i další šlechtici.⁵³ V období Adama Františka nelze hosty na základě úřed-
ní korespondence konkrétně doložit. Za poručnictví Eleonory Amálie býval účastní-
kem panských lovů hrabě Sigmund von Herberstein,⁵⁴ resp. kněžnin zeť Ludvík Jiří
markrabě Bádensko-Bádenský (1702–1761)⁵⁵ či neurčená princezna z Mansfeldu.⁵⁶
Opominout nelze ani regionální šlechtu, zvláště hraběte Gundakara von Thürheim
(1709–1798), držitele panství Omlenice v letech 1743–1783.⁵⁷ Lovů se v řadě pří-
padů (nepochybně včetně nedoložených) zúčastnili i rozliční preláti z jihočeských
klášterů a další duchovní. V éře vlády knížete Josefa Adama jsou relativně často
doloženi na lovech členové spřízněné rodiny knížat z Liechtensteinu, což platí i pro

81 ks, Protivíně–189 ks, 142 ks v „*Radaner fasangarten*“ a na Hluboké – 27 ks, současně proběhl na Hluboké
hrozený lov); hartmann netolickému purkrabímu, Český Krumlov, 30. října 1779, Tamtéž, Vs Netolice, sign.
VI Wα 26b, fol. 147 (kníže si hodlá dopřát lov na bažanty v netolické bažantnici a dát si oběd na Krato-
chvíli) aj.

50 Reskripty Adama Františka, Hluboká, 18. listopadu 1728 a 24. listopadu 1728, SOA Třeboň, odd. ČK, Vs Český Krumlov, sign. i 7Wb 39c, s. f.: ke štvanici na býka na nádvoří Ohrady je třeba odeslat černého
štyrského býka z Červeného Dvora, který bude skolen „*durch der Fürstin [...] zu ihrer distraction*“. – J. Ivanega, *Vrchnostenská sídla*, s. 93.

51 Ibidem. (R. 1731 po lovu na medvěda v zámeckém příkopu na Hluboké následoval přesun na Ohradu, kde
kněžna přihlížela štvanici na býka.); IVANEGA, J., Barokní medvědník na zámku Hluboká nad Vltavou, *Výběr* 50, 2013, č. 4, s. 289–291.

52 Čapek, přehled nákladů na štvanici dvou medvědů na středním zámeckém nádvoří v Krumlově, Český
Krumlov, 30. září 1734/2. listopadu 1734, SOA Třeboň, odd. ČK, Vs Český Krumlov, sign. i 7Wb 39b, s. f. –
IVANEGA, J., *Vrchnostenská sídla*, s. 49.

53 Hořtát zmiňován výslovně při přípravě lovů kněžny Eleonory Amálie na hlubockém panství v listopa-
du 1735, na třeboňském panství v listopadu 1736, při přípravě noclehu kněžny a malého hořtátu na
Kratochvíli při cestě do Vimperka v září 1737 aj. Knížecí dvořané byli nepochybně účastní i dalších lovů,
při nichž nejsou doslova uvedeni. Podobně jsou při řadě příležitostí zmiňováni rozliční hosté zmiňování,
bohužel jen zřídka jmenovitě.

54 Reskripty Eleonory Amálie, Český Krumlov, 4. listopadu 1735, SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. IB 6Wα 18a, fol.
157, Tamtéž, Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a, fol. 122; Olbricht Körnerovi, Třeboň, 11. listopadu 1735, Tamtéž,
fol. 132.

55 Pelikán Olbrichtovi, Vídeň, 27. srpna 1735, SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. IB 6Wα 18a, fol. 143–145.

56 Reskript Eleonory Amálie, Český Krumlov, 31. října 1736, SOA Třeboň, Vs Třeboň, sign. IB 6Wα 18a, fol. 168.

57 Worimant Svobodovi, Český Krumlov, 24. října 1735, SOA Třeboň, Vs Netolice, sign. VI Wα 26b, fol. 79, 81
(ve věci rozdělení pokojů na Kratochvíli pro kněžnu a její hosty, mezi nimi i Thürheim); Soupis osob, které
budou doprovázet kněžnu z Krumlova do Netolic, říjen 1735, Tamtéž, fol. 80 (slečna Rumlin, hrabě Gunda-
kar von Thürheim, dvě knížecí komorné, sekretář Burkhard s kancelistou, dva kapucíni, pokojský Paul).

období Jana Nepomuka ze Schwarzenbergu.⁵⁸ Obdobně se lovů zúčastnila i kníža-
ta z Lobkowicz,⁵⁹ resp. hrabata ze Sternbergu.⁶⁰ V 80. letech 18. století lze doložit
i účast dalších šlechticů.⁶¹ Již tento stručný přehled, který vzhledem k výchozím
pramenům nemůže být zdaleka kompletní, jasně ukazuje význam panských lovů
jako prostoru pro sociální interakci.

Charakter výchozí prameně základny znemožňuje podrobné rozkrýtí sociálního
rozměru lovů rozkrýt.⁶² Výjimku představuje několik doložených propůjčení kníže-
cích honiteb cizím šlechticům, jež mělo charakter služby, za niž kníže v souladu s do-
bovou praxí očekával protislužbu. Typickým příkladem může být epizoda z roku 1727,
kdy byly na orlickém panství zorganizovány lovy pro jistého svobodného pána von
Astfeld, úředníka z české zemské kanceláře. Organizace lovů, jichž se navíc měl zú-
častnit hejtman prácheňského kraje a Astfeldův švagr Carl Gottlieb von Bissingen,
měla napomoci uspišení vyřízení knížecích záležitostí v české zemské kanceláři.⁶³
Je také patrné, že poskytování panských revírů bylo v souladu s chováním očekáva-
ným knížete. Výmluvný příklad poskytuje povolení lovů na panství Orlík svobodnému
pánu z Újezda knížetem Adamem Františkem v roce 1719. Kníže svolení udělil mimo
jiné „*se zřetelem na zachování dobrého sousedství*.“⁶⁴ Touto kategorií argumentoval
v současné žádosti i jistý baron Deym.⁶⁵ Obdobně se na úředníky knížete Josefa Ada-
ma obracel krajský hejtman Lorenz von Gamsenberg, který se dovolával údajného
zvyku povolení lovu v panských honitbách krajským hejtmanům.⁶⁶

- 58 Účast různých Liechtensteinů je doložena na schwarzenberských panských lovech v letech 1749, 1781 a 1784.
- 59 August kníže z Lobkowicz hlubockému lesmistru, Drhově, 30. září 1776, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IA 6Wα 57a, fol. 53 (potvrzení zájmu o lov na Hluboké); Knížeti z Lobkowicz (koncept), Hluboká, 29. září 1778 (pozn. 38).
- 60 Reskript Josefa Adama, Praha, 9. listopadu 1759, SOA Třeboň, Vs Orlík, inv. č. 1390, sign. VII Hy 1/2, fol. 113–114.
- 61 Knížecí dvorská kancelář, Vídeň, 21. července 1786, SOA Třeboň, Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a, fol. 344 (příkaz k pozvání generála von Ehrbach s manželkou z Č. Budějovic na panský lov na sluky), Přehled ve Staré oboře panstvem odstřelené zvěře v letech 1781–1787, Tamtéž, sign. IA 6Wα 57a, fol. 60–76; Lovčí von Feldek, Hluboká, 16. listopadu 1789, Tamtéž, sign. IB 6Wα 10a, fol. 357 (ve věci očekávané účasti hraběte Václava Paara na panském lovu 21. listopadu 1789).
- 62 V tomto ohledu lze očekávat významné výsledky od průzkumu RAS, případně rodových archivů spřítele-
ných šlechtických rodů.
- 63 Srov. reskript Adama Františka, Vídeň, 17. září 1727, SOA Třeboň, Vs Orlík, inv. č. 1450, VII Wß 14/6, 7, kart. 300, fol. 867–869: „*dieser herr hoff-rath unsere bei der hiesigen böhm. hoff-Canzley fürwaltende Ange-
legenheiten mehrern theils unter seinen händen, und zu rescipiren hat, Wir auch also selbigen durch sothanes
Jagd-divertissement dahin geleitet sehen möchten, damit er sich oberwehnter Unserer geschäfte mit
desto mehrern Eyfer anzunehmen, und selbige zu schleuniger beförderung jedes mahl zu bringen Ursach ha-
ben möge.*“ Další prameny Tamtéž, inv. č. 1390, sign. VII Hy 1/2, kart. 273. – Podobně byl von Bissingen
častým hostem vrchnosti v libničských lázních. IVANEGA, J., *Vrchnostenská sídla*, s. 175.
- 64 Reskript Adama Františka, 16. srpna 1719, SOA Třeboň, Vs Orlík, inv. č. 1450, sign. VII Wß 14/7, kart. 300, fol. 857.
- 65 Johann Deym von Strzitesch Danielu Esserovi, Zalužany, 7. září 1719, SOA Třeboň, Vs Orlík, inv. č. 1450, sign. VII Wß 14/7, kart. 300, fol. 859: žádá o povolení k lovu na korpoptve, „*waillen ich o keine Rebhiner bai
mainem guth fangen lass, sondern trachte allzeit die nachbahrschafft zu obligiren, in deme ich waß das ihr
fürstlichen gnaden von den Rebhinnern ein großer liebhaber sein, als hoffe das ich dieses erhalten werde.*“
- 66 Wenzel Černý knížecímu vrchnímu lovčímu, Orlík, 27. února 1777, SOA Třeboň, Vs Orlík, inv. č. 1450, sign. VII Wß 14/7, kart. 300, fol. 877–879 (krajský hejtman se dožaduje v minulosti údajně povoleného

Samostatným problémem je podíl schwarzenberských knížat a jejich poddaných na organizaci lovů císaře. První takový případ doloženě proběhl v roce 1723, při pobytu dvora v Praze. Ojedinelá zmínka o odvozu loveckého náčiní naznačuje, že byly podobně využity rekvizity z Ohrady i při některém z četných lovů během pobytu dvora v Praze roku 1723.⁶⁷ v létě 1732 byly k potřebě císařova lovu na berounském panství poskytnuty vozy s loveckými rekvizitami z loveckého zámku Ohrada. Jejich doprava byla pod dohledem krajského hejtmána von Bissingena zorganizována podobně, jako v případě knížecích lovů.⁶⁸ Po mém soudu tyto příklady svědčí o ojedinelosti a nadregionálním významu hlubocké sbírky loveckého náčiní. Mimořádným počinem pak byl podíl schwarzenberských poddaných a úředníků na císařském lovu Františka Lotrinského na auersperském panství Žleby v roce 1753, jehož se mělo jen z bechyňského kraje zúčastnit 1 000 honců.⁶⁹

Pohled na panské lovy knížat ze Schwarzenbergu v 18. století prostřednictvím úřední korespondence velkostatkové provenience plně prokazuje komplexnost a provázanost problematiky lovů na jednotlivých panstvích. Další badatelské perspektivy jsou zřejmé: je třeba doplnit stávající výsledky o výpověď dalších pramenů, zejména osobní korespondence účastníků lovů z rodinného archivu Schwarzenbergů. Již nyní je však jasné, že záměr schwarzenberské vrchnosti „*obveselit se lovem na tom i onom panství*“ býval v jižních Čechách bohatě naplněn.⁷⁰

práva lovu v panském lese, o čemž orlíčtí úředníci nic neví); Knížecí vrchní lovčí orlíckému hospodářskému řediteli, Český Krumlov, 10. března 1777, Tamtéž, fol. 874 (žádost byla v minulosti schválena vrchním lovčím, „*und weillen mann bey derenzeiten, besonders dem Creyß Personali schon etwas durchsehen mus, wobey der obrigkeit auch ohne dies nicht viell entgehet. Also kann Ihme herrn Creyß-Hauptmann die anverlangte Regration gleich wie andern, in dem zahorzer kirchen Wald zu seiner unterhaltung auch seinerzeit Ihro Durchleucht gehorsamst einberichten werde gestatten werden.*“).

- 67 Pelikán Trinckelovi, Praha, 22. srpna 1723, SOA Třeboň, Vs Chýnov, sign. II 6Wα 7a, fol. 101 (nařízení k odeslání koní do Tábora, kde mají být 26. srpna připraveni k přípraze vozů s loveckým náčiním, které mají odvézt na Ohradu [zřejmě z komorních panství]). K císařské potřebě byla odeslána do Prahy i část psů z knížecí lovecké smečky na Ohradě k potřebě císařských lovů r. 1723. IVANE GA, J.: Lovecká smečka Adama Františka ze Schwarzenbergu, *Prameny a studie* 48, 2012, s. 131–144, zde s. 138.
- 68 Carl Gottlieb a Johann Heinrich von Bissingen Teichlovi, Strážovice, 23. července 1732, Tamtéž, Vs Orlík, inv. č. 1450, sign. VII WB 14/6, kart. 300, fol. 810 (nařízení přistavení koní k přípraze 15 či více vozů s loveckým náčiním z Ohrady na berounské panství k císařskému lovu, z další korespondence vyplývá, že bylo vypraveno 20 těžkých vozů, zpáteční cesta měla být zajištěna z jiného panství, aby byli orlíčtí ušetřeni nadměrné zátěží. Vzhledem k nedostatku přípraze kvůli císařově cestě do Lince však bylo nutné poskytnout opět orlícké koně).
- 69 Z chýnovského panství bylo k lovu vyžádáno 50 honců pod dohledem úředníka a jízdy schopného rychtáře, kteří měli být císaři k dispozici na týden (2 dny cesta tam a zpět, 3 dny lov). Shromáždit se měli 25. srpna v Červené Řečici, podřízení měli být pověřenému komisaři, totiž řediteli pacovského panství. Srov. Vincenc hrabě Vratislav z Mitrovic chýnovskému řediteli Navrátilovi, Tábor, 15. srpna 1753, SOA Třeboň, Vs Chýnov, sign. II 6Wα 7a, fol. 63–64; Kniže Josef Adam Navrátilovi, Třeboň, 22. srpna 1753, Tamtéž, fol. 62.
- 70 „*Ihro durchl. die gnädigste fürstin mit nächsten anhero in Böhmen kom[m]en, und sich auf ein und andern herrschaffen mit der Jagdt erlustigen würden.*“ Escherich netolickému hejtmánovi, Dříteň, 14. srpna 1731, SOA Třeboň, Vs Netolice, sign. VI Wα 26b, fol. 45. Obdobně i další Escherichovy dopisy z téhož dne určené do Chýnova (SOA Třeboň, Vs Chýnov, sign. II 6Wα 7a, fol. 95), Krumlova (SOA Třeboň, odd. ČK, Vs Český Krumlov, sign. i 7WB 39b, s. f.) a Prachatic (SOA Třeboň, odd. ČK, Vs Prachatic, inv. č. 664, sign. VI Wα 8b, s. f.).

Prameny a literatura

Státní oblastní archiv Třeboň

Vs Hluboká, sign. IB 6Wα 10a; sign. IA 6Wα 57a

Vs Protivín, kart. 390, inv. č. 2524, sign. VI Wα 19/1; kart. 497, sign. VI Wα 5b

Vs Třeboň, sign. IA 6Wα 36b

Vs Netolice, sign. VI Wα 26b, c, e

Vs Chýnov, sign. II 6Wα 7a

Vs Orlík, kart. 300, inv. č. 1450, sign. VII Wβ 14/6, 7

Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Český Krumlov

Vs Český Krumlov, sign. i 7Wβ 39b, c, f

Vs Prachatice, fasc. 343, inv. č. 664, sign. VI Wα 8b

RAS, odd. F. P. b./Adam Franz, fasc. 421

BERDYCHOVÁ, T.: *Hudba jako součást lovu: její vývoj, typologie a zakořenění v českých zemích v období baroka*. Brno, 2009 (diplomová práce Ústavu hudební vědy FF MU).

ČABART, J.: *Vývoj české myslivosti*. Praha, 1958.

HORÁK, K.: Z historie myslivosti na panství opočenském, Orlické hory a Podorlicko. *Sborník vlastivědných prací*, 1, 1968, s. 85–97.

CHADT, J. E.: *Dějiny lovu a lovectví (myslivosti) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Louny, b. r. (1908).

IVANEĞA, J.: Barokní medvědník na zámku Hluboká nad Vltavou. *Výběr* 50, 2013, č. 4, s. 289–291.

IVANEĞA, J.: *Lovecké zábavy barokních Schwarzenbergů v jižních Čechách 1703–1789*.

Archivní rešerše. České Budějovice 2013 (rukopis uložený v archivu NPÚ, ú. o. p. České Budějovice).

IVANEĞA, J.: *Vrchnostenská sídla na panství Hluboká nad Vltavou za Adama Františka ze Schwarzenbergu (1703–1732)*. České Budějovice, 2013 (rigorózní práce Historického ústavu FF JU).

MAREŠ, F.: *Das Jagdwesen auf der Domaine Wittingau. Vereinsschrift für Forst-, Jagd- und Naturkunde* 2, 1887–1888.

MITIS, O.: *Jagd und Schuessen am Hofe Karls VI*. Wien, 1912.

NOBICHT, J.: Lov a myslivost na panství Brtnice za vlády Antonína Rombalda Collalta v letech 1725–1740. KUBEŠ, J.; PAVLÍČKOVÁ, R. (edd.), *Šlechtic mezi realitou a normou: Miscellanea ze studentských prací k dějinám raného novověku*, Olomouc-Pardubice, 2008, s. 163–191.

RÖSENER, W.: *Die Geschichte der Jagd. Kultur, Gesellschaft und Jagdwesen im Wandel der Zeit*. Düsseldorf-Zürich, 2004.

ZÁLOHA, J.: *Velkostatek Vimperk 1314–1798 (1804)*. Dílčí inventář pro staré oddělení, Český Krumlov, 1966.

Ing. Antonín Nikendey – bibliografie, volná příloha Rodopisné revue online, 13, 2011, č. 2.

Available: http://rodopisna-revue-online.tode.cz/2011-2_soubory/nikendey.pdf.

Lesní estetika a obory – pohled krajinářského architekta??

Forest aesthetics and game preserves – a landscape architect's view

Les je po celá staletí námětem mnohých uměleckých děl světa literatury, výtvarného umění i hudby. Stejně tak je velkou inspirací pro mnohé směry zahradního umění. Přesto není aktuální zájem soustředěný na studium fenoménu lesa v estetice ani v krajinářské architektuře úměrný jeho kulturní důležitosti. Proto si příspěvek v první části klade za cíl shrnout aktuální estetické výklady fenoménu lesa a pokouší se téma rozvinout směrem k oborám, fenoménu záměrně chované lesní zvěře. Stejně tak krajinářská architektura, disponující osvědčenými metodami a nástroji sloužícími k vytvoření lepších a radostnějších životních podmínek, fenomén lesa neopomíjí. Nejen z tohoto důvodu je druhou částí příspěvku rozkrytí a zhodnocení krajinářského potenciálu lesních krajin a především „oborních areálů.“ Jsou rovněž popsány použité postupy při obnově kompozice několika obor (např. Stará obora na Hluboké).

The forest has been an inspiration for many art works in the world of literature, fine art and music for centuries. It has also been a great inspiration for many garden art trends. However, the current interest is not focused on the study of the phenomenon of forest in aesthetics or in landscape architecture, which would be corresponding to its cultural importance. Therefore this article aims in the first part to summarize the current aesthetic interpretations of the phenomenon of forest and attempts to develop the theme towards game preserves and the phenomenon of keeping deer deliberately. Likewise, the landscape architecture, possessing proven methods and tools which serve to create better and more enjoyable living conditions, does not neglect the phenomenon of forest. This is one of the reasons why the second part of this article is devoted to uncovering and evaluating the landscape potential of forests and mostly the “gamekeeping grounds”. It also describes the methods used in the layout reconstruction of several game preserves (e.g. the Old Game Preserve in Hluboká).

Opomíjený fenomén přírodní estetiky

Pohled do několika tematických slovníků¹ nám při hledání definice obory odkrývá všeobecnou shodu při posuzování její základní povahy. Jedná se totiž o oplocený honební prostor, ve kterém se chová zvěř. Některé slovníky přikládají informace praktické,² jiné odkrývají i něco z historie obor. Dozvídáme se tak, že obory lze chápat jako předchůdce zoologických zahrad,³ že byly součástí zahrad šlechtických,⁴ ale také, že v současnosti rozlišujeme čtyři kategorie obor, a to podle jejich cílů.⁵ Dodejme, že obory bývají součástí lesů, které patří mezi lesy zvláštního určení.⁶

S oborami se ale můžeme potkat dokonce i ve městech,⁷ známe příklad brněnské obory Holedná, která se nachází mezi třemi městskými částmi Jundrov, Koutovice a Bystrc.⁸ Její popis na internetových stránkách Lesů města Brna je zcela jednoznačný: „Jedná se o účelové myslivecké zařízení sloužící obornímu chovu muflonů a daňčí zvěře.“⁹ Tato společnost, která oboru spravuje, si uvědomuje i její vzdělávací a rekreační význam. Dočítáme se tedy dále, že oborou vedou naučné stezky či cesty vhodné ke kondičnímu sportování.¹⁰ Tento způsob využití obory nejen čistě pro chov zvěře, ale i k odpočinku se, zdá se na první pohled, vymyká jejímu původnímu účelu.¹¹ Přesto je však tento zdánlivě silně prakticky založený prvek, často tvořící součást lesa, úzce spjat s vývojem krajinářské architektury, a tedy nutně i s vnímáním přírodní krásy a jejího oceňování.¹²

Z historie víme, že obory vznikly původně v jižní Evropě, kde Římané chovali v ohradách různé druhy zvěře.¹³ a tak je nasnadě, že obory neunikají ani zájmu dobových teoretiků. Již Marcus Terentius Varro, římský spisovatel a politik, ve třetí knize svého díla *De re rustica*¹⁴ upozorňuje na existenci obor, zdí obehnaného

1 *Zahradnický slovník naučný*. Díl 4. N-Q. Praha, 1999. *Lesnický naučný slovník*. Díl I. A-O. Praha, 1994. *Naučný slovník lesnický II*. Díl J-Q. Praha, 1959. *Myslivecký slovník naučný*. Praha, 1992.

2 *Naučný slovník lesnický II*. Díl J-Q. Praha, 1959, s. 1295.

3 *Myslivecký slovník naučný*. Praha, 1992, s. 133.

4 *Zahradnický slovník naučný*. Díl 4. N-Q. Praha, 1999, s. 84.

5 *Myslivecký slovník naučný*. Praha, 1992.

6 *Lesnický naučný slovník*. Díl I. A-O. Praha, s. 630.

7 Viz *Myslivecký slovník naučný*. Praha, 1992, s. 133.

8 *Lesy města Brna*, 2008. *Obora Holedná* [online]. Lesy města Brna. [cit. 12. 8. 2014]. Available: <http://www.lesymb.cz/obora-holedna.html?id=36>.

9 Tamtéž.

10 Tamtéž.

11 Etymologický slovník nás upozorňuje, že substantivum *obora* původně označovalo jakoukoliv ohradu určenou k chování zvířat, a to třeba i drůbeže či koní. Význam, pod jakým dnes chápeme toto podstatné jméno především, tedy místo určené k chování vysoké zvěře, je novodobé datace. Viz MACHEK, V.: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha, 1968, s. 406.

12 Hendrych a Ličeníková ve svém článku o lese v zahradním umění mnohými příklady dokládají právě silnou inspiraci, kterou jednotlivé součásti lesa přinesly a přinášejí do zahradní architektury i do krajinářství. HENDRYCH, J.; LIČENÍKOVÁ, M.: Les v zahradním umění. STIBRAL, K.; DADEJÍK O.; PEPRNÍK, M.: *Kauza les. Environment jako estetický problém*. Olomouc, 2010, s. 9.

13 WOLF, R.; CHROUST, M.; KOKEŠ, O.; LOCHMAN, J.: *Naše obory*. Praha, 1976, s. 9.

14 VARRON: *De l'agriculture*. NISARD, M. (ed.): *Les agronomes latins*. Catton, Varron, Columelle, Palladius. Paris, 1864, s. 146–147.

lesa, v němž byla chována zvěř, která byla dokonce natolik ochočená, že přicházela na troubení rohu.¹⁵ Právě Varro inspiroval jiného, tentokrát středověkého autora, Piera de Crescenzi, který ve svém díle *Ruralia commoda*,¹⁶ konkrétně v částech osmé a deváté knihy, věnuje pozornost právě oborům. Osmá kniha popisuje mimo jiné i okrasné zahrady, v nichž se má pohybovat zvěř. Šimek ve své studii k tomuto dílu připouští, že tato zvířata se mají pohybovat v některé z oplocených součástí okrasných zahrad.¹⁷ Tento svůj předpoklad opírá právě o obsah deváté knihy, ve které Crescenzi popisuje oboru pro zvířata jako „místo zavřené, kdež se zavírají zajíci, srny a jeleni, divocí vepřové a jiná zvěř divoká, však nehltavá...“¹⁸ Crescenzi ve svém textu používá pro pojmenování obory výraz *leporarium*, zajíčník, odvozený od latinského substantiva *lepores*, které znamená zajíc. Uvádí totiž, že právě pro chování zajců bylo toto místo používáno již od starověku.¹⁹ Obora je tedy součástí okrasné zahrady již podle tohoto středověkého autora. Jak upozorňuje i Šimek, jedná se v tomto případě spíše o jakousi zmenšeninu skutečné obory.²⁰ Její primární cíl je nejen chovat zvěř pro její pohodlnější lov, ale i pro potěšení z ní a z krajinného prostředí.²¹ Takové potěšení a síla zážitků jistě vedly k posílení jejich významu, který spočíval i v radosti z pozorování, a tedy i v estetickém oceňování do jisté míry zkrocené přírodní krásy. Výše odkrytý úzký vztah zahrady a chované zvěře transformovaný až k obsahu pojmu „obora“ se jeví pro krajinářskou architekturu velmi zásadní. Nejenže obory byly přetvářeny a využívány jako parky, ale byly rovněž, jak zmíníme níže, záměrně komponovány metodami a nástroji krajinářské architektury. S přihlédnutím k této skutečnosti, ale i pro potěšení z krásy středověkých textů k tématu „obornictví“, uvádíme úryvek z citované publikace *Zahradní umění Piera de' Crescenzi*:

„Nechť se ohradí [pozemek] vhodně vysokými zdmi a nechť se na jeho severní straně vysází lesík z různých stromů, v němž by mohla nalézt útočiště a úkryt divoká zvířata, která budou v zahradě umístěna. [...] V některé části této zahrady nechť se udělá výše zmíněná okrasná zahrádka; nechť se v ní také udělá rybník, kde se budou chovat různé druhy ryb. a do zahrady nechť se umístí zajíci, jeleni, králíci, srnci a podobná nedravá zvířata. a na několika stromích v blízkosti paláce nechť se udělá jakýsi dům mající střechu a stěny z hustě spletených větví, do něž se umístí koroptve, bažanti, slavíci, kosi, stehlíci, konopky a jiné druhy zpěvného ptactva. Řady stromů v zahradě od paláce k lesíku nechť mají mezi sebou velkou vzdálenost, aby bylo možno z paláce snáze sledovat, co dělají zvířata umístěná v zahradě.“²²

15 Tamtéž, s. 147.

16 *Ruralia Commoda* Piera de' Crescenziho je obsáhlé dílo, jehož cílem je shrnout veškeré oblasti středověkého zemědělství. ŠIMEK, J.: *Zahradní umění Piera de' Crescenzi*. Klatovy, 2007, s. 10.

17 Tamtéž, s. 126. Tuto možnost připouští i publikace Naše obory, srov. WOLF, R., CHROUST, M., KOKEŠ, O. a LOCHMAN, J.: *Naše obory*. Praha, 1976, s. 9.

18 ŠMELHAUS, V.; NERADOVÁ, K. (ed.): *Crescenti Bohemi. Partem alteram libros VII-XII continentem*. Praha, 1966, s. 47.

19 Srov. WOLF, R.; CHROUST, M.; KOKEŠ, O.; LOCHMAN, J.: *Naše obory*. Praha, 1976, s. 10.

20 ŠIMEK, J.: *Zahradní umění Piera de' Crescenzi*. Klatovy, 2007, s. 128.

21 WOLF, R.; CHROUST, M.; KOKEŠ, O.; LOCHMAN, J.: *Naše obory*. Praha, 1976, s. 11.

22 ŠIMEK, J.: *Zahradní umění Piera de' Crescenzi*. Klatovy, 2007, s. 59–61.

Důležitost nejen Crescenziho spisu, ale i jiných textů zabývajících se zemědělstvím a hospodařením vůbec, ať už texty autorů antických nebo středověkých, jako je například *Pelzbuch* Gottfreida von Frankena,²³ dokládají i jejich přepisy, kopie a překlady do jiných evropských jazyků.

Zakládání obor u nás pak ovlivnili především účastníci křížových výprav, kteří je mohli vidět v jižní Evropě, ale i literární díla, jako je *Ruralia commoda* Piera de Crescenzi.²⁴ Právě Crescenziho dělení zahrad na malé bylinné zahrady, zahrady osob středního stavu a konečně okrasné zahrady přejímá i český eklektický spis, který je nám znám například z tisku z roku 1558 a který se nachází v Knihovně Národního muzea.²⁵ Tento spis, tvořený částečně přepisem Frankenova *Pelzbuchu* a odkazující i k Palladiově spisu *De re rustica*,²⁶ je uveden Crescenziho dělením zahrad. Středověký autor upozorňuje na to, že okrasná zahrada má být využívána jen v případě, že její majitel, král, nemá žádné povinnosti a může se oddávat odpočinku.²⁷ Česká verze této části textu dokonce přisuzuje okrasným zahradám schopnost regenerovat lidskou mysl. Člověk je totiž stvořen především k práci, pokud však dostal svým úkolům, je potřeba, aby odpočíval: „*V takových zahradách každého času těšiti se sluší, zvláště pak když někdo v znamenitých a těžkých věcech se byl obtížil, mysl svou v zahradě má obnoviti a občerstviti, kteréžto svého potěšení počátek i příčina jest.*“²⁸

Není to však jen literatura, co dokládá tendenci přetvářet prakticky využívaný prostor, jakým je obora, na prostor určený k potěše a odpočinku. Jak výstižně shrnuje Hendrych a Líčeníková, byly to právě staré lovecké obory, které začaly být v období italské renesance a manýrismu využívány novým způsobem.²⁹ Tyto obory byly totiž postupně přetvářeny v parky, a to včetně cest, prostorů k odpočinku a uměleckých artefaktů.³⁰ Jak doplňuje Hendrych: „*Nejde již o lov, ale o stín, únik před horkem a zkaženým vzduchem města v lesnatém prostředí plném symboliky a odkazů znovuzrozeného starého světa.*“³¹

Podobně na našem území, přibližně od 17. do 19. století, docházelo i k uvědomování si sekundárního významu obor, tedy jejich estetické funkce v krajině. V období vrcholného baroka byly obory dokonce přetvářeny pomocí hvězdovitých a rovnoběžných cest a průhledů, takže vznikaly ohraničené lesíky pravidelných

23 Srov. EIS, G.: *Gottfrieds Palzbuch: Studien zur Reichweite und Dauer der Wirkung des mittelhochdeutschen Fachschrifttums*. Südosteuropäische Arbeiten 38. Brunn/München/Wien, 1944.

24 Srov. WOLF, R.; CHROUST, M.; KOKEŠ, O.; LOCHMAN, J.: *Naše obory*. Praha, 1976, s. 9 a 45.

25 *Knížka o štěpování rozkošných zahrad*. Olomouc, 1558. Stejný spis, který nese název *Štěpování rozkošných zahrad*, jsme měli možnost nahlédnout ještě v dalších dvou vydáních pozdější datace z let 1598 a 1687.

26 Srov. PALLADIUS: *De l. agriculture*. NISARD, M. (ed.): *Les agronomes latins*. Catton, Varron, Columelle, Palladius. Paris, 1864, s. 519–560.

27 ŠIMEK, J.: *Zahradní umění Piera de' Crescenzi*. Klatovy, 2007, s. 63.

28 Jedná se o autorský přepis textu z šestnáctého století. *Knížka o štěpování rozkošných zahrad*. Olomouc, 1558, list VII.

29 HENDRYCH, J.; LÍČENÍKOVÁ, M.: *Les v zahradním umění*. STIBRAL, K.; DADEJÍK O.; PEPRNÍK, M.: *Kauza les. Environment jako estetický problém*. Olomouc, 2010, s. 9.

30 Tamtéž, s. 14. Srov. WOLF, R.; CHROUST, M.; KOKEŠ, O.; LOCHMAN, J.: *Naše obory*. Praha, 1976, s. 37.

31 HENDRYCH, J.; LÍČENÍKOVÁ, M.: *Les v zahradním umění*. STIBRAL, K.; DADEJÍK O.; PEPRNÍK, M.: *Kauza les. Environment jako estetický problém*. Olomouc, 2010, s. 13–14.

tvář.³² Funkce takto tvarovaných lesíků nebyla opět jen jednostranná, estetická, ale i praktická, neboť skýtala při štvanicích nesčetné výhody.³³

Dvacáté století a změny, které s sebou přináší, však již nebyly dále nakloněny panskému životnímu stylu, a tak i tento druh obor se do našeho zájmu dostává až v dnešní době v rámci obnov zámeckých zahrad a parků.

Mluvíme-li dnes o oboře, mluvíme proto především skutečně o oplocených honebních pozemcích určených k chovu zvěře.³⁴ Přesto nám i historické hledisko a samotná povaha obor dokládají, že se jedná o místo zcela uměle vytvořené³⁵, ačkoliv silně imitující přirozené prostředí pro chovanou zvěř, tedy především les. Samotná tato skutečnost se jeví velmi zajímavou i z pohledu estetiky přírody, přesto je do značné míry skutečností přehlíženou. V existující české literatuře nalezneme texty věnující se estetice lesa,³⁶ avšak pokud se některé z nich zabývají oborami, je to jen zájem okrajový. Jak již vyplynulo z výše řečeného, obory, tak jak je chápeme

³² WOLF, R.; CHROUST, M.; KOKEŠ, O.; LOCHMAN, J.: *Naše obory*. Praha, 1976, s. 37. Takové lesíky jsou ve francouzském parku nazývány *boskety* (le bosquet) a jsou nedílnou součástí barokních a klasicistních zahrad. Srov. DEZALLIER D'ARGENVILLE, A.-J.: *La teorie et la pratique du jardinage*. Lonrai, 2003, s. 129–160.

³³ WOLF, R.; CHROUST, M.; KOKEŠ, O.; LOCHMAN, J.: *Naše obory*. Praha, 1976, s. 37.

³⁴ Viz např. *Naučný slovník lesnický II*. Díl J–Q. Praha, 1959, s. 1295.

³⁵ Srov. WOLF, R.; CHROUST, M.; KOKEŠ, O.; LOCHMAN, J.: *Naše obory*. Praha, 1976, s. 25.

³⁶ STIBRAL, K.; DADEJÍK O.; PEPRNÍK, M.: *Kauza les. Environment jako estetický problém*. Olomouc, 2010. KLVAČ, P. (ed.): *Člověk a les*. Brno, 2006.

dnes, stojí na pomyslné hranici mezi lesem a parkem, mezi přírodě blízkým a zcela umělým krajinným prvkem.

Les bývá na poli estetiky zkoumán z několika úhlů pohledu. Jednak jako inspirace pro uměleckou tvorbu,³⁷ případně jako fenomén objevující se v určité literatuře³⁸, dále probíhá bádání na poli historie³⁹ a konečně se objevuje i snaha navrhnout možné teorie, které by co nejlépe vyhovovaly popisu estetické zkušenosti a prožitku z vnímání lesní krajiny.⁴⁰ Podobně i na zahrady a parky bývá nahlíženo jednak z pohledu historického,⁴¹ ale bývá také zkoumána jejich povaha ve vztahu k uměleckému dílu a jejich specifické místo v rámci environmentální estetiky.⁴²

Právě v propojení teorií zabývajících se estetickou zkušeností lesa s úvahami o povaze zahrady ve vztahu k umění vidíme možnou cestu pro zkoumání současné obory z estetického hlediska.

Pokusíme se nyní tuto svou úvahu vysvětlit. Les je velmi specifický typ environmentu, a to nejen pro živočichy v něm žijící, ale i pro člověka samotného. Ačkoliv je naprosto nemyslitelné tvrdit, že les je přírodou nedotčenou či divokou, přesto ve svém pozorovateli často vyvolává pocit, že nikde není přírodě blíží než v lese. Lidské zásahy, ať už více či méně viditelné, se stále zdají být v prostorách lesa něčím cizím.⁴³ Les nás naplňuje celou škálou pocitů, působí na nás mnohochačně. Zároveň do lesa chodíme za nějakým účelem, ať už čistě rekreačním, nebo vědeckým. Při zohledňování cíle naší cesty lesem dáváme přednost určitým jeho objektům před jinými. a tak tyto cíle vytvářejí referenční rámec, ke kterému své vnímání lesa vztahujeme,⁴⁴ a to i v případě, že se do lesa vydáváme třeba jen na procházku. Jednotlivé objekty, které vystupují do popředí a které k sobě při vnímání řetězíme, pak vytvářejí tzv. narativní dimenzi prožitku lesa.⁴⁵ Vytvářejí ve své podstatě kostru příběhu naší konkrétní cesty lesem. V lese pak ale zůstává všechno to ostatní, co se přímo nevztahuje k našemu referenčnímu rámci, zůstává to však tušené, neviděné a dotváří celkovou atmosféru lesa samotného.⁴⁶ Tak například, když ležíme v lese na zemi a chystáme

37 HENDRYCH, J.; LÍČENÍKOVÁ, M.: Les v zahradním umění. STIBRAL, K.; DADEJÍK, O.; PEPRNÍK, M.: *Kauza les. Environment jako estetický problém*. Olomouc, 2010, s. 9-34.

38 PEPRNÍK, M.: *Topos lesa v americké literatuře*. Brno, 2005.

39 STIBRAL, K.: Lesní estetika Williama Gilpina a Heinricha von Salische. STIBRAL, K.; DADEJÍK, O.; PEPRNÍK, M.: *Kauza les. Environment jako estetický problém*. Olomouc, 2010, s. 35-54.

40 DADEJÍK, O.; ZUSKA, V.: Více než příběh: dvojdimenzionální estetika lesa. STIBRAL, K.; DADEJÍK, O.; PEPRNÍK, M.: *Kauza les. Environment jako estetický problém*. Olomouc, 2010, s. 163-205.

41 Například monografie o malebnu rozebírá tuto kategorii v souvislosti s teorií zahradní architektury 19. století. Viz STIBRAL, K.: *o malebnu*. Brno, 2011.

42 V české literatuře je této otázce věnována například publikace *Zahrada: přirozenost a umělost*. STIBRAL, K.; DADEJÍK, O.; STANĚK, J. (ed.): *Zahrada. Přirozenost a umělost*. Praha, 2010. Ze zahraniční literatury se touto otázkou zabývá například Mara Miller, viz MILLER, M.: *The Garden as an Art*. Albany, 1993.

43 Domníváme se, podobně jako Dadejík a Zuska, že mluvíme-li o lese, je obzvláště výhodné vycházet ze subjektivních zkušeností a prožitků a ty teprve popisovat. Srov. DADEJÍK, O.; ZUSKA, V.: Více než příběh: dvojdimenzionální estetika lesa. STIBRAL, K.; DADEJÍK, O.; PEPRNÍK, M.: *Kauza les. Environment jako estetický problém*. Olomouc, 2010, s. 163.

44 Tamtéž, s. 168.

45 Tamtéž, s. 172.

46 Tamtéž, s. 173.

se sebrat snad ten nejkrásnější hříbek dnešního dne, není to, co utváří náš prožitek z této situace, jen ona skutečnost, že jsme našli hřib, za kterým jsme se do lesa konečně i vydali, ale náš prožitek je dán celou situací, naší přítomností v lese, který nás obklopuje, tím neviděným, co dělá les lesem. Právě prožitek neviděného je v teorii environmentu nazýván ambientní dimenzí.⁴⁷ Vzájemné působení, komplementární vztah uvedených dimenzí,⁴⁸ nás může přivést k estetickému prožitku lesa, a naopak, bude-li totiž jedna z dimenzí převládat, náš zážitek přestane být estetický.⁴⁹

Domníváme se, že toto schéma navržené původně Cheryl Fosterovou⁵⁰ a vztahované k přírodnímu prostředí vůbec, lze velmi dobře aplikovat právě na obory. Jejich praktický účel nutně umocňuje právě narativní dimenzi estetického prožitku. Aby však skutečně k estetickému prožitku došlo, je potřeba, jak jsme viděli, dosáhnout určité rovnováhy mezi dimenzí narativní a ambientní. Chceme-li tedy oboru esteticky zažívat, nemůžeme své vnímání omezit čistě na důvod, kvůli kterému do ní vstupujeme.

Právě mnohost zážitků a jejich neohraničenost, které přírodní prostředí poskytuje, je rovněž základní charakteristikou, která je odlišuje od vnímání uměleckých děl.⁵¹ Zahrada je pak v tomto směru dost specifickým prvkem, poněvadž je sice přírodním prostředím, avšak toto prostředí je ohraničené, a tedy i do jisté míry omezené.⁵² Toto ohraničení pak nutně limituje především dimenzi ambientní.⁵³ Tušené, neviděné se totiž na rozdíl od lesa v zahradě vztahuje k přesně rozpoznatému území. a je to právě ohraničenost, která je silně charakteristickým rysem jak pro zahradu, tak právě i pro oboru vůbec. Je tedy jasné, že i ambientní dimenze bude v případě obory mít své limity větší než třeba v případě lesa. Zdá se nám proto i těžší dosáhnout u obory estetického prožitku, částečně proto, že její narativní dimenze je velmi silná, a také proto, že naopak ambientní dimenze je limitovaná. Nechceme však tvrdit, že je takový prožitek vyloučený. Naším cílem bylo naznačit, jakým směrem se může ubírat zkoumání obory v rámci estetiky přírody a především upozornit na oboru jako na specifický krajinný prvek, který je do značené míry v současném bádání opomíjen.

Pro charakteristiku obory je naprosto klíčová jednak její ohraničenost, ale také neodmyslitelná přítomnost zvěře. Působivost pozorování lesní zvěře a ptactva, odhlédneme-li od praktické stránky věci, byla, jak jsme již viděli výše, i v historii obor

47 Tamtéž, s. 173.

48 Tamtéž, s. 173.

49 „V případě jednodimenzionálního narativního prožitku se ujímá vlády „příběh“ krajiny natolik, že se *ztrácí estetická kvalita vlastního environmentu*, a pokud vůbec zůstaneme v rámci estetické zkušenosti, „dojí-má“ nás příběh, nikoli to, co heterogenního je tímto příběhem syntetizováno. Při absolutní dominanci ambientní dimenze by zřejmě došlo k potlačení subjektivity vnímatele, meznímu rozostření pozornosti a pravděpodobně k čemusi, co se blíží mystickému rozplynutí se v átmanu, tedy opět k *opuštění rámce estetického prožitku*.“ Tamtéž, s. 181.

50 FOSTER, C.: The Narrative and the Ambient in Environmental Aesthetics. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* [online]. [cit. 15. 8. 2014]. Available: <http://www.ci.uri.edu/ciip/ciipleadership/docs/foster.pdf>.

51 DADEJÍK, O.; ZUSKA, V.: Více než příběh: dvojdimenzionální estetika lesa. STIBRAL, K.; DADEJÍK O. ; PEPRNÍK, M.: *Kauza les. Environment jako estetický problém*. Olomouc, 2010, s. 181.

52 ZUSKA, V.: Zahrada není příroda (a vice versa). STIBRAL, K.; DADEJÍK, O.; STANĚK, J. (ed.): *Zahrada. Přirozenost a umělost*. Praha, 2010, s. 128–129.

53 Tamtéž, s. 129.

nepostradatelnou součástí jejich estetického působení. Přestože jsme jí v našem návrhu možného přístupu k oborám nevěnovali pozornost, jsme si její důležitosti plně vědomi, stejně jako skutečnosti, že pro plnohodnotné uchopení problematiky estetického prožitku z vnímání obor, nemůže být ani tato stránka přehlížena. Rádi bychom proto pro budoucí bádání navrhli výchozí pozici. Jako nosné východisko se nám totiž jeví právě individuální prožitek z tohoto vnímání, podobně jako tomu bylo v případě lesa samotného. Popis zkušeností a zážitků z pozorování oborní zvěře bude především ve svých začátcích vyžadovat zevrubné studium literatury jak odborné, tak i literatury krásné. Nechtěje tedy tento náš text výzvou k dalšímu bádání průsečíku estetiky, zahradní architektury a především obornictví, tak jako jsou samotné obory místem prolínání lesa, života zvířat a lidské snahy o zvelebování životního prostředí. Budiž nám povzbuzující motivací úryvek z německého románu *Erec*, jehož autor Hartmann z Aue již ve 12. století popisuje právě zvěř žijící v oboře:

*„A kolem jezera tam král
na míle dvě či ještě dál
pozemek lesní obehnal
a dokola zdí uzavřel [...].
Okresek ten byl další zdí,
jak popravdě vám povídám,
v rovné tři díly rozdělen.
V té první části choval král
dostatek zvěře jelení,
druhá část nesla černou zvěř,
a ptáky se, co do třetice
bylo v té části poslední?
Tam žili pěkně odděleni
jen malínci králíci,
lišky, zajáci a jiní.“⁵⁴*

Východiska obnovy oborů se zřetelem ke kulturní historii

Z výše napsaného jednoznačně vyplývá mnohohrstevnatost problematiky vztahu oborů a zahrad, respektive obornictví a krajinářské architektury. Tento literární estetický exkurz se však zdá jako dobré východisko pro vymezení role a uplatnění krajinářského architekta při hledání kulturních hodnot a možností jejich rozvoje v rámci projektů, které se zabývají obnovou našich oborů.

Základním pilířem takového přístupu je znalost uplatňovaných principů našich předchůdců (tvůrců zahrad, obor, lesníků a dalších dotčených profesí) v historii.

⁵⁴ Text básně zveřejňujeme s laskavým svolením autora jeho překladu Jakuba Šimka, který jej publikoval ve své monografii *Zahradní umění Piera de' Crescenzi*. Viz ŠIMEK, J.: *Zahradní umění Piera de' Crescenzi*. Klatov, 2007, s. 128.

Ve specifickém vztahu lesa a krajinářské architektury je nutné především zdůraznit význam díla Heinricha von Salische *Forstasthetik*.⁵⁵ Z hlediska lesní estetiky se tímto dílem zabývá Stibral,⁵⁶ který mimo jiné uvádí z této publikace zmínku o kráse lesních zvířat i o vůni lesa.⁵⁷ Pro krajinářského architekta je potěšením nalézt v této publikaci odkaz na Reptona a jeho fascinující, byť zjednodušené obrázky původní krajiny a navrhovaných úprav.

Dále jsou to především práce autorů Jurči,⁵⁸ Supuky a Vreštiaka,⁵⁹ Polena,⁶⁰ které vytvářely vědomostní základy uplatnitelné při specifických obnovách kompozice oborů či jejich částí.

Pro přiblížení přístupů krajinářského architekta při obnově oborů je možno odkázat na projekty ateliéru Florart, a to především: Studie obnovy Královské obory v Praze 7 (1997), Krajinářská studie pro Zlatěšovický park - Stará obora, LHC Hluboká nad Vltavou (1999), Projekt na oborní parkovou úpravu kulturně - historické části oborů Jabkenice (2004), Studie oborní krajinářské úpravy Sedlické obory 1. etapa: Návrh zonace oborů a zpracování principů krajinářského řešení (2008). Každý výše zmíněný projekt představuje individuální řešení, přesto však použité přístupy umožňují určité zobecnění, které lze rozdělit na dvě části:

(1) Analytická část

Dějiny objektu: jedná se o shromáždění, analýzu a objektivní interpretaci historických podkladů. Zvláštní pozornost je věnována využívání oborů v minulosti (např. způsob lovu). Dílčím výsledkem je interpretace historického vývoje oborů.

- Rozbor kompozice objektu: tato část obsahuje popis aktuální kompozice objektu. Pro obory je s ohledem na jejich velikost a prostorovou rozrůzněnost typická nutnost hierarchického členění na dílčí kompoziční jednotky (úseky, oddělení a skupiny).
- Přírodní podmínky: nejčastěji jsou popsány formou rešerše, popř. doplněny u limitních ukazatelů vlastním průzkumem (hydrologie, pedologie).
- Stavebně architektonické prvky: podrobnost zpracování vždy odpovídá podrobnosti (stupni) projektové dokumentace. u jednotlivých prvků/staveb zpravidla obsahuje vymezení významu v kompozici, popis materiálové charakteristiky, došavadní funkční využití a stavebnětechnický stav.
- Vegetační prvky: vyhodnocení dendrologického potenciálu zastoupených dřevinných vegetačních prvků – porosty, skupiny dřevin, solitérní stromy. Základní hodnocení je rozšířeno o hodnocení autenticity a významu dřeviny v kompozici.
- Vyhodnocení analytické části: kapitola zhodnotí provedený průzkum z hlediska jeho úplnosti a dokončenosti a popř. doporučí jeho doplnění.

⁵⁵ SALSICH, H. von: *Forstasthetik*. Berlin, 1911.

⁵⁶ STIBRAL, K.: Lesní estetika Williama Gilpina a Heinricha von Salische. STIBRAL, K.; DADEJÍK, O.; PEPRNÍK, M.: *Kauza les. Environment jako estetický problém*. Olomouc, 2010, s. 35-54.

⁵⁷ Srov. Tamtéž, s. 48.

⁵⁸ JURČA, J. a kol.: *Biotechnika účelových lesů*. Praha, 1986.

⁵⁹ SUPUKA, J.; VREŠTIAK, P.: *Základy tvorby parkových lesů*. Bratislava, 1984.

⁶⁰ POLENO, Z.: *Příměstské lesy*. Praha, 1985.

(2) Návrhová část

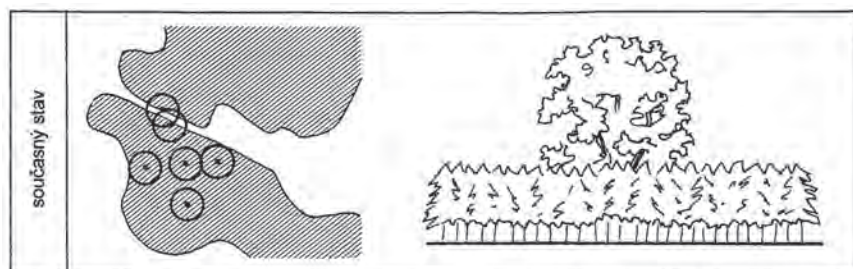
V návaznosti na analytickou část je návrh kompozice, provozu a programu objektu řešen pro obor jako celek a diferencovaně pro jednotlivé kompoziční jednotky (úseky, oddělení a skupiny). Uplatněné celoobjektové principy propojují nižší kompoziční jednotky v jeden funkční celek. Především se jedná o uplatnění systému průhledů a dálkových pohledů, respektování průběhu liniových prvků (stromořadí, doprovody vodotečí) a provozních vztahů. Základním principem je hledání souladu mezi prostorovou strukturou kompozice a požadavky na chov a lov zvěře.

Prostorovou strukturu u obor tvoří primárně porosty dřevin, které determinují i vlastní kompozici objektu (průhledy, pohledy) podpořenou využitím reliéfu. V rámci zpracování záměru musí být stanoveny závazné regulační čáry cílových průhledů a pohledů, které musí být respektovány napříč časem, respektive jednotlivými LHP.

Porosty a skupiny dřevin, popřípadě i solitérní stromy, byly v průběhu času často zakládány a pěstovány v rozporu s kompozičními hodnotami objektu. Tato skutečnost byla typická u všech výše uvedených projektů. Pro srozumitelné a jednoznačné vyjádření sledovaného cíle u vegetačních prvků doporučujeme zpracování tohoto tématu v samostatné výkresové i textové části projektu. Pro jednoznačné pochopení záměru architekta se osvědčilo popsat modelová technologická řešení, která tvoří logickou součást výkresové části. Popisy záměru a grafická schémata⁶¹ vytváří cenný podklad, nad kterým se zpravidla vede další diskuse a hledají se optimální cesty provedení v rámci realizačního týmu (krajinářský architekt, lesník, oborník atd.).

Ačkoliv je práce krajinářského architekta do značné míry podmíněna řadou technických a biologických znalostí, dokládá uvedené zobecnění přístupů nezastupitelnost kulturně historických skutečností při obnově obor. Úkolem zahradního architekta je velmi citlivý postup, při kterém je kladen důraz na historii a vývoj konkrétní obory, na vegetaci, která se v ní vyskytuje, a především na zvěř, která v ní má být chována. Jestliže se pak krajináři podaří pojmout všechny tyto úhly pohledu v jejich složitosti a úplnosti, vzniká revitalizovaná obora dýšající životem a pyšnící se svou mnohaletou historií.

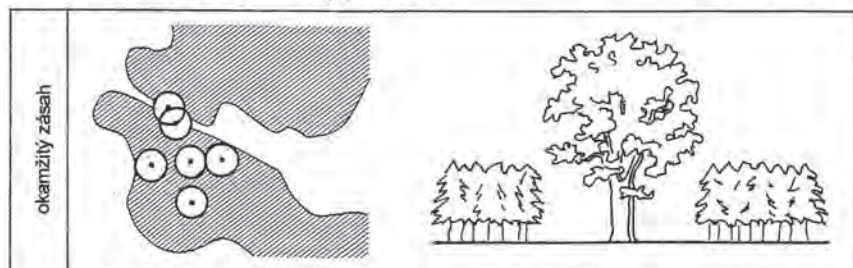
61 Příklad takových grafických zkratk zpracovaných v rámci projektu „Krajinářská studie pro Zlatěšovický park – Stará obora“ pro dvě odlišné porostní situace je uveden na obr.č. 2 a 3A-B-C.

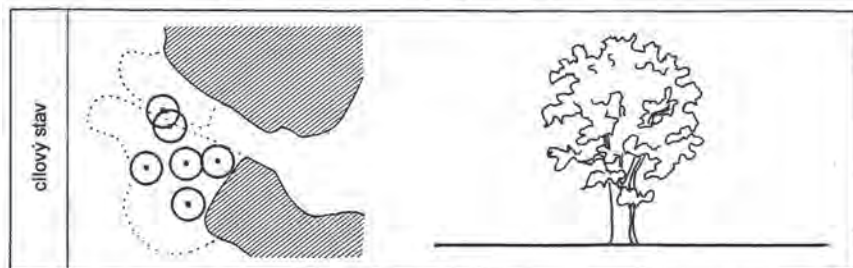
půdorys

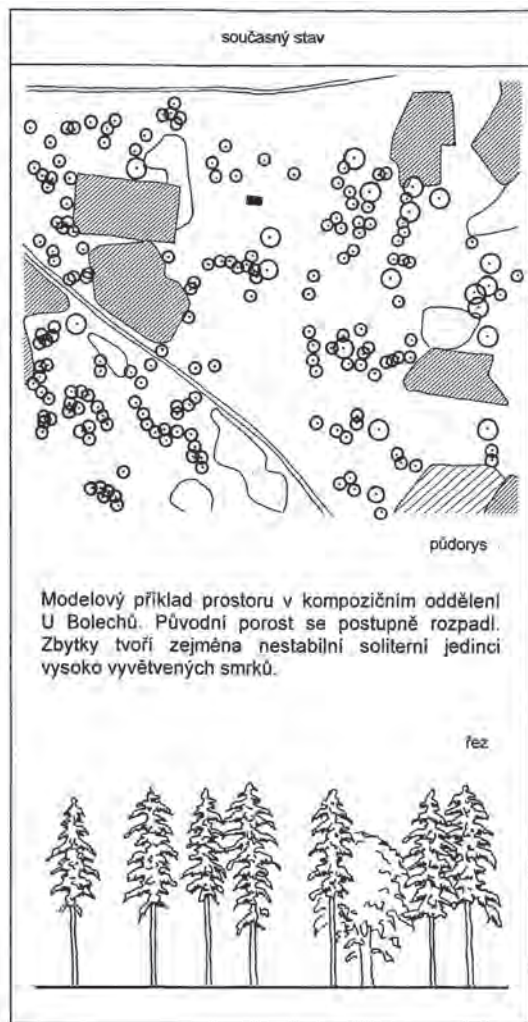
řez

Okamžitě uvolnit korunový prostor.

Po aklimatizaci jedince odstranit zbývající část porostu.

založení nové kompozice

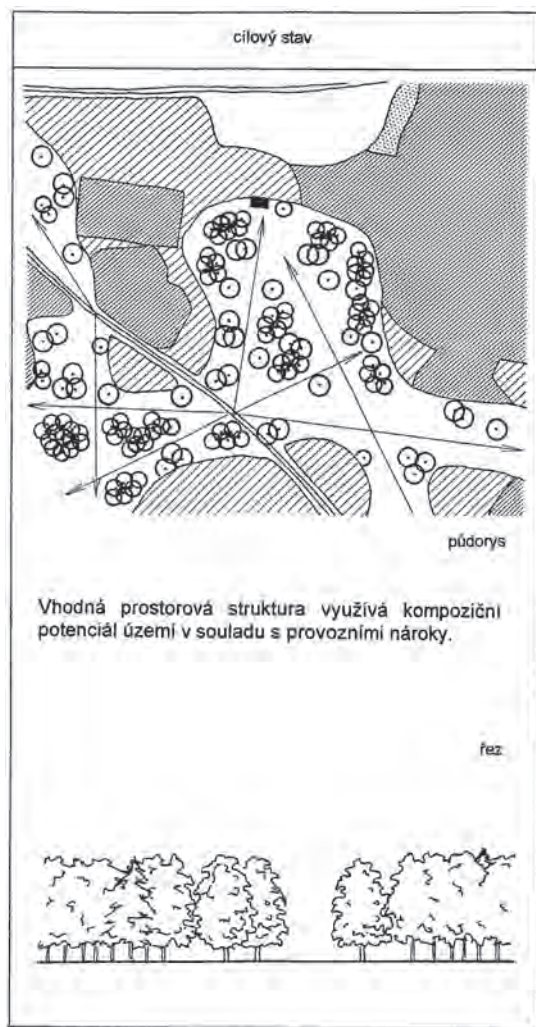

půdorys

Na většině ploch se počítá se založením nových porostů. V prostoru mezi krmelcem a dolní cestou je navrženo založení hloučkovité struktury, tak aby území zůstalo pohledově přístupné.

řez

Prameny a literatura

- DADEJÍK, O.; ZUSKA, V.: Více než příběh: dvojdimenzionální estetika lesa. STIBRAL, K.; DADEJÍK O.; PEPRNÍK, M.: *Kauza les. Environment jako estetický problém*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 163-205.
- DEZALLIER D'ARGENVILLE, A.-J.: *La theorie et la pratique du jardinage*. Lonrai : Actes Sud, 2003. 662 s. ISBN 2-7427-4502-5.
- EIS, G. *Gottfrieds Palzbuch: Studien zur Reichweite und Dauer der Wirkung des mittelhoch-deutschen Fachschrifttums*. Südosteuropäische Arbeiten 38. Brünn/München/Wien : Rudolf M. Rohrer, 1944. 204 s.
- FOSTER, C.: The Narrative and the Ambient in Environmental Aesthetics. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* [online]. [cit. 15. 8. 2014]. Available: <http://www.ci.uri.edu/ciip/ciipleadership/docs/foster.pdf>.
- HENDRYCH, J.; LÍČENÍKOVÁ, M.: Les v zahradním umění. STIBRAL, K.; DADEJÍK, O.; PEPRNÍK, M.: *Kauza les. Environment jako estetický problém*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. s. 9-34. ISBN 978-80-244-2572-6.
- JURČA, J. a kol.: *Biotechnika účelových lesů*. SZN : Praha, 1986. 368 s.
- KLVAČ, P. (ed.): *Člověk a les*. Brno : Masarykova univerzita, 2006. 78 s. ISBN 80-210-4202-8.
- Knížka o štěpování rozkošných zahrad*. Olomouc: u Jana Gunthera, 1558. Digitální kopie faksimile původního vydání uloženého v: Knihovna Národního muzea, Praha, 1558, sign. 27 G 20 přív. Knížka je součástí tisku obsahujícího více spisů.
- Lesnický naučný slovník*. Díl I. A-O. Praha : Ministerstvo zemědělství, 1994. 743 s. ISBN 80-7084-111-7.
- Lesy města Brna*, 2008. *Obora Holedná* [online]. Lesy města Brna. [cit. 12. 8. 2014]. Dostupné z: <http://www.lesymb.cz/obora-holedna.html?id=36>.
- MACHEK, V.: *Etymologický slovník jazyka českého*. 2. dopl. vyd. Praha : Academia, 1968. 868 s.
- Myslivecký slovník naučný*. Praha : Zemědělské nakladatelství Brázda, 1992. 272 s. ISBN 80-209-0212-0.
- Naučný slovník lesnický II*. Díl J-Q. Praha : Československá akademie zemědělských věd ve Státním zemědělském nakladatelství, 1959. 1677 s.
- PALLADIUS: De l.agriculture. NISARD, M. (ed.): *Les agronomes latins. Catton, Varron, Columelle, Palladius*. Paris : Firmin Didot Frères, 1864. s. 519-560.
- PEPRNÍK, M.: *Topos lesa v americké literatuře*. Host : Brno, 2005. 252 s. ISBN 80-7294-153-4.
- POLENO, Z.: *Příměstské lesy*. SZN : Praha, 1985. 176 s.
- SALSICH, H. von: *Forstasthetik*. Berlin : Berlag von Julius Gpringer, 1911.
- STIBRAL, K.: *o malebnu. Estetika přírody mezi zahradou a divočinou*. Praha : Dokořán, 2011. 247 s. ISBN 987-80-7363-464-3.
- STIBRAL, K.: Lesní estetika Williama Gilpina a Heinricha von Salische. STIBRAL, K.; DADEJÍK O.; PEPRNÍK, M.: *Kauza les. Environment jako estetický problém*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 35-54.
- STIBRAL, K.; DADEJÍK O.; PEPRNÍK, M.: *Kauza les. Environment jako estetický problém*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 218 s. ISBN 978-80-244-2572-6.
- STIBRAL, K.; DADEJÍK, O.; STANĚK, J. (ed.): *Zahrada. Přirozenost a umělost*. Praha : Dokořán, 2010. 238 s. ISBN 978-80-7363-431-5.
- SUPUKA, J.; VREŠTIAK, P.: *Základy tvorby parkových lesov*. VEDA : Bratislava, 1984. 226 s.

- ŠIMEK, J.: *Zahradní umění Piera de' Crescenzi*. Klatovy : Dragon Press, 2007. 194 s. ISBN 978-80-0780-6.
- ŠMELHAUS, V.; NERADOVÁ, K. (ed.): *Crescenti Bohemi. Partem alteram libros VII-XII continentem*. Praha : Československé muzeum zemědělství, 1966. 125 s.
- Štěpování rozkošných zahrad. [Praha : u Buryana Waldy, 1598.] Digitální kopie faksimile původního vydání uloženého v: Knihovna Národního muzea, Praha, 1598, sign. 28 G 24 přív. Knížka je součástí tisku obsahujícího více spisů.
- Štěpování rozkošných zahrad. Praha : [?], 1687. Digitální kopie faksimile původního vydání uloženého v: Knihovna Národního muzea, Praha, 1687, sign. 28 G 25.
- VARRON: De l'agriculture. NISARD, M. (ed.): *Les agronomes latins. Catton, Varron, Columelle, Palladius*. Paris : Firmin Didot Frères, 1864. s. 54-164.
- WOLF, R.; CHROUST, M.; KOKEŠ, O.; LOCHMAN, J.: *Naše obory*. Praha : Státní zemědělské nakladatelství, 1976. 253 s.
- ZUSKA, V.: Zahrada není příroda (a vice versa). STIBRAL, K.; DADEJÍK, O.; STANĚK, J. (ed.): *Zahrada. Přirozenost a umělost*. Praha : Dokořán, 2010, s. 121–133.

Historie chovu bažantů při zámku Červený Dvůr

History of breeding pheasants in the Červený Dvůr castle

Červenodvorský zámek s přilehlým parkem má dlouhou historii. Původně lovecký zámček posledních Rožmberků zvelebila poslední eggenberská generace. Z doby Jana Kristiána z Eggenberku (†1710) pocházejí první zprávy o chovu bažantů v blízkosti zámku. Vlastní bažantnice zřídili po roce 1719 Schwarzenberkové, kterým připadl eggenberský majetek v Čechách. Bažantnice v areálu červenodvorského parku existovala do konce 19. století.

The Červený Dvůr castle with its adjacent park has a long history. It was originally a hunting castle of the last Rosenbergs, later improved by the last generation of the Eggenbergs. The first account of the breeding pheasants around the castle vicinity comes from the time of Johann Christian of Eggenberg (†1710). The pheasantry itself was built by the Schwarzenbergs after 1719, when the Eggenberg estates in Bohemia came to their possession. The pheasantry in the Červený Dvůr park existed until the end of the 19th century

Nevelká vzdálenost od rezidenčního města rožmberského dominia Českého Krumlova a poměrně příznivé přírodní prostředí v širokém údolí pod nejvyšším vrcholem Blanského lesa daly vzniknout areálu červenodvorské obory, snad od samého počátku zamýšlené jako bažantnice. Přesný rok jejího vzniku nám díky nedostatku pramenů uniká, ale předpokládá se, že to bylo v době vlády posledních Rožmberků (Vilém *1535, †1592, Petr Vok *1539, †1611). Toto místo poskytovalo ideální biotop pro chov bažantů, pro které je nejvhodnějším životním prostředím rozhraní lesů a luk, případně polí, z ne příliš drsným klimatem. Nějakým plotem ohrazený prostor skýtal relativní bezpečí pro budoucí bažantí pokolení, poněvadž bažantí slepice kladou vejce přímo na zem, kde na nich potom sedí.

Tato lovná zvěř byla oblíbeným zpestřením šlechtických tabulí. Například v roce 1578 při třetí svatbě pana Viléma z Rožmberka, tenkrát s Annou Marií Bádenskou, bylo hostům předloženo, mimo jiné, 250 kusů kuchyňsky upravených bažantů a 2050 koroptví.¹

¹ SOA Třeboň, Cizí rody, z Rožmberka – registratura, sign. 4.

Dva listy Petra Voka Rožmberka z roku 1598 potvrzují zájem českokrumlovské vrchnosti o tyto hrabavé ptáky, a spolu s nimi také o křepelky a koroptve. Poslední Rožmberk v jednom z těchto dopisů žádá svého myslivce Václava Kapříka z Vokova, aby mu opatřil bažanty a koroptve a tyto držel a krmil někde poblíž jeho sídla, aby byly rožmberskému vladaři kdykoliv k dispozici (zcela zřejmě pro případnou konzumaci). Druhý list, zaslaný témuž Kapříkovi, obsahuje žádost o pět bažantů, koroptve a křepelky „*pro naši novou zahradu*“.² Tou zahradou byla tzv. Dolní panská zahrada v latránské části Českého Krumlova u řeky Vltavy, kde byla také ptačí voliéra. V onom „*foglhauzu*“ byli například v roce 1602 chováni: 3 jeřábci, 2 orebice horské, 2 hrdličky, 1 holub, 2 kosi černí, 1 brávník, 2 kvíčaly, 1 drozd, 5 křivonosek a „*jiné drobné ptactvo*“.³

Přesnější historie červenodvorské bažantnice nám až do konce 17. století uniká. Lze pouze předpokládat, že, pokud existovala za Petra Voka z Rožmberka, existovala i po roce 1602, kdy se majitelem celého českokrumlovského panství stal císař a český král Rudolf II., po něm Matyáš a nakonec Ferdinand II. v prosinci roku 1622 vystřídali habsburky Eggenberkové. Bažantnice nedaleko od městečka Chvalšín zřejmě celkem bez úhony přečkala i období třicetileté války, protože ležela poněkud stranou od hlavních cest, kudy táhla vojska.

Zprávy z druhé poloviny 17. století o opravách různých objektů v Červeném Dvoře naznačují, že tam nebyla jenom bažantnice, ale také hospodářský dvůr, a s velkou pravděpodobností i nějaké obydlí pro přechodné ubytování vrchnosti.⁴

Výše zmínění Eggenberkové se ujali českokrumlovského panství v osobě Jana Oldřicha (1568–1634), kterého vystřídal jeho syn Jan Antonín (1610–1649) a ve třetí generaci Jan Kristián (1641–1710). Poslední eggenberskou vladařkou na Českém Krumlově byla Marie Arnoštka rozená Schwarzenberková (1649–1719), vdova po Janu Kristiánovi.

Z období posledních Eggenberků pocházejí stručné zprávy, potvrzující existenci červenodvorské bažantnice. V roce 1696 si paní „*generálová Wernerová*“ koupila od červenodvorského bažantníka párek bažantů. V březnu roku 1710 byl na přání Marie Arnoštky stržen tamní starý bažantí domek.⁵

Informace o bažantím domku dávají tušit, že na přelomu 17. a 18. století byla bažantí kuřata v červenodvorské oboře chována v nějakém přístřešku. To by odpovídalo změně situaci v Červeném Dvoře, kde si Marie Arnoštka z Eggenberku nechala upravit tamní obytnou budovu jako místo pro své delší pobyty a okolo ní park. Zachované výkazy stavebních prací z let 1668 až 1717 prokazují, že červenodvorský zámek byl jednopatrový s věžičkou, zařízenými obytnými pokoji a kaplí.⁶

V roce 1710 zbouraný bažantí domek byl v následujícím roce nahrazen novým, jehož stavba si vyžádala náklad 78 zlatých 13 krejcarů.⁷

2 SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, sign. i 7Wbeta 38 e.

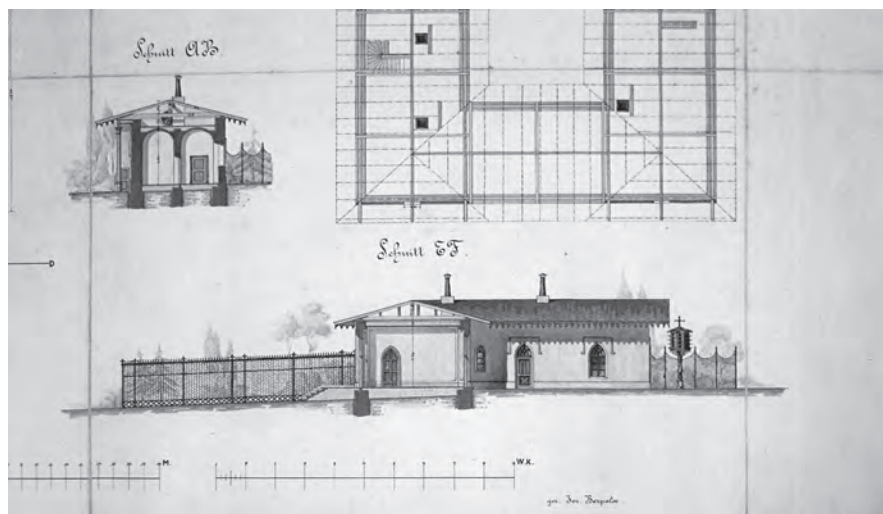
3 SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, sign. i 7Galfa 2 d.

4 SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, sign. i 7Bbeta 10.

5 Tamtéž.

6 Tamtéž.

7 SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, sign. i 7Wbeta 38 e.

Bažantí domek z roku 1879

S příchodem nových majitelů, Schwarzenberků, kteří na základě závětí Jana Kristiána a Marie Arnoštky z Eggenberku získali v roce 1719 českokrumlovské panství (spolu s ostatními eggenberskými panstvími v Čechách), nastaly v celém červenodvorském areálu změny. V květnu roku 1726 byl vypracován plán na stavbu nového domku pro bažanty a koroptve. Dřevěná stavba měla sestávat z předsíně a dvou komor, jedné pro bažanty a jedné pro koroptve. Obě komory měly být dlouhé 16 a půl lokte (asi 12,8 m), bažantí komora měla mít šířku 7 a půl lokte (asi 5,8 m), koroptví komora 6 loktů (asi 4,6 m). Jediným zděným prvkem v této stavbě bylo topeniště. Z obou komor vedly dveře do oddělených a oplocených výběhů o stejné délce a šířce jako komory.⁸

Ze srpna 1726 pochází projekt na přestavbu stávajícího obydlí červenodvorského bažantníka, aby tam kromě něho mohl bydlet i zahradník. Plánek přestavby objektu naznačuje, že obydlí bažantníka a zahradníka měla být zcela oddělena. Byt bažantníka sestával z komory, pokoje, sklepa, kuchyně, předsíně a části půdy. Byt zahradníka sestával z chodby, pokoje, komory, sklepa, kuchyně a druhé části půdy. Domek byl přízemní. Předpokládané náklady měly činit 273 a 155 zlatých.⁹

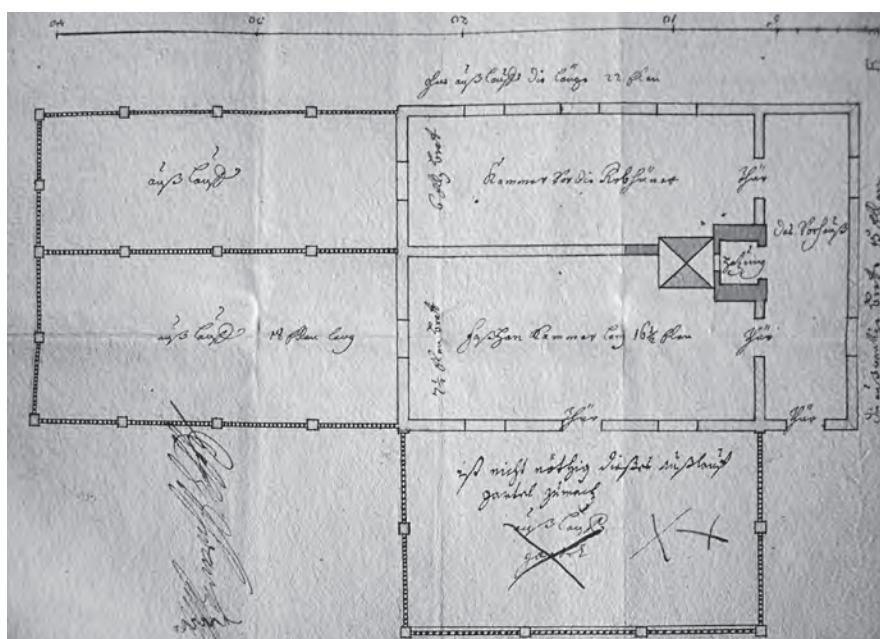
„Geometrická mapa knížecí schwarzenberské k panství Český Krumlov náležející bažantnice u knížecího letohrádku Červený Dvůr,“ zaměřená a zhotovená v listopadu 1754 Janem Jiřím Planskerem zachycuje zámek, hospodářský dvůr a celý areál bažantnice a parku. Podle vysvětlivek připojených k plánu tam bylo následující: A. Panské obydlí (zámek). B. Galerie a obydlí vyššího personálu (úředníků a správce, přístavek u severní strany záměčku). C. Panská zahrada s vedlejšími

⁸ Tamtéž.

⁹ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, sign. i 7Bbeta 10.

Bažantí výběh v Červeném Dvoře okolo roku 1800

Plán bažantího domku z roku 1726

plochami (oddělená od ostatního prostoru živým plotem, uprostřed kašna) a oddělená střešnice + několik jiných ploch. D. Živý plot obklopující panskou zahradu. E. Obydlí zahradníka. F. Obydlí bažantníka. G. Hospodářský dvůr, na jehož nádvoří byla kašna. H. Mlýn (mimo areál parku a bažantnice). I. Bažantí domek. K. Domek pro nářadí. L. Kůlna na nářadí. M. Rybník naplněný vodou. N. Starý vypuštěný rybník. O. Dvě malé plochy patřící bažantníkovi. P. Panské pole patřící k hospodářskému dvoru o rozloze 2 korců 2 věrtele. Q. Panské pole patřící k hospodářskému dvoru o rozloze 14 korců 2 věrtele. R. Panské pole o rozloze 1 korec 1 věrtel, využívané bažantníkem. Další objekty ležely mimo území parku a bažantnice. Celý areál byl obklopen zdí, prolomenou několika brankami. Parkem protékal od severu k jihu potok.¹⁰

V roce 1756 byl vypracován návrh na stavbu nového bažantního domku, který předpokládal zděnou stavbu dlouhou 9 sáhů (asi 17 m), širokou 5 sáhů (asi 9,5 m) a vysokou 9 stop (asi 2,8 m), s výběhy na obou stranách o délce 7 (asi 13,3 m) a šířce 5 sáhů (asi 9,5 m). Uvnitř měly být tři příčné zdi a topeniště. Není zcela jasné zda a kdy se projekt realizoval, poněvadž se o něm jednalo ještě v roce 1761.¹¹

Před stavbou nového domku pro bažanty byly nakonec zřejmě upřednostněné terenní úpravy v bažantnici. V letech 1756–1760 byl v bažantnici zřízen odvodňovací kanál v délce 35 sáhů pro odvodnění podmačené půdy. Na jaře roku 1767 blížící se generál von Callot předložil plán na úplné oddělení bažantnice od ostatního parku vybudováním nové zdi podél hlavní aleje.¹²

Od přelomu dubna a května 1768 byly hloubené základy pro novou zeď u bažantnice a zasazeny první pilíře. V červnu a červenci se pokračovalo v usazování dalších pilířů.¹³

V červenci 1772 byl park postižen silnou vichřicí, která vyvrátila mnoho stromů a poškodila různé objekty. To patrně bylo důvodem ke vzniku návrhu na novou bažantí komoru, jejíž plán vypracoval v roce 1773 schwarzenberský knížecí inženýr Josef Rosenauer. On sám se jako chlapec, narozený v nedalekých Chvalšínách, na přelomu čtyřicátých. a padesátých let 18. století učil u červenodvorského bažantníka Patera Lambachera. Rosenauerova bažantí komora měla být postavena na kamenné podezdívce a měla mít podobu srubu, jehož vnější zdi by byly opatřené omítkou. V komoře měli být chováni malí bažanti a cizokrajné ptactvo.¹⁴

V následujícím desetiletí se v účtech velmi hojně objevují nákupy drátěného pletiva, které zřejmě trpělo povětrností, častými záplavami v celém červenodvorském areálu a patrně také zobáky chovaných bažantů. Pletivo mělo zabránit bažantím únikům z výběhů.¹⁵

10 SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, mapa No. 104.

11 SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, sign. i 7Wbeta 38 e.

12 SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, sign. i 7Bbeta 12, 13.

13 SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, sign. i 7Bbeta 13.

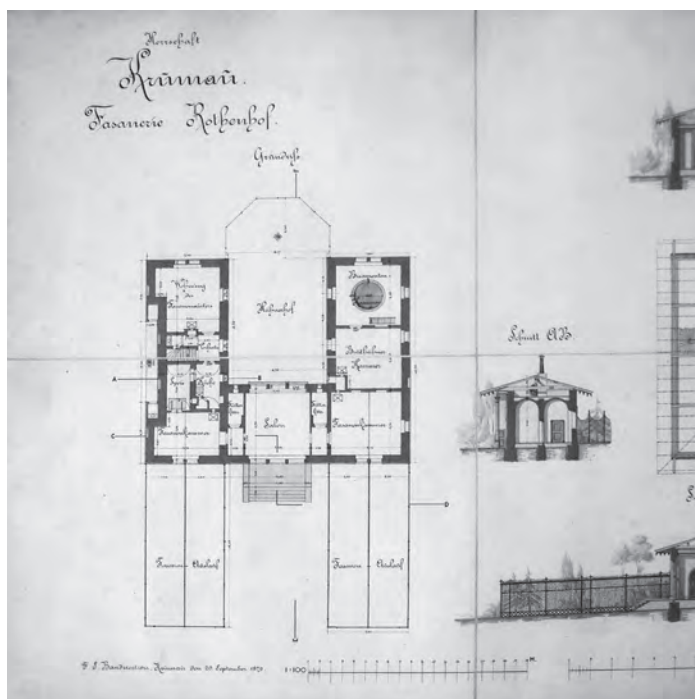
14 SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, sign. i 7Wbeta 38 e.

15 Tamtéž.

V roce 1778 bylo nasazeno 132 vajec „indiánských“ bažantů (blíže neurčitelných bažantů z dálného východu, kteří by měli být označeni lépe jako „indičtí“), ze kterých se vylíhlo 83 kuřat, 159 vajec zlatých bažantů, ze kterých se vylíhlo 71 kuřat, 1016 vajec bažantů obecných, ze kterých se vylíhlo 636 kuřat.¹⁶

Zajímavý pohled na problémy s chovem bažantů poskytují výkazy červenodvorských bažantníků z let 1781 až 1784, ze kterých vyplývá, že hajní z revírů poblíž Červeného Dvora, spolu s chalupníky a podruhy z okolních vesnic (např. Boletice, Křenov) měli povinnost sbírat bažantí vejce, případně malá bažantí kuřata ve volném terénu a přinášet je do červenodvorské bažantnice. Tito lidé se také podíleli na hlídání bažantů v Červeném Dvoře.¹⁷

Uvedené výkazy dávají nahlédnout také do „bažantí kuchyně“. Někteří poddaní z vesnic nedaleko červenodvorské bažantnice museli sbírat a odevzdávat mravenčí vajíčka, tedy z mravenišť vyhrabané mravenčí kukly, kterými se krmili mladí cizokrajní bažanti. Mladí bažanti obecní dostávali vařená slepičí vejce, jáhly a ječné krupky.¹⁸

Půdorys bažantího domku z roku 1879

¹⁶ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, sign. i 7Wbeta 38 i.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž.

V roce 1782 bylo navrženo, aby se v bažantnici chovalo jenom 48 bažantů, z toho 46 slepic a 2 kohouti. Chov bažantů měl být postupně redukován. Realizace tohoto návrhu se ale neuskutečnila, poněvadž ještě v roce 1785 bylo v bažantnici 113 „indiánských“ bažantů, 25 zlatých a 675 obecných bažantů, a také v dalších letech se bažanti chovali ve velkém počtu.¹⁹

„Geometrický plán knížecí schwarzenberské zahrady a dvora Červený Dvůr“ zhotovil v roce 1819 Josef Langweil. Mapa zachycuje celý červenodvorský areál spolu se širším okolím. Na plánu jsou tyto rozeznatelné a určitelné objekty: zámek, hospodářský dvůr, koňské stáje, geometricky uspořádané cesty v parku, v linii centrální cesty od zámku jsou tři malé a jeden velký bazén, na severozápadním rohu domek pro bažanty a bažantníka, při severní cestě bobrovna a bludiště, na jihovýchodním rohu pyramida, u východní ohradní zdi domek hlídače zahrady.²⁰

„Přehledný plán knížecí schwarzenberské zahrady v Červeném Dvoře“ z první poloviny 19. století zachycuje pouze základní půdorys červenodvorského zámku a velmi podrobně park. Některé objekty jsou očíslovány a k číslům je v legendě popis. Pod číslem 13 je bažantí domek.²¹

S tímto plánem nepřímo korespondují kresby v albu, pořízeném kněžnou Pavlínou Schwarzenberkovou asi v roce 1800. V albu je, mimo jiné, nakreslený bažantí domek a místo pro chov zlatých bažantů.²²

V roce 1835 byl chov ptáků i jiných živočichů v Červeném Dvoře silně omezen. Cizokrajní bažanti byli z velké části prodáni a několik bažantů stříbrných bylo pokusně vysazeno do volné přírody na panství Hluboká nad Vltavou.

Pro menší počet bažantů byl v letech 1841–1842 zcela přestavěn bažantí domek. Dokončovací a zkrášlovací práce objektu probíhaly až do poloviny čtyřicátých let 19. století. V polovině 19. století byla nová „bažantnice“ popsána takto: „Nově vybudovaná bažantnice (= bažantí dům) stojí na jednom z nejkrásnějších míst parku. Jsou v ní prostory, potřebné pro zlaté a stříbrné bažanty, místnost pro přezimování labutí, bisamských kachen a jiných vodních ptáků, kteří v létě žijí na jezírku v parku. Dále je v domě byt bažantníka a ve střední části salón pro hosty, jehož význam naznačují prosklené ozdobné vchodové dveře. u přední části domku jsou bažantí výběhy, ohraničené drátěným plotem s ozdobnými litinovými sloupky. Střecha domku je ze železného plechu, střešní okraje ze zinkového plechu.“ Tento domek ve tvaru písmene U se dodnes zachoval a jeho vzhled zachycuje plán z roku 1879.²³

Bažantí domek v červenodvorském parku sloužil svému účelu ještě v první třetině 20. století, kdy do něho byl zaveden elektrický proud.²⁴

19 SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, sign. i 7Wbeta 38 e, 38 d.

20 SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Archivní knihovna, sign. 4501, 8.

21 SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, mapa IA B No. 766.

22 SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Sbírka alb Český Krumlov, číslo 88.

23 SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, mapa číslo 1839.

24 SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, mapa IA B No. 542.

Prameny a literatura

Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení v Českém Krumlově, Velkostatek Český Krumlov, signatury i 7Bbeta 10, 11, 12, 13; i 7Galfa 2 d; i 7Wbeta 38 d, 38 e, 38 i; mapy No. 104, No. 766; mapa číslo 1839.

Sbírka alb Český Krumlov, číslo 88.

Archivní knihovna, signatura 4501, 8.

Státní oblastní archiv v Třeboni, Cizí rody, z Rožmberka-registratura, signatura 4.

KUBÍKOVÁ, A.; ZÁLOHA, J.: *Ing. Josef Rosenauer*. Chvalšiny, 1991.

ZÁLOHA, J.: *Zámecký park u Červeného Dvora*. In: *Parky jižních Čech-evropské přírodní a krajinářské parky-Červený Dvůr 1991*. Červený Dvůr, 1991, nestránkováno.

Zvernica Betliar

Betliar game preserve

Betliar patrí medzi najvýznamnejšie historické revíry na Gemeri a zároveň aj medzi poľovnícke klenoty v správe Lesov SR, š.p. Jeho história sa začala písať v roku 1710, kedy rodina Andrásyovcov v Betliari vybudovala reprezentačný poľovnícky zámoček. No významné poľovnícke obdobie sa začalo po jeho prestavbe grófom Emanuelom Andrásym v roku 1885 na súčasnú podobu, kedy tu bola zriadená aj 575 hektárová zvernica. Zároveň v roku 1885 bola do zvernice dovezená ako prvá zver jelenia v počte 14 kusov, ktorá neskôr slúžila aj na zazverovanie voľných poľovních revírov. Daniela zver pribudla do zvernice v roku 1887 a nakoniec v roku 1895 aj muflonia zver. Rovnako ako jelenia, tak aj danielia a muflonia zver sa v tomto období vypúšťala aj do okolitých voľných revírov.

Za pozornosť stoja aj preslávené poľovačky na medvede, ktoré tu v Betliari na prelome 19. a 20. storočia organizoval Gejza Andrásy a na ktorých sa zúčastňovali významní európski panovníci a najvýznamnejší poľovníci tej doby. Významným historickým dielom je aj súsošie medveďa z uloveným muflónom, ktoré vzniklo práve v Betliari v roku 1906 na poľovačke na medvede organizovanej na počesť pruského kniežaťa Henricha. Autorom diela je sochár Alojz Štróbl. Neskôr v období I. a II. svetovej vojny pôvodná historická zvernica v Betliari zanikla a postupne zanikol aj chov danieliej a muflonej zveri.

Na veľkolepú poľovnícku históriu a tradíciu nadviazali vtedajšie Východoslovenské štátne lesy, keď v roku 1967 obnovili v Betliari zverniciu na ploche 1 416 hektárov. Zvernica bola zameraná na chov danieliej (550 ks) a muflonej (60 ks) zveri. v rokoch 2002 až 2005 pristúpili Lesy SR, š.p. k rozsiahlej rekonštrukcii a revitalizácii zvernice Betliar. Hlavným cieľom bolo zriadenie nového chovu jelenej zveri. Pri zakladaní chovu jelenej zveri v Betliari nastala aj historicky ojedinelá možnosť vytvorenia úplne novej populácie jelenej zveri a to spojením jelenej zveri z dvoch najkvalitnejších populácií jelenej zveri v rámci Slovenska: z Chránenej poľovnej oblasti Poľana a z oblasti severovýchodného Slovenska (predovšetkým Čergov v obvode vtedajšieho Odštepného závodu Bardejov, ale aj z OZ Vranov a OZ Sobrance). Prvé 2 kusy jelenej zveri boli do zvernice Betliar dovezené z Poľany dňa 11. februára 2004. Dodnes bolo v režijných revíroch Lesov SR, š.p. odchytených a do Betliara dovezených spolu 79 kusov jelenej zveri. v súčasnosti sa už dosahuje cieľová početnosť 250 kusov jelenej zveri.

The Betliar game preserve is one of the most important historical hunting grounds in Gemer and at the same time one of the gamekeeping gems in the Forest Management of Slovakia, state enterprise. Its history started in 1710, when the family

of Andrassy in Betliar built a ceremonial hunting castle. The important hunting period started after it was rebuilt by the Earl Emanuel Andrassy in 1885 to the present form, with its game preserve of 575 hectares. In 1885 they also brought the first deer to the game preserve, starting with 14 heads, which also later served for restocking the game in the free gamekeeping hunting grounds. Fallow deer was added to the game preserve in 1887 and later in 1895 also the mouflons. At this time all the deer, fallow deer and mouflons were let out into the surrounding free hunting grounds.

It is noteworthy to mention the famous hunting for bears, which were organized in Betliar by Gejza Andrassy at the turn of the 19th and 20th centuries and which were attended by the most important European monarchs and the most renowned hunters of that time. A sculpture of a bear and a captured mouflon is an important historical work, which was created in Betliar in 1906 during a hunt for bears, organized in honour of Prince Henry of Prussia. The author of the work is the sculptor Alojz Štróbl. Between the Two World Wars the original historical game preserve in Betliar gradually disappeared, together with the breeding of fallow deer and mouflons.

The East-Slovakia Forests state enterprise followed the spectacular hunting history and tradition, when the game preserve in Betliar with the surface area of 1,416 hectares was restored in 1967. The game preserve focused on breeding fallow deer (550 heads) and mufions (60 heads). From 2002 to 2005 the Forests of Slovakia, state enterprise, started an extensive renovation and revitalization of the Betliar game preserve. The main objective was the establishment of a new breed of deer. During this process of establishing the new breed of deer in Betliar, there occurred a historically unique possibility of creating entirely new population of deer by combining the two best-quality deer population in Slovakia: from the Protected game preserve Poľana hunting ground and from the North-East Slovakia (in particular from Čergov in the Bardějov branch grounds, and also from the Branov and Sobrance enterprise branches). The first 2 deer were brought to Betliar from Poľana on 11 February 2004. Until today the Forests of Slovakia, state enterprise, have brought 79 deer into Betliar from their overheads hunting grounds. Currently it reaches the total number of 250 deer.

Betliar patrí medzi najvýznamnejšie revíry na Gemeri. Je s ním spojený kus histórie poľovníctva na Slovensku a aj v súčasnosti patrí medzi poľovnícke klenoty v správe štátneho podniku LESY Slovenskej republiky (LESY SR). Zvernica Betliar je miestom, kde sa spája bohatá história poľovníctva so súčasnou úrovňou poľovníctva LESOV SR.

História kaštieľa a rodu Andrassyovcov v Betliari

História poľovníctva je úzko spojená s poľovníckym kaštieľom v Betliari a s rodom Andrassyovcov. Kaštieľ Betliar je v súčasnosti na Slovensku ojedinelým takmer úplne zachovalým kaštieľom s pôvodným interiérom. Kaštieľ je v súčasnosti v správe Slovenského národného múzea a patrí medzi najnavštevovanejšie historické

pamiatky na Slovensku. V roku 1994 bol ocenený medzinárodnou cenou EUROPA NOSTRA za pamiatkovú obnovu.¹

Dejiny betliarskeho kaštieľa bohužiaľ nie sú dodnes jasné, predpokladáme však že dnešná budova stojí na starších základoch bebekovského hrádka. Bebekovci boli niekdajší majitelia rozsiahlych majetkov na Gemerí, páni hradu Krásna Hôrka a významné osobnosti politického života vtedajšieho Uhorska a asi už pred rokom 1526 si postavili v Betliari hrádok. Posledným z Bebekovcov, ktorý ho vlastnil, bol Juraj Bebek. Ten pravdepodobne v roku 1566 opustil Gemer a o rok na to zomrel v Sedmohradsku bez potomkov. Po smrti posledného Bebeka prešli betliarske majetky i krásnohorské panstvo do vlastníctva cisárskeho dvora, ktorý ich spravoval prostredníctvom hradných kapitánov hradu Krásna Hôrka. v roku 1578 sa ním stal Peter Andrásy, ktorý zrejme vtedy ešte netušil, že jeho rod bude ešte 3 a pol storočia za ním „vládnuť“ celému okoliu a ktorého politický vplyv neraz prekročí hranice Uhorska a neskôr aj Rakúsko-uhorskej monarchie. Andrásyovský rod pochádzal zo Sedmohradska (dnešné Rumunsko) a v Uhorsku sa usadil v roku 1575. Andrásyovci získali hradné panstvo Krásna Hôrka z príslušnými majetkami do dedičného vlastníctva až v roku 1642. Listina cisára a kráľa Ferdinanda III. spomína ako nového pána Petrovho vnuka Mateja II.²

V Betliari sa Andrásyovci usadili niekedy začiatkom 18. storočia, kedy došlo k delbe rodového majetku medzi bratmi, barónom Štefanom I. a barónom Jurajom II.. Štefan ako zakladateľ staršej betliarskej vetvy rodu sa nasťahoval do Betliara a Juraj zakladateľ mladšej vetvy krásnohorsko-dlholúckej (podľa obce Krásnohorská Dlhá Lúka, kde Andrásyovci vlastnili pozemky i kaštieľ) si ponecháva majorátny hrad Krásna Hôrka. Kaštieľ bol vo vlastníctve Andrásyovcov takmer nepretržite až do roku 1945, len niekoľko rokov 19. storočia bol v rukách rodu Nádasdyovcov. Starý rodový majetok so sídlom získal späť pre Andrásyovcov gróf Emanuel I., ktorý sa stal významnou osobnosťou kultúrno-spoločenského života Uhorska i výraznou postavou vtedajšieho železozručného priemyslu, vďaka čomu získal prezývku „*železný gróf*“. Práve k jeho menu sa viaže posledná veľká prestavba kaštieľa v rokoch 1881–1886 pod vedením architekta Muellera (Müller), ktorá mu dala dnešný vzhľad. Počas tejto romantickej – historizujúcej prestavby bol pôvodný klasicistický objekt nadstavaný o jedno celé poschodie a na západnej strane bola vybudovaná mohutná veža neogotického schodiska. Prestavba v 80-tych rokoch 19. storočia sa podpísala aj na interiéroch sídla, ktorého funkcia sa v druhej polovici storočia zmenila na výlučne poľovnícko-reprezentačnú. Na prvom poschodí bola vytvorená galéria predkov, do ktorej sa návštevník dostane cez honosné dubové schodisko z vitrážovými oknami. Na druhom poschodí vznikla obrazáreň so stropným osvetlením, ktorá bola na začiatku 20. storočia adaptovaná na knižnicu, je v nej viac než 15 000 zväzkov. Pohodlie rodiny i hostí zabezpečovali salóny, pracovne, herňa i apartmány z kúpeľňami.

1 Available: <http://www.snm.sk/?kastiel-betliar-o-muzeu>

2 Available: <http://www.kastielbetliar.sk/kastiel-v-betliari/>

v roku 1905 kaštieľ elektrifikovali a v 20tych rokoch sa v ňom kúrilo už ústredným kúrením.³

Z významných predstaviteľov rodu Andrassyovcov môžeme spomenúť ešte grófa Júliusa Andrassyho, ktorý sa narodil na Gemeri a stal sa veľkým štátnikom, diplomatom. On v roku 1867 korunoval krásnu cisárovnú Alžbetu familiárne nazývanú Sissi za uhorskú kráľovnú a jej manžela cisára Františka Jozefa I. za uhorského kráľa. Do Betliara často chodieval k svojmu bratovi, už spomínanému grófovi Emanuelovi I.

Poľovnícky kaštieľ Betliar – súčasnú podobu získal po prestavbe v rokoch 1881–86

Kaštieľ je situovaný v krásnom anglickom – prírodnom parku na ploche 57 hektárov, ktorý svoju romantickú atmosféru a dnešný charakter nadobudol koncom 19. a začiatkom 20. storočia. Jeho prírodná podoba, formujúca sa na prelome 18. a 19. storočia podľa plánov známeho záhradného architekta Henricha Nebiena, bola obohatená v období romantiky o mnohé drobné záhradné architektúry i cudzokrajinné dreviny. Z romantických stavieb parku môžeme spomenúť napríklad umelý vodopád od projektanta Jozefa Bergmanna zo začiatku 20. tých rokov 19. storočia. Voda padá do malého rybníka z výšky asi 9 m, to znamená, že betliarsky umelý vodopád je najvyšším vodopádom svojho druhu na Slovensku. Celý je vybudovaný z kameňa a v rokoch 1908–1914 v jeho grottách (umelých jaskyniach), do ktorých sa vchádzalo z plošinky nad rybníkom chovali

³ Available: <http://www.betliar.eu/index.php?page=kastiel&>

Andrássyovci ľadové medvede. Divú zver chovali aj na konci dnešnej okružnej cesty parku v historizujúcom zverinci v podobe stredovekého hradu z vežíčkou. Na konci 19. storočia nadobudli kaštieľ i park výlučne reprezentačno-poľovnícky charakter. Usporiadávali sa tu honosné poľovačky na medvede, daniely, muflóny. S poľovníctvom súvisí aj ďalší objekt parku – replika stredovekého hradu tzv. Bosnia bar, alebo Bosniak, kde sa konali posedenia a zábavy po poľovačkách. Betliarsky park bol v roku 1978 zaradený do zoznamu najhodnotnejších historických záhrad sveta.⁴

História poľovníctva a zvernice Betliar do roku 1945

História poľovníctva v Betliari sa začala písať v roku 1710 kedy rodina Andrássyovcov v Betliari vybudovala reprezentačný kaštieľ. Betliarsky revír sa rozprestieral na ploche 17 810 ha, na les pripadalo 15 803 ha. Jeleniu, danieliu a muflóniu zver chovali iba prechodne v aklimatizačných zverniciach a po určitom čase ju vypúšťali do voľnej prírody, kde ju aj naďalej chovali pod dozorom. Poľovníci najviac navštevovali časť revíru v oblasti 20 km dlhej doliny Podsúľová, kde bola postavená aj reprezentačná poľovnícka chata v sedle Súľová.⁵

V roku 1885 na panstve Betliar začali budovať 575 hektárovú zvernicu Podsúľová. Ležala vo výške 470–780 m v malebnom prostredí zmiešaného lesa. Bola aj typickou aklimatizačnou zvernicou a pôvodne slúžila na reintrodukcii jelenej zveri. V roku 1885 sem doviezli jelene z Teplého vrchu (zvernica s chovom stredoeurópskej jelenej zveri vo vlastníctve Koháryovsko-Coburgovskej rodiny), a to 5 jelenov a 16 jeleníc. Zver pôvodne umiestnenú v aklimatizačnej zverničke postupne vypúšťali do voľných revírov od roku 1890. V roku 1892 dodali sem ďalších 7 jeleníc. Niekoľko jedincov karpatského jeleňa doviezli z mukačevských revírov (oblasť Podkarpatskej Rusy) a z Kamenice nad Cirochou (zvernica grófa Gejzu Andrássyho).⁶

Na konci 18. a v prvej polovici 19. storočia sa jelenia zver v pohorí Slovenského rudohoria, rovnako ako aj vo väčšine ostatných pohorí Slovenska, už takmer vôbec nevyskytovala. Takýto stav bol aj betliarskych revíroch nachádzajúcich sa v Slovenskom rudohorí v masíve Volovca. Ešte v rokoch 1880 až 1890 sa v Betliari ulovilo iba 16 kusov jelenej zveri, no až 76 kusov srnčej zveri. Zvernica v revíri Betliar tak na konci 19. storočia zohrala dôležitú úlohu pri zazverovaní Slovenského rudohoria jeleňou zverou. Zver dovezená a vypúšťaná z tejto zvernice dala základ súčasnej populácii jelenej zveri v masíve Volovca. Neskoršie odstrel zveri stúpал úmerne zvyšovaniu jej stavov a na začiatku 20. storočia lovíli ročne už 4–5 jelenov a 5–8 jeleníc.

O kvalite tunajšej jelenej zveri sa zachovalo pomerne málo údajov. Ale na základe niekoľkých zachovalých trofejí a dobových fotografií z poľovačiek v Betliari môžeme hodnotiť trofejovú kvalitu jelenej zveri, ako slabšiu v porovnaní s inými

⁴ Available: http://www.muzeum.sk/?obj=muzeum&ix=mbe_snm

⁵ MOLNÁR, TEREN a kol., 1984, s. 157

⁶ Tamtéž, s. 255.

**Pôvodný andrássyovský poľovnícky zámček Súľová,
ktorý vyhořel v závere II. svetovej vojny**

oblasťami Slovenska. Zrejme to ovplyvnila kvalita prvej jelenej zveri dovezenej zo Zvernice Teplý vrch, ktorá bola západoeurópskeho pôvodu – chovala sa tu jelena zver pôvodom z rôznych uhorských zverníc. Dodnes v okolí Betliara a Volovca nájdeme jelene s menej členitým paroží, jednoduchými korunami a aj slabšími dĺžkami a obvodmi kmeňov. Typ karpatských jeleňov s dlhými kmeňmi a členitou – etážovitou korunou je aj v súčasnosti veľmi zriedkavý. Výnimku predstavuje len trofej jeleňa, ktorého ulovil gróf Pavol Pálffy v revíry Betliar – časť Podsúľová dňa 23. septembra 1916. Bol ubytovaný na poľovníckom zámčku Súľová a ulovil tu vtedy aj niekoľko ďalších starších jeleňov, čo svedčí už o dobrom početnom stave jelenej zveri.⁷ Trofej dosiahla bodovú hodnotu 222,18 bodov CIC a vyznačuje sa dobrými obvodmi ružíc (31 cm) a kmeňov (18–20 cm). Členitosť je slabšia – dvánásťkrát s jednoduchou korunou a vidlou.⁸

Danieliu zver do betliarskej zvernice Podsúľová doviezli v roku 1887 v počte 20 kusov z Moravy – lichtenšteinske revíry pri Břeclavi. Zver chovali vo zvernici asi 5 rokov a potom ju vypustili do voľného revíru, kde sa stala základom veľmi kvalitnej populácie. Stav pred prvou svetovou vojnou dosiahol už 300 jedincov danieliej zveri. Danieliu zver spočiatku nelovili – prvý záznam o jej úlovku pochádza z roku 1895. v ďalších rokoch lovili iba 10–15 kusov, ale v roku 1910 už 40–50 kusov danieliej zveri. Betliarsky chov danieliej zveri na našom území patril medzi popredné

⁷ PÁLLFY, P.: *Als Jäger in aller Welt*. Stuttgart, 1953.

⁸ SZEDERJEI, A.: *Die Goldmedaillen-Hirsche Ungarns*. Budapest, 1960, s. 179–179.

a tunajšie trofeje dosiahli nadpriemerné hodnoty aj na medzinárodnej poľovníckej výstave v roku 1910 vo Viedni.

Muflonia zver sa dostala do betliarskych revírov až v rokoch 1895–1898. András-syovci ju doviezli z Lainzu (cisárska zvernica pri Viedni) a neskôr aj z Jelenca a Lefantoviec. Spolu bolo dodaných 51 jedincov muflónnej zveri, ktorú chovali vo zvernici a po troch rokoch ju vypustili. Aj napriek úhynu 27 kusov na motolicu dosiahol jej stav v roku 1910 počtu 140 jedincov. Betliarska muflónia zver bola zdatná a trofejovo kvalitná. Tuľajky z Betliara na viedenskej poľovníckej výstave v roku 1910 umiestnili na poprednom mieste.⁹ V betliarskej zvernici robili pokusy aj s udomácnením paovce hrivnatej (*Ammontragus lervia* Pall.). Z tejto neautochtónnej zveri dodala firma hagenbeck v roku 1897 šesť jedincov, ktoré umiestnili v 11 hektárovej zverničke. Po štyroch rokoch 12 jedincov vypustili do revíru, lenže ani napriek zvýšenej starostlivosti sa neujali, dokonca sa postupne stratili, pričom sa nezachovali záznamy o prípadnom odstrelе, ba ani o ich osude. V 8,6 hektárovej zverničke až do prvej svetovej vojny chovali aj jeleňa siku, skôr ako ozdobnú zver.¹⁰

Okrem jelenej, danielaj a muflonej zveri, ktorá bola do betliarskeho revíru introdukovaná, sa v horách Volovca prirodzene vyskytovali aj ďalšie pôvodné druhy zveri. Najpočetnejšie sa vyskytovala srnčia zver a jej ročný úlovok v betliarskom revíri dosahoval 60 až 80 kusov. Diviakov sa na začiatku 20. storočia ulovilo ročne 40 až 60 kusov. Bežne sa vyskytoval hlucháň s ročným úlovkom 2–4 kusy a tetrov s úlovkom 4 až 5 kusov. O priebehu a výsledku jednej z poľovačiek na srnce píše dobová tlač takto: *„Na stránkach posledného čísla našich novín sme uviedli, že na návštevu ku Gejzovi Andrásymu prišlo do kaštiela v Betliari viacero hostí: gróf Gyula Andrassy, László Fáy, Ernest Hoyós, Béla Serényi, Bertalan Széchenyi, Géza Széchenyi a Kazimír Zichy, aby sa odtiaľ vydali do betliarskych lesov na poľovačku srncov. Napriek tomu, že sa ešte nemôže hovoriť o sezóne lovu na srncov, možno túto poľovačku označiť vcelku za úspešnú: celkom 49 kapitálnych trofejí srncov, pričom grófovia Fáy a Béla Serényi sa poľovačky nezúčastnili. Pozrime sa na výsledky ostatných poľovníkov:*

Ernest Hoyós 15, Bertalan Széchenyi 9, Géza Széchenyi 8 srncov a 2 diviakov, Géza Andrassy 7, Kazimír Zichy 6 srncov a 1 kunu, Gyula Andrassy 4 srncov. Nemúsime ani pripomínať, že poľovníci sa zamerali iba na najsilnejšie jedince, pričom z mnohých trofejí bola jedna kapitálna, grófa Széchenyiho od srnca zo Súlovej, ktorá je natoľko jedinečná a ktorá nemá v našich končinách zatiaľ páru. Určite sa s ňou pochvália na výstave trofejí. Urodzení páni sa už na svitaní vydali na cestu do revíru, odkiaľ sa vrátili až popoludní. Jednu noc trávili v poľovníckej ubytovni v Henclovej a ďalšiu v poľovníckom zámočku na Súlovej. Hostia sa v Betliari zdržali do začiatku tohto týždňa, kde sa okrem iných vynikajúco zabavili a o domácomu pánovi vyjadrili

⁹ MOLNÁR, TEREN a kol., 1984, s. 282.

¹⁰ Tamtéž, s. 234.

chválu za vzorne udržiavané lesy. Gróf Andrassy sa vo svojom kaštieli mieni zdržať do konca týždňa.“¹¹

Osobitnou kapitolou histórie poľovníctva v Betliari boli **reprezentačné poľovačky na medvede**, na ktorých sa často zúčastňovali aj niektorí európski panovníci a ktoré Betliar preslávili po celej Európe. Ročne sa na týchto poľovačkách ulovilo 3–7 medvedov.

O veľkoleposti týchto poľovačiek na medvede svedčia aj spomienky významného sochára tej doby – Alojza Štróbla: Koncom novembra 1906 zorganizoval gróf Gejza Andrassy na počesť pruského kniežata Henricha vo svojom sídle v Betliari v Gemerskej župe poľovačku na medveďa. Štróbl poprosil jedného z pozvaných, priateľa arcivojvodu Jozefa Augusta von habsburg, majiteľa zámku v Topolčiankach, aby mu u Andrassyho zariadil pozvanie nie ako lovca, ale ako sochára kvôli získaniu sadrového odliatku niektorého z ulovených medvedov. Štróbl tam zhotovil odliatok medveďa, ktorého skolil gróf Móric Esterházy. Podľa neho v ateliéri v Morušovom sade v Budapešti v roku 1909 vymodeloval pre pripravovanú poľovnícku výstavu vo Viedni súsošie medveďa, ako drží v labách samca muflóna. Tieto dve zvieratá v Európe nikde spolu nežili. Jedinou výnimkou bol revír grófa Andrassyho v Betliari, ktorému sa podarilo ich spolu chovať. Najmä zahraničné odborné kruhy to vysoko hodnotili a Andrassy bol na to hrdý. Dobová tlač túto poľovačku na medvede popisuje takto: „*Nedeľa 28. Novembra 1909. Knieža Henrich išiel ráno na ôsmu hodinu do evanjelického kostola, v ktorom mal reč v nemec-kom jazyku dobšinský duchovný Juraj Weis. V tej dobe boli arciknieža Jozef a ostatní hostia v katolíckom kostole z roku 1640, kde omšu celebraval plebán Bednárík. Potom boli teplé raňajky a o deviatej odchod na poľovačku. Pred odchodom arciknieža Jozef uvidel Štróbla, ako si uradostene prezerá medvede, ulovené v predchádzajúci deň a predstavil ho kniežatu Henrichovi.*“¹² No viaceré z týchto poľovačiek mali aj tragický priebeh. Napríklad v roku 1897 gróf Alexander Pappenheim postrelil medveďa a ten sa vrátil naspäť do pohonu. Tu sa pustil po stope jedného z lesníkov, ktorý išiel v pohone s honcami, napadol ho zozadu a spôsobil mu smrteľné zradenia.¹³ V Betliari bol zrejme ulovený aj v tom období najväčší karpatský medveď, ktorého v roku 1907 ulovil gróf Gejza Andrassy a ktorý mal hmotnosť 301 kg. Jeho preparát je v súčasnosti vystavený v Národnom poľnohospodárskom a poľovníckom múzeu v Budapešti.

Po prvej svetovej vojne celý betliarsky revír spolu aj so zvernicami pytliači zdecimovali. Zdecimované boli aj populácie danieliej a muflónej zveri a zvernice v ďalšom chove danieliej a muflónej zveri už nemala nijakú úlohu a tak zanikli. Zvyšky populácie danieliej a muflónej zveri v Betliari zanikli postupne do roku 1945. Na konci druhej svetovej vojny vyhorel aj drevený poľovnícky zámoček Súľová. Z chovateľského úsilia Andrassyovcov sa zachovala jedine voľne žijúca populácia jelenej zveri v masíve Volovca, ktorá aj v medzivojnovom období vzrastala. Gejza Andrassy

11 Rožňavské noviny č. 32 z roku 1898, Archív múzea v Betliari

12 BIZUP, F.: *Alojz Štróbl, tvorca sóch zvierat a poľovník*. Banská Bystrica, 2009, s. 35.

13 KÁROLYI, L.: *Život zasvätený poľovníctvu*. Ivanka pri Dunaji, 1994, s. 77.

Historicky najsilnejšia trofej jeleňa s bodovou hodnotou 222,18 b. CIC, ktorého ulovil gróf Pavol Pállfy v revíri Betliar – Súľová dňa 23. septembra 1916 (repro z knihy PÁLLFY, P.: Als Jäger in aller Welt, Stuttgart, 1953)

Historicky najsilnejšia trofej jeleňa s bodovou hodnotou 222,18 b. CIC, ktorého ulovil gróf Pavol Pállfy v revíri Betliar – Súľová dňa 23. septembra 1916 (repro z knihy PÁLLFY, P.: Als Jäger in aller Welt, Stuttgart, 1953)

ktorý sa spolu s otcom Emanuelom I., zaslúžil o najväčší rozvoj poľovníctva v Betliari, zomrel v roku 1938. Poslední členovia betliarskej vetvy Andrassyovcov opustili svoje majetky v roku 1944.

Poľovníctvo a Zvernica Betliar v rokoch 1945–1967–2000.

Vývoj po druhej svetovej vojne bol ovplyvnený Dekrétom prezidenta republiky č. 108/1945 a kaštieľ aj z celým areálom prevzala do svojej správy Československá republika. Skonfiškovaný majetok spravovala Národná kultúrna komisia pre Slovensko. Lesný majetok pripadol do správy štátnych lesov a kaštieľ s parkom prevzalo od roku 1952 Múzeum v Betliari.

Ešte v roku 1933 prevzalo Ministerstvo pôdohospodárstva v Prahe pre Československý štát dňom 1. 10. 1933 väčšiu časť veľkostatku Gejzu Andrassyho v Betliari. Na prevzatom majetku sa zriadila Správa štátnych lesov so sídlom v Betliari. Do roku 1948 boli pod Správu štátnych lesov v Betliari pričleňované ďalšie lesné majetky v okolí. V roku 1952 bol v Betliari zriadený lesný závod, ktorý, splynul s Lesným závodom Rožňava v roku 1973. Štátne lesy v Betliari patrili do roku 1999 pod podnik Východoslovenských štátnych lesov Košice.¹⁴

**Súčasný poľovnícky zámček Podsúľová vybudovaný štátnymi lesmi
v rokoch 1956–57**

¹⁴ SAHUL', Š.: *Kronika podniku Východoslovenské štátne lesy Košice*. Košice, 1985, s. 401–408.

Udalosťami II. svetovej vojny bola poľovná zver zdecimovaná a vybudovaný systém poľovného hospodárenia bol zničený. V betliarskej pamätnej knihe sa uvádza, že lesná správa vojnovými udalosťami utrpela značné škody: „*Zhoreli budovy na Podsúľovej a v Krásnohorskom sedielku, boli zničené aj rybníky vo Vlachove.*“ Aj na tejto lesnej správe sa veľmi rozšírilo pytlactvo. Pytlíaci strieľali tiež na lesný personál.¹⁵

V nasledujúcich rokoch sa vtedajší podnik Východoslovenských štátnych lesov Košice snažil nadviazať na veľkolepú lesnícku a poľovnícku históriu v Betliari. V rokoch 1956-57 bol na Podsúľovej pre poľovných hostí vybudovaný nový poľovnícky zámoček. Pôvodný andrássyovský poľovnícky zámoček bol o niečo vyššie, pod sedlom Súľová a vyhorel v závere I. svetovej vojny.

V roku 1967 sa obnovila – vybuďovala v Betliari zvernica na ploche 1 416 hektárov. Zvernica bola zameraná na chov danielovej zveri s normovaným stavom 550 ks a muflonovej zveri s normovaným stavom 60 ks zveri. V tom čase to bola prvá fungujúca zvernica a jediný revír s chovom danielovej a muflonovej zveri v regióne východného Slovenska. Na zazverenie zvernice Betliar bola dovezená daniela zver pôvodom z maďarského Gyulaja a aj z niektorých slovenských zverníc (Palárikovo, Teplý vrch a Rozhanovce), kde bola už zver maďarského pôvodu. Muflonia zver bola postupne dovážaná zo zverníc z ČR a aj zo zverníc štátnych lesov na Slovensku.

Vo zvernici Betliar sa vtedajšie štátne lesy venovali aj ďalším zaujímavým činnostiam, ktoré by sme dnes nazvali diverzifikáciou výroby. Pri zriadení zvernice v roku 1967 boli neďaleko miesta pôvodných „*grófskych rybníkov*“ na betliarskom potoku vybudované aj dve nové vodné nádrže pre rybné hospodárstvo z celkovou výmerou 1,0 ha. Bol obnovený a obhospodarován ovocný sad na ploche 7 ha. Bola vysadená gaštanica gaštana jedlého a sad jarabiny veľkoplodej. Prevádzkoval sa chov včiel. Pre poľovných hostí bola v Betliari na rozhraní parku a zvernice, na mieste starej anrássyovskej horárne, bola prestavaná existujúca hájovňa na poľovnícku chatu Kopáň. Dokonca v 70. rokoch tu bol prvý pokus s chovom a lovom diviacej zveri v rámci na to vyčlenenej časti zvernice. Tým sa postupne do Betliara začala vracieť niekdajšia vysoká odborná a spoločenská úroveň poľovníctva. Každým rokom pribúdali poľovnícki hostia na lov danielov a muflónov, pravda v tom čase viac prominentní ako poplatkoví.

Aj napriek kvalitnému pôvodu dovezenej danielovej a muflonovej zveri, zver chovaná vo zvernici Betliar sa vyznačovala len podpriemernou trofejovou kvalitou a tým sa ani neplnili očakávania a ciele zriadenia zvernice. Dôvodom boli predovšetkým nevyhovujúce prírodné podmienky pre chov danielovej a muflonovej zveri – zvernica síahala až do nadmorskej výšky 1000 m. n. m. Ďalej to boli neúmerne vysoké početné stavy predovšetkým danielovej zveri, ktoré sa v niektorých rokoch približovali počtu 1000 kusov s nevhodnou sociálnou štruktúrou (prevaha samičej zveri a mláďat), nedostatočná prirodzená úživnosť prostredia a prikrmovanie tak vysokej početnosti zveri. Podľa katalógov z poľovníckych výstav bol prvý medailový daniel s hodnotou 167,96 b. CIC a prvý medailový muflón s hodnotou 188,90 b. CIC vo zvernici Betliar ulovený v roku 1978, teda 10 rokov od vzniku zvernice.

15 Tamtéž, s. 512.

Do roku 1990, za obdobie 23 rokov fungovania obnovenej zvernice Betliar, je v oficiálnej evidencii z poľovníckych výstav len 8 medailových trofejí danielov. Najsilnejšia trofej z roku 1989 má 176,50 b. CIC a len 4 medailové trofeje muflónov, z ktorých najsilnejšia trofej z roku 1985 má hodnotu 197,10 b. CIC. Pravda treba brať do úvahy aj to, že viaceré trofeje ulovené prominentnými hosťami v tomto období sa do oficiálnej evidencie poľovníckych výstav nedostali.

V rokoch 1990–1999 sa počet medailových úlovkov zvýšil. Oficiálne prvá a do roku 2002 aj jediná zlatá trofej daniela s hodnotou 181,25 b. CIC sa získala v roku 1992. Spolu v tomto desaťročí sa ulovilo v Betliari 19 medailových danielov, z toho 1 zlatá trofej, 6 strieborných a 12 bronzových trofejí. Oficiálne prvé dve zlaté trofeje muflónov v Betliari pochádzajú z roku 1994 a majú hodnotu 207,40 a 206,10 b. CIC. Okrem nich sú v tomto desaťročí v oficiálnej evidencii ešte 3 strieborné a 4 bronzové trofeje muflónov.

Zvernica Betliar po roku 2000

V roku 1999 vznikol štátny podnik LESY Slovenskej republiky Banská Bystrica splynutím 7 regionálnych štátnych podnikov lesného hospodárstva. V Betliari bola vytvorená Lesná správa Betliar prináležiaca k odštepnému závodu Rožňava.

V rokoch 2002 až 2005 pristúpili Lesy SR, š.p., v rámci programu revitalizácie zvernic, k rozsiahlej rekonštrukcii a revitalizácii zvernice Betliar – čo je možné považovať za jednu z najväčších a najvýznamnejších investícií Lesov SR, š.p. do rozvoja poľovníctva a poľovných revírov minimálne za posledných 20 rokov. Tým sa začala písať súčasná história zvernice Betliar.

V prvej fáze v roku 2002 sa juhozápadná časť pôvodnej zvernice predelila zvernicovým pletivom a vytvorila sa tak samostatná sekcia o výmere 266 ha pre chov muflonej zveri. Následne sa v r. 2002–2003 nakúpilo 58 ks novej kvalitnej zveri zo Židlochovic, Palárikova a z Odštepného závodu (OZ) Levice. v r. 2006 sa naplnil cieľový stav 90 kusov muflonej zveri, ktorý sa neskôr ešte navýšil na 135 ks. v r. 2006 sa ulovil prvý muflón III. v. t. z hodnotou 207,86 b. CIC a v roku 2010 sa dosiahol úlovok prvého trofejového muflóna v III. v. t. z vlastného prírastku zo zvernici z hodnotou 220 bodov CIC. V roku 2012 poľovný hosť z USA ulovil vo zvernici Betliar muflóna s hodnotou 223,85 bodov CIC – čo v súčasnosti predstavuje najsilnejšiu trofej zvernice. Celkove bolo za obdobie 13 rokov po roku 2000 vo zvernici Betliar ulovených 28 medailových muflónov (z toho 12 zlaté, 9 strieborné a 7 bronzové), čo je raz toľko, ako bolo medailových trofejí muflónov spolu v rokoch 1967 až 1999.

Ďalšia fáza projektu zameraná na jeleniu zver sa začala v roku 2004, kedy sa rozšírila pôvodná výmera zvernice na súčasných 1 696 ha a odčlenila sa samostatná časť určená pre chov daniелей zveri s výmerou 386 ha a 1 044 ha centrálna časť zvernice určená pre chov jelenej zveri. Hlavným cieľom bolo zriadenie nového chovu jelenej zveri, keďže dovtedy z 12 zvernic Lesov SR nebola žiadna veľká zvernica zameraná na chov jelenej zveri, o ktorú je medzi poľovnými hosťami trvalý záujem. Môžeme povedať, že zvernica Betliar má takmer ideálne prírodné podmienky pre

jeleniu zver, keď predstavuje ucelené horské údolie s prevládajúcimi južnými expozíciami a nadmorskou výškou od 400 až do 1 150 metrov.

Pri zakladaní nového chovu jelenej zveri v Betliari nastala aj historicky ojedinelá možnosť vytvorenia úplne novej populácie jelenej zveri a to spojením jelenej zveri z dvoch najkvalitnejších populácií jelenej zveri v rámci Slovenska:

- z CHPO Poľana, kde sa jelene vyznačujú dobrou hmotnosťou a obvodmi parožia,
- z oblasti severovýchodného Slovenska (predovšetkým Čergov v obvode vtedajšieho OZ Bardejov, ale aj z OZ Vranov a OZ Sobrance), kde sa jelene vyznačujú dobrou dĺžkou a členitosťou parožia.¹⁶ Dňa **11. februára 2004**, po 119 rokoch od času, keď Anrássyovci zazverovali Betliar a Súľovú prvou jeleňou zverou, boli do zvernice Betliar dovezené prvé 2 kusy jelenej zveri z Poľany – OZ Kriváň. Potom v rokoch 2004–2007 nasledoval odchyt a dovoz ďalšej jelenej zveri v celkovom počte 79 kusov a z toho 50 kusov z oblasti Poľany (OZ Kriváň a OZ Čierny Balog) a 29 kusov z oblasti severovýchodného Slovenska (OZ Bardejov, Vranov a Sobrance).

Cieľové stavy 250 kusov jelenej zveri boli naplnené k 31. 3. 2013. Odlov, resp. odchyt jelenej zveri prebiehal už od roku 2008 s cieľom postupnej úpravy pomeru pohlavia (do zvernice boli dovezené prevažne len jelenice a jelienčatá a jeleňov bolo z počiatku veľmi málo) a odlovu slabých, pre ďalší chov nevhodných jeleňov. Prvé jelene vo zvernici sa stali zakladateľmi celej novej populácie a preto boli kladené vysoké požiadavky na ich kvalitu. Značná pozornosť sa od začiatku venuje zvyšovaniu úživnosti zvernice, správnosti prikrmovania zveri a sledovaniu kvality a vývoja jeleňov podľa zhodov.

Postupne stúpali početné stavy a upravoval sa pomer pohlavia. V roku 2010 sa už predpokladal jarný stav 145 ks jelenej zveri a z toho 35 jeleňov a v roku 2012 je to už 230 kusov a z toho 85 jeleňov. V spomínanom roku 2013 v dosiahnutom jarnom stave 250 kusov jelenej zveri bolo už 90 jeleňov, 100 jeleníc a 60 jelienčiat. S nárastom početných stavov stúpala aj odlov jelenej zveri. Napríklad v sezóne 2010 sa odlovilo 12 kusov jelenej zveri a v roku 2012 bol už lov a odchyt spolu 37 kusov jelenej zveri. Pre zvernicu začal byť zaujímavý aj odchyt a predaj živej zveri. V rokoch 2010 - 2013 sa odchytlo a predalo prevažne do ČR spolu 19 kusov jeleníc a jelienčiat.

Pre existenciu zvernice je však rozhodujúci nárast poplatkového lovu jeleňov. V spomínanej sezóne 2010 poplatkoví hostia ulovili 2 jelene, o rok neskôr 4 jelene a v sezóne 2012 to bolo už 15 jeleňov ulovených poplatkovými hosťami, t.j. v celej výške plánovaného lovu jeleňov vo zvernici. V poslednej sezóne 2013/14 poplatkoví hostia vo Zvernici Betliar ulovili 13 jeleňov, čo je už viac ako tretina z celkového počtu 35 poplatkovo ulovených jeleňov na OZ Rožňava v sezóne 2013. Naplnil sa tým jeden z cieľov revitalizácie zvernice a to zvýšenie kapacity poplatkového lovu jeleňov, ktoré predstavujú hlavnú tržboonosnú položku poľovníctva na OZ.

¹⁶ LEHOCKÝ, M. a kol.: *Projekt rekonštrukcie zvernice Betliar*. Banská Bystrica, 2004, s. 28–30.

Prvé výsledky novozaloženej populácie jelenej zveri vo zvernici Betliar od roku 2004 – Jeleň ulovený v Betliari dňa 6. 1. 2014 s bodovou hodnotou 204,50 bodov CIC

Ďalším cieľom zvernice je lov trofejových – medailových jeleňov. Prvý medailový jeleň sa ulovil trochu neplánovane v roku 2010. Jeleň bol objavený po ruji z veľmi závažným zranením a následne padlo rozhodnutie na jeho poplatkový lov. Išlo o šesťnásťtoráka vo veku 7 rokov (v tom čase najstarší jeleň vo zvernici) s bodovou hodnotou 206,28 b. CIC. Tento jeleň pochádzal z Poľany – generačná zvernica Trnavy a bol do Betliara dovezený dňa 22.8.2006 vo veku 3 rokov. Bola to škoda, pretože sa jednalo o veľmi dobre založeného a pre ďalší chov perspektívneho jeleňa.

Ďalší medailový jeleň s hodnotou 204,50 b. CIC vo Zvernici Betliar bol ulovený poplatkovým hosťom dňa 6. januára 2014. Išlo už o jeleňa zrelého a pre Zvernicu Betliar aj symbolického. Pochádzal z prvej zveri dovezenej na Lesnú správu Betliar a to dňa 17. februára 2004 z Poľany (jelienča). V rokoch 2011 a 2012 dosiahli jeho zhody zlatú medailu na úrovni 212,55 a 212,84 bodov CIC. Keď v roku 2013 nasadil jeleň slabšiu trofej a začal stagnovať, bolo rozhodnuté o jeho poplatkovom odlove. Je zaujímavé, že jeleň mal na svoj vek neprimerane, až extrémne opotrebovaný chrup zodpovedajúci veku 15–17 rokov s čím môže súvisieť aj jeho trofejová stagnácia. Na úlovok prvého zlatého jeleňa si musí zvernica Betliar ešte trochu počkať,

aj keď zrejme už nie dlho. Podľa prehliadok a evidencie zhodov je už v súčasnosti vo zvernici Betliar viacero kvalitných zlatých jeleňov (v evidencii zhodov z jari 2013 je 15 medailových jeleňov a z toho 4 zlaté a 4 strieborné vo veku 5 až 8 rokov). Ešte však chýbajú 3–4 roky, aby tieto jelene prekročili hranicu 10–11 rokov.

Takmer po sto rokoch sa znovu uskutočnil v roku 2012 slávnostný výrad úlovkov zo Zvernice Betliar pred poľovníckym kaštieľom v Betliari

Okrem dovozu kvalitnej zveri sa v posledných rokoch veľká pozornosť venuje aj **zlepšovaniu úživnosti prostredia a starostlivosti o zver**. Zmenila sa jednak filozofia obhospodarovania políčov pre zver a jednak aj filozofia prikrmovania zveri. V súčasnosti sa vo zvernici obhospodaruje 125 ha lúk a políčov pre zver, kde sa pristúpilo predovšetkým k pestovaniu lucerky, ďateliny a ďatelinotravných zmesí, ktoré poskytujú pre zver kvalitnú pastvu a aj surovinu pre výrobu senáže. LS v Betliari má vlastné strojné vybavenie vrátane traktorov a vlastnej technológie na výrobu senáže. Senáž tvorí dôležitú zložku zimného prikrmovania zveri a veľká pozornosť sa venuje aj kvalitnému jarnému prikrmovaniu zveri v pravidelných dvojdnových intervaloch.

Tradícia chovu **danielej zveri** v Betliari nezanikla ani po rekonštrukcii zvernice v rokoch 2002–2005 a táto zver historicky patrí k Betliaru. Vo zvernici bola ponechaná danielia zver s cieľovým stavom 260 kusov. Súčasný početný stav danielej zveri sa pohybuje na úrovni 260–300 kusov. Prijaté opatrenia zamerané na zlepšovanie úživnosti prostredia a starostlivosti o zver sa pozitívne prejavili aj na kvalite chovu danielej zveri bez toho, aby sa musela doviesť nová zver. V rokoch 2000 až 2013 sa ulovilo neuveriteľných 101 medailových danielov a z toho 21 zlatých danielov, čo už nie je možné ani porovnávať s doterajšími výsledkami chovu danielej

zveri v Betliari. V roku 2011 sa podarilo uloviť daniela, ktorého trofej dosiahla bodovú hodnotu 212,55 b. CIC a je to nový historický rekord zvernice Betliar od roku 1887, kedy tu Andrássovci doviezli prvú danieliu zver. Zároveň je to druhá najsilnejšia trofej daniela v histórii zverníc Lesov SR, š. p.

So súčasným rozvojom zvernice Betliar úzko súvisí nárast počtu poľovních hostí, ktorí každoročne navštevujú Betliar. V sezóne 2013 sa individuálneho poplatkového lovu vo Zvernici Betliar zúčastnilo spolu 100 poľovních hostí počas 231 poľovníckych dní. Stúpa záujem aj o lov netrofejovej zveri a v posledných rokoch sa dosahuje až 80 % podiel poplatkového lovu všetkej zveri vo zvernici, vrátane diviakov, čím sa zabezpečujú finančné zdroje pre prevádzku zvernice. Pre ubytovanie poľovníkov počas poľovačiek vo zvernici sú v súčasnosti k dispozícii 2 chaty v kategórii I. K chate Kopáň s kapacitou 10 miest pribudla v roku 2013 nová zrubová chata Predné Lazy s kapacitou 7 miest.

Prebieha aj veľmi dobrá spolupráca so Slovenským národným múzeom Betliar, ktoré spravuje betliarsky poľovnícky kaštieľ. Väčšina nových poľovníckych hostí a ich rodinných príslušníkov má záujem o prehliadku kaštieľa. Ukončenie významnejších poľovačiek sa koná pred kaštieľom na historických miestach, kde pred vyše 100 rokmi Andrássovci organizovali výrady z poľovačiek pre svojich hostí. Každý rok v priebehu mesiacov máj alebo jún pripravujú LESY SR, š. p. **poľovnícky deň v Betliari**, ktorý sa už dostal do povedomia širokej poľovníckej verejnosti. Sú to odborné-spoločenské podujatia spojené s výstavou trofejí, zhodov a exkurziou do zvernice. Doteraz najvýznamnejším podujatím v Betliari bolo hodnotenie poľovníckych trofejí Medzinárodnou komisiou CIC v dňoch 12. a 13. júna 2014. Na hodnotenie bolo sústredených 70 najsilnejších (zlatých) trofejí zo Slovenska z obdobia rokov 2011-2013. Samotné hodnotenie trofejí komisiou CIC prebiehalo v historických priestoroch poľovníckeho kaštieľa v Betliari. Na nasledujúci deň bola pre širokú lesnícku a poľovnícku verejnosť pripravená výstava hodnotených trofejí v parku pred kaštieľom. Mimoriadne slávnostnú atmosféru na tejto historickej pôde slovenského poľovníctva v Betliari umocňovali halali lesníčiarov z LZ Sobrane a príhovory viacerých významných hostí. Na výstave mali premiéru aj nové národné medaily z vygravírovanými údajmi o hodnotenej trofeji z dielne štátneho podniku Mincovňa Kremnica. Medaila spolu z bodovacou tabuľkou bola pri každej vystavenej trofeji odovzdaná jej majiteľovi, prípadne užívateľovi poľovného revíru. V sprievodnom programe podujatia v Betliari prebiehalo uvedenie a krst knihy „33 rokov po stopách rysa“ od Štefana Zatrocha - lesníka LZ Rožňava, tohto času už na dôchodku, ktorý kus svojho života zasvätil poznaniu života rysa ostrovida a odchytu živých rysov pre potreby reintrodukcie do iných európskych krajín. Na výstave trofejí v Betliari mohli najvýznamnejšie poľovné revíry a lesné závody LESOV Slovenskej republiky, štátny podnik prezentovať aktuálne výsledky svojej práce, keďže trofej je aj obrazom úrovne starostlivosti o revíry a zver, obrazom poľovníckej odbornosti a aj trpezlivosti. Zišli sa tu viacerí poľovnícki hostia, lesníci, poľovníci a široká verejnosť a bol priestor pre vzájomné stretnutie, rozhovory a poľovnícke plány do ďalších sezón. K poľovníctvu patrí aj odborná, kultúrna a spoločenská stránka - hodnoty, ktoré LESY Slovenskej republiky, štátny podnik aj takýmito podujatiami podporujú, udržiavajú a rozvíjajú.

Hodnotenie a výstava najsilnejších poľovníckych trofejí v Betliari v dňoch 12. a 13. 6. 2014 v réžii Lesov SR, š.p

Na záver

Poľovníctvo LESOV SR, š.p. v Betliari stojí na pevných historických základoch, ktoré vybudovali príslušníci rodiny Andrassyovcov a poľovnícky personál ich lesného majetku v Betliari. Betliar je jeden z mála prípadov na Slovensku, keď historické základy poľovníctva v plynutí času dejín neboli totálne zničené a zabudnuté. V Betliari sa naše historické dedičstvo obnovilo a v súčasnosti sa úspešne rozvíja. Investícia Lesov SR, š.p. do rekonštrukcie a revitalizácie zvernice Betliar v rokoch 2002 – 2005 po odbornej a spoločenskej stránke poľovníctva vrátila Betliaru staré meno a Betliar sa znovu stáva známy pre širokú poľovnícku verejnosť na Slovensku a aj v zahraničí. V súčasnosti je Zvernica Betliar, čo sa týka úrovne poľovníctva a kvality chovu zveri minimálne v tak dobrom stave, ako v rokoch rozkvetu anrassyovského poľovníctva v Betliari na konci 19. a začiatku 20. storočia.

Pramene a literatúra

Available: <http://www.snm.sk/?kastiel-betliar-o-muzeu>

Available: <http://www.kastielbetliar.sk/kastiel-v-betliari/>

Available: <http://www.betliar.eu/index.php?page=kastiel&>

Available: http://www.muzeum.sk/?obj=muzeum&ix=mbe_snm

BIZUP, F.: *Alojz Štróbl, tvorca sôch zvierat a poľovník*. Banská Bystrica 2009.

KÁROLYI, L.: *Život zasvätený poľovníctvu*. Ivanka pri Dunaji. 1994.

MOLNÁR, TEREN a kol.: *Naše poľovníctvo*. Bratislava 1984.
LEHOCKÝ, M. a kol.: *Projekt rekonštrukcie zvernice Betliar*. Banská Bystrica 2004.
PÁLLFY, P.: *Als Jäger in aller Welt*. Stuttgart 1953.
SAHUL', Š.: *Kronika podniku Východoslovenské štátne lesy Košice*. Košice 1985.
SZEDERJEI, A.: *Die Goldmedaillen-Hirsche Ungarns*. Budapest 1960.
Rožňavské noviny, č. 32, 1898, Archív múzea v Betliari.

Chotkovská obora – plány a skutečnost

Chotek game preserve – plans and reality

Príspevek seznamuje s plánem Jana Rudolfa Chotka na vybudování obory u Radvančic a Hetlína. Pro nepříznivá jednání se sousedy o odkup pozemků z projektu vybudování rozsáhlé obory sešlo. Přesto v Radvančicích v první polovině 90. let 18. století byly provedeny krajinné úpravy a výstavba celé lesní vesničky, která umožňovala i několikátýdenní letní pobyt panstva i podzimní návštěvy během honů, která sloužila mimo běžné rekreace i lovectví. Není jisté, zda Sidoniin les o výměře cca 230 hektarů byl jako obora oplocen, či fungoval pouze jako lesní honitba. Budování zahradních staveb u Hetlína a Utěšenovic spíše napovídá, že původní koncept obory byl rozšířen na celkové vylepšování panství po všech stránkách, tedy i po stránce lovecké. Dančí zvěř zde byla zřejmě chována pouze v hektarové obůrce stejně jako později v o něco větších obůrkách na Kačíně a ve Veltrusech.

This contribution introduces the plan of Jan Rudolf Chotek to establish a game preserve near Radvančice and Hetlín. Nevertheless the project of building an extensive game preserve was not carried out for unfavourable negotiations with the neighbours concerning the purchase of land. In spite of this a new landscaping project was carried out in the first half of 1790s, including a construction of the entire forest village, which allowed the noblemen to stay for a few weeks in the summer as well as during the autumn days during hunts. The village served for regular recreation and for hunting. We cannot be sure today if the Sidonie forest, with the area of about 230 hectares, was fenced as a game preserve, or if it simply functioned as a forest hunting ground. The construction of garden buildings near Hetlín and Utěšenovice rather suggests that the original concept of the game preserve was extended to the overall improvement of all the dominion, including the hunting possibilities. Fallow deer was probably bred only in a small one-hectare game preserve, as well as later in slightly larger little game preserves in Kačina and in Veltrusy.

Když se Jan Rudolf Chotek v roce 1787 po smrti svého otce a již o rok dříve po definitivním uzavření dědického sporu se sestřenicí Marií Quidobaldinou Brigitou provdanou podruhé za hraběte Emanuela Malabaila Canal, začal se rozmýšlet, co se svým panstvím. Po více jak patnácti letech nejistoty a zasahování příbuzenstva do správy majetku se stal jediným vlastníkem dvou rozsáhlých panství, které

po smrti matky roku 1798 spojil pod jedinou ústřední správou.¹ Přestávka v úřední kariéře mu vytvořila prostor k tomu, aby se správě svých panství skutečně věnoval. V roce 1789 se dobrovolně vzdal úřadu kancléře sjednocené dvorské kanceláře, za nímž se však skrýval nesouhlas s urbaniální reformou císaře Josefa II, která upřednostňovala zájem státu před zájmy šlechty. To mu vyneslo obrovský politický kredit a rychlý návrat do nejvyšších pater říšské politiky. V roce 1791 je jmenován prezidentem Dvorské kanceláře, ale úřad je hned následujícího roku zrušen a znechucený Chotek odchází do penze. Z ní se vrací do víru politiky až v roce 1802, kdy se stává nejvyšším purkrabím království Českého.

Nás zajímá právě tato mezera v politické kariéře Jana Rudolfa Chotka, kdy se rozhodl realizovat některé projekty na svých panstvích. Rozhodl se panství jako celek zušlechtit řadou dílčích projektů. Jedním z nich byl i projekt obory.² Při popisu jeho vzniku je třeba nespouštět ze zřetele fakt, že je pouze součástí celkové „*meli-orace panství*“, jemuž byl podřízen.

Na veltruském paství se mu o program postarala sama příroda. Velké povodně z let 1784–85 zničily z velké části veltruský park s oborou a nezbyvalo než přistoupit k jeho obnově. Ujal se jí vskutku velkoryse. Roku 1787 začal budovat kanál a na něm řadu staveb a ochranné hráze, které měly předejít škodám při povodních. Další stavby vybudoval v parku. Zámek povodeň ušetřila, navíc byl před několika desítkami let přestavěn a rozšířen, takže se zde jeho architektonické ambice uplatnily pouze v menších stavebních úpravách.

Svůj sen, postavit si vlastní zámek, který pojal již v roce 1773 po návštěvě záměčku Bon Repos patřící rodinnému příteli pražského arcibiskupa Příchovskému. Svůj zájem o architekturu dlouhodobě rozvíjel studiem zahraniční architektury konkrétní podoby nabyl v podobě projektu zámku Kačina. Zde začaly na sklonku 80. let úpravy terénu, shromažďování materiálu ale k vykolíkování stavby došlo až v roce 1801.

I když o konkrétních motivech jednotlivých projektů mnoho nevíme, je zřejmé, že k obecné povinnosti šlechtice předat svým potomkům rodový majetek nezadlužený a oproti předchozím generacím zvelebený, u Jana Rudolfa nepochybně ovlivňoval jeho veškeré aktivity vzor strýce Rudolfa. Ten jako jediný dosáhl z rodu Chotků úřadu nejvyššího kancléře. Ten také stál u počátků politické dráhy Jana Rudolfa a byl to on, který mu ve fideikomisu přenechal veltruské panství, místo aby ho zdělila jeho dcera. Strýci Rudolfovi se snažil Jan Rudolf vyrovnat ve všech směrech – v politické kariéře i ve zvelebování svých panství. Zatímco v kariéře se mu to ne zcela zdařilo, v péči o rodová panství strýce předběhl. Nutno říci, že za cenu nesmírného finančního vypětí obou panství. I přes finanční potíže dovedl do úspěšného konce svůj nejvýznamnější projekt – stavbu zámku Kačina. Paradoxně právě

1 Spojení obou statků umožnilo zřízení fideikomisu Rudolfem Chotkem roku 1771. Rudolf Chotek, strýc Jana Rudolfa tak upřednostnil synovce před vlastní dcerou, která se proti jeho rozhodnutí tajně vdala za mladšího nepříliš majetného hraběte Josefa Emanuela Malabaila Canal

2 o záměrech Jana Rudolfa Chotka informuje cca 20 stránkový svazek korespondence mezi Janem Rudolfem a jeho hospodářským ředitelem Anténním z roku 1792. Obsahuje jednak záměr Jana Rudolfa, který byl zřejmě nepochybně i pro jeho úředníky, dále jeho téměř doslovný přepis, přičemž ani jeden s dokumentů není kompletní a vzájemně se tak doplňují. Dochována je i jedna odpověď ředitele Anténního týkající se především možnosti získání ledečských lesů.

nedostatek peněz vedl k upuštění od výstavby hospodářských křídel zámku a Kačina tak dostala svůj výjimečný ráz vzdušné stavby oproštěné od hospodářského zázemí. Na dostavbu kačínského parku se již nedostalo, takže od výstavby některých zahradních staveb bylo upuštěno. Přesto byl vytvořen zámecký park mimořádné kvality. Na Veltrusech dotáhl výstavbu parku až do konce a vzniklo tak jedinečné dílo zahradní architektury.

Významnou součástí životního stylu šlechty konce 18. století byl lov. Pro ně neměli Chotkové příliš ideální předpoklady. Bažantnice byly součástí obou parků. Oboru však v této době žádný z chotkovských zámků neměl a Chotci tak museli lovit pouze vysokou zvěř volně žijící v polních a lesních honitbách.

Zřízení obory tvořilo významnou složku plánů Jana Rudolfa na zvelebení jeho rodového jmění. Měl na mysli rozsáhlou oboru o vzoru příbuzných Clary Aldringenu či Schwarzenbergů či alespoň svého souseda hraběte Thun Hohensteina v Žehušicích.³ V roce 1792 přikročil ke kritickému zhodnocení lesů na svých panstvích. Převážně odlesněná krajina kolem Veltrus a staršího rodového sídla Bělušic mnoho možností neskýtala. Bezprostřední okolí Nových Dvorů a Kačiny rovněž ne. Zaměřil se proto na okrajová území Novodvorského panství. Lesy zde byly nedaleko Labe u Zábोří nad Labem a Svaté Kateřiny a dále na svazích Železných hor okolo Morašic. Polabské lesy byly příliš suché a cizími pozemky obklopená chotkovská enkláva u Morašic zase příliš malá a možnost příkupu pozemků nepříliš reálná.

Součástí novodvorského panství však byla i jeho „horská“ část vzdálená cca třiapůl hodiny cesty koňmo s vesnicemi Radvančice, Hetlín a Utěšenovice-Borová. Horská se jí říkalo proto, že ležela v mírně kopcovitém terénu v nadmořské výšce cca 350 m, tj. o 150 metrů výše než centrální novodvorská část panství. Dalším výrazným rozdílem bylo množství lesů. Zdejší krajina byla lesnatá a dříví vedle chovu ovcí přispívalo až dosud nepříliš významnou měrou k ekonomice panství. Pro záměr zřízení obory se zdála být tato část panství ideální. Alespoň na první pohled. Hodně lesů, středně luk a pastvin, málo polí, zato dostatek rybníků a potoků. Při bližším ohledání terénu vyvstaly problémy. Chotkovské pozemky netvořily jeden kompaktní celek, takže by byly nutné rozsáhlé příkupy cizích pozemků.

Jan Rudolf Chotek naplánoval několik variant, jaké pozemky by měla obora zahrnovat. V zásadě uvažoval o dvou hlavních variantách, které ještě měly dílčí alternativy. Tou první byla varianta obory u vsi Radvančic, kde se nalézal velký radvančický les, který byl posléze pojmenován po manželce Jana Rudolfa Sidonii-ným lesem. Ten měl tvořit pouze část obory a Jan Rudolf zkoumal možnost jeho propojení s lesy nadačního panství města Ledeč nad Sázavou. Toto panství mělo řadu krásných lesních revírů v údolích svažujících se k řece Sázavě. Pro Chotka byly nejzajímavější dva lesní revíry – vickovický a bohdanečský, a vedle nich i revír bloudovský náležící kutnohorskému panství, které sousedily s chotkovskými pozemky. Ledečské revíry ho zajímaly i z dalších důvodů. Tím prvním byla možnost

³ Nedaleká žehušická obora, kam se po roce 1820 přestěhovaly zvěř z Vedraly, měla 246 hektarů. Se Schwarzenberskou Starou či Poněšickou oborou však byl Chotkovcův projekt neporovnatelný. Tamější obory mají přes 1500 hektarů.

získat dostatek tyčoviny na plaňkový plot, které měl ve vlastních lesích nedostatek. Tím druhým bylo dlouhé stavební dříví, které potřeboval na stavbu zámku Kačina. Rostlo zde totiž množství mohutných jedlí, zatímco na chotkovských panstvích především pokřivené borovice.

Průzkum lesů pro hraběte Chotka zajišťoval jeho hospodářský ředitel Antonni, který ho také upozornil na další možnosti. Vypíchl zejména jedlovský lesní revír, který spadl z jedné strany až do skalnatého hlubokého údolí Sázavy a nedaleko Bohdanče na straně opačné v něm byla v Tasicích lesní sklárna. Antonni se jako správný hospodářský ředitel snažil Chotkovi podsunout myšlenku, že sklárna dokáže zhodnotit různé odpady dřevní hmoty, které zůstávají po těžbě stavebního dříví. Jednání o koupi či dlouhodobém pronájmu ledečských lesů však pro Chotky nedopadla příznivě a tak z této široké radvančické varianty obory sešlo.⁴

Bylo nutno hledat jinde. Do popředí zájmu Jana Rudolfa Chotka se dostal jeho Hetlínský lesní revír. Jednalo se o malou vesnici s hospodářským dvorem uprostřed lesů. Pro zřízení obory však byla tato situace nevhodná. Proto uvažoval o přikoupení švábínovských lesů patřících k exjezuitskému Křesetickému panství.⁵ Další části lesů zamýšlel odkoupit od kutnohorského městského panství, kde si cenil především krásného rybníku Vidlák. Vskutku reprezentativní rozměr by hetlínské oboře dodalo přikoupení zdeslavického lesního revíru od kalešovského panství. o velkorysosti Chotkových záměrů svědčí i to, že zamýšlel vykoupit ves s osmdesáti osedlými, kterým by dal náhradní pozemky mimo oboru. Hetlínské lesy sice nebyly tak kvalitní jako ledečské, ale zato zde byla řada krásných stromů a velmi pěkných mýtin. Nejprve nedopadla jednání s hrabětem Osteinem, majitelem kalešovského panství, který by si odprodnáním zdeslavického revíru rozdělil své panství na dvě části.

I přesto nechal Chotek Antonniho spočítat rozsah vlastních i přikupovaných pozemků a my dnes tak máme jediný údaj o zamýšlené velikosti chotkovské obory. Obora měla mít plošný rozsah 487 hektarů, z nichž necelá čtvrtina měla být přikoupena.⁶ Zřejmě špatně dopadla i jednání i s křesetickým a kutnohorským panstvím, neboť Chotek tuto variantu opustil a vrátil se zpět k radvančické. Nikoliv však v její široké verzi, ale k verzi zúžené, kde počítal pouze s příkupy některých těsně sousedících pro něho z hlediska jeho záměru zajímavých pozemků.

Ani zde však zřejmě neuspěl a tak se soustředil na realizaci další části svého záměru – úpravě velkého radvančického lesa a budování jednotlivých staveb v něm. Plán, který nakreslil jeho syn Václav Chotek ukazuje, že jádro obory měla tvořit lesní vesnička, která měla sloužit k pravidelným někdy i několikátýdenním letním pobytům Jana Rudolfa Chotka a jeho dětí a přátel a ke krátkým návštěvám

4 Při přibližném odhadu podle o sto let mladších schématismů velkostatků celé tři jmenované revíry měly plochu přes 2 300 hektarů, což by spolu s cca 300 chotkovskými hektary u Radevančic umožňovalo vytvořit oboru svojí rozlohou více jak srovnatelnou s předními českými šlechtickými rody.

5 Právě do státního nadačního panství Křesetice jako vysoký státní úředník vkládal Jan Rudolf Chotek největší naděje. Křesetické panství však bylo prodáno jako celek a Jan Rudolf přišel o možnost koupě části křesetických pozemků.

6 Státní oblastní archiv Praha, fond Rodinný archiv Chotků, inv.č. 1797, kt. 117, projekt obory Hetlín, tabulová příloha..

během podzimních honů. Samotný plán a zhruba stejně starý lesní zařizovací plán není označen jako obora, ale jako plán chotkovských zařízení v Sidoniině lese. Na plánu je zakresleno oplocení, ale v účtech vztahující se k výstavbě vesničky, které však nejsou zcela úplné, není o výstavbě oplocení ani zmínka. Výstavba jednotlivých objektů probíhala do poloviny 90. let 18. století a již koncem století zde v létě Chotkové vždy po řadu dnů pobývali.

Z celkového přístupu Jana Rudolfa k jeho rodovému majetku vyplývá, že před dílčím projektem dal vždy přednost zvelebení panství jako celku.⁷ Mnohá jeho opatření mají jak myslivecký resp. obornický aspekt, tak i aspekt krajinářský. Výsadba remízů, álejí, stromových i keřových skupin v rámci celého chotkovského panství spolu s výsadbou kaštanů, jedlých kaštanů, ovocných stromů vedla ke zvýšení úživnosti celé krajiny pro divokou zvěř a rovněž umožňovala zvěři úkryt a nepozorovaný pohyb. Oborní chov zvěře tak na chotkovských panstvích byl podřízen celkovému zlepšování honiteb.

I přesto, že není jisté, zda u Radvančic oboru skutečně vybudoval, zanechal zde po sobě jedinečné dílo. Jak si Jan Rudolf Chotek oboru představoval, nám zřetelně ukazují jeho instrukce hospodářskému řediteli i odpovědi ředitele majiteli panství. Jádrem obory tvoří dle Chotka hluboké lesy. Mnohem více než druhová skladba a věková struktura porostů však Chotka zajímaly krásné exempláře stromů. Právě u nich se jaksí mimochodem dozvídáme o druhové skladbě lesů. Krásné ztepilé jedle, pokroucené borovice na okraji paseky, staleté duby, rozložitě buky, břízy zrcadlící se v hladině rybníků, věkovitý Bukový les i les Vosyk. Takhle si lesy pro oboru nevybírá oborník ani lesník, ale zahradní architekt, krajinář. A velmi poučeným, byť diletaujícím zahradním architektem Jan Rudolf nepochybně byl. Jeho knihovna obsahuje hlavní díla dobové zahradnické literatury a sám Jan Rudolf čile korespondoval se zahradními architekty světových jmen. Veltruský park mu navrhl Richard van der Shott, kačinský park pak vídeňský botanik Joseph Nicolaus Jacquin a pravděpodobně se na přípravě plánů podílel i Jan Rudolf osobně.

Jeho krajinářský přístup potvrzují i další požadavky na porosty v oboře. Musí zde být keře (o jejich druhové skladbě se nedozvíme nic), které lemují okraje lesa a luk. Louky a pole jsou pro něho více než jen zdrojem pastvy pro zvěř, představují pro něho kontrastní plochy, které umožňují znovu a znovu poutníkovi postupujícím po klikatících se lesních stezkách nabízet stále nové a nové pohledy. Jediná změna o lesních políčkách, kde se měla pěstovat křiblice, pochází z pera Antonního a nikoliv Chotka.

Další z chotkovských požadavků se týkaly terénu obory. Měl být kopcovitý s hlubokými údolími a skalami a pokud možno s celým horským hřebenem. V oboře měl být dostatek vody a to především v podobě divokých lesních potoků nejlépe s vodopády případně s mlýnem a také četnými rybníky tvořícími pokud možno kaskády. Značná část terénních požadavků se zcela rozcházela s realitou radvančického lesa.

⁷ K celkovému zlepšování panství srovnej: NOVÁK, P. České Eldorádo. *Prameny a studie* 51, Praha NZM 2013, s.???

Součástí požadavků Jana Rudolfa Chotka na oboru byly i jeho náměty na stavby budované v oboře.⁸ Opět se v nich projevuje mnohem více jako architekt, který v pozdějších letech připraví řadu bezesných nocí projektantům zámku Kačina, když musí podle jeho požadavků znovu a znovu upravovat plány zámku, než jako lovec a oborník. Jak již bylo řečeno výše, do obory umístil celou „lesní vesničku.“ Tě měl dominovat panský dům. Pro něj našel i konkrétní místo na konci louky nad posledním z rybníků. Dále zde zamýšlel postavit několik domů pro své děti, příbuzné a hosty, „společenský“ dům, také dům pro služebnictvo a kuchyň a nechyběl ani sklep na víno a pivo. Naopak zde neplánoval stavbu stájí a kolen. Pro tyto účely měl být využit ovčín v radvančickém dvoře vzdáleném deset minut pěší chůze. Stavby měly být převážně dřevěné, některé roubené, kryté šindelem či došky. Pouze panský dům měl být z části zděný. Počítalo se v něm s obytným podkrovím. V jednotlivých obytných stavbách měl být postaven krb, nikoliv kamna, neboť se zde počítalo pouze s přechodným pobytem a to především v letním období. Místnosti uvnitř byly zčásti omítnuté a malované, v panském domě měly být i tapety. Jan Rudolf si všiml i řady stavebních detailů, jako odsazení staveb od terénu kvůli zemní vlhkosti, výšky oken a dveří apod.

Významnou pozornost věnoval Chotek stylu budov. Stavby měly být vybudovány výlučně ve vesnickém stylu. V době, kdy psal svoje instrukce, mu však nebylo jasno, zda vystačí pouze s tuzemskými vzory nebo se rozhlédne šířeji po Evropě či světě. Od počátku však měl jasno v tom, že ve své vesničce nechce nic tureckého či čínského.⁹ Realizovaná podoba budov ukazuje, že tuzemské vzory použil především u technických staveb jako byl uhlířský milíř či rybářská chýše, zatímco obytné stavby byly budovány podle zahraničních vzorů. Součástí lesní vesničky tak představoval dům anglického pachtýře, švýcárna či americká rostlinárna.

Kde jsou stavby související s lovem, chovem zvěře nebo alespoň s lesnictvím? Součástí vesničky se stala i hájovna Flonda. Najdeme zde však i další méně nápadné objekty související s lesem a lovem. Je to především lovecké stanoviště – Jagdplatz. Měl podobu kruhové paseky, k níž vedl lovecký chodník. Na jiném místě najdeme Modřínovou paseku s ponechanými výstavky. Ty prvoplánově byly ponechány k přirozenému výsevu modřínu. Současně však byly velmi dobře využitelné i k loveckým účelům. Na plánu Václava Chotka je i řada dalších mýtin, z nichž na jedné je ponechán výstavek s křovinným podrostem. Ten se nabízel jako pozorovatelná. Systém cest a stezek mohl sloužit nejenom k procházkám, ale i pro šoulačku. Při popisu stezek sice Jan Rudolf mluví především o tom, že při nich mají být na místech s výhledem zřízeny jednoduchá odpočívadla v podobě laviček. Ty však mohly současně sloužit jako lovecká stanoviště. Velká koncentrace odpočívadel je v místě výhledů na rybníky a břehové porosty – ideální místo

⁸ K Chotkovským krajinářským úpravám u Radvančic včetně ideové náplně jednotlivých objektů srovnej: NOVÁK, P.: Zapomenutá Chotkovská krajinářská úprava u Radvančic. *Prameny a studie* 51, Praha NZM 2013. s.???

⁹ Státní oblastní archiv Praha, fond Rodinný archiv Chotků, inv.č. 1797, kt. 117, projekt obory Hetlín, Chotkův ideový záměr.

pro lov kachen. Pro úplnost dodejme, že u prostředního z rybníků bylo zřízeno i rybářské stanoviště.

Radvančickou lesní vesničku si Jan Rudolf příliš dlouho neužil, neboť v roce 1802 odchází zpět do vysoké státní funkce.¹⁰ Do Radvančic se pak vracel vždy jen na dobu několika dnů v létě, kdy zde pobýval s celou rodinou. V této době již dotvořil ideovou náplň jednotlivých stavebních objektů, které se vztahovaly nejenom k jednotlivým zemím Evropy a Ameriky, ale i k evropskému básnictví. Realizoval zde i tři zajímavé stavební projekty, které mají pravděpodobně souvislost s lovectvím. Dva z nich přitom leží mimo Sidoniin les. Předpokládáme, že v této době již nemají souvislost s budováním obory, ale s celkovým zlepšováním chotkovských panství.

Prvním z nich je zámek Hučadla, jak si venkovští lidé pojmenovali chrámek dryád u Hetlína. Šlo o dřevěnou omítnutou stavbu na umělé vyvýšenině nad potokem, který protékal pod chrámkem a spadal malým vodopádem k rybníku Vidlák. Od hučení v podzemí chrámku byl odvozen lidový název objektu. Templ leží v nejcennější části původně zamýšlené hetlínské obory na rozhraní vysokého lesa, louky a vodní plochy. Přímo pod Templem musela probíhat hlavní stezka zvěře, které se jediné tudy mohlo dostat z jedné strany rybníka Vidláku na druhou. Lovecké využití Hučadel nelze pro nedostatek archivních dokladů potvrdit ani vyvrátit, na mladších mapách je v těsném sousedství zaznamenána ještě jedna dřevěná budova, snad seník.

Druhou stavbou je bludovský kopec. Sidoniin les postrádal výškové rozdíly, je téměř plochý a tak umělá pětimetrová vyvýšenina s dřevěnými schody a s jedno-
duchým posezením na vrcholu představovala místo dalekých výhledů jak do nitra Sidoniina lesa, tak i na mytínu v bludovských lesích. I bludovský kopec mohl sloužit jako lovecké stanoviště a opět pro nedostatek archivního materiálu nelze jeho konkrétní využití blíže určit.

Třetím stavebním projektem byla stavba utěšenovického Templu a souvisejících terénních úprav. Právě tato část chotkovského panství měla jako jediná „*horský*“ charakter. Jedná se totiž o začátek hlubokého údolí. Chotkům však patřil jen samý závěr údolí, přesto výškový rozdíl zde činil cca 30 metrů na 100 metrech. Údolíčkem protékal potok, která se již mimo chotkovské panství vléval do Sázavy. J. R. Chotek zde nechal podle archivních dokladů vybudovat chrámek, po němž v terénu dnes již nejsou žádné stopy. Pouze nad břehem novodobého rybníka je ve svahu malá plošina, kde snad mohl chrámek stávat. Chotek zde nechal podobně jako nad Hučadly v Hetlíně vybudovat malý rybník nazvaný Reservo. V Hetlíně měla pouštěná voda především hučet, zde měla tvořit vodopád v jinak zpola vyschlém Pstruhovém potoce. Z Templu byl výhled do přilehlých lesů i na protější stranu údolí s lukami, políčky a staveními Utěšenovic.

Všechny tři výše popsané stavební projekty naznačují, že Jan Rudolf Chotek se dal spíše než cestou budování obory cestou všestranného zlepšování svých

¹⁰ J. R. Chotek se stává nejvyšším purkrabím Království českého, z níž odchází v roce 1805. Později již naplno začala výstavba Kačiny a Jan Rudolf se zmítal mezi úředními povinnostmi a stavbou zámku. Většíou dostávaly přednost úřední vinnosti a stavbu za něj řídil jeho synové.

panství a to nejenom po stránce krajinářské a architektonické, ale i po stránce loveckého využití.

V předkládaném článku, ač je jeho předmětem chotkovská obora, dosud nepadlo ani slovo o zvěři. Není to náhoda. Jan Rudolf Chotek se prostě zvěří blíže nezabýval. Zvěře se v jeho elaborátu o oboře týkají pouze dvě poznámky. Jeho přáním bylo chovat dančí zvěř. Tu si však představoval spíše v malé obůrce v sousedství novodvorského zámku (Kačina byla tehdy pouze v plánech).¹¹ Druhá připomínka se týká nedostatku vysoké zvěře a v této souvislosti doufal, že najde pochopení jednak u knížete Clary Aldringen, u knížete Schwarzenberga případně u svého žehušického souseda hraběte Thun Hohensteina, jenž měl oboru Vedralku na hřebeni Železných hor.

Možná právě nedostatek zvěře byl jednou z příčin změny konceptu radvančické obory v přírodní park. Napovídala by tomu i jedna záhadná stavba umístěná ve vysokém lese nedaleko domku anglického pachtýře v Sidoniině lese. Jde o původně kamennou ohradu, z níž se dochovaly dnes již jen trosky. Vysoká hladina spodní vody napovídá, že zde dříve mohlo být i napajedlo. Vysoký les snižuje pravděpodobnost, že se jednalo o ohradu pro „anglický“ dobytek nebo o „americkou“ lesní školku. Pravděpodobně se spíše jedná o malou obůrku o výměře málo přes jeden hektar pro vysokou zvěř, která mohla být vypouštěna do volné přírody v době honů. Obdobně sloužila zřejmě i malá obůrka v rámci kačinské bažantnice zaznamenaná na mapách z druhé poloviny 19. století. Na Veltrusech si takovouto oboru s daňky zřídil v roce 1820.¹²

Závěrem můžeme konstatovat, že se Janu Rudolfovi nepodařilo zřejmě realizovat svůj původní úmysl vybudovat v horské části svého novodvorského panství rozsáhlou oboru. Nepochybně to však nebral jako prohru, neboť jeho představy o využití panství, se v průběhu doby měnily. Před záměrem velké obory upřednostnil koncept celkového zvelebení panství, které se týkalo i možnosti lovu pravděpodobně doplněné o malé obůrky z chovem vysoké zřejmě dančí zvěře. Tomu odpovídají jak výsadby po celém panství, tak i budování staveb v radvančické části panství včetně Templů u Hetlína a Utěšenovic. V samotném Sidoniině lese vybudoval soubor zajímavých staveb, které „Chotkovská zařízení“ v Sidoniině lese přiřazují spíše k angločínským parkům. Jedná se o specifický lesní park, v němž se počítalo s několikátýdenním pobytem panstva během léta každý rok a s návštěvami honů na podzim.

Další zvraty v politické kariéře Jana Rudolfa po roce 1800 spolu s nedostatkem finančních prostředků ho donutily zúžit svoji pozornost na dosažení svého hlavního cíle – vybudování zámku Kačina. Zatímco u Kačiny došlo k redukci plánů a k vynechání řady zamýšlených parkových staveb, v Sidoniině lese byla dlouhodobě zanedbávána údržba jednotlivých objektů.¹³ Vědom si své smrtelnosti se Jan Ru-

11 Státní oblastní archiv Praha, fond Rodinný archiv Chotků, inv.č. 1797, kt. 117, projekt obory Hetlín, Chotkův ideový záměr.

12 Veltruská dančí obora má rozlohu 17 hektarů a dančí zvěř byla při pastvě vidět přímo z oken zámku.

13 K záměrům a jejich pouze částečné realizaci týkajících se staveb zahradní architektury v zámeckém parku na kačině srovnej: VLČEK, M.: Realizované a nerealizované stavby v zámeckém parku na Kačině. *Prameny a studie 51*, Praha NZM 2013, s.???

dolf nastěhoval roku 1823 do ještě nedostavěného zámku a rok nato umírá. Svým potomkům zanechal jedinečné avšak současně nezáviděníhodné dědictví – zámky Kačínu a Veltrusy obklopené rozlehlými zámeckými parky s řadou zahradních staveb. Nelze se proto divit, že veškeré prostředky z modernizovaného hospodářství šly na tyto stavby, zatímco ostatní, mezi nimi i Sidoniin les, zůstaly stranou. V 70. letech 19. století již byly objekty u Radvančic natolik zchátralé, že musely být strženy. Kdy byly zbořeny objekty u Hetlína a Utěšenovic, není zřejmé. Okolní lesy byly přeměněny v běžné hospodářské lesy. Do popředí zájmu Chotků se dostal ekonomický profit, kterému se krása krajiny i její lovecké využití musely podřídit.

Prameny a literatura

Státní oblastní archiv Praha, fond Rodinný archiv Chotků, inv.č. 1797, kt. 117, projekt obory Hetlín.

Státní oblastní archiv Praha, fond Velkostatek Nové Dvory, inv.č. 2748, kt. 513, mapa Sidoniina lesa.

CERMAN, I.: *Chotkové Příběh úřednické šlechty*. Praha 2008.

ČABART, J.: *Vývoj české myslivosti*. SZN Praha 1958.

LEDER, J.: *Děje města a panství Nových Dvůrů*. Kutná Hora 1884.

WOLF, R.: *Naše obory*. SZN Praha 1976.

Obory v Praze

Game preserves in Prague

V Praze bylo několik obor, z nichž dvě jsou nejznámější: Královská obora (Stromovka) a Hvězda. Obě se zachovaly s pozměněnou funkcí do současnosti a mají dnes mimořádný význam pro obyvatele hlavního města jako součást městské zeleně a prostory pro rekreaci. K pražským oborám však lze přiřadit i oboru v Uhříněvsi, Ctěnicích, Satalicích, Kolodějích, Vinoři, ale v určitém slova smyslu i Jelení příkop u pražského hradu.

Prague had a few game preserves, two of which are the most famous ones: The Royal Game Preserve (Královská obora – Stromovka) and the Star Game Preserve (Obora Hvězda). Both are preserved until today although their function has changed and they both have a special significance for the inhabitants of the capital as a part of the urban green spaces and for recreation. The game preserves in Uhříněves, Ctěnice, Satalice, Koloděje, and Vinoř can also be counted as Prague's game preserves, as well as, to a certain extent, the Stag Moat of the Prague Castle.

V Praze je několik obor a bažantnic, které jsou dodnes zachovány, i když neslouží původnímu účelu, ale jsou využívány zejména jako parky, nebo jejich součásti – mají tedy výsostný význam krajinnotvorný.

Nejstarší doloženou oborou ve středních Čechách je asi pražská Stromovka – Královská obora.¹ Královská obora byla zřejmě založena králem Přemyslem Otakarem II. v roce 1268 v místě jilmové doubravy. Historická zmínka o Královské oboře (v Ovenci – Ovenec je název dvou středověkých vsí – Přední Ovenec – od roku 1904 Bubeneč; Zadní Ovenec od 19. století Troja) se týká roku 1320, kdy ji Jan Lucemburský vyňal z majetku, který postupoval svatovítskému proboštství. V r. 1495 byl na jižní náhorní hraně obory vystavěn královský lovecký letohrádek pro Vladislava Jagellonského, dnešní místodržitelský letohrádek.

V roce 1534 císař Ferdinand I. zakoupil od břevnovského kláštera les zvaný Malejov a založil tam oboru, která byla nejdříve nazývaná Nová. Později podle letohrádku ve tvaru šesticípé hvězdy – byl postaven v letech 1555 až 1556 – se obora nazývala Hvězda.

Obora v Uhříněvsi byla založena pravděpodobně ve druhé polovině sedmnáctého století, kdy byl majitelem uhříněvského panství Jan kníže Lichtenštejn.

¹ Available: http://www.cs.wikipedia.org/wiki/Královská_obora; Available: http://www.cs.wikipedia.org/wiki/Obora_Hvězda; PACÁKOVÁ – HOSTÁLKOVÁ, B. a kol.: *Pražské zahrady a parky*. Praha, 2000, spol. pro zahrad. a kraj. tvorbu, 384 s.; NOŽIČKA J.: *Přehled vývoje našich lesů*. Praha, 1957, 459 s.

Obora u zámku Koloděje - nejstarší dochovaná zmínka o tvrzi v Kolodějích je z roku 1346. Do kolodějského panství patřil les Vidrholec (Fiedrholec), který zasahoval ještě v 17. století až ke Kolodějům. Datum vzniku obory není známo, ale můžeme usuzovat, že obora vznikla někdy v první polovině sedmnáctého století, kdy byli majiteli panství Smiřičtí ze Smiřic (1604–1623), nebo po nich Lichtenštejnové (po roce 1623).

Od roku 1651 patřila Vinoř 267 let Černínům z té doby asi pochází obora Vinoř.

Bažantnice Satalice byla založena v polovině osmnáctého století. Patřila k vinořskému panství, navazuje na park zámku ve Vinoři.

Obora Ctěnice původně vodní tvrz přestavěná renesančně kolem roku 1550, vznik obory je daleko pozdější.

Obora Kunratice – barokní koncept obory (a zahrady) vznikl v roce 1730–1734. Datum založení obory je však daleko starší.

Královská obora – Stromovka²

- v roce 1268 Královská obora byla založena Přemyslem Otakarem II.
- v roce 1320 Jan Lucemburský vyňal z majetku, který postupoval svatovítskému probošství Královskou oboru
- v roce 1495 na jižní náhorní hraně obory byl vystavěn královský lovecký letohrádek pro Vladislava Jagellonského, dnešní místodržitelství letohrádek
- v roce 1547 byl v oboře zřízen rybník a o 12 let později byla obora rozšířena.
- v roce 1578 lovecký letohrádek v oboře renesančně přestavěn jako ložňová vyhlídková stavba
- v roce 1584 na příkaz Rudolfa II. byly provedeny parkové úpravy, vytvořeny další rybníky a proražena štola (Rudolfova štola) pro napájení nového Velkého rybníka, která přiváděla vltavskou vodu od havírny (stavba na levém břehu několik metrů proti proudu od dnešního Štefáníkova mostu) pod Letnou do středu Královské obory.
- v letech 1589–1590 Císařský mlýn (zakoupená před několika lety Českou komorou) byl přestavěn, jeho areál byl rozšířen o arkádovou chodbu a lázeň z grottou a navíc zde byla vybudována brusírna drahých kamenů.
- v roce 1606 k Císařskému mlýnu byla přistavěna mohutná reprezentační brána.
- v roce 1679 Císařský mlýn vyhořel.
- v roce 1689 poblíž Velkého rybníka byla postavena nákladem hraběte Kryštofa Vratislava z Mitrovic Královská dvorana (pozdější Šlechtova restaurace).
- v roce 1804 Královská obora je zpřístupněna veřejnosti a je využívána jako park, pro nějž se ujal název Stromovka. Současné úpravy pocházejí z 19. století, kdy byly některé rybníky zrušeny a vytvořena současná soustava luk a zalesněných ploch. Bylo vysazeno mnoho druhů introdukovaných dřevin a zahradních kultivarů
- v roce 1866 společnost Buštěhradská dráha prodloužila železniční trať od Kladna, která dosud končila na Brusce (dnešním nádraží Praha-Dejvice) horním

² Available: http://www.cs.wikipedia.org/wiki/Královská_obora

okrajem Stromovky do Buben, kde ji napojila na státní dráhu. V roce 1885 byla do Královské obory prodloužena trať koněspřežné tramvaje, která od roku 1884 končila u Marinkovy továrny v Holešovicích (u dnešního Veletržního paláce 2002 (při srpnové povodni) byla Stromovka zaplavena vodou, což vedlo k částečnému poškození vegetace

- v roce 1891 u příležitosti Jubilejní zemské výstavy v Praze roku byla u horního vstupu parku (u dnešního severního konce Ovenecké ulice) ukončena Křižíkova elektrická dráha na Letné
- v roce 1891 byl v Královské oboře u trati, nedaleko výstaviště, uspořádán II. všesokolský slet. Sokolové se tak připojili k Jubilejní výstavě na blízkém výstavišti
- v roce 1893 byla tramvajová trať prodloužena Stromovkou k Místodržitelskému letohrádku, přičemž překračovala železniční tunel. Roku 1903 byly koleje z Královské obory odstraněny
- v roce 1908 byla vybudována u Výstaviště tramvajová smyčka
- v roce 2002 velká srpnová povodeň generace změnila Stromovku, více než tisíc stromů a nespočetné okrasných porostů bylo poškozeno a zničeno
- v roce 2013 (červen) část obory za železniční tratí u řeky Vltavy pak poškodila další velká povodeň

Stromovka se v současnosti rozkládá asi na 95 ha. Je od 19. století významným hojně vyhledávaným pražským parkem.³

Královská obora (Stromovka) mapa z roku 1775 (NA Praha)

³ PACÁKOVÁ – HOSTÁLKOVÁ, B. a kol.: *Pražské zahrady a parky*. Praha, 2000, spol. pro zahrad. a kraj. tvorbu, 384 s.

V roce 993 nad Litovickým potokem vznikla malá tvrz. První písemná zmínka o tomto území je z roku. Jde o darovací listinu, ve které přenechal Boleslav II. les, tehdy zvaný Malejov z dvorem Hluboc (což je dnešní Liboc) nově vzniklému břevnovskému klášteru. Za husitských válek byl majetek břevnovskému klášteru zabaven Pražany. V roce 1492 se pozemky opět vrací pod správu břevnovského kláštera. v 15. stol. v dobových pramenech z 15. stol. je uváděno: „*Zapsal císař (Zikmund Lucemburský) 60 kop grošů Matěji Perníčkovi, hrnčíři na Novém městě pražském, kteroužto sumu má oddělati na trubách, po nichž se voda okolo Třešovic (Střešovic) na hrad pražský vede.*“ Voda se brala z Litovického potoka. Ten vede podle dnešní oborní zdi na dolní straně obory. V roce 1526 český král Ferdinand I. habsburský založil v lese Malejov Novou oboru

Obora Hvězda

V letech 1555–1557 byl vybudován letohrádek Hvězda na pokyn říšského místodržícího Ferdinanda Tyrolského, pak se obora nazývá Hvězda.⁴ V roce 1541 byl dřevěný plot nahrazen kamennou zdí, později byla obora rozšířena ještě o další pozemky v údolí Litovického potoka a byl v ní založen rybník. V roce 1547 se stává místodržícím v Českém království Ferdinand Tyrolský, druhorozený syn Ferdinanda I. a Anny Jagelonské. V roce 1548 získává od libockého záduší další pozemky v údolí Litovického potoka, které připojuje k dosavadní oboře (vlastně její lesní části) a zřizuje na nich louku a rybník. Do té doby zřejmě k napájení zvěře sloužily pouze prameny tekoucí od Bílé Hory, jejich vydatnost však nebyla velká. V červnu roku 1555 pokládá v Nové oboře základní kámen letohrádku, jenž podle doložených pramenů sám vymyslel a zaměřil. V rakouské státní knihovně ve Vídni se dochovala tato jeho kresba půdorysu přízemí letohrádku. Součástí letohrádku byla i studna, ta byla v jihozápadní části ve svahu pod letohrádkem. Již v té době je vzpomínáno, že v oboře je nejen rybník, ale i nádrže na ryby (sádky) a napajedla pro zvěř. V roce 1608 císařské vojsko Rudolfa II. vyslané proti bratrovi Matyáši habsburskému se utábořilo v oboře. V roce 1611 zase byla Hvězda obývána pasovskými, jenž přitáhl vynutit rezignaci Rudolfa II. a přenechání trůnu Matyáši habsburskému. v roce 1620 (8. listopadu) se stala obora dějištěm bitvy na Bílé hoře. v době třicetileté války hostila obora švédskou armádu. Ta si pak do své vlasti odvezla mimo jiné i měděnou střechu letohrádku. Po nástupu Rudolfa II. je z Hvězdy na Pražský hrad vybudován nový vodovod využívající pramenitou (pitnou) vodu z Hvězdy, která až dosud byla na hrad dovážena v sudech. V roce 1722 je vzpomínán otvor ve zdi obory k Bílé hoře, který je zajištěn silnými dubovými kůly a slouží pro přítok vody z bělohorských polí. Zeď je popisována jako silná a klenutá. Z roku 1723 pochází mapa hradního vodovodu od Františka Antonína Leopolda Klosse a zobrazuje na několikametrové ploše průběh trasy vodovodu a širšího okolí od Pražského hradu až do Hostovic. Vodovod využíval

⁴ Available: http://www.cs.wikipedia.org/wiki/Obora_Hvězda

i vodu z území Hvězdy a vedl ji potrubím na Hrad. Na vyobrazení Hvězdy můžeme najít jak oborní zeď, dům oborníka u Libocké brány s přilehlým polem, tak i plochu u Pražské brány s přístřeškem pro císařovnu, vybudovaným v roce 1720. Vedle vodovodu vedla také užitkovou vodu na Pražský hrad strouha, ta vedla do rybníka v Dolní Liboci („*Markitskejpanskej rybník*“, a pak podle potřeby dále na Pražský hrad k zavlažování zahrad. Boky strouhy byly zpevněny pletenými vrbovými oplůtky.

Klossova mapa z r. 1723 zachycuje jak letohrádek, tak i zahradu pod ním s míčovnou, dole na louce pak rybník v místě dnešních mokřadů. Rybník byl napájen novým zvláštním náhonem z Litovického potoka přes nádrž u mlýna, který byl v té době za zdí obory. Dochovala se i stížnost na místního mlynáře, ve které se uvádí, že vodu používá jen pro své mletí a nepouští ji do královského rybníka (tj. do rybníka v oboře). Jde o poměrně velký rybník, který byl ve středu dnešní louky a byl rozsáhlejší, než je dnešní mokřad. Okolo zahrady letohrádku tekla voda z jímacích štol okolo „*lízadel pro jeleny*“, jak je uvedeno ve vysvětlivkách k mapě.

Na Klossově mapě, která se zabývá především hradním vodovodem, nechybí i půdorysné vyobrazení štol ve Hvězdě sloužících k jímání vody pro hradní vodovod i napájení zvěře. To svědčí o promyšleném záměru získávání kvalitní pitné vody z propustných vrstev pískovců a opuk a nakonec i o dobré dobové úrovni důlního měřictví. Les výstavbou štol nebyl dotčen, materiál se vyvážel těmito štolami ven a byl využíván pro stavební účely. V archivu Pražského hradu se zachoval i rozpočet na zřízení rybníka z r. 1728. V roce 1742 stavební písař J. H. Dienebier vyhotovuje plán Hvězdy po obsazení Francouzi v předešlých letech a je zde uveden malý rybníček pod letohrádkem

Ale ani po třicetileté válce nebyl ve Hvězdě klid. Roku 1740 zde na jediný den tábořil bavorský král Karel VII. Bavorský se svými vojsky. I to stačilo na vystřílení veškeré zvěře a vykácení značné části lesa. o rok později se k nim přidala i vojska francouzská, jež měla pomoci prosadit Karlovi VII. nárok na rakouské dědictví, jelikož neuznával Pragmatickou sankci

Augustin Sedláček popisuje historii obory Hvězda takto:

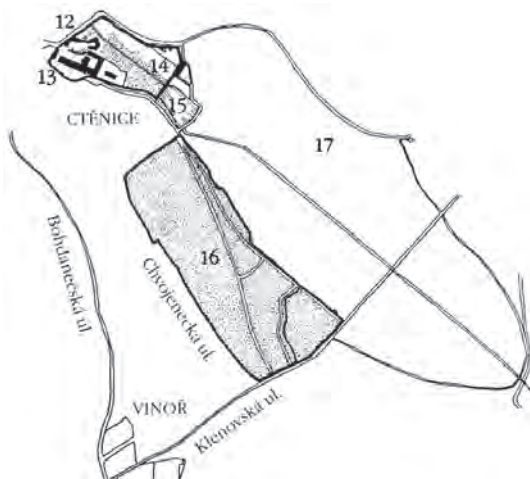
„Hvězda zámek u Liboce, zvláštní svým základem a plný umělecké krásy, založen byl arciknížetem Ferdinandem, správcem království českého roku 1555 maje v úmyslu založiti si letní sídlo u Prahy, svou rukou plán jeho vyrýsoval základní kámen položil. Nové stavení pojmenováno Zlatou hvězdou a založena při něm obora (dok. 1557). Leta 1564 přebýval tu arcikníže, pokud víme, naposled. Leta 1610 dal tu Rudolf II. Strojiti hody. Leta 1649 vítali tu stavové Bedřich falckrabě a leta 1623 vítán tu Fedinand II. jeda do Prahy. Po celé 17. a 18. století Hvězda jako královský letohrádek udržována. Císař Josef II. učinil prachárnu, avšak roku 1874 (hlavně přičiněním Alexandra svobodného pána Helferta) Hvězda vyklížena a zase odevzdána c. k. hejtmanství pražského hradu.“⁵

Doba pragmatického osvěcenství Josefa II. se dotkla i obory Hvězda, jelikož letohrádek Hvězda byl přenechán vojenskému eráru a byl v něm zařízen sklad

5 SEDLÁČEK, A.: Hradý, zámky a tvrze království Českého I–XV, 1882–1927.

Obory Vnoř, Satalice. Ctěnice

Vnoř byla farní ves za Karlínem, jež se připomíná v zakládacím listu Vyšehrad (1088) a jiném z roku 1130. Léta 1651 vlastnil Vnoř Heřman Černín z Chudenic, jeho rod tu byl vrchností do roku 1850. Tehdy někdy obora vznikla. Ctěnice (původně Stěnici i Ctěnici) se připomíná již roku 1372 a je v držení pražských měšťa. V letech 1781 až 1804 patřily rodu Windischgrätzů, od roku 1820 hraběti Desfour, během doby těchto posledních sdvou vlastníků zřejmě obora vznikla. (Obora má výměru 11,3 ha, Satalická bažantnice má výměru 15,67 ha (5 Satalická obora, 9 Satalická bažantnice))

3, dnes pole

Obora Satalice

Obora Koloděje

Koloděje původně ves u Říčan, kterou Karel IV. daroval svému bratrovi Janovi (1359). Porůzných majitelích roku 1590 držel Koloděje Jaroslav Smiřický ze Smiřic, od té doby měly stejné držitele s Černým Kostelcem pak tedy Lichtenštejnové. Marie Terezie Savojská († 1772) postavila tu zámek. Na barokní zahradu (1789)ů navazuje obora, do které byly zahrnuty lesnaté pozemky někdejší t vrze připomínané již v roce 1346. Výměra parku s oborou je 26 ha. V letech 1802 až 1810 barokní zahrada přeměněna v anglický park, do toho byla zahrnuta i část obory.

Obora Koloděje

Obora Kunratic. Plánky obor Uhřetěves, Vnoň, Satalice, Ctěnice, Koloděje a Kunratic jsou převzaty z publikace B. Pacáková-Hošťálková a kol. Pražské zahrady a parky (2000)

Obora Kunratice

Kunratice roku 1336 vlastnil Frenclín Jakubův z Prahy – pak různí majitelé 1616 pánové z Libentálu, 1622 Gryspekové a po nich Malovci, 1671–1699 Čabeličtí ze Soutic, pak hrabě z Golzu a od roku 1795 hrabě z Klamu a z Martinic, od roku 1801 Josef Korb, předek Korbů z Weidenheimu. Koncept výpravné zahrady a obory vznikl v letech 1730 až 17345. obora má výměru 11,3 ha.

Dodatek – závěr

Všechny pražské obory jsou dnes důležitou součástí městské zeleně a slouží hlavně pro odpočinek a rekreaci obyvatel hlavního města. K oborám a mysliveckým zařízením můžeme připojit dvě poznámky – jedna se týká Jeleního příkopu u Pražského hradu a druhá je spíš kartografickou zajímavostí.

Jelení příkop⁷

Jelení příkop je součást fortifikace Pražského hradu od počátku jeho existence. Jeho svahy byly udržovány **holé** a později zde směla být vysazena vinná réva. Za Ferdinanda I. byl příkop přemostěn Prašným mostem, který spojoval Hrad z Královskou zahradou. Příkop původně sloužil jen jako obranná bariéra, ale za vlády císaře Rudolfa II. sem byla vysazena vysoká zvěř, která se zde lovila, odtud pak pochází jeho název. Za Marie Terezie byl most překryt sypaným valem, který příkop rozdělila na horní část o rozloze přes 3 ha a dolní část o velikosti více než 5 ha.

Habsburský císař **Karel VI.** prý při návštěvě Prahy **střílel tyto jeleny** přímo z oken **Španělského sálu (?)**. Prašný most byl postaven v roce 1771 a **rozdělil příkop** na horní a dolní část. Po vzniku ČSR byli krátce v jelením příkopu chováni medvědi, které darovali T. G. Masarykovi legionáři ze Sibiře a Podkarpatské Rusi. Počátkem 60. let 20. století byl jejich **chov ukončen**. v roce 2002 byl vybudován **průchod** v teraziánském náspu a dnes je horní a dolní část opět průchozí.

V druhé polovině 20. století byl příkop pro veřejnost uzavřený. k zpřístupnění došlo až za prezidenta Václava Havla. Na rekultivaci Horního příkopu se v 90. letech podílel architekt Petr Hlaváček. Dolní část byla poprvé zpřístupněna veřejnosti 5. června 1999. Dne 3. září 2002 byl otevřen tunel pro pěší skrz val Pražského mostu, postavený podle projektu Josefa Pleskota. Tak byla opět spojena horní a dolní část příkopu.

Na závěr zajímavost: o záměru oplocení Holešovický lesík svědčí mimo jiné nápis na Globicově mapě, který v údajích o měřích uvádí na prvním místě obvod a plochu. Holešovický lesík v těsném sousedství Stromovky se málem stal v sedmáctém

⁷ Available: <http://www.prahazelena.cz/jeleni-prikop.html>

století také ohrazeným místem pro lovnou zvěř. V roce 1676 zaměřoval zemský měřič Samuel Globic z Bučiny malý lesík u Holešovic (v sousedství královské obory), který měl být oplocen, aby z něj neutíkali zajíci přes zamrzlou Vltavu.⁸

Literatura

NĚMEC, J., LOŽEK, V.: *Chráněná území ČR*. Praha, 1996, AOPAK ČR, 319 s.

NOŽIČKA J.: *Přehled vývoje našich lesů*. Praha, 1957, 459 s.

PACÁKOVÁ - HOŠTÁLKOVÁ, B. a kol. : *Pražské zahrady a parky*. Praha, 2000, spol. pro zahrad. a kraj. tvorbu, 384 s.

SEDLÁČEK, A.:

Available: <http://www.prahazelena.cz/jeleni-prikop.html>

Available: [http://www.cs.wikipedia.org/wiki/Královská obora](http://www.cs.wikipedia.org/wiki/Královská_obora)

Available: http://www.cs.wikipedia.org/wiki/Obora_Hvězda

⁸ NOŽIČKA J.: *Přehled vývoje našich lesů*. Praha, 1957, 459 s.

Slavné Bennetovské hony na koroptve

The famous Bennett hunts for partridges

Slavné Bennetovské hony se uskutečnily v době, kdy zelenohorský zámek vlastnil kníže Engelbert Ferdinand z Auerspergu, za něhož byly na velkostatku zřízeny velké obory, ve kterých byly pořádány i jiné znamenité hony. Například roku 1902 zde byl hostěn následník rakouského trůnu Ferdinand d'Este. o dva roky později byl celý zámek pronajat za 200 tisíc korun americkému milionáři, vydavateli deníku New York Herald, Jamesi Gordonu Bennettovi. Bennett si dal do nájemní smlouvy zároveň i podmínku, že zde musí během deseti dní zastřelit na 10 tisíc koroptví. Koroptve byly už dlouho předtím zakupovány a sváženy z dalekého okolí. Zároveň byly pro potřeby hostů upraveny některé zámecké komnaty a rodina velkostatkáře Auersperga se proto musela přestěhovat do lesního úřadu, tedy do budovy staré zelenohorské pošty v Nepomuku.

The famous Bennett hunts took place at a time when the Green Mountain castle was owned by Duke Engelbert Ferdinand of Auersperg, during whose reign new large game preserves were established for organizing grandiose hunts. For example in 1902 the successor to the Austrian throne, Ferdinand d'Este, was hosted here. Two years later the whole chateau was rented for 200,000 Crowns to James Gordon Bennett, an American millionaire, and the publisher of the New York Herald newspaper. Bennett put one condition in his lease contract, that during ten days he shall be able to shoot 10,000 partridges. The partridges were purchased and collected from the wider surrounding area long before the visit. At the same time the chateau rooms were adapted to the needs of guests, and the Auersperg manor family had to move to the forest office located in the building of the Green Mountain old post office in Nepomuk.

V archivu Národního zemědělského muzea Praha se nachází nepatrná osobní pozůstalost Gabriela Jirsíka,¹ kde lze nalézt velice zajímavé fotografické album,² dokumentující průběh tzv. Bennetovských honů na koroptve, které se pořádaly na zelenohorském velkostatku knížete Engelberta Ferdinanda z Auerspergu v roce 1904. Engelberse již od svého mládí zajímal o myslivost a zvěř. Jako mladík poznal rozměrné koroptví hony pořádané na statcích svého otce, které připravoval a vedl knížecí lesmistr Jan Fibich.³ V pozdější době se účastnil velkých bažantnic a koroptvích honů na uherských pláních jako host spřízněných a sprátených

Engelbert Ferdinand z Auerspergu, Archiv NZM, OF Gabriel Jirsík, fotografické album

¹ Gabriel Jirsík se narodil 7. prosince. 1866 v myslivně Kopaniny u Podmok na Čáslavsku v rodině auersperského lesního. Po maturitě (1885) na německé reálce v Jihlavě vystudoval lesnický odbor VŠZ ve Vídni (1889). Nejdříve působil na auersperských velkostatcích v Dolním Rakousku a v Čechách, 1900–1912 jako nadlesní a administrátor statku Zelená Hora u Nepomuku, 1912–1928 na velkostatku Žleby u Čáslavi, pak působil jako profesor na ČVUT v Praze (1921–1937). Byl prvním lesníkem, jemuž ČVUT v r. 1937 udělila čestný titul doktora věd technických. Byl i literárně činný a tiskem vyšlo: Úprava provozu lesního hospodářství a zařízení lesů v ČSR (1927), Význam lesů pro Velkou Prahu (1928), Návrh organizace studia lesního inženýrství (1932) a řadu článků v lesnických i mysliveckých časopisech i v četných pronesených přednáškách. Prof. G. Jirsík podle pamětníků byl člověkem vzácných osobních vlastností, spravedlivý, ohleduplný, skromný a v každém směru ušlechtilý. Je to významná lesnická osobnost, jež se výrazně zasloužila o povznesení českého lesnictví.

² Archiv Národního zemědělského muzea Praha (dále jen Archiv NZM), OF Gabriel Jirsík, fotografické album

³ Jan Fibich - otec hudebního skladatele Zdeňka Fibicha

uherských magnátů a rozšířil tím své znalosti o plánování a řízení zmíněného druhu honů. Stal se z něho tak znamenitý střelec brokem i kulí. Jeho rozhodnutí i rady při projektování a přípravě honů byly neocenitelné a přispěly také k zdařilému průběhu bennettovských honů, jichž se prvních tří účastnil zelenohorský majitel jako host.

Podobné lovecké podniky bývaly v Čechách pořádány i na velkostatku Horšovský Týn pro anglického krále Eduarda VII. a členy jeho dvora, dále na velkostatku Poděbrady, který byl majetkem knížete z Hohenlohe-Schillingsfürstu a v roce 1902 na již zmíněném zelenohorském velkostatku, jichž se účastnil tehdejší následník rakousko-uherského trůnu, arcikníže František Ferdinand d'Este.⁴ Tak se někdy scházeli v českých zemích, buď jako hosté šlechty nebo jako sezonní nájemci honů, příslušníci anglických nebo francouzských šlechtických rodů i členové amerických peněžních kruhů. Pověst o nich vnikla i do kruhů loveckých sportovců a vznikla touha amerického majitele deníku *New York Herald*, James Gordon Benneta, aby se pokusil o krátkodobé získání koroptvím honbiště v českých zemích, které by dalo nadprůměrné výsledky.

Kdo to byl James Gordon Bennett? James Gordon Bennett junior, osobnost, která zcela výjimečným způsobem proslavila Nepomucko a zanechala zde zcela nerasmazatelné stopy. Díky němu se v kraji poprvé objevil automobil, na zelenohorský zámek zavedli telefon a v neposlední řadě během několika málo dní bylo postříleno na 20 000 koroptví.

James Gordon Bennett se narodil 10. května 1841 v New Yorku, hlavní vzdělání získal ve Francii. Díky svému otci, zakladateli v politických amerických a západoevropských kruzích zavedeného deníku *New York Herald* a významné postavě v historii amerických novin, se stal vynikajícím žurnalistou, nakonec i majitelem a vydavatelem.⁵ Bohužel velice často pobuřoval společnost svým okázalým a někdy až nevyzpytatelným chováním. V roce 1877 v New Yorku se však provinil natolik proti společenským mravům, když přišel opilý na party, kde přede všemi přítomnými močil do krbu,⁶ že jej toto nepřijatelné chování navždy vyloučilo z tamních společenských kruhů a donutilo k přestěhování do Evropy. Nikdy se neoženil a svůj roční příjem 16 milionů dolarů investoval převážně do rozvoje vědy a techniky, především leteckého a automobilového průmyslu. Byl spoluzakladatelem prvního klubu hráčů vodního póla v Americe, o několik let později založil vlastní pohár v automobilových závodech a letech plynovým balonem, který probíhá dodnes. Zemřel 14. května 1918, je pochován na významném francouzském hřbitově Cimetière de Passy.

4 JIRSÍK, G.: Stručně o lovu a jak došlo k bennettovským koroptvím honům na Zelené Hoře v roce 1904. *Stráž myslivosti*, r. XVIII., č. 22, 1940, s. 413–415.

5 SEITZ, D. C.: *The James Gordon Bennetts, Father and Son, Proprietors of the New York Herald* Bobbs-Merrill, Indianapolis 1928. reissued in 1974

6 HOMBERGER, E.: *Mrs. Astor's New York: Money and Social Power in a Gilded Age* Yale University Press, New haven, Connecticut 2002; WALLACE, D. R.: *The Bonehunters' Revenge: Dinosaurs, Greed, and the Greatest Scientific Feud of the Gilded Age* Houghton Mifflin, Boston 1999; O'CONNOR, R.: *The Scandalous Mr. Bennett* Doubleday, Garden City, New York 1962.

**James Gordon Bennett, Archiv NZM, OF Gabriel Jirsík,
fotografické album**

Dohodu o pronajmutí obory mezi Jamesem Gordonem Bennettiem a Engelbertem Ferdinandem z Auerspergu připravil jejich oboustranný známý, uherský šlechtic rytmistr hrabě d'H., který sdělil podmínky, za kterých by chtěl americký finančník na svůj náklad uspořádat velké koroptví hony, při kterých mu měl být zaručen celkový výřad 10 000 kusů a měl mít k dispozici pro sebe a své hosty i se služebnictvem zámek na Zelené Hoře. Po delším vyjednávání přistoupily obě dvě strany na začátku roku 1904 k sestavení nájemní smlouvy na měsíc září téhož roku. Podle ní Engelbert Ferdinand z Auerspergu, majitel zelenohorského velkostatku, pronajal J. G. Bennettovi honbiště s případně najatými cizími honitbami a potřebným loveckým personálem a zařízením tak, aby mohl být dosažen odstřel 10 000 koroptví.

Bezesporu velice zajímavé jsou i některé podrobnosti této nájemní smlouvy. Najímající byl oprávněn po dosažení zaručeného odstřelu ještě před koncem měsíce září od dalšího nájmu ustoupit. Pronajímající zase dával k dispozici svou koroptví zvěř. Zařízení a vedení honu mělo podle smlouvy zůstat v rukách zelenohorského lesního úřadu a jemu také měla patřit ulovená zvěř. J. G. Bennett měl zaplatit smlouvenou částku za kus ulovené zvěře včetně dohledávky.

Bennett a jeho lovečtí hosté, včetně manželek, pobývali na zelenohorském zámku v reprezentačních a hostinských pokojích a komnatách, které jim dal k dispozici samotný majitel. Kromě toho měli k dispozici kočárovou stáj a kočárové koně lesního úřadu. Vedoucí lesního úřadu, Gabriel Jirsík jako vrchní lovcí, za to dostal k dispozici automobil.

Honbiště bylo při zařizování rozděleno na čtyři honební okrsky. Ve středu celé oblasti ležící bažantnice, zvané Čabuzí, výměrou asi 45 ha, obklopené poli a loukami, do níž se daly koroptve snadno soustředit, byla lovena třikrát. Od čtyř honiteb, sousedících se zelenohorským honbištěm, byl najat lov koroptví a klid loveckých zbraní pro měsíce srpen a září 1904 za paušální obnosy, což činilo celkem 3 600 rakouských korun.

**Francouzští osobní myslivci z vrchním lovčím Ing. Gabrielem Jirsíkem,
Archiv NZM, OF Gabriel Jirsík, fotografické album**

Bennettova společnost střelců, která se sešla na zelenohorském zámku, se sestávala ponejvíce z členů francouzské šlechty.

Americkou část zastupovaly pouze dvě osoby a to v první řadě pořadatel celého loveckého podniku James Gordon Bennett a C. Carroll. Z francouzské šlechty byla zastoupena jména nositelů, kteří vynikali v tehdejší světě nejen ve směru sportovním, ale také i politickém a hospodářském, nebo byli potomci roků v krásném umění vynikajících. Duc de Gramont, vlivný politik a diplomat, který se také zúčastnil poděbradských skvělých honů v roce 1963, comte Jean de la Rochefoucauld, comte Joseph de Gontaud-Biron, comte de Hallez-Claparède, marquis de Bréteuil, známý cestovatel po Orientu, comte de Clary, přední představitel francouzského lovectví a předseda francouzského říšského mysliveckého spolku, dále pánové prince Aloyse de Lucinge, marquis de Ganay, marquis de Beauvoir, tři členové baronské rodiny de Maurice Gourgourd. Střelecká obec čítala s hostitelem J. G. Bennettem čtrnáct členů, k nimž přistoupili pro první tři hony: zelenohorský Engelbert Ferdinand z Auerspergu a jeho nejstarší princ Hervard.

comte de Clary – přední představitel francouzského lovectví a předseda francouzského říšského mysliveckého spolku, Archiv NZM, OF Gabriel Jirsík, fotografické album

comte de hallez-Claparède, Archiv NZM, OF Gabriel Jirsík, fotografické album

comte de Clary – přední představitel francouzského lovectví a předseda francouzského říšského mysliveckého spolku, Archiv NZM, OF Gabriel Jirsík, fotografické album

Velkou domácnost J. G. Bennetta na zelenohorském záznamu vedl vlastní pařížský maitre d'hotel,⁷ jemuž k ruce a pro vedení účtů byl dán vídeňský hotelový odborník jako manager. K osobní obsluze nájemce a jeho hostů přijelo ze sídla J. G. Bennetta šest komorníků a dva první lokajové pro službu osobních myslivců. Mimo to zde byl k dispozici domácí zámecký personál v čele s kastelánem. Kuchyňské potřeby obstarávaly v místě, v Nepomuku anebo v Plzni.

Samotné hony se konaly vždy od 10.30 hodin dopoledne do 2.30 hodin odpoledne a poté následoval výřad. Pro tak velký lovecko-sportovní výkon nebylo možné vystačit s domácí nasadou, a proto musely být přikoupeny i cizí koroptve z okolních velkostatků: Blovice, Plánice a Merklín. Další koroptve opatřily firmy na Moravě a v Uhrách. Vzhledem k tomu, že po třetím honu bylo patrné, že bude zastřeleno 10 000 kusů koroptví, sjednal J. G. Bennett, aby se číslo úlovku zvýšilo podle možnosti alespoň na 15 000 kusů. Nakonec Ing. Gabriel Jirsík musel zajistit a přikoupit dalších 18 000 koroptví. Ztrátové % během cesty a po dopravě nepřešlo 2¼ %. V několika zásilkách však našel lovecký personál i několik kusů starých koroptví, které byly spárkovány a přeneseny do odlehlých honbišť. V příštích letech pak znamenitě posloužily k osvěžení domácího chovu.⁸

⁷ správce domácnosti

⁸ JIRSÍK, G.: Stručně o lovu a jak došlo k bennetovským koroptvím honům na Zelené Hoře v roce 1904. *Stráž myslivosti*, r. XVIII., č. 23, 1940, s. 429–434.

K odpočinku cestou unaveným koroptvím pořídil zelenohorský velkostatek tři tzv. koroptvárný. Každá se skládala ze tří oddělení: středního, zatemnělého, plátnem potaženého, a dvou postranních hlav, do nichž byly v rozích postaveny vrchy smrčků, s vtroušenými snopky pšeničných a prosných shrabků. Po podélných stranách komor se nacházely ploché žlábký, v nichž proudila čerstvá potoční voda. Spodní část komor byla vysypána pískem. Došlé koroptve nejdříve vypustili z košů do chráněného středu komor, které pak postupně přecházely do chráněného středu komory a měly tak volnost přebíhat do obou volných hlav, aby se příležitostně osvěžily chladnou čistou vodou. Komory měly délku 16–20 m, šířku 6–7 m. Nově došlé koroptve nebyly komorovány déle než 24 hodin.

Pro samotné pořádání honů zvolila správa lesního úřadu čtyři místa. V prvé řadě již výše uvedenou 45hektarovou bažantnici Čabuzí, původně zařízenou pěšinami pro deset střelců, dále méněcenné role a pastviny v polesí Zelená Hora, oddíl Borek, ve výměře kolem 18 ha, na třetím místě pak v polesí Chejlava, oddíl harvánek, hraničící se zemědělskou půdou, ve stejné výměře asi 18 ha, a jako čtvrtá příležitost, pro případ potřeby, vyhlédl Gabriel Jirsík v polesí Zelená Hora, oddíl Prádlo.⁹

**Zelenohorský lesnicko-lovecký personál s četnictvem,
Archiv NZM, OF Gabriel Jirsík, fotografické album**

⁹ Tamtéž.

Střelecká společnost byla rozdělena na dvě skupiny po sedmi střelcích. Podle toho se řídil příjezd hostů. Koroptve se však musely na hony připravovat. Již od začátku, kdy začaly malé koroptve létat, muselo se začít s trénováním koroptví. Koroptve se nejdříve lesní personál sháněl s polí a luk do remízů, zejména k večeru, kde však nezbytně musely najít osvěžující pochoutky ve formě drobného zrní, mravenčíků vajíček, drobně strouhané krmné řepy, mrkve atd., rozházených na průsečích. Při trénování koroptví, které obstarávalo denně 30 až 60 mužů a chlapců, byl nutný rovný let a zapadnutí do remízů, v nichž se konaly hony. Vybočení na strany muselo být co nejvíce eliminováno. Napomáhalo se tomu mezi honci pestrými praporky, na přiměřeně dlouhých, vysoko vztyčených tyčích. Při honech samotných se praporků v remízích nepoužívalo. Po každém honu, odjezdu střelců a opatrném dohledání střelné zbraně, bylo podle potřeby koroptvím nasypáno zrní a před večerem začaly být zatlačovány do remízu s okolních polí a luk. Již od počátku byla bažantnice Čebuzí zařízení pro tento způsob honů. Lesní části museli přizpůsobit tak, aby tím nenastala újma lesnímu hospodářství. Pestré praporky proti vybočení koroptví používal personál pouze ve venkovních řadách honců.

Před prvním zátahem leče v remízu se rozestavila vnitřní řada honců a střelci na střeleckých linkách. Střelci a honci byli v zákrytu, první za zástěnami) z chvojí, druhí při krčení při křovinném porostu remízu. Na daný signál postupovaly venkovní řady honců kupředu, směrem na remíz, ve vyrovnaných řadách, a to čelní řada (I.) celá, boční řady (II. III.) do polovice. Čelní řada (I.) prošla konečně 1. hlavou a vystoupila na příční hlavní průsek. Na čelní řadu (I.) připojené boční řady (II. a III.) každá jenom přílehlou polovičkou dotlačily až k porostní hranici remízu, načež všechny 3 řady (čelní a poloviny přílehlých bočních) se vracely urychleným pochodem na svá stanoviště. Po natlačení 1. hlavy nastalo plouhání střední leče až k průseku 2. hlavy, načež se opakoval postup vyličený u 1. hlavy. Celý pochod se ještě jedenkrát opakoval, čímž byl hon pro jeden den ukončen. Vzdálenost vnějších řad honců od remízu činila podle okolností krajinného útvaru, počasí a větru 500 až 1000, případně i více metrů.¹⁰

První hony vydaly v remízu Čabuzí 4800, v pasekách Borku 2760 a v pasekách harváňku 1790, dohromady za 3 honební dny 9350 kusů koroptví. Na výslovné přání J. G. Bennetta se série honů ještě opakovala, nakonec se uskutečnilo celkem 8 honů, při nichž se zastřelilo celkem 18 353 kusů koroptví. Denně lesní správa zaměstnávala mimo mužů pro obsluhu střelců, nabíječů, měničů zbraní, počítačů střelné zvěře u každého střelce a počítačů ran vůbec, 350 až 400 lidí. Každý střelec měl při sobě nejméně 3 brokovnice. K jeho službě mu vždy přidělili 2 nosiče nábojů, 1–2 nabíječe, 1 měniče zbraní. Mimo to bylo zaměstnáno denně 20–40 mužů nebo chlapců pro trénování koroptví na honbištích, přicházejících na řadu v následujících dnech. Celkem se vypálilo 57 000 ran.¹¹

Zužitkování ulovené zvěře se dělo hned po ukončení honu tak, aby se co nejlépe využila potravinová hodnota zvěřiny. Koroptve nejdříve vyháčkovali, rozdělili

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Tamtéž.

Řada honců v bažantnici Čabuzí, Archiv NZM, OF Gabriel Jirsík, fotografické album

Občerstvení střelců po honu, Archiv NZM, OF Gabriel Jirsík, fotografické album

na 3 třídy. První třída byla určena pro vývoz, který směřoval hlavně do Francie a Belgie, druhá třída do bližších velkých měst, v prvé řadě do Vídně, pak do Prahy, Plzně a Českých Budějovic a nakonec třetí třída sloužila domácí a okolní spotřebě. S tříděním a následnou expedicí pověřil lesní úřad zvěřinářskou firmu Bratří K. v Plzni, která si přivezla své odborné baliče zvěře, takže přes noc vychladlé, do měkkého papíru a slámy balené zboží bylo dopoledne příštího dne bezpečně vypraveno i na velké vzdálenosti.¹²

Zbylé koroptve se po honech aklimatizovaly a znamenitě osvěžily domácí plemeno, což bylo patrné po několika letech ve vývinu a síle koroptví, takže v následujících letech byly zelenohorské koroptve a koroptve sousedících honiteb slušně vyhledávány plzeňskými a pražskými zvěřináři.¹³

Prameny a literatura

Archiv Národního zemědělského muzea Praha, OF Gabriel Jirsík

HOMBERGER, E.: *Mrs. Astor's New York: Money and Social Power in a Gilded Age* Yale University Press, New haven, Connecticut 2002.

JIRSÍK, G.: Stručně o lovu a jak došlo k bennettovským koroptvím honům na Zelené Hoře v roce 1904. *Stráž myslivosti*, r. XVIII., č. 22, 1940, s. 413–415.

JIRSÍK, G.: Stručně o lovu a jak došlo k bennettovským koroptvím honům na Zelené Hoře v roce 1904. *Stráž myslivosti*, r. XVIII., č. 23, 1940, s. 429–434.

O'CONNOR, R.: *The Scandalous Mr. Bennett* Doubleday, Garden City, New York 1962.

SEITZ, D. C.: *The James Gordon Bennetts, Father and Son, Proprietors of the New York Herald* Bobbs-Merrill, Indianapolis 1928. reissued in 1974

WALLACE, D. R.: *The Bonehunters' Revenge: Dinosaurs, Greed, and the Greatest Scientific Feud of the Gilded Age* Houghton Mifflin, Boston 1999

¹² Tamtéž.

¹³ Tamtéž.

Bažantnice v Mikulově

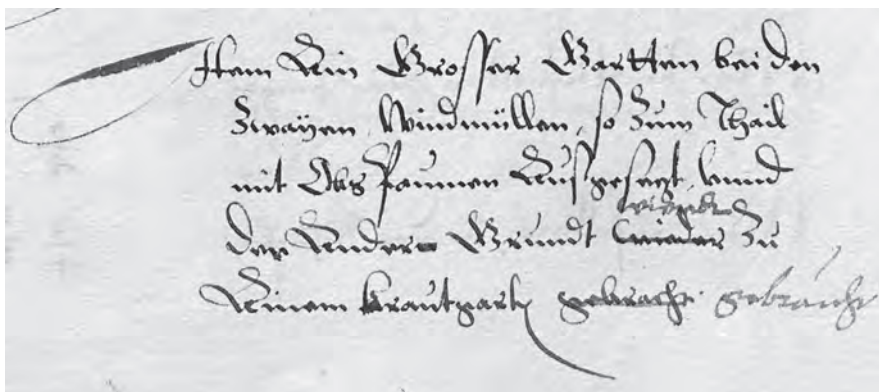
Pheasantry in Mikulov

Bažantnice v Mikulově vznikla na počátku 18. století na jižním okraji města ze starší zahrady zvané „U větrných mlýnů“ (Zu Windmühl). Obvodové zdi se stavěly v letech 1708–1709, v roce 1710 sem byly nasazeny první bažanti slepice. o tři roky později, v roce 1714 byly do rybníčku, nacházejícího se v bažantnici, vysazeny želvy, nalezené na pastvině na okraji Mikulova a další, získané jako dar knížeti. Od 40. let 18. století probíhala v bažantnici rozsáhlá rekonstrukce. Byla postavena dodnes stojící monumentální brána, změněna celková dispozice bažantnice, vysazeny lipové a kaštanové aleje. Renovován byl také přívod a odvod vody a nádrž pro želvy, která dostala podobu vyzděného bazénu. Chov želv v Mikulově násilně ukončila francouzská invaze po bitvách u Wagramu a následně u Znojma v roce 1809, kdy byly želvy vojáky vyloveny a snědeny. Poslední přeživší kusy byly vyloveny v roce 1811, tehdy chov želv v mikulovské bažantnici definitivně skončil. Chov bažantů zde byl ukončen v roce 1818, poté tento prostor sloužil jako ovocná školka, místo konání lidových slavností a v první polovině 20. století vinice. V současné době byly na části pozemku vystavěny rodinné domky a zbytek slouží jako orná půda.

The pheasantry in Mikulov was established at the beginning of the 18th century in the south part of the town, in an older part of a garden called "At Windmills" (Zu Windmühl). The surrounding walls were built from 1708–1709, and in 1710 the first hen pheasants were placed there. Three years later, in 1714, turtles, which were found on a pasture on the edge of the Mikulov town, together with those given as a gift to the Prince, were put into the pheasantry pond. From the 1740s the pheasantry went through an extensive reconstruction. a new monumental gate, which is still there today, was built, and the overall layout of the pheasantry changed, new linden and chestnut alleys were planted. The inlet and outlet of water for the turtle reservoir was renovated, and it was changed into a walled pool. The French invasion forcibly ended the turtle breeding in Mikulov after the battle of Wagram, followed by the battle near Znojmo in 1809, when the turtles were caught and eaten by the soldiers. The last surviving pieces were drawn out in 1811, and the breeding of turtles in Mikulov pheasantry definitely ended. The breeding of pheasants ended in 1818, after the area served as an orchard and a venue for folk festivals and then as a vineyard in the first half of the 20th century. A part of the plot has been used to build family houses and the rest is used as arable land today.

Bažantnice patřily k tradičnímu vybavení šlechtických sídel na rakousko-moravském pomezí již od renesance, například první doložená zmínka o chovu bažantů na Židlochovicku je z roku 1697,¹ v Miloticích na Hodonínsku znikla bažantnice někdy po roce 1722.²

Mikulovská bažantnice vznikla na počátku 18. století na místě starší zahrady s ovocným sadem, zvané „U větrných mlýnů“ (Zu Windmühl).³ Poprvé jsou tyto větrné mlýny, byly dva, zmiňovány i se zahradou u nich v urbáři mikulovského panství z roku 1574,⁴ v urbáři předchozím, z roku 1560, o nich ani o zahradě zmínka ještě není.⁵

Urbář mikulovského panství z roku 1574
(MZA v Brně, fond F 18, inv. č. 6794, karton 1095)

S nápadem zřídit u Mikulova bažantnici přišel kníže Leopold Ignác z Ditrichštejna patrně na počátku devadesátých let 17. století. Z roku 1691 se zachovaly instrukce pro zahradníka, který měl v zahradě u větrných mlýnů konečně udělat pořádek a začít sázet stromy tak, aby vytvořily aleje (*Spalieren*). Na přelomu 17. a 18. století pak nechal kníže vykoupit pozemky kolem staré zahrady s úmyslem zřídit zde bažantnici, v červnu 1699 se v pramenech poprvé objevuje označení „neue Fassangarten“. Celkem na to mělo být vynaloženo 241 zlatých a 51 krejcarů, původní majitelé vykoupených pozemků, většinou zahrady, si však ještě v roce 1707 stěžují, že své peníze nedostali a naopak jsou stále ještě vrchnostenskými úředníky nuceni platit daně za odkoupené pozemky.⁶

1 NENTVICOVÁ M.: *Slavná minulost i současnost bažantnic Lesního závodu Židlochovice*, Myslivost 8, 2011, s. 19.

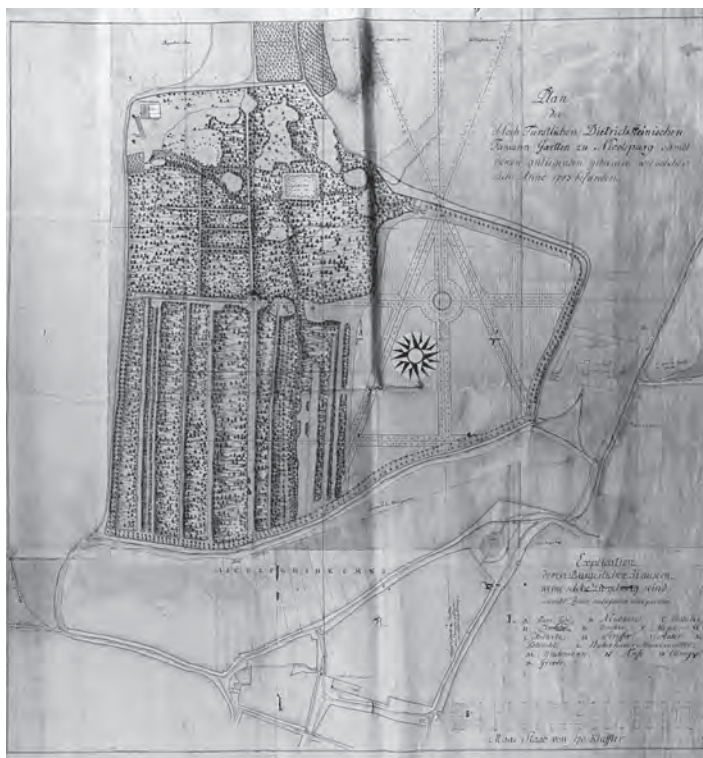
2 <http://www.zamekmilotice.cz/zamecky-park/>

3 Popis panství z roku 1655, blíže viz Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA v Brně), fond G 140 Rodinný archiv Ditrichštejnů Mikulov, inv. č. 979, karton 299.

4 MZA v Brně, F18 Hlavní registratura Ditrichštejnů, inv. č. 6794, karton 1095.

5 MZA v Brně, F 18, inv. č. 6792 a 6793, karton 1095.

6 Všechny zmínky, týkající se mikulovské bažantnice, pocházejí, pokud nebude výslovně uvedeno jinak, z MZA v Brně, fond F 18 Hlavní registratura Ditrichštejnů Mikulov, inv. č. 8352, karton 1499.

Plán bažantnice z roku 1743 (MZA v Brně, fond F 18, inv. č. 12066, mapa č. 59)

Po smrti knížete Leopolda Ignáce v červenci 1708 se ujal správy majorátu jeho bratr Walter Xaver, který ve vytváření bažantnice pokračoval. Ze srpna 1708 se dochoval účet za postavení části zdi kolem nové bažantnice, za vystavění asi 420 metrů zdi (220 sáhů) o výšce 95 cm (3 stopy) s bránou z nepálených cihel vysokou 285 cm (1,5 sáhu) se zaplatilo celkem 110 zlatých (jeden sáh stál 30 krejcarů). Zeď byla kryta šindelem, za pokrytí dostal tesař 33 zlatých. Celkem bylo za materiál a práci na stavbě této části zdi zapláceno 307 zlatých a 45 krejcarů.⁷

Stavba zdi patrně netrvala moc dlouho, již v roce 1710 sem bylo nasazeno 19 bažantích slepic. Nová bažantnice přitom částečně využívala prvků starší zahrady, již na plánu mikulovského panství z roku 1672, jehož autorem je malíř a geometr Clemens Beuttler (1638–1682), je v této zahradě zakreslen také nevelký rybníček, pro který však po zřízení bažantnice nebylo využití, postupně se zanášel smetím a zarůstal vegetací.⁸

⁷ HOFMANN, G.: *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*. Sušice, 1984, s. 84 a 87.

⁸ SVOBODOVÁ, K.: *Plán Mikulovského panství z roku 1672*. Sborník z konference „Trendy a tradice 2008“ Lednice 10.–11. 9. 2009. Lednice, 2009, s. 38–42.

Příležitost k využití této nádrže našel ditrichštejnský hospodářský inspektor Ondřej Ferdinand Schabsky až po několika letech poté, co měl za úkol postarat se v roce 1714 o dar hodonínského faráře knížete – želvy. Shodou okolností byly ve stejné době, přesně 4. července 1714, pastýřem ovcí nalezeny v Mikulově na pastvině na místě označovaném „*Zu Maria Hilf*“⁹ čtyři želvy, pro které se také hledal „*nový domov*“¹⁰

Jednalo se patrně o želvy bahenní (*Emys orbicularis*), jediný druh želv, který se na našem území v minulosti volně vyskytoval a dorůstal do velikosti až 25 cm. V přírodě žijí tyto želvy nejčastěji ve stojatých vodách rybníků nebo slepých říčních ramen, přičemž dávají přednost místům s hojným porostem vodních rostlin a bahnitým dnem, ve kterém tráví období zimního klidu. Co se týká potravy, je tato želva poměrně skromná, dává přednost spíše potravě živočišného původu, přičemž nepohrdne ani mrtvým zvířetem.¹¹

Nalezené i darované želvy se tedy přestěhovaly do rybníčku v bažantnici, který byl pro jejich potřeby pravděpodobně vyčištěn a na jeho břeh navezen písek, do nějž mohly klást vejce. Časem přibyli k bažantům a želvám v bažantnici také daňci.

K dalším změnám v bažantnici došlo až po dvaceti letech, od konce třicátých let 18. století probíhala rozsáhlá, dá-li se to tak říci, přestavba bažantnice. Byly

Brána bažantnice (Foto M. Svoboda)

⁹ S největší pravděpodobností se jednalo o okolí špitálu, stojícího pod Svatým kopečkem na dnešní ulici Koněvova, jehož kaple byla zasvěcena Panně Marii pomocné.

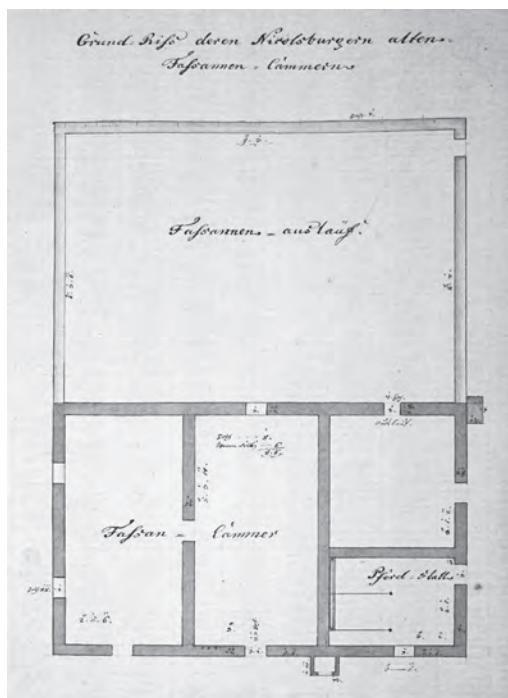
¹⁰ Naposledy o bažantnici viz: SVOBODOVÁ, K.: *Chov želv v mikulovské bažantnici*, Prameny a studie Národního zemědělského muzea 52, 2014, s.

¹¹ ZYCH, J.: *Želvy v přírodě a v péči člověka*. Praha, 2006, s. 59.

opraveny a zvýšeny obvodové zdi, podle návrhu architekta Františka Antonína Grimma (1710–1784) byla postavena reprezentativní vstupní brána, rekonstrukce se dočal také rybníček pro želvy a rozvod vody. Ve čtyřicátých letech byla také změněna kompozice zeleně v bažantnici.¹²

Nejprve proběhla v roce 1737 oprava a zvýšení obvodních zdí, současně byla také vydlážděna část hlavní cesty v bažantnici a stáj při komoře pro líhnutí kuřat dostala novou střechu. Celá zeď vedoucí po obvodu bažantnice měřila více než dva kilometry (přesněji 1160 sáhů = 2107 metrů) a její oprava a zvýšení stálo celkem 206 zlatých, 40 krejcarů a 2 denáry, přičemž zedníkům se zaplatilo 21 krejcarů za čtyři sáhy na délku a čtvrt sáhu nebo jeden a půl stopy na výšku, zbytek peněz tvoří náklady na materiál. Dalších 44 zlatých a 24 krejcarů stála střecha stáje.

53 800 pálených cihel 80 zL. 42 kr.
104 500 nepálených cihel (kotovic) 88 zL. 49 kr. 2 denáry
vápno, kromě toho, co přišlo ze Sokolnice 4 zL. 30 kr.
zedníkům za práci 32 zL. 39 kr.
celkem 206 zL. 40 kr. 2 denáry

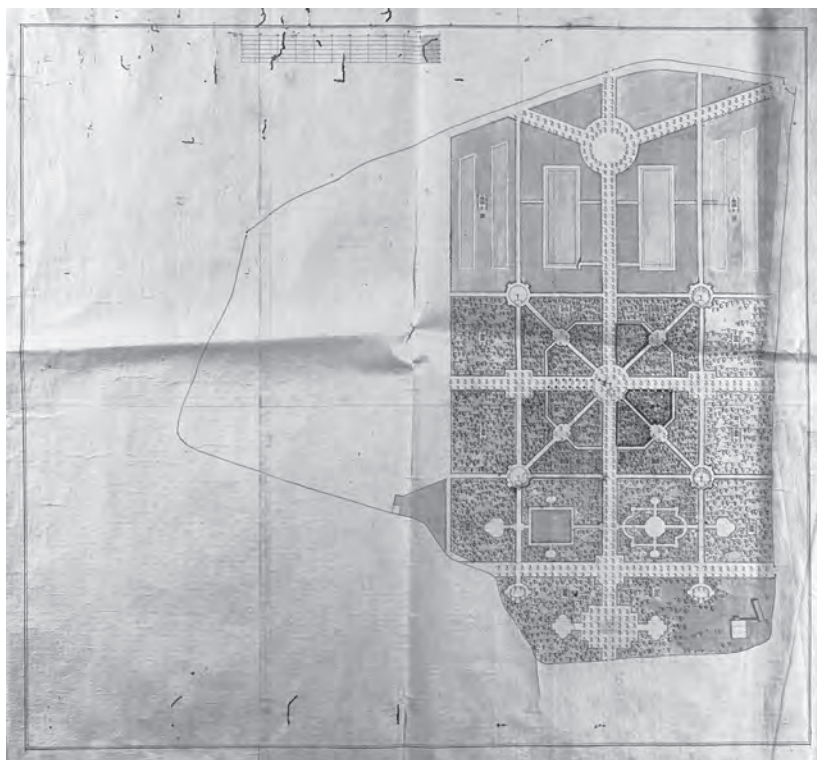
**Komora pro líhnutí bažantních kuřat se stájí
(MZA v Brně, fond F 18, inv. č. 8352, karton 1499)**

¹² BRICHTOVÁ, D.: Mikulov v 18. století. SVOBODA, M.: (ed): Mikulov. Praha, 2013, s. 147.

S opravou obvodních zdí patrně souvisela i stavba nové reprezentativní brány, účty za její stavbu se však bohužel nedochovaly.

Po opravě zdí následovala změna vnitřního vzhledu bažantnice. Na přelomu 40. a 50. let 18. století byla vyměřena nová kompozice, byly naplánovány nové aleje, do kterých byly v létě roku 1751 vysazovány lípy. Nádeníci přitom snědli 3 libry masa týdně a vypili piva celkem za 22 zlatých a 30 kr., jako mzda jim bylo vyplaceno 7 zlatých. Práce měly trvat 46 týdnů. Bohužel se nám nezachoval žádný účet ani za materiál (takže nevíme, jestli byly stromy vlastní nebo je správa panství musela koupit jinde) ani za jídlo spotřebované pracovníky, u nichž neznáme jejich počet, zachoval se pouze seznam spotřebovaných potravin.

mzda 7 zlatých
maso týdně 3 libry, tedy za 46 týdnů 138 liber
sádlo 9 mázů a 3 žejdlíky
sůl 1 máz
pšenice 8 měřic
zelenina 2 měřice 1 achtl

**Plán bažantnice s barokní kompozicí z poloviny 18. století
(MZA v Brně, fond 18, inv. č. 12067, mapa č. 60)**

V šedesátých letech 18. století pokračovala rekonstrukce bažantnice opravami rozvodu vody a především přestavbou rybníčku pro želvy. Ten měl mít nově podobu zděné nádrže, v pramenech je označována jako „*Bahsin*“, o velikosti asi 23 × 7,5 metrů (12 sáhů dlouhý a 4 sáhy široký) a hloubce cca 1 metr (3 stopy). Podle plánu z roku 1763 měly stěny tvořit zděné pilíře vzdálené od sebe 4 metry (2 sáhy), mezi kterými bude pěchovaný jíl zpevněný dřevěnými sloupy 10 cm tlustými (4 palce), 30 cm širokými (12 palců) a 4 metry (13 stop) dlouhými. Na celou stavbu bylo počítáno 220 fůr písku, 110 měřic vápna, 7500 cihel a 45 sáhů kamene, celkové náklady byly propočítány na 152 zlatých.¹³

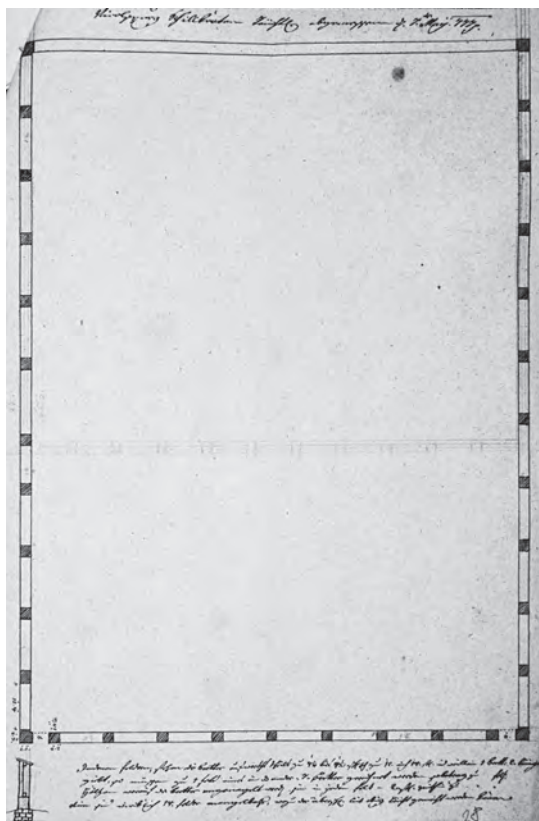
Rekonstrukce rybníčku se však protahovala, nový „*bazén*“ byl vyměřen až v roce 1777 a z roku 1785 pochází další, podstatně vyšší, rozpočet na „*nový rozvod vody v bažantnici a bazén pro želvy*“. Zatímco v prvním rozpočtu z roku 1763 se počítalo se starým jílem, který se měl nejspíše z rybníčku po jeho vypuštění vykopat, v rozpočtu druhém je již počítáno s 350 fůrami jílu nového. Také dno nádrže mělo být ne z pěchovaného jílu, jako v původní verzi, ale celé vyzděné, což zvedlo spotřebu cihel na 20 000. Naopak se snížila spotřeba písku na 150 fůr a vápna na 80 měřic. Celá rekonstrukce nádrže pro želvy tak měla stát i s prací 330 zlatých, přičemž nejdražší položkou byly cihly, 120 zlatých, za práci pro řemeslníky a nádeníky se zaplatilo 50 zlatých.

zlatých
jíl na podlahu, na upěchování,
350 fůr po 12 krejcarech 70
nádeníkům na pěchování do 25
pálené cihly na podlahu a zdi
kolem 20 000 po 6 krejcarech 120
vápno 80 měřic po 10 krejcarech 40
písek 150 fůr po 10 krejcarech 25
zedníkům a nádeníkům za práci do 50

V bažantnici byl v souvislosti s rekonstrukcí bazénku pro želvy proveden také nový rozvod vody. Již dříve byla do bažantnice přiváděna voda z piaristického dvora, částečně jakousi strouhou přeloženou cihlami. Asi deset let před rekonstrukcí však voda podle očitých svědků vyschla a rybníček pro želvy a tím i celá bažantnice strádala. Nově byly od zdi bažantnice k rybníčku ve vzdálenosti cca 300 metrů (157 sáhů) položeny dřevěné trubky v jakýchsi kovových pouzdrech. Bylo jich třeba 80, takže jedna měla délku 3,7 metru. Samotné trubky stály 120 zlatých, celý tento rozvod vody pak přišel i s prací na 173 zlatých.

K nádrži pro želvy bylo také třeba rekonstruovat odvod přebytečné vody, k čemuž měl být vybudován podzemní kanál, vedoucí od želvího rybníčku až ke zdi bažantnice, odtud pak pokračovala strouha až do rybníka Šibeník. Kanál byl vybudován

¹³ Jeden vídeňský sáh čítal 189,65 cm, jedna stopa se rovnala 31,608 cm, jeden palec měl 2,634 cm a jedna měřice odpovídala 61,487 litru. Blíže viz: HOFMANN, G.: *Metrologická příručka*, s. 74, 79, 84 a 87.

**Plán rybníčku pro želvy z roku 1777
(MZA v Brně, fond F 18, inv. č. 8352, karton 1499)**

z hliněných trubek, které dodala vrchnostenská cihelna z Pouzdřan, původně se rozhodovalo mezi trubkami hliněnými a borovicovými, hliněné nakonec vyhrály. Od rybníčku ke zdi bažantnice to bylo 136,5 metru (72 sáhů), bylo tedy potřeba 216 kusů hliněných trubek dlouhých 63 cm. Včetně dopravy stály 21 zlatých 36 krejcarů a dalších 13 zlatých 30 krejcarů bylo zapláceno šesti nádeníkům, kteří vykopali jámu, položili trubky a opět jámu zasypali.

Celkem stála rekonstrukce nádrže pro želvy a rozvodů vody v bažantnici 537 zlatých a 54 krejcarů a trvala, pokud můžeme soudit z dochovaných dokladů, od vyměření rybníčku pro želvy do vyhotovení účtů, osm let (1777–1785).

	zlatých	krejcarů
nádrž pro želvy	330	
rozvod vody do nádrže	173	
odvod vody z nádrže	34	54
celkem	537	54

Pro přiblížení, jak vysoká to byla suma, si nyní uveďme, jak velká byla kupní síla měny ve druhé polovině 18. století. Z uvedených účtů vyplývá, že nádeník, pracující v bažantnici, dostával denně 15 krejcarů, kterých se do jednoho zlatého počítalo šedesát, tesař 24 krejcarů. Za 20 krejcarů se dala v roce 1756 koupit kopa vajec (60 kusů), střevice vyšly na 5 zlatých, kráva na 10–15 zlatých.¹⁴

Pokud jde o stavby v bažantnici, nacházela se zde, jak již bylo řečeno, minimálně jedna komora pro bažantí slepice k sezení na vejcích, k níž byla přistavěna také stáj pro koně, a fíkovna, tedy stavba určená pro pěstování fíkovníků. Fíkovny se v 18. a 19. století vyskytovaly v okolí panských sídel celkem běžně. Bohužel se nám nedochovaly podrobnější informace o této stavbě, víme o ní vlastně jen díky několika zmínkám v materiálech, týkajících se bažantnice. Víme, že k ní byla „*přílepená*“ jakási dřevěná kůlna se slaměnou střechou, která se v roce 1798 nelíbila knížecímu registrátorovi Schoberovi, a nařídil ji strhnout. o fíkovnu a také o veškerou vegetaci v bažantnici se staral zahradník z vrchnostenské tzv. Zákrskovy zahrady (Zwergelgarten), která se nacházela na místě dnešní základní školy na ulici Pavlovská na tehdejším severním okraji Mikulova, k ruce měl až 40 poddaných, kteří si v bažantnici plnili své robotní povinnosti.

Posledních dvacet let 18. století bylo s největší pravděpodobností dobou největšího rozkvětu mikulovské bažantnice. Místní honorace sem chodila na sváteční procházky, chov bažantů vzkvétal, do rybníčku přibyli pstruzi, želvy prosperovaly. Na počátku 19. století se jejich stav odhadoval na tři až čtyři kopy, tedy 120 až 180 želv, na požádání byly želvy i pstruzi dodávány do knížecí kuchyně.

K zásadnímu obratu došlo v roce 1809, kdy Mikulov, stejně jako celou jižní Moravu, obsadili francouzští vojáci po bitvě u Znojma. Po příchodu do Mikulova údajně pod vedením generála Prutha francouzští vojáci želví rybníček v bažantnici vypustili a želvy snědli dříve, než zasáhli jejich nadřízení. Současně byl zničen také odvod vody z rybníčku, vojáci částečně prostříleli hliněné trubky a částečně je rozkradli mikulovští občané.

Jak to vlastně s francouzskými vojáky v Mikulově v roce 1809 bylo a kdo je vedl? Ve dnech 5.–6. července 1809 svedly rakouská a francouzská armáda bitvu u Wagramu u Vídně a po ní ustupovala hlavní část rakouské armády směrem na Znojmo. Dorazila tam 10. července, zatímco generál Rosenberg, aby odlákal pozornost Francouzů, táhl s částí rakouské armády od Vídně po brněnské silnici směrem na Mikulov. Se zadním vojem Rosenbergova sboru svedli nakonec Francouzi z jezdecké divize armádního sboru maršála Davouta menší bitvu nedaleko Mikulova u Dolních Věstonic a Mušova u přechodu přes Dyji a další srážky se odehrály v blízkosti Drnholce. Příklad mezi oběma válčícími stranami bylo uzavřeno během bitvy u Znojma 11. července 1809. Podle podmínek příměří pak francouzští vojáci obsadili Brno a celý brněnský a znojemský kraj a zůstali zde až do uzavření míru v Schönbrunnu u Vídně 14. října.¹⁵

¹⁴ SEJBAL, J.: *Základy peněžního vývoje*. Brno, 1997, s. 259.

¹⁵ SVOBODA, M.: *Život v Mikulově na přelomu 18. a 19. století*. SVOBODA, M.: (ed): *Mikulov*. Praha, 2013, s. 147. s. 161–162.

Při této okupaci nebyli vojáci ubytováni v domech poddaných jako po bitvě u Slavkova v roce 1805, ale každá ze čtyř divizí armádního sboru maršála Davouta, který jediný zůstal na Moravě, si vybudovala velký polní tábor. Nejblíže Mikulovu se utábořila divize generála Moranda na kopci zvaném Layerberg mezi Drnholcem a Brodem nad Dyjí. Francouzští vojáci však měli v Mikulově v někdejším kostele sv. Anny (dnes Ditrichštejská hrobka) zřízen vojenský sklad, kam pro ně sedláci z okolí museli svážet zásoby, a také jejich nemocní byli ošetřováni v městském špitále a také v provizorních špitálech v piaristické koleji a na zámku.¹⁶

Vzhledem k tomu, že podle dobových zpráv byl styk nepřátelských vojáků s místním obyvatelstvem omezen na minimum a všechny svoje požadavky vznášeli prostřednictvím svých velitelů a nic si nebrali násilím, spadá celá záležitost se želvami patrně do července 1809, tedy do doby těsně po jejich příchodu do okolí Mikulova. Metoděj Zemek v knize Mikulov výslovně píše: „...9. července francouzský generál Davout obsadil Mikulov...“¹⁷ Tomu napovídají také údaje ve zprávě o chovu pstruhů v bažantnici v roce 1809, kde se uvádí dodané nebo leklé ryby do 9. července 1807, a pak už jen následuje údaj o počtu pstruhů vylovených francouzskými vojáky. V pramenech zmiňovaný generál Pruth je patrně divizním generálem Jacquesem Pierre-Louisem Puthodem (1769–1837), velitelem 4 divize III. sboru maršála Davouta, jehož jméno autor zprávy o této francouzské akci zkomolil.¹⁸

Rozhodně francouzští vojáci želvy v bažantnici nevylovili všechny a jejich chov zde tímto neskončil, jak uvádí starší literatura.¹⁹ Několik exemplářů bylo v bažantnici nalezeno ještě v roce 1811 a také devastace želvího rybníčku v roce 1809 nebyla definitivní. Spolu se želvami se tu totiž chovali také pstruzi pro knížecí kuchyni a právě z inkriminovaných let 1809–1811 se zachovaly zprávy o jejich stavu.

Pstruzi se v rybníčku v bažantnici sami nerozmnožovali a v žádném případě zde, a patrně ani nikde jinde na mikulovském panství, neexistoval jejich kontinální chov, museli se proto dovážet z ditrichštejských panství Polná a Přibyslav. Dne 15. května 1809 bylo z Polné přivezeno 90 pstruhů, z nichž do 9. července 11 leklo a 33 bylo dodáno na zámek. Zbylých 46 pstruhů vylovili podle porybného Johana Philippa francouzští vojáci. Hned v následujícím roce však bylo opět v květnu (14. května 1810) přivezeno opět z Polné dalších 80 pstruhů, tentokrát za asistence polenského „*fišmajstra*“. Ihned při vykládání jich však bylo nalezeno deset leklých a do konce června ještě dalších devět. 30 pstruhů bylo dodáno do knížecí kuchyně na zámek (14) nebo na proboštvství (16), dalších 26 se ztratilo a v dubnu roku 1811 jich v želvím rybníčku zbývalo posledních pět. V červenci téhož roku tu už nebyl ani jediný.

¹⁶ Tamtéž, s. 162.

¹⁷ ZEMEK, M.: Mikulov v údobí rozkladu feudalismu (1781–1848). RICHTER, V.: (ed.): *Mikulov*. Brno 1971, s. 224

¹⁸ Za vyřešení problému s tímto francouzským generálem děkuji Mgr. Miroslavu Svobodovi Ph.D., řediteli Státního okresního archivu Břeclav se sídlem v Mikulově. Avaliable: http://en.wikipedia.org/wiki/Jacques-Pierre-Louis_Puthod

¹⁹ SEIFERT, T. R.: *Nikolsburg*. Nikolsburg, 1937, s. 193.

15. května 1809 dovezeno z panství Polná	90
ve dnech 15.–25. 5. 1809 dodáno na zámek pro Ignáce svob. Pána von Leykam	29
pro manželku krajského hejtmana von Manner	4
do 9. července 1809 leklo	11
vzato nepřátelskými vojáky	46
14.května.1810 dovezeno z panství Polná	80
při vykládání nalezeno leklých	10
29. května doloženo leklých	6
19. června stejně	3
7.srpna dodáno na proboštství	9
10. srpna dodáno na proboštství	7
11. srpna dodáno na zámek do kuchyně	8
19. září dodáno	4
20. ledna 1811 dodáno	2
20. dubna 1811 v rybníčku nalezeno	5
chybí	26

Fakt, že 26 pstruhů v dubnu 1811 chybělo, vysvětloval porybný Johann Philipp tím, že byly uloveny vydrou říční, která bývá v bažantnici u rybníčku často viděna a jemu samotnému působí ne nevýznamné škody.

Jak již bylo řečeno, francouzští vojáci nevylovili v roce 1809 z rybníčku v bažantnici všechny želvy. V červnu 1811 přišel do vrchnostenské kanceláře v Mikulově dopis od podplukovníka von Nenner z 29. pěšího pluku Lindenau, který byl v Mikulově ubytován, s dotazem, zda by bylo možné „z knížecí nádrže“ obdržet pro generála von Argenteau tři páry želv, které měly být údajně zničeny za francouzské invaze v roce 1809.

Podplukovník von Nenner obratem dostal odpověď, že úředníci celou záležitost prošetří a dají mu vědět, jestli je možné generálovi dodat požadované želvy. Kniže František Josef z Ditrichštejna s celou věcí souhlasil a hned pět dnů po Nennerově dopise (16. 6. 1811) vydal příkaz generálovi žádosti vyhovět.

Ditrichštejnský hospodářský inspektor Joseph Franz Ratzer se vypravil na jednodenní návštěvu bažantnice zjistit situaci a 20. července 1811 o tom podal knížeti zprávu. Po celodenním pozorování našel v rybníčku jedenáct želv, pět želv poslal knížeti a zbylých šest vrátil do nádrže. Nechal také ke stěně rybníka navězt písek, aby měly lepší příležitost klást vejce a rozmnožovat se, a rozhodl, že pro zlepšení jejich zdravotního stavu budou krmeny speciálním krmivem – volskými plícemi. Lesmistr, spravující bažantnici, měl podávat pravidelné zprávy do vrchnostenské kanceláře o nákladech na chov a o přírůstcích. Ve stejné zprávě také popsal, že v rybníčku se již nevyskytují žádní pstruzi.

Touto zprávou doklady o chovu želv v mikulovské bažantnici končí, můžeme se tedy pouze domnívat, jak oněch jedenáct želv skončilo. Těch pět, poslaných knížeti, patrně na jeho stole, zbylých šest bylo pravděpodobně na knížecí příkaz posláno

generálu von Argenteau, který jimi možná založil svůj soukromý chov nebo si je prostě dal k obědu.

Po francouzské okupaci mikulovská bažantnice již nikdy nenabyla svého dřívějšího lesku. Nadále se tu chovali bažanti a daňci, v roce 1812 se tu mělo nacházet ještě 100 bažantích slepic. Chov bažantů byl však nerentabilní, mnoho bažantů utíkalo do okolních vinohradů, kde byli chytáni poddanými a končili v jejich kuchyních. Ti, kteří zůstávali v bažantnici, se stávali vitanou kořistí pytláků. Theo Seifert ve svých dějinách Mikulova uvádí: *...Zloději za měsíčních nocí přelézali zdi a chytali vzpírající se bažanty do dřevěných krabic nebo je omámili sirnými parami, po nichž bažanti padali ze stromů a dali se lehko posbírat...*²⁰ Kromě toho byla bažantnice, jak již bylo řečeno, movitějšími obyvateli Mikulova využívána k nedělním vycházkám, což často rušilo zvěř. Početní stav daňků se postupně snižoval, v roce 1814 jich bylo na honu 20 a dalších 36 živých v bažantnici ještě zbylo. V roce 1818 dal kníže vykácet aleje a bažantnice jako obora byla zrušena.

Následně byla na jejím místě založena ovocná školka, její první plány se objevily už v roce 1811, ale ještě když v roce 1816 nechala Moravsko-slezská hospodářská společnost vypracovat jednotlivými obcemi na Moravě dotazníkovou akci, aby zjistila, jaký je stav pěstování ovocných stromů, uvedlo město Mikulov, že v jeho okolí se žádná ovocná školka nenachází a ovocné stromy se kupují na sousedním panství Lednice.²¹ Školka v bažantnici začala fungovat tedy až po tomto roce, neměla však dlouhého trvání a po několika letech se její plocha změnila v pole. Ovocné stromy však v bažantnici rostly již dříve a to v poměrně hojném počtu. Z let 1814–1821 se zachovaly licitační protokoly o prodeji zdejšího ovoce. K licitaci došlo vždy v červenci či srpnu a bylo při ní vydraženo ještě nezralé ovoce na stromech a to buď v celé bažantnici, nebo v jejích jednotlivých částech. Výherce pak měl za povinnost, kromě toho, že musel vydraženou sumu ihned po licitaci zaplatit ve vrchnostenské kanceláři, otrhat ovoce ze stromů na své náklady, přičemž musel dávat pozor, aby na stromech nezpůsobil žádné škody. Sumy za ovoce se kolem roku 1820 pohybovaly kolem 18 až 20 zlatých.

Ve druhé polovině 19. století sloužila zbývající část bývalé bažantnice především jako místo setkávání. Konaly se tu všechny školní a lidové slavnosti, naposledy to byla v roce 1921 velká zemědělská a průmyslová výstava.²²

Nakonec byl prostor bažantnice osázen vinnou révou a proměněn ve vinohrad.²³ V roce 1940 bylo v jejím těsném sousedství otevřeno koupaliště a po roce 1945 pak bývalou bažantnici přetřela nová silnice z Břeclavi na hranice s Rakouskem. v současné době byly, jak již bylo řečeno, na části pozemku vystavěny rodinné domky a zbytek slouží jako orná půda. Z bývalé bažantnice tak do dnešních dnů zbyla pouze brána a část obvodové zdi v nedávné době revitalizované.

²⁰ SEIFERT, T. R.: *Nikolsburg*, s. 194

²¹ MZA v Brně, fond G 82 Hospodářská společnost, Anketa o pěstování ovoce 1816, karton 193.

²² SEIFERT, T. R.: *Nikolsburg*, s. 194.

²³ Tamtéž.

Zachovaná část zdi bažantnice (Foto M. Svoboda)

Prameny a literatura

Moravský zemský archiv v Brně, fond F 18 Hlavní registratura Ditrichštejnů Mikulov, Urbář ¾ panství Mikulov z roku 1560, inv. č. 6792, karton 1095.

Tamtéž, Urbář ¼ panství Mikulov z roku 1560, inv. č. 6793, karton 1095.

Tamtéž, Urbář panství Mikulov z roku 1574, inv. č. 6794, karton 1095.

Bažantnice u Mikulova dříve zv. „Windmühl – Garten“ 1708–1824, inv. č. 8352, karton 1499.

Moravský zemský archiv v Brně, fond G 140 Rodinný archiv Ditrichštejnů Mikulov, Popis panství z roku 1655, inv. č. 979, karton 299.

Avaliable: http://www.napoleon-series.org/military/organization/Austria/infantry/c_austrianinf3.html

Avaliable: http://en.wikipedia.org/wiki/Jacques-Pierre-Louis_Puthod

Avaliable: <http://www.zamekmilotice.cz/zamecky-park/>

HOFMANN, G.: *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*. Plzeň: Státní oblastní archiv 1984.

NENTVICOVÁ M.: *Slavná minulost i současnost bažantnic Lesního závodu Židlochovice*, Myslivost 8, 2011, s. 19.

RICHTER V.: (ed.): *Mikulov*. Brno: Nakladatelství Blok 1971.

SEIFERT, T. R.: *Nikolsburg*. Nikolsburg, 1937.

SEJBAL, J.: *Základy peněžního vývoje*. Brno: Masarykova univerzita 1997.

SVOBODA, M.: (ed): *Mikulov*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2013.

SVOBODOVÁ, K.: Plán Mikulovského panství z roku 1672. *Sborník z konference „Trendy a tradice 2008“ Lednice 10.–11. 9. 2009*. Lednice, 2009, s. 38–42.

SVOBODOVÁ, K.: Chov želv v mikulovské bažantnici, *Prameny a studie Národního zemědělského muzea* 52, 2014, s.

ZYCH, J.: *Želvy v přírodě a v péči člověka*. Praha: Nakladatelství Brázda 2006.

História vzniku zverníc v pohorí Tribeč

The history of establishing game preserves in Tribeč mountain range

Pohorie Tribeč sa tiahne severovýchodným smerom od pohoria Vtáčnik až nad mesto Nitra. Má dĺžku 50 km a jeho najväčšia šírka je 18 km. Prevažnú časť pohoria zaberajú listnaté lesy, v ktorých v druhovom zložení prevláda dub, buk a hrab. Dnes sa zdá neuveriteľné, že na prelome 18. a 19. storočia sa v Tribeči jelenia zver vyskytovala iba ojedinele aj napriek tomu, že je tu autochtónna. V tomto období sa lovila iba srnčia zver, diviaky a zajace. K zveľaďovaniu poľovníctva a zvyšovaniu stavov zveri v Tribeči, významne prispelo až budovanie zverníc. Prvým priekopníkom pokrokového poľovníctva v regióne bol gróf Karol Forgáč z Jelenca, ktorý vybudoval na jedlinách najskôr zvernicu pre jeleniu a neskôr šie pre mufloniú zver. Najmä jeho zásluhou sa tieto druhy rozšírili do celého pohoria Tribeč. K zvýšeniu úrovne poľovníctva v Tribeči prispelo aj budovanie ďalších zverníc v Oponiciach, v Horných Lefantovciach, v Kovarciach a najmä Topoľčiankach. Topoľčianske zvernice boli vybudované v roku 1906 až 1907, na výmere cca 12 tisíc ha. Boli pýchou rakúsko-uhorského poľovníctva, československého poľovníctva a v súčasnosti patria k najvýznamnejším poľovníckym revírom na Slovensku. Topoľčiansky kaštieľ bol od roku 1923 až do roku 1953 letným sídlom československých prezidentov. Tribečské zvernice významne prispeli k rozvoju poľovníctva nielen v rámci bývalého Československa, ale aj Európy. K histórii tribečských zverníc patrí aj topoľčianska zubria zvernica, ktorá významne prispela k záchrane zubra hrivnatého ako živočíšneho druhu.

The Tribeč mountain range spreads north-east from the Vtáčnik mountain range towards the Nitra town. It has a length of 50 km and its maximum width is 18 km. It has mostly deciduous forests, with prevailing oak, beech and hornbeam trees. It is hard to believe today, that at the turn of the 18th and the 19th centuries the deer was so rare in the Tribeč region, even though it is autochthonous here. During this period the hunts were only for roe deer, wild boar and hares. Establishing game preserves contributed to the improvement of hunting and to an increase in game. The early pioneer of advanced hunting in the region was Count Karol Forgáč of Jelenec, who built a game preserve in a fir forest, first for deer and later also for the mouflons. It was mostly his merit that these species spread all over the Tribeč mountain range. The establishment of further game preserves in Oponice, Horné Lefantovce, Kovarce and in particular Topoľčianky contributed to an increased quality of hunting. The Topoľčianky game preserves were built from 1906 to 1907 on an area

of approximately 12,000 hectares. They were the pride of the Austro-Hungarian hunting, Czechoslovak hunting and they are now among the most important game preserve hunting grounds in Slovakia. The Topoľčianky church used to be a summer residence of Czechoslovak presidents from 1923 to 1953. The Tribeč game preserves significantly contributed to the development of hunting not only in the former Czechoslovakia, but also Europe. The history of Tribeč game preserve also includes the Topoľčianky Bison game preserve, which significantly contributed to saving the bison as a species.

História Tribečských zverníc

Úvod

Pohorie Tribeč sa tiahne severovýchodným smerom od pohoria Vtáčnik až nad mesto Nitra. Má dĺžku 50 km a jeho najväčšia šírka je 18 km. Prevažnú časť pohoria zaberajú listnaté lesy, v ktorých v druhovom zložení prevláda dub, buk a hrab. Dnes sa zdá neuveriteľné, že na prelome 18. a 19. storočia sa v Tribeči jelenia zver vyskytovala iba ojedinele, aj napriek tomu, že je tu autochtónna. V tomto období sa lovila iba srnčia zver, diviaky a zajace. K zveľaďovaniu poľovníctva a zvyšovaniu stavov zveri významne prispelo až budovanie zverníc. Prvým priekopníkom pokrokového poľovníctva bol gróf Karol Forgáč z Jelenca, ktorý vybudoval na jedlinách najskôr zverniciu pre danieliu zver, potom pre jeleniu zver a neskôr aj pre mufloniú zver. Najmä jeho zásluhou sa tieto druhy rozšírili do celého pohoria Tribeč. K zvýšeniu úrovne poľovníctva v Tribeči prispelo aj budovanie ďalších zverníc v Oponiciach, v Horných Lefantovciach, v Kovarciach a najmä Topoľčiankach. Topoľčianske zvernice boli vybudované v roku 1906 až 1907, na výmere cca 12 tisíc ha. Boli pýchou Rakúsko Uhorského poľovníctva, Československého poľovníctva a v súčasnosti patria k najvýznamnejším poľovníckym revírom na Slovensku. Topoľčiansky kaštieľ bol od roku 1923 až do roku 1953 letným sídlom Československých prezidentov. Tribečské zvernice významne prispeli k rozvoju poľovníctva nielen v rámci bývalého Československa, ale aj Európy. K histórii tribečských zverníc patrí aj Topoľčianska Zubria zvernica, ktorá významne prispela k záchrane zubra hrivnatého, ako živočíšneho druhu. V polovici 19. storočia bolo v Tribeči veľmi málo zveri. Jedinou zverou na ktorú sa poľovalo bola srnčia zver, diviaky, zajace, kuny a líšky. Vtedajší majitelia lesov sa s takouto situáciou nechceli zmieriť. Väčšinou to boli vášniví poľovníci, ktorí za poľovačkami prešli doslova celý svet. Po návrate z týchto exotických poľovačiek zatúžili aj po bohatých vlastných revíroch. Z tohto dôvodu začali niektorí z nich realizovať moderné plány v poľovníctve. Išlo im hlavne o zazverenie svojich revírov zverou, ktorá tu kedysi žila, ale aj o dovezenie nových druhov. Toto boli hlavné dôvody na budovanie zverníc. V pohorí Tribeč to bol vlastne celý systém zverníc, ktoré na seba nadväzovali a navzájom sa dopĺňali. Z poľovníckeho, ale najmä z chovateľského hľadiska mali veľký význam. Významne ovplyvňovali vývoj poľovníctva nielen v samotnom pohorí Tribeč, ale aj v bývalom Uhorsku a na Slovensku. Významné zvernice v Tribeči boli vybudované na sklonku 19. a začiatkom 20. storočia.

Zdá sa, že história sa v určitých obdobiach opakuje. Pretože v Tribeči ako aj na celom území Slovenska sa začala začiatkom 21. storočia nová éra budovania zverníc.

Zvernice grófa Forgáča v Gýmeši.

Prvým priekopníkom moderného poľovníctva v Tribeči bol gróf Karol Forgáč z Gýmeša, z dnešného Jelenca, v blízkosti Nitry. Zapísal sa doslova do dejín európskeho poľovníctva a jeho meno pozná asi každý vzdelaný poľovník, ktorý sa zaoberá chovom muflonej zveri. Najskôr začal s chovom danielovej zveri vo zvernici, ktorá mala výmeru 177,6 ha. Chovali v nej 60 kusov zveri. Už v roku 1854 vypustili do voľnej prírody 14 jedincov a postupne ďalšie daniely. Vo zvernici aj naďalej chovali 60 až 70 kusov.

Vo zvernici vykonávali predovšetkým selektívny odstrel, ale lovili aj trofejových lopatárov. Ročne 6 až 10 danielov. Gróf Forgáč sa dlhšie zaoberal aj myšlienkou zaverenia Tribeča jelenou zverou. Tento zámer začal realizovať v roku 1862. V časti poľovníckeho revíru Jedliny vybudoval zvernicu pre jeleniu zver, ktorá mala výmeru 1096 ha. Zvernica bola oplotená plotom z guľatiny, vysokým 2,5 metra. Po dokončení ohrady vybudoval krídlá, soľníky a napájadlá tak, aby bolo všetko precízne pripravené na dovoz zveri. Po dôkladnom uvážení sa rozhodol priviesť kvalitnú jeleniu zver karpatského typu z Mukačeva. Bola to silná a odolná zver. Zveri sa vo zvernici darilo, dobre sa rozmnožovala, preto už po šestnástich rokoch, 22. mája 1878 vypustil zo zvernice 6 jeleňov a 45 jeleníc do voľnej prírody. Tento čin grófa Forgáča bol pre poľovníctvo v Tribeči veľmi významný. Len vďaka nemu sa jelenia zver rozšírila do celého Tribečského pohoria aj do susedných pohorí Vtáčnik a Pohronský Inovec. Po úspešnej aklimatizácii jelenej zveri sa rozhodol pre ďalší významný krok. Obohatiť tribečské lesy o ďalší druh poľovnej zveri. v roku 1868 priviezol do 50 hektárovej zvernice vybudovanej pod hradom Gýmeš čistokrvné muflóny priamo z Korziky a Sardínie. Muflóny boli dovtedy u nás neznámou a exotickou zverou. Ich úlovkami sa mohli popýšiť iba najbohatší a najvýznamnejší poľovníci. v tých časoch znamenalo ulovenie muflóna viac, ako uloviť jeleňa. Rohy muflóna boli pokladané za vzácnu trofej a obľúbené bolo aj mäso z muflónov, vtedy považované za najjemnejšiu pochúťku. Na začiatok kúpil devätnásť baranov. Za jeden kus zaplatil deväťdesiattri zlatých. Zver sa vo zvernici veľmi dobre aklimatizovala, dobre sa rozmnožovala, takže postupne bol nútený pôvodnú výmeru zvernice rozšíriť o ďalších 50 ha. v roku 1883 vypustil muflóniu zver do voľnej prírody. Muflóny boli veľkou atrakciou nielen pre Forgáčove revíry, ale aj pre celé vtedajšie Horné Uhorsko. Mnohí jednoduchí ľudia, ale aj šľachtici, videli muflóny prvýkrát v živote. Muflóny boli naozaj vzácnosť, preto im aj lesníci venovali veľkú pozornosť. O každom muflónovi si viedli podrobné záznamy, aby mohli sledovať najmä rast rohov.

Zvernica grófa Gyulaia v Horných Lefantovciach.

V roku 1900 vybudoval gróf Leopold Edelsheim Gyulai zvernicu na ploche 2 000 ha v Horných Lefantovciach, ktoré sa nachádzajú tiež v blízkosti Nitry, ale

na západných svahoch Tribeča. Zvernicu vybudoval v okolí svojho kaštieľa. Slúžila prakticky na chov všetkých druhov raticovej zveri, ktoré sa vyskytovali v tom období v Tribeči. Jelenia zver bola zastúpená krížencami stredoeurópskeho jeleňa, s jeleňou zverou z povodia Sávy a Drávy. v roku 1910 vo zvernici chovali 50 kusov danielovej zveri, dobrej kvality, ktorá pochádzala zo Stupavy a niekoľko kusov z maďarskej Taty. Mufloni zver dodali z voľného revíru z Jelenca, v roku 1910 a neskôr doviezli niekoľko kusov zo zvernice v Lainzi v Rakúsku. Už od začiatku existencie zvernice sa v nej intenzívne poľovalo. Na začiatku sa ročne lovalo 5–6 jeleňou, neskôr pred začiatkom prvej svetovej vojny 15 až 20 jeleňov a 100 jeleníc a jelenčat. Danielovej zveri sa lovalo ročne 10–12 kusov, 15–20 diviakov a iba 4–5 kusov srnčej zveri. Gróf Leopold Edelsheim-Gyulai sa cieľavedome venoval najmä kríženiu jelenej zveri, aby dosiahol čo najlepšie trofeje lovných jeleňov. V rámci zvernice bol vybudovaný systém malých generačných zverničiek, kde vytváral chovné čriedy, ktoré tvoril jeden vysoko kvalitný 3–4 ročný jeleň, 2 dospelé jelenice a 1–2 mladé jeleničky. Výsledkom jeho snahy boli trofeje jeleňov v rozmedzí 220 až 230 bodov CIC. Po skončení prvej svetovej vojny zvernicu na určitý čas otvorili, ale po oprave oplotenia slúžila až do roku 1947. Prechodom frontu zver utrpela značné straty, ale tá ktorá prežila a po zrušení oplotenia sa dostala do voľného revíru, mala pozitívny vplyv na kvalitu najmä jelenej a danielovej zveri v Tribeči.

Zvernica Aponyovcov v Oponiciach

Táto zvernica bola vybudovaná v katastri obcí Oponice a Kovarce, v lokalite pod Veľkou Kurňou. V určitej podobe existovala už v prvej polovici 19. storočia. V osemdesiatych rokoch, v tom istom storočí, bola prebudovaná a jej výmera rozšírená na 2 000 ha. Slúžila najmä na chov a pochopiteľne aj lov jelenej zveri. Muflonia zver bola dovezená v roku 1880 z Jeleneckého revíru grófa Forgáča a neskôr aj z rakúskeho Lainzu. Mufloni zver chovali vo väčšom počte a rohy muflónov dosahovali dobrú kvalitu. Preto zvernica slúžila aj ako dodávateľ chovných muflónov do iných poľovných revírov. Srnčia zver bola iba na spostenie, ale na vysokej úrovni bol realizovaný chov diviacej zveri. Podľa záznamov to bola jediná zvernica, do ktorej bola v roku 1885 dovezená diviacia zver z Poľska. Zvernica zanikla v roku 1930 po smrti posledného majiteľa. Iba pre zaujímavosť uvádzam, že v lokalite bývalej zvernice, v katastri obce Kovarce, bol v roku 1954 odchytený jeleň, ktorý sa dostal do známej českej zvernice Poněšice. Tu ho pomenovali Bača. Jeleň musel byť predčasne ulovený ako 10-ročný štrnásťročník, kvôli vážnemu zraneniu. Nevynikal silou ani ušľachtilým tvarom parožia, ale do chovu poněšických jeleňou vniesol požadované znaky. Tieto znaky sa v plnej miere prejavili na jeho potomkoch z jelenicami dovezenými z Krušných hôr.

Veľká Topoľčianska zvernica

V polovici 19. storočia žila v lesoch Topoľčianskeho panstva voľne iba srnčia zver. Ostatné druhy raticovej zveri sa dostali do okolitých lesov až po zániku zvernic

náhodne, alebo cieľavedome za účelom zazverenia voľných revírov. Dňa 22. mája 1878 bolo z Gýmešskej zvernice vypustených do voľnej prírody 6 jeleňov a 45 jeleníc. Podľa záznamov o ulovenej zveri bol prvý jeleň vo voľnom revíri ulovený v roku 1885, teda sedem rokov po otvorení Gýmešskej zvernice. v lesoch topoľčianskeho panstva bola vysoká úživnosť poľovních revírov, ktorú ovplyvňoval holorubný spôsob hospodárenia, vysoký podiel výmladkových lesov ako aj prístup zveri na okolité poľnohospodárske pozemky. Aj napriek vysokému lovu žilo na prelome 19. a 20. storočia v lesoch topoľčianskeho panstva až 120 ks jelenej zveri na 1000 ha. Za tridsať rokov od zazverenia tu jelenia zver vytvorila miestnu formu, ktorá produkciou kvalitného parožia uspokojovala aj najnáročnejších poľovníkov. Zisky z poľovníctva boli pre vlastníka revíru veľmi zaujímavé. v archívoch sa zachovali záznamy o tom, že synovec nemeckého cisára Fridricha Leopolda zaplatil za ulovenie jeleňa 1 000 korún, za daniela a muflóna po 60 korún. Istá berlínska firma platila za jeleňa takisto 1 000 korún. Pre porovnanie - denná mzda dobrehého robotníka bola 2–3 koruny. Takéto výhodné možnosti speňaženia zveri viedli majiteľov poľovních revírov k zvyšovaniu početných stavov zveri, čo sa v konečnom dôsledku odzrkadlilo vo zvyšovaní škôd na lesných porastoch a poľnohospodárskych plodinách. V roku 1890 kúpil topoľčiansky majetok od grófa Štefana Kegleviča, arcivojvoda Karol Ľudovít, ktorý bol jeho vlastníkom iba do roku 1897. Potom majetok získal Arcivojvoda Jozef habsburský, príslušník vládnucej rodiny habsburgovcov. Nový majiteľ panstva sa od samého začiatku intenzívne venoval najmä chovu jelenej zveri. Jej populácia sa aj vďaka jeho záujmu veľmi dobre rozrástla. Kúpou majetku v Jánovej Vsi, v Skýcove a vo Veľkom Klíži zväčšil výmeru svojho majetku, ale najmä lesnej pôdy. Bol presvedčený, že na takomto veľkom území pri odbornom obhospodarovaní a správnom selektívnom love je možný chov jelenej zveri nielen vo veľkom počte, ale aj vo vysokej kvalite. Jeho plány prekazili však dva faktory. Väčšina majiteľov okolitých panstiev sa nestotožnila z jeho predstavami o odbornom vedení chovu, ale dala prednosť okamžitému zisku z poľovníctva. Vo svojich revíroch lovili veľa jeleňov, samozrejme trofejovo najsilnejších. Lov jeleníc nebol pre nich atraktívny. Tento stav mal za následok zhoršenie pomeru pohlavia a neúmerne zvyšovanie početnosti. Kmeňové stavy jelenej zveri prevýšili aj veľkorysé predstavy majiteľa najväčšieho revíru v pohorí Tribeč. Ďalším významným faktorom boli škody spôsobené zverou na poľnohospodárskych pozemkoch, ktoré obkolesovali územie topoľčianskeho panstva. Škody boli z roka na rok väčšie. Úmerne škodám narastala aj nespokojnosť obyvateľov okolitých obcí. Najmä druhý faktor bol rozhodujúcim impulzom pre vznik myšlienky oddeliť zver od poľnohospodárskych pozemkov a tým získať aj uzavretý priestor pre chov jelenej zveri podľa svojich predstáv. A tak v krátkej dobe nasledoval myšlienku skutok. V priebehu roka 1906 sa začali veľmi intenzívne práce na budovaní oplotenia. Pre chov jelenej zveri bola oplotená plocha 10 449,2 ha. Dĺžka oplotenia Veľkej zvernice bola 89,235 km. Náklady na výstavbu oplotenia boli 4 000 korún na km. Celkové náklady dosiahli čiastku cca 400 000 korún. Cez zvernicu prechádzali a aj v súčasnosti prechádzajú hlavné cesty, ktoré nebolo možné natrvalo uzavrieť. Na hlavných cestách boli umiestnené tri železné brány. Na cestách, kde z dôvodu hustej premávky nemohli byť postavené brány, boli

po oboch stranách cesty postavené krídla v dĺžke 80–100 m z takého istého materiálu ako ostatné oplotenie zvernice. Na oplotení Veľkej zvernice bolo vybudovaných 121 dvier a 102 brán. Absolútnym unikátom medzi zverniciami je fakt, že doslova uprostred zvernice bola oplotená obec Skýcov z okolitými poľnohospodárskymi pozemkami. Súčasne so stavbou oplotenia bolo postavených 22 horární a hájovní. Celý lesnícky personál, ktorý býval v dedinách bol presťahovaný do lesa. Stráženie oplotenia, údržba a drobné opravy patrili medzi základné povinnosti strážcov. Každý z nich mal pridelený konkrétny úsek, ktorý bol povinný denne skontrolovať. Správa celého majetku spadala pod hlavného lesného, ktorý riadil poľovníctvo aj lesnícku činnosť, poľnohospodárstvo a ostatné činnosti. Celý komplex lesov bol rozdelený na 6 častí: Piesky, Hrušov, Skýcov, Vrch Hora, Karlova Dolina a Jedľové Kostoľany. Výstavba zverníc bola dokončená v roku 1907. Hospodáriť sa začalo so zverou, ktorá bola uzavretá oplotením. v zimách roku 1907 a 1908 bolo uskutočnené dôkladné sčítanie zveri. Podľa historických záznamov bol na oplotenom území zistený nasledovný stav zveri: 304 jeleňov, 1430 jeleníc, 81 ks danieliej zveri, 569 diviakov, 376 ks srnčej zveri a 47 ks muflonej zveri. Celkom to bolo úctyhodných 2807 ks, cca 270 ks na 1000 ha. Na základe sčítania zveri bol stanovený hlavný cieľ a to znížiť množstvo jelenej zveri na 1000 ks, pri dosiahnutí správneho pomeru pohľavia. Z hľadiska úspešného chovu zveri bolo veľmi naliehavou požiadavkou zabezpečiť dostatok vhodného krmiva a vodný režim. Do popredia sa dostala aj otázka degenerácie zveri, príčinou ktorej bola pribúdenosť plemenitba v uzavretom chove. habsburgovci si toto nebezpečenstvo uviedomovali. Preto mali vo zverniciach vybudovaný systém aklimatizačných zverničiek, do ktorých priebežne dovážali zver z najlepších chovov Uhorska. Niekoľko jeleníc a mladých jeleňov bolo dovezených z Marmarošskej župy, ktorá bola v tých časoch súčasťou Československa. Súčasne priviezli desať kusov jelenej zveri z macedónskeho Alčutu. Niekoľko kusov darovanej jelenej zveri bolo privezených z veľkostatku Coburgovcov v Jelšave a Habsburgovcom daroval niekoľko kusov altajských jeleňov aj ruský cár. Za niekoľko rokov bolo ulovených mnoho kapitálnych jeleňov. Najsilnejšieho ulovil arciknieža v revíri Piesky. Jeleň bol nepárny dvadsaťorák a jeho parožie ešte po desiatich rokoch vážilo 8,5 kg. v cieľavedomom chove mal jednu z najdôležitejších úloh selektívny odstrel. Toto bol jeden z hlavných krokov na dosiahnutie v tej dobe špičkových trofejí. Selektívny odstrel vykonával výhradne špeciálne školený personál. Udalosti prvej svetovej vojny sa citeľne prejavili aj v topoľčianskej zvernici. Počas vojny zver takmer nekrmili, pretože bol nedostatok krmiva. Mimoriadne sucho v rokoch 1916 a 1917 ovplyvnilo zdravotný stav zveri. Na choroby uhynulo veľké množstvo zveri, najmä diviachej. Avšak najkritickejšie obdobie pre zverniciu nastalo po prvej svetovej vojne v roku 1918. v prvých rokoch Československej republiky existovali plány na zrušenie zvernice. Lesy mali byť vyrúbané a pôda mala byť pridelená na pastviny rôznym hospodárskym družstvám. Prevratný zvrät v pohľade na zverniciu priniesla až návšteva 1. prezidenta Československej republiky, T. G. Masaryka v roku 1923. Prezident si vybral bývalé topoľčianske panstvo za svoje letné sídlo. Po rozhodnutí prezidenta sa našli aj potrebné finančné prostriedky na prevádzku zverníc. Obhospodarovanie zverníc až do roku 1931 bolo podobné ako v posledných rokoch

súkromného majiteľa. Nevyhnutné povojnové opravy oplotení a zariadení zvernice si vyžiadali veľa finančných prostriedkov. Vyhotovenie aktuálneho hospodárskeho plánu trvalo viac ako 7 rokov, preto sa v tomto období na území zverníc vykonávali iba tie najnaliehavejšie práce. Od roku 1928 sa pri obhospodarovaní jelenej zveri postupovalo podľa plánu, ktorého základnou myšlienkou bolo docieľenie vhodného typu jeleňov a dosiahnutie pomeru pohlavia 1 : 1. Na základe tohto plánu bol zredukovaný počet jeleníc na 400 kusov. v rokoch 1928 až 1933 bolo ulovených 1112 jeleníc. Týmito opatreniami sa výrazne zlepšila telesná aj trofejová kvalita zveri. Priemerná váha jelenej zveri sa v roku 1933 zvýšila oproti roku 1927 u jeleníc a jelenčiat z pôvodných 42 kg na 62 kg, u jeleňov z pôvodných 115 kg na 135 kg. Priemerná váha parožia ulovených jeleňov sa zvýšila z 3,8 kg na 5,6 kg. Váha zhodov najsilnejších jeleňov dosahovala priemerne 6,2 kg. Topoľčianky boli letným sídlom prezidentov až 26. októbra 1951, kedy prvý komunistický prezident odovzdal Topoľčiansky kaštieľ odborárom. Ale topoľčianske zvernice zostali reprezentačnými poľovníckymi revírmi až do roku 1990. Počas tohto celého obdobia sa vo zvernici, okrem obdobia vojny, usporadúvali takzvané diplomatické poľovačky s bohatými výradmi diviakov. Na týchto poľovačkách sa zúčastňovali diplomati z celého sveta, členovia vlády a ich hostia. Súčasťou zvernice bol aj Poľovnícky zámok, ktorý dal vybudovať posledný majiteľ Topoľčianskeho panstva v roku 1910. Ale dlho si ho neužíval, pretože počas 1. svetovej vojny slúžil ako sanatórium pre ranených dôstojníkov Rakúsko-Uhorskej armády a po konfiškácii majetku, v roku 192, sa stal súčasťou letného sídla prezidentov, neskôr slúžil ako reprezentačné zariadenie vlády. Topoľčianske zvernice aj poľovnícky zámok v súčasnosti obhospodarujú LESY SR š. p., Odštepný závod Topoľčianky. Aj keď sa Topoľčianske zvernice nachádzajú iba niekoľko kilometrov od severných výbežkov Podunajskej nížiny, ešte na prelome 70. a 80. rokov minulého storočia žila v Topoľčianskych zverniciach životaschopná populácia tetra hlucháňa. Z tohto obdobia pochádza aj niekoľko úlovkov hlucháňov. Dokonca v roku 1910 doviezli do Topoľčianok niekoľko tetrovou hoľniakov z Čiech a Rakúska. Podľa historických záznamov žila určitá populácia na vhodných miestach zvernice ešte v 20. rokoch minulého storočia. Od 60. rokov minulého storočia je stálou zverou Topoľčianskych zverníc rys. Jeho výskyt dokumentuje množstvo pozorovaní aj zo súčasnosti a z minulosti aj niekoľko úlovkov. Od tohto obdobia sa vo zverniciach pravidelne vyskytuje medveď aj vlk.

Malá Topoľčianska zvernica

Bola vybudovaná paralelne s Veľkou zvernicou. Mala výmeru 510 ha, obvod 10,58 km a 5 brán. Aj keď danielia zver žila aj vo Veľkej zvernici, posledný majiteľ panstva sa rozhodol vybudovať samostatnú danieliu zvernicu preto, že danieliu zver považovali za túlavú, ktorá svojím spôsobom života neustále vyrušuje jeleniu a ostatnú zver. Na začiatku v nej žilo 80 jedincov, ktorú postupne dodávali z Maďarského Pusztavacsu a Taty. Danielie lopaty boli v tej dobe kvalitné. V 60. rokoch minulého storočia bola jedna danielia trofej určité obdobia aj Československým rekordom.

Druhové zloženie Malej zvernice prechádzalo od 70. rokov minulého storočia zmenami. Najskôr bola pôvodná populácia danielovej zveri zlikvidovaná a nahradená danielmi z maďarskej oblasti Gyulay. Postupne k danielom pribudli muflóny a v polovici 1. desaťročia tohto storočia jelenia zver. Muflónia zver produkuje špičkové trofeje. Súčasná jelenia populácia vznikla krížením jeleňov z Poľany a z Východoslovenských karpát. Špičkové trofeje jeleňov by sa mali získať už v najbližších rokoch.

Zubria zvernica

Zubria zvernica V Topoľčiankach má nespochybniteľný podiel na záchrane zubra hrivnatého ako živočíšneho druhu. Zubry v Topoľčiankach sa začali chovať s perspektívou, že postupne budú navrátené do voľnej prírody Slovenska. Tento cieľ sa podarilo naplniť v roku 2004. Zubry boli vypustené do voľnej prírody v Národnom parku Poloniny na východnom Slovensku. Aj keď do voľnej prírody nebol vypustený žiadny zubor priamo z Topoľčianok, určite v žilách niektorých vypustených zubrov koluje aj krv topoľčianskych predkov. Novodobá história slovenských zubrov sa začala písať dňa 2. marca 1957. V tento deň boli na Slovensko dovezené dva zubre z Poľska a to z Poľskej Pštiny, Krakovského vojvodstva. Bol to známy Putifár a zubrica Pumarka. Dovezený pár zubrov bol pôvodom z Białowieže. Na začiatok bol umiestnený v aklimatizačnej zvernici v Tatranskej Lomnici. Ale Tatry mali byť pre zubry iba prechodným domovom. Na základe rozhodnutia komisie, ktorú vymenoval povereník pre poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo, mali byť zubre čo najskôr premiestnené do oblasti Poľany. Miesto pre zvernicu bolo vybraté na južných svahoch Poľany v lokalite Kozí Chrbát. Zvernica mala plánovanú výmeru 30 ha, pričom dĺžka oplotenia mala byť cca 2 500 m. Okrem stavby oplotenia bola plánovaná aj výstavba prístupovej cesty, úprava vodných prameňov, výstavba chatky, senníka a krmelca. Mala byť postavená aj lesovňa pre ošetrovateľa zubrov. Celkové náklady na výstavbu zvernice boli plánované v sume 694 644 korún. Zároveň s vypracovaním plánov na výstavbu boli v lokalite urobené podrobné prieskumy prírodných pomerov. Projekt bol vypracovaný precízne do detailov, ale nakoniec sa ho nepodarilo v tejto lokalite uskutočniť. Komisia však veľmi rýchlo navrhla nové lokality, medzi ktorými už boli zaradené aj Topoľčianky. V Topoľčiankach bola v prvom kole vybraná lokalita v Drahožici. Dňa 2. novembra 1957 bola na správe lesov v Topoľčiankach vykonaná komisionálna obhliadka navrhovanej lokality. Všetci členovia komisie konštatovali, že vytypovaná lokalita chovu zubrov vyhovuje. Komisia určila aj termín, kedy majú byť prevezené zubry z Tatranskej Lomnice. Malo to byť v apríli 1958. Na tejto porade bolo uložené riaditeľovi Správy lesov v Topoľčiankach a hlavnému inžinierovi, aby uskutočnili cestu do Poľska za účelom získania podrobnejších informácií o chove zubrov. Po ich návrate z Poľska sa plány od základu zmenili. Uskutočnila sa obhliadka novej lokality – Cerianky v katastrálnom území obcí Zlatno a Lovce. v tejto lokalite bola Zubria zvernica nakoniec vybudovaná. Celý objekt bol dohотовený v priebehu roka 1958 z nákladom 1,2 mil. korún. Zároveň zo zvernicou bola vybudovaná aj príjazdová cesta a prevádzkové budovy.

Zvernica bola zložená z dvoch častí. Vlastné chovateľské jadro o výmere 27 ha a ochranné pásmo s výmerou 106 ha. Drevená ohrada chovného areálu bola zhotovená z dubových kolov a drevených hranolov. Ochranné pásmo bolo zhotovené z tzv. oborného pletiva s okami 10 × 10 cm . Prvé zubry boli dovezené do Topoľčianok vo februári 1958. Boli darom vtedajšej sovietskej vlády Československu. Zubor Beyreg sa narodil 16. júna 1955 a zubrica Beyglianka 14. júna 1955. Pretože hlavná zvernica ešte nebola dokončená, zubre boli umiestnené do malého oplôtku tzv. karantény. V roku 1959 boli privezené aj zubry Putifár a Pumarka z Tatranskej Lomnice. V tomto roku bol z Topoľčianok prevezený do Tatranskej Lomnice Zubor Beyreg. Vtedy sa ešte uvažovalo s chovom zubrov v dvoch zariadeniach z tým, že v Tatranskej Lomnici sa budú chovať zubry kaukazského horského typu a v Topoľčiankach nižinná forma zubrov. v roku 1962 bolo definitívne rozhodnuté o zrušení zvernice v Tatranskej Lomnici. V nasledujúcom roku boli všetky zubre prevezené do Topoľčianok a v tomto roku 24. septembra bol ešte privezený na občerstvenie krvi aj zubor Putamír z Poľska. Prvé slovenské zubre sa narodili v Tatranskej Lomnici. v Zubrej zvernici Topoľčianky sme zaznamenali prvý prírastok 1. júna 1959. Zubriemu páru Putifár a Pumarka sa narodil zubor, ktorý bol pomenovaný Silák, pretože na základe medzinárodnej dohody všetky zubry narodené v Topoľčiankach musia mať pridelené mená so začiatočnou slabikou Sl. Na prelome 80. a 90. rokov minulého storočia bol chov zubrov v Topoľčiankach vo vážnej kríze. Plochy boli poškodené veľkým počtom zubrov, oplotenie bolo v kritickom stave, v zlom technickom stave boli aj krmné zariadenia . V tomto období bola aktuálna aj hrozba straty vedeckého významu chovu. v roku 1996 povolilo Ministerstvo životného prostredia odlov 8 zubrov, ktoré sa stali nadpočetnými oproti normovanému stavu. Zubry boli odlovené v decembri toho istého roka. Finančné prostriedky získané poplatkovým lovom zubrov sa použili na rekonštrukciu zariadení zvernice. Výnimka na odstrel zubrov z dôvodu regulácie početnosti a zabránenia príbuzenskej plemenitby bola udelená do dnešnej doby ešte niekoľkokrát. Odlov sa uskutočnil vždy pod dohľadom pracovníkov CHKO Ponitrie. Náklady na prevádzku Zubrej zvernice boli v minulosti hradené z fondu zveľaďovania lesa. Od začatia prevádzkovania zvernice v roku 1958 do roku 1995 sa pohybovali ročné náklady na prevádzku od 100 tisíc do 450 tisíc korún. Od roku 2000 až doteraz boli ročné náklady v rozsahu 750 tisíc až 1 milión 300 tisíc korún. V súčasnosti patrí Slovensko medzi jednu z mála krajín, ktorá sa môže pochváliť tým, že v jej lesoch žijú zubry vo voľnej prírode. Dnes už môžeme konštatovať, že reintrodukcia zubrov na východnom Slovensku sa podarila. Slovenské stádo zubrov je v živom kontakte so zubrami na Poľskej strane. Hlavná úloha na Slovensku - vysadenie zuba do voľnej prírody - bola splnená, význam Topoľčianskej Zubrej zvernice sa tým neznížil. Práve naopak, najmä po nasmerovaní chovu na rozmnožovanie zubrov geneticky čistej horskej línie sa význam Topoľčianskej zvernice pre ďalší chov zubrov zvýšil V roku 2008 Zubria zvernica v Topoľčiankach oslavovala 50. výročie od jej vzniku a dovezenia prvých zubrov do tejto lokality. Publicita prospieva propagácii chovu zubrov a zvyšuje záujem verejnosti o problematiku ich chovu. Zvýšený záujem o život zubrov znamená aj zvýšenú návštevnosť areálu . Pre zlepšenie informovanosti návštevníkov zvernice vybuďoval Odštepny závod Topoľčianky náučny chodník, ktorý kopíruje bezprostredné okolie

Zubrej zvernice. Ale vážnym problémom Zubrej zvernice ako aj každého uzatvoreného chovu zvierat je možnosť príbuzenskej plemenitby. Dominantné býky si udržujú svoje vedúce postavenie v čriede päť aj viac rokov. Zubrice dospievajú v treťom až štvrtom roku života. Čiže hlavný býk sa môže počas svojho života páriť aj so svojimi dcérami. Tento problém je možné vyriešiť iba výmenou vodcu stáda. V minulosti sa takéto zubry ponúkali na odpredaj zoologickým záhradám, ale aj do súkromných chovov. V súčasnosti nie je o prebytočné zubry žiadny záujem. Takže takéto zubry sa vyradujú z chovu tak, že sa ponúknu na poplatkový lov solventným záujemcom. Takto získané finančné prostriedky sa využívajú na zabezpečenie prevádzky zvernice. Samozrejme, že ulovenie zubra je možné až po schválení všetkými zainteresovanými organizáciami.

Literatúra

- MOLNÁR, L.; TEREN, Š. a kolektív: *Naše poľovníctvo*. vydavateľstvo Obzor 1984.
KONRÁD, F.: *V Tribečskej horáci*. vydavateľstvo PaRPRESS, 1995.
KOTEK, A.: *Poľovníctvo v Lefantovciach*. vydalo Poľovnícke združenie Lefantovce, 2011.
ŠABO, J.: *90 rokov Štátnych lesov v Topolčiankach*. vydavateľ LESY SR š.p. Banská Bystrica, Odštepný závod Topolčianky, 2011.

Vznik a vývoj černínské obory na Jemčině u Jindřichova Hradce

The emergence and development of Černín game preserve in Jemčina near Jindřichův Hradec

Obora Jemčina u Jindřichova Hradce vznikla v 80. letech 18. století z iniciativy Jana Rudolfa Černína pro chov jelení zvěře a pořádání tehdy módních parforsních honů. Na budování obory se podílelo několik generací slavné lesnické rodiny Wachtelů. Budou představeny počátky obory a její předchůdci, neboť při jejím zakládání mohl Jan Rudolf Černín navazovat na aktivity svých předků. Parforsní hony se na Jemčině pořádaly do roku 1822, kdy byly zdejší porosty poničeny větrnou smrští, která ukončila dobu největší jemčinské slávy. Příspěvek se bude věnovat i dalším změnám a úpravám jemčinských lesů v 19 a 20. století. Obora byla ve větším či menším rozsahu udržována až do pozemkové reformy ve 20. letech 20. století a Černínové ji aktivně využívali, byť se zde již nekonaly velkolepé štvanice. Pozemkovou reformou byly jemčinské lesy zestátněny a obora byla definitivně zrušena. Ani poté se ale vývoj na Jemčině nezastavil a dnes představuje lesní komplex bývalé obory významnou přírodní i kulturněhistorickou hodnotu.

The Jemčina game preserve near Jindřichův Hradec was established in the 1780s as an incentive of Jan Rudolf Černín to breed deer and organize fashionable par force hunts. Several generations of the famous forest family of the Wachtels participated in building this game preserve. This presentation will show the origins of the game preserve and its predecessors, because Jan Rudolf Černín was able to follow the activities of his ancestors. The par force hunts in Jemčina were held until 1822, when the local growth was destroyed in a wind storm that ended the period of the greatest Jemčina glory. This presentation will also focus on further changes and modifications in the Jemčina forests in the 19th and 20th century. The game preserve was in a greater or lesser extent maintained until the land reform in the 1920s and the Černíns actively used it, even though the spectacular chase hunts were not held here any more. When the Jemčina forests were nationalized by the land reform, the game preserve was finally cancelled. Even then, however, the development in Jemčina did not stop, and today the forest complex of the former game preserve represents an important natural and cultural-historical value.

**Příspěvek byl zpracován za podpory projektu Ministerstva kultury ČR,
Program NAKI DF12P010VV016 – Zhodnocení a udržitelné využití potenciálu
památek zahradního umění.**

Krajinářská úprava na Jemčině se sestává z rozlehlé obory a parkově upraveného zázemí při zámku Jemčina. Rozloha celého upraveného areálu je cca 2300 ha,¹ z toho 2 288 ha činí plocha obory včetně velkého rybníka Holná o rozloze 245 ha² a 20 ha parkově upravené okolí zámku.³ První úpravy podle přání Jana Rudolfa Černína začaly v roce 1789 a hlavní rysy obory byly dokončeny již roku 1791. Pouhé tři roky, které stačily k vytvoření základní podoby krajinné úpravy, svědčí jednak o velkém úsilí jejích tvůrců a také o dobrých výchozích podmínkách.⁴ Jaké tedy byly předpoklady pro vznik jemčinské obory? Osídlení zde nikdy nebylo husté a koncentrovalo se do okolí hospodářských dvorů, které ležely na okraji lesního celku. Lesy byly podmačené, takže nebyly ve větší míře vykáceny. Jen některé největší mokřiny byly změněny v rybníky Jezuitské, Dolní Vydýmač a Holnou. Roku 1673 Jan Jiří Jáchym Slavata zřídil hřebčín, kolem nějž začaly postupně vznikat další hospodářské a obytné budovy.⁵

Hřebčín se postupně změnil na lovecký zámek, zásadní přestavby proběhly za života Prokopa Vojtěcha Černína. První krok k úpravám Jemčiny podnikla matka a poručnice Prokopa Vojtěcha, Marie Isabella Černínová, která v roce 1744 nechala vypracovat plány na přestavbu zdejšího dvora, kterou v následujícím roce provedl stavitel Jakub Schödl. Spekuluje se, že autorem plánů by mohl být význačný barokní architekt Anselmo Lurago, jenž pracoval v té době pro Černíny, ale studie zabývající se Luragovou tvorbou to spíše vyvracejí.⁶ Další úpravy zadával Prokop Vojtěch, který dosáhl roku 1746 plnoletosti, sám. V roce 1749 nechal rozšířit stávající hřebčinec a v letech 1751 až 1753 k němu byly přistavěny obytné panské pokoje a kaple. Autorem těchto přestaveb by měl být Stephan Dieudonné. Zároveň začal s úpravami okolí. V roce 1750 byla lesem prosekána nová, přímá přístupová cesta směrem od hatína, tzv. Hradecká alej, která utvořila hlavní osu pozdější krajinné úpravy a jež v prodloužení směřuje přímo k jindřichohradeckému zámku.⁷ Následně byly v letech 1757 až 1759 přistavěny k záměčku dvě boční křídla, z nichž jedno sloužilo jako jízdná. Tím vznikl čestný dvůr, který byl uzavřen plotem s kamennými pilíři, zdobenými koulemi, artyčoky a vázami u brány. Na těchto úpravách se zřejmě také podílel Dieudonné.⁸ Stavební ruch částečně ovlivňoval

1 NOVOTNÁ, J.: *Obory jako objekty zahradní a krajinářské tvorby*. DP. Brno, 2007, s. 38.

2 HRADECKÝ, A.: *Stručná zpráva o historii krajiny, lidech a obcích hatínu – Stajce – Jemčině od počátku osídlení až do poloviny dvacátého věku*. hatín, 2001, s. 105.

3 PAVLÁTOVÁ, M.; EHRLICH, M.: *Zahrady a parky jižních Čech*. Praha, 2004, s. 155.

4 WACHTEL, G.: *Memorien des gräflich Czernin'schen Schlosses Gestütthof nächst Neuhaus*. Neuhaus, 1875, s. 12–13.

5 ŘÍHA, J. K.: *Země krásná*. Třebechovice pod Orebem, 1948, s. 31–32.

6 RULL, F.: *Monografie města Hradce Jindřichova*. J. Hradec, 1875, s. 110–111; PETRŮ, R.: *Anselm Martin Lurago. Příspěvek k dějinám české barokní architektury 18. století. Disertační práce*. Praha, 1952, s. 125–129; POCHE, E.: *Umělecké památky Čech*. Praha, 1977, s. 580; VLČEK, P.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha, 2002, s. 379.

7 HOYER, I.: o slavných štvanicích v Jemčinské oboře na Jindřichohradecku. *Výběr z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích* 9/3, 1972, s. 141–142; TEPLÝ, F.: *Dějiny města Jindřichova Hradce*. J. Hradec, 1936, s. 159; RULL 1875, s. 111; POCHE 1977, s. 580; PĚF UK, Mapová sbírka, 1. vojenské mapování, list C244.

8 NOVÁK, J.: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Jindřicho-Hradeckém*. Praha, 1901, s. 297; VÁCLAV, P.; MICHAL, J.; ŠINDLER, M.: *Zámek Jemčina. Projekt zachrany kulturních památek*. Třeboň, 2002 (depon. in NPÚ ČB); KOBLASA, P.: *Krajem lesů a rybníků*. Č. Budějovice, 2007, s. 57.

i oboru, jež byla ohraničena nejprve příkopem a od roku 1764 plotem. Bylo do ní postupně vloženo několik průseků, které utvořily základní kostru kompozice.⁹ Celý zámek byl důkladně přestavěn a opět rozšířen v letech 1767 až 1769 podle plánu stavitele Josefa Schaffera a Jemčina tak získala dnešní půdorys trojkřídlého zámku, k němuž po obou bočních stranách přiléhaly hospodářské budovy dvorů. Čestný dvůr byl pravidelně upraven s výsadbami květin a keřů.¹⁰ V roce 1772 byly při Hradecké aleji postaveny dvě protějškové sochy sv. Šebestiána a sv. Tekly od Matouše Strachovského. Hlavní zámecká budova byla ještě upravena v letech 1775 a 1776 podle návrhu Karla Ballinga, čímž získala svůj rokokový ráz.¹¹

Když se Jan Rudolf Černín v 80. letech 18. století ujal rodového majetku, stál na Jemčině moderní, nedávno dokončený zámek, i když bez většiny vnitřního vybavení.¹² V okolí byla rozlehlá obora, kterou rozdělovalo několik průseků. Jan Rudolf již podobu zámku významně nezměnil, jen roku 1792 jej nechal o něco rozšířit a změnit vnitřní členění místností.¹³ O to více se věnoval úpravám obory a parku. Mohl navazovat na základní osnovu, kterou položil jeho otec Prokop Vojtěch Černín spolu s lesmistrem Jiřím Mikulášem Wachtelem.¹⁴ Definitivní rozhodnutí zřídit na Jemčině rozsáhlou oboru pro parforsní hony padlo v roce 1789, kdy byl zdejším lesmistrem jmenován Jan Tadeáš Wachtel.¹⁵ Začaly být vykupovány a směňovány drobnější selkové, zejména luční pozemky, aby mohl být vytvořen ucelený komplex pod vrchnostenskou správou. Výkupy a směna pozemků pokračovaly i v 90. letech 18. století, následně byla obora oplocena.¹⁶ Z téhož důvodu byly od státu koupeny Jezuitské rybníky a od sousedního paarského panství Kardašova Řečice byl v roce 1791 získán rybník Vydýmač a pozemky na sever od Evženova údolí, aby celé mohlo být do obory zahrnuto.¹⁷ V téže době lesmistr Wachtel vyměřil zdejší lesy zvané Kozovské a Holenské a rozdělil je na tři revíry – Sýkoru, Holnou a Kašpary.¹⁸ V červnu 1790

9 TEPLÝ, F.: *Dějiny panských dvorů na Hradecku*. J. Hradec, 1920, s. 76–77; KÁBRTOVÁ, R.: *Krajinářský průzkum krajinné památkové zóny Jemčinsko*. DP. Č. Budějovice, 1993, s. 12, PřF UK, Mapová sbírka, 1. vojenské mapování, list C244.

10 SOAJ. Hradec, Velkostatek J. Hradec, inv. č. 5303, Plán jemčinského zámku.

11 WIRTH, Z. (ed): *Umělecké památky Čech*. Praha, 1957, s. 283; NOVÁK 1901, s. 297–299, 304; POCHE 1977, s. 580; KÁBRTOVÁ 1993, s. 12–13.

12 TEPLÝ 1936, s. 182.

13 WIRTH 1957, s. 283; NOVÁK 1901, s. 299; VLČEK, P.: *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. Praha, 1999, s. 281.

14 Jiří Mikuláš Wachtel pocházel ze Slezska a stal se zakladatelem lesnického rodu Wachtelů na Jindřichohradecku. SOAJ. Hradec, Velkostatek J. Hradec, inv. č. 4662, č. kart. 974, f. 278, 280, Obora v Jemčině, 1782–1895; SOAJ. Hradec, Velkostatek J. Hradec, inv. č. 4668, č. kart. 978, f. 659, 663, Hony a štvanice, 1720–1944; PřF UK, Mapová sbírka, 1. vojenské mapování, list C244; KRUML, F.: *Historický průzkum lesů pro LHC Kardašova Řečice a Soběslav*. Praha, 1967, s. 62.

15 SOAJ. Hradec, Velkostatek J. Hradec, inv. č. 4918, č. kart. 1430, f. 221, 222, Lesmistr Jan Wachtel, 1782–1827.

16 SOAJ. Hradec, Velkostatek J. Hradec, inv. č. 4632, č. kart. 944, f. 186, 187, Zprávy o lesním hospodářství lesmistrů Wachtelů, 1761–1913; WACHTEL 1875, s. 124.

17 SOAJ. Hradec, Velkostatek J. Hradec, inv. č. 4632, č. kart. 944, f. 114, Zprávy o lesním hospodářství lesmistrů Wachtelů, 1761–1913.

18 MUK, J.: *Lovčí zámek Jemčina u J. Hradce a jeho okolí v minulosti*. Jindřichův Hradec, 1939, s. 62; WACHTEL, J.: Popis Jeho Excelence Jaromíra hraběte Černína velkostatku Jindřichova Hradce se zvláštním zřetelem k jeho lesům. *Spolkový časopis pro lesnictví, myslivost a přírodovědu* 1 (189), 1894/1895, s. 95–96; WACHTEL 1875, s. 9, 12.

postihl nově budovanou oboru požár, který se sem rozšířil přes Evženovo údolí z řečických lesů a poškodil především revír Holná na severu.¹⁹ Vypálené území bylo znovu zalesněno. V témže roce přistoupil Wachtel k vyměřování a rozčlenění obory sítí pravidelných průseků. Na celkové koncepci se kromě Jana Rudolfa Černína podílel i jeho švagr hrabě František Šternberk. Rozlehlý lesní celek byl pomocí soustavy 35 vzájemně téměř rovnoběžných a příčných průseků rozdělen na 118 obdélníkových či lichoběžníkových lečí.²⁰ Literatura²¹ mluví až o 33 rovnoběžných a 22 příčných alejích, což je dáno tím, že některé průseky pokračovaly za křížovatkou pod jiným jménem. Lečí je uváděno až 135, neboť některé větší byly později rozděleny. Několik průseků vedlo úhlopříčně na tuto soustavu, dělilo velké leče, vytvářelo hvězdicovité křížení některých cest a zároveň umožňovalo zkrátit si v případě potřeby cestu. Průseky, jejich křížení i leče dostaly svá jména. Na šestnácti významných křížovatkách (tzv. dostaveníčkách) se cesty rozšiřovaly a někde byla i odpočívadla. Řada průseků byla zároveň lemována alejemi, jež se dnes zachovaly jen ve skrovných pozůstatcích.²² Úprava hlavních alejí a cest byla dokončena roku 1791, kdy se konal první velký hon. Následně byly vybudovány i užší cesty jednotlivými lečemi, jež sloužily k vystopování jelena. Existující hájovny byly opraveny a přestavěny na myslivny a doplněny dalšími. V oboje byly v téže době postaveny drobné stavby pro pohodlí lovců, a to Gloriet při Šenkurské aleji, lovecká chata pod hrází Holné a letohrádek maskovaný jako kupka sena u Jezuitských rybníků.²³ Aleje a jejich křížení byly označeny jmenovkami a lesmistr Wachtel vytvořil plán obory, který byl ve zmenšené verzi v roce 1793 vryt mědirytcem Johannem Zieglerem a stopadesátkrát vytištěn, aby mohl být rozdáván hostům honu.²⁴ Po dokončení obory a přestavbě zámku nechal Jan Rudolf Černín ještě upravit bezprostřední zámecké okolí do podoby malého krajinářského parku mezi zámkem a Nežárkou. V roce 1794 byly po stranách zámku vysázeny dva boskety, kde se významněji uplatnily borovice vejmutovka, mahalebka obecná a bohatě kvetoucí hloh obecný. Jinak zde byla ponechána otevřená louka se starými duby a lipami, jež byly v případě potřeby doplněny mladými jedinci těchto druhů. Nově byl navržen čestný dvůr před hlavním průčelím s trávnikem a květinovými záhony. Tyto úpravy byly dokončeny roku 1795.²⁵ V letech 1819 a 1820 nechal Jan Rudolf parkovou úpravu rozšířit až k Zadnímu dvoru, více do ní začlenit Jemčinský rybník a vybudovat altán. Vznikla však i zeleninová zahrada.²⁶ Proslulé jemčin-

19 SOA J. Hradec, Velkostatek J. Hradec, inv. č. 4668, č. kart. 978, f. 648–657, Hony a štvanice, 1720–1944.

20 SOA J. Hradec, Velkostatek J. Hradec, inv. č. 5050, Porostní mapa polesí Jemčina; SOA J. Hradec, Velkostatek J. Hradec, inv. č. 5047, Porostní mapa polesí Jemčina; SOA J. Hradec, Velkostatek J. Hradec, inv. č. 4918, č. kart. 1430, f. 238–248, Lesmistr Jan Wachtel, 1782–1827.

21 Např. MUK, J.: *Kapitoly z minulosti Jindřichohradecka*. Jindřichův Hradec, 1970, s. 35; HIEKE, K.: *České zámecké parky a jejich dřeviny*. Praha, 1984, s. 154; MUK 1939, s. 62–63, 67.

22 HIEKE, K.: Die Schlossparkanlagen Südböhmens. *Deutsche Baumschule* 20/8, 1968, s. 224.

23 MUK 1939, s. 62–68, 75–76; WACHTEL 1875, s. 12–14; HRADECKÝ 2001, s. 109–110; HOYER 1972, s. 142.

24 SOA J. Hradec, Velkostatek J. Hradec, inv. č. 5046, Porostní mapa polesí Jemčina; SOA J. Hradec, Velkostatek J. Hradec, inv. č. 4662, č. kart. 974, f. 267–276, Obora v Jemčině, 1782–1895.

25 WACHTEL 1875, s. 40; PAVLÁTOVÁ, EHRLICH 2004, s. 155.

26 SOMMER, J. G.: *Das Königreich Böhmen statistisch – topographisch dargestellt* X. Prag, 1842, s. 245; WACHTEL 1875, s. 47, 64; MUK 1939, s. 88.

ské hony, na které se sjížděli hosté z celé habsburské monarchie, trvaly přesně třicet let, od roku 1791 do roku 1821. Hony začínaly po 10. září a trvaly s výjimkou prvních čtyř let do poloviny října.²⁷ V roce 1822 se ale dne 26. července přehnala nad jemčinskými lesy větrná smršť, jejímž následkem vznikly katastrofální polomy. Padlo na 60000 stromů.²⁸ Nejvíce byl zasažen revír Kašpary na jihovýchodě a také část revíru Sýkora kolem stejnojmenné myslivny. Staré porosty nevydržely nápor větru a pod vývraty zahynulo i mnoho zvěře, takže hony musely být zrušeny a již nikdy nebyly v předešlém rozsahu obnoveny. Obora byla zmenšena na revíry Holná a Sýkora a nový oborní plot vedl severně od Hradecké silnice. Jako velký problém se ukázalo odklizení a zpracování polomového dřeva.²⁹ Nežárka nebyla splavná, takže doprava na vzdálenější trhy byla obtížná, a množství dřeva několikanásobně převyšovalo potřeby panství. Nakonec část dřeva odkoupily železárny v nedalekém Chlumu u Třeboně, které většinu z něj zpracovávaly přímo na místě v milířích na dřevěné uhlí. Přesto se nepodařilo zabránit vypuknutí kůrovcové kalamity v letech 1825 a 1826.³⁰ Z následky polomu z roku 1822 se jemčinské lesy potýkaly až do 40. let 19. století. V letech 1841 až 1842 byly v Evženově údolí postaveny dva hamry, každý o několika pecích. První byl pod hrází Dolního Vydýmače a druhý, zvaný Karolínin, pod hrází nově založeného Horního Vydýmače.³¹ Hamry zpracovávaly zejména pařezy po vykácených stromech. hamr u Dolního Vydýmače byl obklopen i několika hospodářskými budovami.³² Roku 1842 pak jindřichohradecké panství uzavřelo smlouvu z obchodníkem a loďářem Vojtěchem Lannou z Českých Budějovic o prodeji dřeva z jemčinských lesů za podmínky, že Lanna zajistí na své náklady usplavnění Nežárky pro voroplavbu od Stráže nad Nežárkou až po její ústí do Lužnice, což bylo v průběhu 40. let 19. století realizováno. Teprve poté začal být prodej dřeva z Jemčiny významně ziskový. Lanna si ještě roku 1844 pronajal oba hamry a postupně všechny hospodářské dvory.³³

Zatímco uspořádání jemčinských lesů se ani po vichřici výrazně nezměnilo, neboť pravoúhlé členění průseky na jednotlivá oddělení bylo výhodné i pro lesnické hospodaření,³⁴ výrazně se proměnilo druhové složení lesů. O skladbě pů-

27 MUK 1939, s. 74. Původně hony končily až 3. listopadu, na kdy připadal svátek patrona lovců, sv. Huberta. Později byl poslední hon po 15. říjnu, na počest Marie Terezie Černínové, manželky Jana Rudolfa. V tento den (15. 10.) se světil svátek sv. Terezie.

28 MUK, J.: Zkáza jemčinské obory. *Jihočeská pravda* 23/59, 1967, s. 14; BÍLEK, J.: Obrození Jemčiny po velké vichřici z července 1822. *Jindřichohradecký deník* 16/173, 2007, s. 7.

29 SOA J. Hradec, Velkostatek J. Hradec, inv. č. 4668, č. kart. 978, f. 202–211, 648–657, Hony a štvanice, 1720–1944.

30 HRADECKÝ, A.: *Evžen Karel Černín z Chudenic*. Jindřichův Hradec, 1997, s. 95; WACHTEL 1875, s. 66–68; WACHTEL 1894/1895, s. 97; MUK 1939, s. 88–92; JANOUŠEK, E.: Vývoj lesů panství Jindřichova Hradce, porostní skladba lesů jemčinských kolem roku 1802. *Lesní hospodářský plán pro období od 1. 1. 1957 do 31. 12. 1966. Historický průzkum*. Praha, 1958, s. 7; KRUMML 1967, s. 95–96, 140.

31 WACHTEL 1875, s. 72; MUK 1939, č. 23, s. 2.

32 KOBLASA, P.: o hraběcím hamru v Eugenově údolí. *Výběr – časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech* 41/1, 2004, s. 61–62; HRADECKÝ 1997, s. 190.

33 TEPLÝ 1920, s. 41, 79–80, 171; JELÍNEK, J.: *Historie lesů. Speciální úkoly*. Č. Budějovice, 1975; MUK 1970, s. 37; KRUMML 1967, s. 168.

34 PFF UK, Mapová sbírka, sign. 150/30, Přehledná mapa velkostatku Jindřichova Hradce pro vycházku České lesnické jednoty v srpnu 1894.

vodních porostů nejlépe vypovídá nepřístupný ostrov Naxos, kde jsou smíšené porosty s vysokým podílem listnáčů (zejména dubů, v menší míře lip, buků a jeřábů), jež doplňují především jedle, méně smrky a borovice.³⁵ Již koncem 18. století v době založení obory pro parforsní hony byla skladba porostů v lesích pozměněná v důsledku toulavé těžby, jež způsobila úbytek dubů a zvýšení podílu jehličnanů, hlavně jedlí a smrků.³⁶ Vichřice v roce 1822 způsobila nejen velkou spoušť ve stávajících, převážně starých porostech, ale ve svém důsledku i celkovou změnu hospodaření. V době obory pro parforsní hony byla Jemčina vyčleněna z hospodářských lesů a téměř vůbec se v ní dřevo netěžilo. To se po roce 1822 změnilo a v lese se začalo hospodařit tehdy běžnými způsoby. Zpočátku byly dokonce prováděny holoseče (tzv. Lannovy seče ze 40. a 50. let 19. století). Ty se neosvědčily, neboť stejnověkové porosty byly často napadány škůdci či podléhaly přírodním kalamitám, takže lesníci pod vedením lesmistra Jiřího Ferdinanda Wachtela a později jeho syna Jiřího Václava Wachtela přešli od 60. let 19. století k tmavým a skupinovým sečím a podpoře přirozeného zmlazování porostů. Lesnické hospodaření však zcela změnilo porostní skladbu lesa, dominantní a podporovanou dřevinou se stal smrk, na písčitých stanovištích borovice. Podíl ostatních dřevin, zejména jedlí a listnáčů, se velmi snížil. Toto druhové složení je v jemčinských lesích dominantní dodnes.³⁷

I přesto, že Jemčina ztratila své výsadní postavení a v lesích se začalo běžně hospodařit, Černínové stále do jemčinského zámku s oblibou zajížděli. Jaromír Černín, vnuk Jana Rudolfa, nechal zámek v letech 1874 až 1877 opravit a moderněji zařídit.³⁸ Ani lovy na jelení a daňčí zvěř úplně neustaly, i když již zdaleka nebyly tak velkolepou událostí a plocha obory byla podle potřeby různě upravována.³⁹ Kromě parkově upraveného pravého břehu Nežárky mezi Jemčinou a Zadním dvorem byla ve 30. letech 19. století zřízena vycházková stezka Evženovým údolím. Zdejší hamry byly roku 1859 zrušeny, jejich zařízení rozprodáno a budovy v roce 1860 zbourány. Hospodářská a obytná stavení, která obklopovala hamr pod Dolním Vydýmačem, byla zachována a stala se novou hájovnou.⁴⁰

Zásadní zlom znamenal pro Jemčinu rok 1923, kdy bylo přes velký odpor majitele Evžena Jaromíra Černína definitivně rozhodnuto, že Jemčina bude zahrnuta do pozemkové reformy, a stát začal přebírat zdejší lesy, zámek i hospodářské

35 AMBROŽ, J.: Lesy třeboňské pánve a přilehlých okrsků. *Zprávy Štátních Výzkumných Ústavů Lesnických ČSR* 2, 1948, s. 162–163.

36 JANOUSEK 1958, s. 23; NOŽIČKA, J.: *Přehled vývoje našich lesů*. Praha, 1957, s. 347; KRUMML 1967, s. 126–127.

37 NA Praha, stabilní katastr – duplikát, inv. č. 403, č. kart. 213, hatín (Hatzken), Catastral Wald-Schätzungs-Elaborat, 1848; KRUMML 1967, s. 79, 98, 111–119; JANOUSEK 1958, s. 7–13; JELÍNEK 1975; FRIČ, J.: *Velké vzory našeho lesnictví*. Praha, 1958, s. 15–19; TISCHER, F.: *Jiří Wachtel*. Ohlas od Nežárky 24/31, 1894, s. 252.

38 KOBLASA 2007, s. 58–59; POCHE 1977, s. 580; NOVÁK 1901, s. 300; RUDOVÁ, H.: Život ve vzpomínkách. Prezentace starobylosti a urozenosti Buquoyů, Czerninů z Chudenic a Schwarzenbergů. DP, Č. Budějovice, 2009, s. 64.

39 HORA, M.: *Obory na Lesním závodě Jindřichův Hradec*. DP. Brno, 1983, s. 12–14; MUK 1939, s. 98–100.

40 KOBLASA 2004, s. 62; JIRÁČEK, J.: *Průvodce lesy jižních Čech*. České Budějovice, 1998, s. 136; WACHTEL 1875, s. 69.

dvory.⁴¹ Jemčinské lesy jsou od té doby v majetku státu, dnes je spravují Lesy ČR. Jemčinský zámek byl pronajímán na letní byty. Za druhé světové války v něm bylo zřízeno skladiště. V roce 1950 dostala zámek do užívání armáda a zřídila v něm kasárna raketových vojsk, která zde byla až do roku 1991, kdy armáda objekt opustila. Po celou druhou polovinu 20. století tak byl jemčinský zámek veřejnosti zcela nepřístupný a od obory oddělen vysokým plotem z vlnitého plechu. Hospodaření armády mělo za následek jednak změny v dispozičním uspořádání zámeckých interiérů a především zásahy do bezprostředního okolí zámku. Úprava čestného dvora byla zrušena a změněna v nástupiště a shromaždiště vojenského útvaru. Plochy kolem zámku, zejména směrem k Jemčinskému rybníku a zámecká terasa byly vybetonovány a od 60. let 20. století zastavovány provizorními stavbami.⁴² Po roce 1991 byl zámek opuštěný a rychle chátral až do roku 2002, kdy jej koupila firma Panatran, spol. s r. o. Pavla Václava. V následujících letech byl zámek opraven a bylo vyčištěno i jeho bezprostřední okolí. V současné době je v něm malá expozice o historii objektu a obory, hostinské pokoje a restaurace.⁴³

Prameny a literatura

Mapová sbírka Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze:

Mapové listy map 1., 2. a 3. vojenského mapování

sign. 150/30, Přehledná mapa velkostatku J. Hradce pro vycházku České lesnické jednoty v srpnu 1894

sign. D1/2/1, D1/2/2, D1/107/4, Parc seiner hoch gräflichen Graden des Herrn Grafen Rudolf von Czernin auf der Herrschaft Neuhaus bei Gestütthof in dem Koza und Hollnauer Forste

Topografická mapa Generálního štábu Československé lidové armády, 1:50000

Národní archiv Praha, Stablní katastr (duplikát):

inv. č. 403, č. kart. 213, hatín, Catastral Wald-Schätzungs-Elaborat, 1848

Národní muzeum, Oddělení zámeckých knihoven, zámek Lipník nad Bečvou:

č. 13211, Parc seiner hoch Gräflichen Gnaden des Herrn Herrn Grafen Rudolph von Czernin auf der Herrschaft Neuhaus bei Gestütthof in dem Koza und Hollnauer Forste

Státní oblastní archiv Třeboň, pobočka J. Hradec, Velkostatek J. Hradec:

inv. č. 3802, č. kart. 36, Odhady přebíraných lesů z popisy a oceňováním podle polesí, 1922

inv. č. 4435, č. kart. 465, Panské zahrady, 1564–1927

⁴¹ SOA J. Hradec, Velkostatek J. Hradec, inv. č. 3802, č. kart. 36, f. 272–326, Odhady přebíraných lesů z popisy a oceňováním podle polesí, 1922; KOBLASA, P.: *Pozemková reforma na velkostatku Jindřichův Hradec, DP*. Praha, 1999, s. 37–40, 46; HRADECKÝ 2001, s. 232–233.

⁴² ZUDOVÁ, M.: *Použití rostlin v památkách zahradní a krajinářské architektury. Modelový objekt Jemčinsko. BP*. Lednice, 2007, s. 23; KOBLASA 2007, s. 59; PŘF UK, Mapová sbírka, Topografická mapa Generálního štábu, list M-33-102-D-a, Val.

⁴³ VÁCLAV, MICHAL, ŠINDLER 2002.

inv. č. 4632, č. kart. 944, Zprávy o lesním hospodářství lesmistrů Wachtelů, 1761–1913
inv. č. 4661, č. kart. 974, Obory všeobecně, 1588–1903
inv. č. 4662, č. kart. 974, Obora v Jemčině, 1782–1895
inv. č. 4668, č. kart. 978, Hony a štvanice, 1720–1944
inv. č. 4918, č. kart. 1430, Lesmistr Jan Wachtel, 1782–1827
inv. č. 4938, Mapa jindřichohradeckého panství
inv. č. 4989, Mapa pozemků mezi Jemčinou a Zadním dvorem
inv. č. 5005, Mapa povodí Nežárky u Jemčiny
inv. č. 5006, Mapa povodí Nežárky u Jemčiny
inv. č. 5008, Mapa povodí Nežárky u Jemčiny
inv. č. 5033, Porostní mapa polesí Holná
inv. č. 5046, Porostní mapa polesí Jemčina
inv. č. 5047, Porostní mapa polesí Jemčina
inv. č. 5048, Porostní plán polesí Jemčina
inv. č. 5049, Porostní mapa polesí Jemčina
inv. č. 5050, Porostní mapa polesí Jemčina
inv. č. 5051, Porostní mapa polesí Jemčina
inv. č. 5052, Porostní mapa polesí Jemčina
inv. č. 5188, Parforsní hony v jemčinské oboře (cesta štvaného jelena)
inv. č. 5303, Plán jemčinského zámku
inv. č. 5307b, Plán kapličky „u Pecáka“
inv. č. 5426, Plán melioračních prací na zámecké louce v Jemčině
inv. č. 5430, Plán baštyřského domku u rybníka Holná
inv. č. 5444, Plán hájovny u Holné
inv. č. 5446, Plán hájovny na Jemčině

Státní okresní archiv J. Hradec, Kulturně historický archiv:
inv. č. 1570, č. kart. 255, Kulturně historický archiv, Jemčina

Státní okresní archiv J. Hradec, Sbírka map a plánů:
inv. č. 480, Jemčina – Revier Gestütthof – lesní hospodářská mapa

Ústav dějin umění AV ČR, v.v.i., Sbírka plánové dokumentace, osobní fond Zdeněk Wirth:
č. kart. IX, sv. 1, f. 43 (44)

Ústřední archiv zeměměřičství a katastru:
Císařské otisky map stabilního katastru

AMBROŽ, J.: Lesy třeboňské pánve a přilehlých okrsků. *Zprávy Štátných Výskumných Ústavov Lesnických ČSR* 2, 1948, s. 101–180.

BÍLEK, J.: Obrození Jemčiny po velké vichřici z července 1822. *Jindřichohradecký deník* 16/173, 2007, s. 7.

FRIČ, J.: *Velké vzory našeho lesnictví*. Praha: SZN 1958.

HIEKE, K.: Die Schlossparkanlagen Südböhmens. *Deutsche Baumschule* 20/8, 1968, s. 223–228.

HIEKE, K.: České zámecké parky a jejich dřeviny. Praha: SZN 1984.

- HORA, M.: *Obory na Lesním závodě Jindřichův Hradec. Diplomová práce.* Brno: VŠZ 1983.
- HOYER, I.: o slavných štvanicích v Jemčinské oboře na Jindřichohradecku. *Výběr z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích* 9/3, 1972, s. 141–151.
- HRADECKÝ, A.: *Evžen Karel Černín z Chudenic.* J. Hradec: nákl. vlastním 1997.
- HRADECKÝ, A.: *Stručná zpráva o historii krajiny, lidech a obcích hatínu – Stajce – Jemčině od počátku osídlení až do poloviny dvacátého věku.* hatín: obec hatín 2001.
- JANOUSHK, E.: Vývoj lesů panství Jindřichova Hradce, porostní skladba lesů jemčinských kolem roku 1802. *Lesní hospodářský plán pro období od 1. 1. 1957 do 31. 12. 1966. Historický průzkum.* LHC Kardašova Řečice. Praha: ÚHUL 1958.
- JELÍNEK, J.: *Historie lesů. Speciální úkoly.* Č. Budějovice: ÚHUL 1975.
- JIRÁČEK, J.: *Průvodce lesy jižních Čech.* České Budějovice: Kopp 1998.
- KÁBRTOVÁ, R.: *Krajinářský průzkum krajině památkové zóny Jemčinsko. Diplomová práce.* Č. Budějovice: JČU ZF 1993.
- KOBLASA, P.: *Pozemková reforma na velkostatku Jindřichův Hradec. Diplomová práce.* Praha: FF UK 1999.
- KOBLASA, P.: o hraběcím hamru v Eugenově údolí. *Výběr – časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech* 41/1, 2004, s. 61–62.
- KOBLASA, P.: *Krajem lesů a rybníků.* Č. Budějovice: Veduta 2007.
- KRUML, F.: *Historický průzkum lesů pro LHC Kardašova Řečice a Soběslav.* Praha: ÚHUL 1967.
- MUK, J.: *Lovčí zámek Jemčina u J. Hradce a jeho okolí v minulosti.* J. Hradec: A. Landfras a syn 1939.
- MUK, J.: *Zkáza jemčinské obory. Jihočeská pravda* 23/59, 1967, s. 14.
- MUK, J.: *Kapitoly z minulosti Jindřichohradecka.* J. Hradec: Okr. výbor Čsl. soc. akademie 1970.
- NOVÁK, J.: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Jindřichohradeckém.* Praha: Archeologická komise při České akademii 1901.
- NOVOTNÁ, J.: *Obory jako objekty zahradní a krajinářské tvorby. Diplomová práce.* Brno: MENDELU ZF 2007.
- NOŽIČKA, J.: *Přehled vývoje našich lesů.* Praha: SZN 1957.
- PAVLÁTOVÁ, M.; EHRLICH, M.: *Zahrady a parky jižních Čech.* Praha: SZKT a Nebe 2004.
- PETRŮ, R.: *Anselm Martin Lurago. Příspěvek k dějinám české barokní architektury 18. století. Disertační práce.* Praha: FF UK 1952.
- RUDOVÁ, H.: *Život ve vzpomínkách. Prezentace starobylosti a urozenosti Buquoyů, Czerninů z Chudenic a Schwarzenbergů.* Diplomová práce. Č. Budějovice: FF JČU 2009.
- RULL, F.: *Monografie města Hradce Jindřichova.* J. Hradec: A. Landfras a syn 1875.
- ŘÍHA, J. K.: *Země krásná.* Třebechovice pod Orebem: Nakl. A. Dědourek: 1948.
- SOMMER, J. G.: *Das Königreich Böhmen statistisch – topographisch dargestellt* X. Prag: F. Ehrlich 1842.
- TEPLÝ, F.: *Dějiny města Jindřichova Hradce.* J. Hradec: nák. obce Hradecké 1936.
- TEPLÝ, F.: *Dějiny panských dvorů na Hradecku.* J. Hradec: rkp. 1920.
- TISCHER, F.: Jiří Wachtel. *Ohlas od Nežárky* 24/31, 1894, s. 252.
- VÁCLAV, P.; MICHAL, J.; ŠINDLER, M.: *Zámek Jemčina. Projekt záchrany kulturních památek.* Třeboň: rkp. 2002.
- VLČEK, P.: *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků.* Praha: Libri 1999.
- VLČEK, P. (ed.): *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách.* Praha: Academia 2002.

- WACHTEL, G.: *Memorien des gräflich Czernin ſchen Schloſſes Geſtütthof nächſt Neuhaus*. Neuhaus: A. Landfras's Sohn 1875.
- WACHTEL, J.: Popis Jeho Excelence Jaromíra hraběte Černína velkostatku Jindřichova Hradce se zvláštním zřetelem k jeho lesům. *Spolkový časopis pro lesnictví, myslivost a přírodovědu 1 (189)*, 1894/1895, s. 91–128.
- WIRTH, Z. (ed.): *Umělecké památky Čech*. Praha: Nakl. Čs. akademie věd 1957.
- ZUDOVÁ, M.: *Použití rostlin v památkách zahradní a krajinářské architektury. Modelový objekt Jemčinsko. Bakalářská práce*. Lednice: ZF MENDELU 2007.

Vývoj obornictví v českých zemích

Development of game preserves in Czech lands

Příspěvek představí mezníky obornictví v kontextu historického vývoje v českých zemích. Na příkladech realizovaných obor ukáže, jak se proměňovalo prostředí těchto zařízení v závislosti na způsobu lovu. Nezanedbatelnou roli v zakládání obor hrají i lovecká sídla, u nichž bude nastíněn základní typologický rozbor. Příspěvek se bude snažit poukázat na obory jako jedny z nejrozsáhlejších komplexů estetizované krajiny.

The paper presents the turning points in the game preserve profession in the context of the historical development in Czech lands. It shows examples of established game preserves and the changes of environment of these areas depending on the methods of hunting. The hunting seats, which will be given a basic typological analysis here, also play an important role in establishing game preserves. The contribution will try to point out the game preserves as one of the largest complexes of stylized landscape.

Obory jsou dnes obecně chápány jako zalesněný ohrazený prostor sloužící k chovu a lovu zvěře a zůstávají i nadále stranou badatelského zájmu. Obory a obornictví však mají v našich zemích dlouhou a bohatou tradici. Dostupná odborná literatura uvádí první zmínky o zřizování obor na našem území ve 2. polovině 13. století. Velký rozmach zaznamenalo obornictví mezi 15. a 18. stoletím a udrželo se až do současnosti. V českých zemích se v oborách chovala hlavně srnčí a jelení zvěř, daňci, prasata, mufloni, výjimkou nebyla ani exotická zvířata (zvěř domácího původu se v oborních chovech vyskytuje dodnes). Příspěvek se pokouší na vybraných příkladech představit historický vývoj obor v českých zemích a věnuje se také typům loveckých oborních staveb.

Cílem tohoto příspěvku je ve stručnosti podat obraz vývoje obornictví od vzniku prvních obor na našem území až do počátku 20. století. V souvislosti s prací na takto rozsáhlém tématu bylo nutné nejprve zpracovat přehled, lokalizaci a základní charakteristiky jednotlivých obor na území České republiky s popisem jejich historického vývoje. Historický přehled byl sestaven na základě literárních, mapových a obrazových podkladů k danému tématu. Pro bližší poznání jednotlivých lokalit autor příspěvku provedl terénní výzkum. Druhá část příspěvku se zabývá základními typy loveckých staveb, které se staly nedílnou součástí obor.

Historický vývoj obor a obornictví v českých zemích

Vývoj obornictví v českých zemích navazuje na trend budování obor v Evropě. Nejstarší středověké obory známe především z písemných a ikonografických pramenů. Zdokonalením loveckých zbraní a vlivem zavádění nových loveckých technik,¹ ubývaly stavy divoké zvěře ve volných honitbách,² což vedlo panovníky ke zřizování obor. Ustanovení základů loveckých technik v českých zemích připisuje soudobá literatura Přemyslovcům, kteří na střední Berounce, Vltavě a v oblasti Chřibů založili nebývale velkou síť loveckých dvorů a revírů, úřadů lovčích nebo organizací zajišťujících lovecké služby.³ Centrem oblasti se stal lovecký dvorec ve Zbečně a hradiště Křivoklát.⁴ V této oblasti, známé literaturou pod názvem Královský nebo Přemyslovský lovecký hvozď, vznikaly již od 15. století menší obory pro chov jelenů, losů a zubrů. V Čechách nejznámější a nejstarší Královskou oboru založil roku 1278 Přemysl Otakar II. (1233–1278) v místech nynější pražské Stromovky.⁵ Mezi další známé středověké obory Čech patřila také Ledenická obora nedaleko Českých Budějovic pocházející z roku 1360, obora u Lokte založená roku 1325, obora při Ob-
rubcích u Sobotky z roku 1384, u Hradce Králové založená v roce 1405 a u Kamen-
ných vrat u Jílového z roku 1419. Na Moravě vznikla v roce 1360 obora u Boskovic
nebo v roce 1399 obora v Litenčicích u Kroměříže.⁶ Žádná ze zmíněných obor se
však na daném místě do současnosti nedochovala.

Velký nárůst nově založených obor nastává až v 16. století. Obory tehdy začaly sloužit především k udržení a chovu zvěře, ale nepřímo i k vyčlenění lesů z oblasti těžby dřeva.⁷ Velký podíl v zakládání nových obor měli nadále panovníci,⁸ avšak častěji lovecké výsady získávala také šlechta. Rozmach obornictví v 16. století podpořil dostatek finančních prostředků, který šlechtě umožňoval budovat hodnotné stavby zasazené do lovecké krajiny z vlastními oborami. Tento model často vycházel ze zahraničních vzorů (především z Itálie, Francie nebo také z Německa). Na rožmberském panství v jižních Čechách vznikaly obory u správních zámků panství, např. u Třeboně nebo u Českého Krumlova. Kromě správních center vznikaly stavby letohrádků zasazených do rozlehlých loveckých revírů a honiteb. Letohrádek v Červeném Dvoře u Českého Krumlova na svahu Blanského lesa nechal založit roku 1591 Vilém z Rožmberka (1535–1592). Roku 1598 jeho bratr

1 Ve středověku oblíbená jezdecká štvanice byla provozovaná v otevřených krajinách (honitbách). V důsledku přesunu lovů do obor vznikají nové techniky lovu zvěře. Od konce 14. století se v písemných a ikonografických pramenech objevují zmínky o tenatech (sítích) určených k nahánění a lovení zvěře. Ve 14. století se v lovectví začala používat kuše neboli samostřily a již ve 2. polovině 15. století ji nahradily palné lovecké zbraně.

2 KOVAŘÍK, J.: *Tradice v myslivosti: Dějiny, zvyky, významy, kultura*. Praha, 1996, s. 11.

3 ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských: 1198–1253 proměna státu a společnosti*. Praha, 2002, s. 510.

4 DURDÍK, T.: *Encyklopedie českých hradů*. Praha, 1997, s. 237, 298.

5 NOVOTNÝ, A.: *Královská obora*. Edice Praga Caput Regni sv. 3. Praha, 2000.

6 ANDRESKA, J.; ANDRESKOVÁ, E.: *Tisíc let myslivosti*. Vimperk, 1993, s. 170.

7 JIRÁČEK, J.: *Průvodce lesy jižních Čech*. České Budějovice, 1998, s. 38, 56–57.

8 Na západ od Pražského hradu, mezi Bílou horou a Libocí, si král Ferdinand I. habsburský (1503–1564) nechal založit oboru Hvězda.; STEJSKAL, M.: Hvězda – pokus o vymezení pražského letohrádku jako filosofického obydlí. DAVID, P.; SOUKUP, V.: *Skvosty Prahy*. Praha, 2004, s. 191.

Červený Dvůr (okr. Český Krumlov), zahradní průčelí zámku, který zásluhou četných stavebních úprav ztratil svou historickou podobu. Foto D. Tuma, 2008.

Petr Vok z Rožmberka (1539–1611) u letohrádku vybudoval zahradu a oboru určenou k chovu bobrů, bažantů, koroptví a křepelek.⁹

Největším krajinným projektem renesance se však stala výstavba Netolické obory. Její vznik se spojuje se jménem místodržícího rožmberského dominia – Jakuba Krčína z Jelčan a Sedlčan (1535–1604). Na místě dnešního zámku Kratochvíle stával původně hospodářský dvůr nazývaný Leptáč, který Vilém z Rožmberka v roce 1569 věnoval Jakubovi Krčínovi. Krčín v těchto místech postavil nový dvůr, kolem něhož zřídil rozsáhlou loveckou oboru. Takto půvabně položený dvůr se rožmberskému vladaři zalíbil natolik, že jej v roce 1579 směnil s Krčínem za městečko Sedlčany spolu s dalšími deseti vesnicemi.¹⁰ Obora se stále více stávala symbolem prestiže svého majitele a postupně nechyběla na žádném panství. Na nedalekém hradeckém panství patřící pánům z Hradce nechal Jáchym (1526–1565) postavit Jáchymovskou oboru.¹¹ Mezi další obory založené šlechtickými rody v 16. století patří obora Víšek na Českolipsku,¹² obora pod Kunětickou Horu u Pardubic, předložka Postoloprta na Lounsku nebo u hradu Roštejn na Jihlavsku.¹³

⁹ GRZINEK, B.: *Ztracený ráj divokých zvířat*. Praha, 1972, s. 272–273.; PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, B.; PETRŮ, J.; RIEDL, D.; SVOBODA, A. M.: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 1999, s. 94.; PAVLÁTOVÁ, M.; EHRLICH, M.: *Zámecký park Červený Dvůr*. České Budějovice, 2003, s. 1–8.; PAVLÁTOVÁ, M.; EHRLICH, M. (ed.): *Zahrady a parky jižních Čech*. Praha, 2004, s. 257–261.

¹⁰ BŘEŽAN, V.: *Životy posledních Rožmberků I. díl*. Praha, 1985a, s. 292–294, 314, 332.; BŘEŽAN, V.: *Životy posledních Rožmberků II. díl*. Praha, 1985b, s. 446.

¹¹ TEPLÝ, F.: *Přehled dějin města Jindřichova Hradce*. Jindřichův Hradec, 1936, s. 30.

¹² GABRIEL, F.; PANÁČEK, J.: *Vývoj panských sídel na horním území Novozámeckého panství (I. část)*, in.: *Castellologica bohemia* 2, Praha, 1991, s. 23–52.

¹³ BUKVAJ, F.: *Historie obce Růžená a hradu Roštejn*. Růžená, 2004, s. 138–140.

Kratochvíle (okr. Prachatice), obytná stavba letohrádku tvoří centrum ohrazené pravouhlé plochy. Foto D. Tuma, 2010.

Obora Vřísek (okr. Česká Lípa), oborní zeď z 19. století stavěná rodem Kouniců. Foto D. Tuma, 2006.

**Obora Roštejn (okr. Jihlava), detail zachycující původní žulové sloupky obory s tesanými drážkami pro umístění dřevěných ráhén.
Foto K. Vaníček, 2008.**

Nejvýznamnější oborou ve Slezsku se stala obora Hukvaldy (okr. Frýdek-Místek), založená roku 1567 biskupem Vilémem Prusinovským z Víckova (1534–1572) a tvořila ji nejprve malá obůrka pro chov daňčí zvěře. Hukvaldská obora pod stejným názvem byla vystavěna v letech 1730–1736 za podpory kardinála Wolfganga Hannibala hraběte von Schrattenbacha (1660–1738). Obora byla po celou dobu své existence, od založení až do roku 1948, v držení církve.¹⁴

Pronikání barokní zahrady v 17. století do volné lovecké krajiny se stalo jedním ze základních rysů zahradní architektury celé pobělohorské doby. Barokní doba dala vzniknout fenoménu komponované krajiny, jejíž součástí se staly rovněž některé obory. Významnou roli při úpravách zahrady a krajiny sehrály požadavky pánstva. Lovecké stavby vycházely ze vzorů období vlády Ludvíka XIV. a jeho francouzského zahradního architekta André le Nôtre (1613–1700). Nôtre na uspořádání zámeckého parku zpravidla navázal loveckými zařízeními (panskou bažantnicí nebo oborou), kam směřoval také hlavní pohledové osy (u nás např. areál zámku Holešov

¹⁴ VOJKOVSKÝ, R.: *Hukvaldy, hrad východně od Příbora*. 4. svazek vlastivědných průvodců „Putujeme po hradech a zámcích“. Dobruška, 2004, s. 38–41.

na Kroměřížsku).¹⁵ Celá kompozice provázání zahrady s loveckou krajinou byla dále členěna průseky i průhledy, cestami, vodními plochami, loukami a skupinkami stromů.¹⁶

Nejznámější krajinná úprava vznikla mezi Jičínem a Valdicemi. Soudobou literaturou bývá označována za Valdštejnskou krajinu, avšak představuje dílo dvou šlechticů: Albrechta z Valdštejna (1583–1634) a Františka Josefa Šlika (1656–1740). Albrecht na Jičínsku začal výstavbu rezidenčního zámeckého komplexu zasazeného do krajiny, jehož nedílnou součástí byla Valdická obora z reprezentativní stavbou *loggie*. Po získání jičínského panství rodem Šliků ve 40. letech 17. století, započala druhá etapa krajinné úpravy. Řadí se mezi první barokní a pozdně manýristické krajinné kompozice takového rozsahu u nás.¹⁷ Druhým příkladem barokní komponované krajiny budiž úprava provedená hrabětem Františkem Antonínem Šporkem (1662–1738) na panství Brandýs nad Labem, Lysá nad Labem a Kuks, k nimž náležela Litolská obora. Obora sloužila především k chovu daňků.¹⁸

V 17. století se do českých zemí dostala další inovace související se způsoby honu převážně vysoké zvěře (jelenů). Jednalo se o francouzský parforsní hon považovaný spíše za sport s přísnými pravidly. K nim patřily i smluvené hudební signály, jako fanfáry oznamující začátek lovu, druh, případně stáří a velikost zvěře, fanfáry ohlašující jednotlivé fáze lovu a fanfáry, jimiž se vítají nejvýznamnější účastníci honu. Při parforsním honu se zvěř zpravidla nestřílí. Snad jedinou výjimkou je situace, kdy se kus snaží uniknout vběhnutím do vody a zde se pak zastřelí z loďky. Jelikož štvance pramenila z rytířské kultury, zvěř měla mít možnost uniknout, pokud se jí povedlo překonat svou odvahou, silou nebo rychlostí lovcovu zdatnost. Poprvé se lovci rozlišovali na pěší (*veneurs* – honci) a jízdní myslivci (*piqueurs* – pikéři). Významnými pomocníky pikérů se stali psi. Závěr lovu vyvrcholil odstavením a usmrčením zvěře, což zakončila fanfára „*halali*“ (z francouzského *ha la lit*, „hle zde lež“). Tyto hony se odehrávaly nejčastěji v oborách, kde se lesní části ještě dále dělily na jednotlivé liniové nebo paprscité průseky a průhledy, umožňující bezpečnou jízdu několika jezdců vedle sebe. Tyto průseky se pak sbíhaly na volná prostranství, tzv. dostaveníčka neboli *rendez-vous*.¹⁹ Mezi nejzajímavější obory vybudované v tomto duchu patří například obora Kněžičky u Hradce Králové,²⁰ Klokočka

15 KUČA, O.: *k vývoji zámecké zahrady v Holešově*, in.: Zvláštní otisk z Umění V/1957 časopisu pro teorii a dějiny umění Československé akademie věd. Praha, 1957, s. 64–73.; HIEKE, K.: *Moravské zámecké parky a jejich dřeviny*. Praha, 1985, s. 59, 62.; PETRŮ, J.: *Holešov*. Brno, 1967, s. 2, 7.

16 WOLF, R.; CHROUST, M.; KOKEŠ, O.; LOCHMAN, J.: *Naše obory*. Praha, 1976, s. 108.

17 HENDRYCH, J.; LÍČENÍKOVÁ, M.: *Historická krajina Jičína*, in.: Zprávy památkové péče 3/1998, roč. LVIII., Praha, 1998, s. 76.; WAGNER, J.: *Jičín*. Praha 1979, s. 73.

18 OTRUBA, F.: *Paměti města Lysé n. L. a vesnic okolních*. Lysá nad Labem, 1925, s. 555, 71.; BENEDIKT, H.: *Franz Anton Graf von Sporck (1662–1738). Zur Kultur der Barockzeit in Böhmen*. Sien, 1923, s. 100, pozn. 45.; PREISS, P.: *Boje z dvouhlavou saní*. Praha, 1981.; VOJÁČEK, P. J.: *Lysá nad Labem – grunty, domy a jejich majitelé*. Lysá nad Labem, 1936, s. 10–11.

19 KINSKÝ, Z. R.: *Hodina vzpomínek: Kus historie parforsních honů a dostihů v Čechách*. Chlumec nad Cidlinou, 1947, s. 10.; BOR, D. Ž.: *František Antonín hrabě Špork: významný mecenáš barokní kultury v Čechách*. Praha, 1999, s. 34–35.; VYDRA, V.; RICHTER, H.: *Parforsní hony a jejich kouzlo*. Praha, 2007, 66.

20 KHUN, K.: *Karla Khuna dějiny a kulturní obraz města Chlumce n. C.*, Díl I. Chlumec nad Cidlinou, 1932, s. 58.; PINKAS, J.; PÁTKOVÁ, S.: *Karlova Koruna – Chlumec nad Cidlinou*. Plzeň, 2003, s. 7.

Obora Kněžičky; dříve Žehuňská obora (okr. Nymburk), detail sochařské výzdoby hlavní Kněžičské brány. Foto D. Tuma, 2008.

na Mladoboslavsku,²¹ Králova stolice u Dobříše,²² Sedlická obora u Blatné²³ nebo obora u zámku Kozel, kde se parforsní hony udržely ještě v polovině 19. století. K dokonalosti byl tento systém doveden v 18. století na Jindřichohradecku v oboře Jemčina.

S myšlenkou pořádat na Jemčině parforsní hony přišel roku 1776 hrabě Jan Rudolf Černín (1757–1845). Prostorové rozdělení obory provedl lesmistr Jan Tadeáš Wachtel (1763–1827), a to podle organizačních požadavků na pořádání parforsních honů. V oboře tedy navrhl síť průseků, alejí a zpevněných jezdeckých cest pro bezpečnou jízdu lovců. Lesmistr Wachtel navrhl rozdělit plochu obory na 33 rovnoběžných a 22 příčných alejí. Obora měla členění na 120 lesních oddělení, z nichž 102 v podobě čtyřúhelníků i trojúhelníků dostalo vlastní pojmenování. Nové názvy obdrželo také 35 alejí a 17 míst setkání (*rendez-vous*). Rovnoběžné a příčné aleje vytvořily 56 lečí. Pro pohodlí panstva nechyběl např. zděný gloriét z krbem nebo dřevěné přístřešky.²⁴

21 HEROLD, A. J.: *Mnichovohradištsko, přírodou a památkami*. Mnichovo Hradiště, 1928, s. 59–60.; BARTOŠEK, K.: *Klokočka – lovecké legendy*. Praha, 2000, s. 19, 29.; PRŮŠKOVÁ, H.: *Hony na Klokočce*, in.: *Od Ještěda k Troskám* roč. 11, č. 4, Mnichovo Hradiště, 2004a, s. 308–310.; PRŮŠKOVÁ, H.: *Život na ostrově svatě Anny*. Mnichovo Hradiště, 2004b, s. 308–319.

22 TUMA, D.: *Archeologie zaniklých komponent kulturní krajiny: Barokní obora Králova stolice u Dobříše*, in.: *Archeologie ve středních Čechách* 12, Praha, 2008, s. 757–766.

23 VEJMĚLEK, M.: *Obora Sedlice – historie a chov zvěře*. Písek, 2007.

24 HRADECKÝ, A.: *Stručná zpráva o historii krajiny, lidech a obcích hatínu – Stajce – Jemčina od počátku osídlení až do poloviny dvacátého věku*. hatín, 2000, s. 103, 105.; MUK, J.: *Lovčí zámek Jemčina u J. Hradce a jeho okolí v minulosti*. Jindřichův Hradec, 1939, s. 62.; HOYER, I.: *o slavných štvanicích v Jemčinské oboře na Jindřichohradecku*. Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích IX./3. České Budějovice, 1972, s. 141–151.

Obora Králova stolice u Dobříše (okr. Příbram), stávající stav oborních sloupků na jihozápadní straně obory. Foto D. Tuma, 2006.

Jemčina (okr. Jindřichův Hradec), stávající pohled na zámek. Foto D. Tuma, 2008.

Parforsní hony však byly velmi nákladné a tak se v českých zemích v oborách používaly souběžně také německé plachtové (obstavené neboli uzavřené) hony. Tento hon spočíval v tom, že se plachtami, sítěmi, zradidly a jinými podobnými pomůckami zvěř nejprve naháněla ze širokého okolí, přechovávala v ohradách a pak ve vhodný okamžik vypouštěla do plachtami vymezeného prostoru (jako např. v Lánské oboře na Křivoklátsku; Lovci tak mohli na zvěř střílet z altánků, vozů nebo i balkonů loveckých zámků. Prostor určený k obstavení plachtami byl před zamýšlenou lečí vykloučen, výjimku tvořily solitérní stromy nebo skupinky stromů. Ke vhánění zvěře do ohrad sloužily liniové prvky (plachty, sítě) a průseky v lesních porostech. Uzavřený hon tak přinášel velké množství ulovené zvěře.²⁵ Obdobu obstaveného plachtového honu představuje hon vodní, při něm byla zvěř střílena ze břehů nebo loděk (např. ve Staré oboře u Hluboké nad Vltavou).²⁶

Velké procento zastupují obory určené pouze chovům zvěře, v nichž pro nedostatek písemných pramenů nelze jednoznačně určit jaký způsob lovu převládal. Uskupení takových šlechtických obor vzniklo v 17. a 18. století na Vysočině v podobě obor Kralice u Náměšti nad Oslavou²⁷ a Obory u Velkého Meziříčí. Velký počet nově založených obor je znám také z oblasti jižních Čech, např. Poněšická obora u Hluboké nad Vltavou, Velká černická obora (později známá pod názvem obora Sudoměřice u Bechyně) nebo Kolenecká obora u Jindřichova Hradce. Nedaleko správních sídel šlechta budovala rozsáhlá oborní zařízení známá např. z Horšovského Týna (obory Horšov a Podpáznice; obr. 10)²⁸ nebo panství Rychnov nad Kněžnou z Opočna²⁹ a Častolovic (Bědovnická obora).³⁰ Početní zastoupení loveckých zařízení na jižní a jihovýchodní Moravě ukazuje na zdejší převahu bažantnic zakládaných u zámeckých komplexů (např. Milotice u Hodonína).³¹ Tato situace je dána především vhodnými přírodními podmínkami jižní Moravy, kde krajině dominují četné remízky a malé lesní celky nad lesnatými oblastmi známými z Čech.

25 MARTAN, P.: *Barok – zlatý věk myslivosti*. Vimperk, 1992, s. 19.; BEZDĚK, F.: *Cesty a osudy loveckého rohu*. Kostelec nad Černými lesy, 2001, s. 57–58.

26 Oboru založil v roce 1771 rod Schwarzenberků. Významnou událostí pro oboru se stala návštěva ruského cara Alexandra I. (1777–1825) dne 18. října roku 1815, pro něhož byl uspořádán lov divokých prasat. V jihozápadní části obory se nachází rybník zvaný Dlouhý (neboli také *Wasserjagd*). Rybník býval ze tří stran oplocen, takže volná zůstala pouze část, k níž přiléhá příkrá stráž a podél které bylo na pilotách, ukotvených ve vodě nedaleko břehu, vybudováno sedm dřevěných střeleckých stanovišť pro lovce. Černá zvěř se naháněla do rybníka, kde byla lovena. MARTAN, P.; HOLEČEK, J.; PODOLÁK, J.: *Jihočeské halali*. České Budějovice, 1991, s. 127–135.; TUMA, D. (v tisku): *Stará obora u Hluboké nad Vltavou – Z historie obornictví v jižních Čechách*, in.: Památky jižních Čech 5, České Budějovice.

27 PĚNČÍK, J.: *Jinošovské studánky*. Třebíč, 1998, s. 23.; STEJSKAL, K.: *Náměšť nad Oslavou. Historie a současnost*. Náměšť nad Oslavou, 2005, s. 226–227.

28 DUSIL, M.: *Annaburg*, in.: Hláška roč. 97, č. 3. Plzeň, 1997, s. 43–44.; KOZUB, O.: *Obora Podrážnice*, in.: Svět myslivosti roč. 6/2005. Kostelec nad Černými lesy, 2005, s. 33–36.

29 PTÁČEK, J.: *Dobruška a Opočno*. Praha – Litomyšl, 2008, s. 36.

30 HAMANOVÁ, P.: *K historii bývalého lesního úřadu v Týništi nad Orlicí*, in.: Z paměti místa Týniště nad Orlicí a sousedních obcí č. 597/1969. Týniště nad Orlicí, s. 27–30.; ZELENKA, J.: *Týniště nad Orlicí minulé i dnešní*. Rychnov nad Kněžnou a Týniště nad Orlicí, 1979, s. 42.; KOLDINSKÝ, L.: *Týniště nad Orlicí město v lesích: historie slovem i obrazem*. Týniště nad Orlicí, 2002, s. 139–141.; HOFMANOVÁ, M.; JIRAN, R.; OUŘADNÍKOVÁ, K.: *Třebechovice pod Orebem*. Třebechovice pod Orebem, 2004, s. 273–274.

31 RIEDL, D.: *o obnově historických zahrad. Zámecká zahrada v Miloticích*. Zvláštní PŘÍLOHA Památkové péče na Moravě 10/2005, Kulturní krajina. Brno, 2008, s. 18–20.

Lánská obora (okr. Kladno), současný stav jedné ze zachovalých oborních bran v pomístním názvu Pině u Klíčavského potoka z dochovaným kamenným mostkem přes potok. Foto D. Tuma, 2009.

Stará obora u Hluboké nad Vltavou (okr. České Budějovice), průběh oborních sloupků s novodobým záskokem na jižní straně obory, východně od hájovny u Janečků. Foto D. Tuma, 2014.

**Horšovská obora (okr. Domažlice), průběh oborní zdi při silnici
na jihozápadní straně obory. Foto D. Tuma, 2008.**

**Obora Žehrov (okr. Mladá Boleslav), brána obory s navazujícím
úsekem oborní zdi na severovýchodní straně obory.
Foto D. Tuma, 2008.**

V 19. a na počátku 20. století řada starších obor změnila svojí chovnou funkci, postupně zanikla a obory se staly součástí volných honiteb. Na místech, kde se chovy zvěře udržely, se obory stávaly součástí nově budovaných přírodně-krajinářských parků (Jabkenická obora na Nymbursku,³² obora Březka poblíž Jílové u Prahy nebo obora Žehrov na Mladoboleslavsku; obr. 11). Výstavba obor na přelomu 19. a 20. století však probíhala ještě v Novohradských nebo Jizerských horách, avšak už se nejednalo v pravém smyslu o obory, nýbrž o aklimatizační obůrky. Tyto obůrky sloužily pro chov rozmanitých druhů zvěře: cizích druhů jelenů, kamzíků nebo třeba kozorožců. Kromě horských oblastí vznikaly tyto obůrky také u zámeckých staveb, jako např. v Manětíně na Plzeňsku nebo u romantických staveb jaké reprezentuje zámek Žleby na Kutnohorsku nebo Sychrov na Liberecku. V současné době dochází k pokusům o obnovení některých chovů zvěře na místech historických obor a vznikají také menší obůrky pro jednodruhovou zvěř.

Typy loveckých oborních staveb

Obory vznikaly nejčastěji v blízkostech hradů, později zámků nebo klášterních komplexů, některé tvořily samostatné přírodní útvary ve volné krajině s vlastní loveckou stavbou.

Největšími oborními stavbami jsou lovecké zámky, obecně nazývané letohrádky, jichž bylo několik typů. Dynamický nárůst výstavby těchto letohrádků můžeme zaznamenat na počátku 16. století. Nejzajímavější stavbu založenou na našem území v tomto období představuje zámek Kratochvíle (okr. Prachatice). Jedná se o jedinečný příklad panského venkovského sídla sloužícího k občasnému pobytu (nazývaného *villa suburbana*), kolem něhož byla založena Netolická obora. Druhý příklad vilové stavby sloužící k loveckým účelům představuje zámek Lány (před jeho barokní přestavbou; okr. Rakovník). Zámek Lány lze považovat za přechodný typ stavby mezi městským palácem a venkovskou (příměstskou) vilou.

S dalšími typy loveckých zámků se dostáváme do kategorie loveckého letohrádku z nepravidelně uspořádaným hospodářským zázemím. Jedná se většinou o objekty vystavěné na obdélném půdorysu s navazujícími křídly či samostatně stojícími hospodářskými objekty (konírny, psinci, stavbami pro uchování loveckých potřeb). Mezi reprezentanty těchto staveb patří letohrádek Hvězda (okr. Praha 6 – Liboc), Červený Dvůr (okr. Český Krumlov) nebo také lovecký zámek Vřísek (okr. Česká Lípa). Velkou skupinu staveb zastupují šlechtická sídla, která nebyla realizována jako lovecké stavby, ale v jejich bezprostřední blízkosti si majitelé nechali založit oboru, např. zámek Kornhaus ve Mšeci (okr. Rakovník) nebo Zásmyky (okr. Kolín).

Méně častým typem stavby v oboře je *loggie*, např. u Valdic (okr. Jičín). Po stavební stránce se jedná o stavbu, jejíž střechu vynášejí sloupy nebo arkády tvořící sloupovou chodbu či chodbovitý prostor otevřený do exteriéru (obory nebo zahrady).

³² PULDOVÁ, V.: *Jabkenice, vydané k 650. výročí první písemné zprávy o Jabkenicích*. Jabkenice, 2002, s. 36.

**Hvězda (Praha 8 – Liboc), současný stav letohrádku vystavěného v oboře.
Foto D. Tuma, 2008.**

**Lovecký zámek Vřísek - Vítkovec (okr. Česká Lípa), stávající stav budovy, pohled
od jihovýchodu. Foto D. Tuma, 2006.**

V počtu, prostorové struktuře a v architektuře staveb lze od 17. století sledovat poměrně pevná pravidla, odpovídající regulím lovecké zábavy. Baroko tak představuje období největšího rozkvětu loveckých staveb na našem území, které jsou odvozené z francouzských a německých zámků tzv. *pavilonového typu*.³³ Jedná se o takový typ staveb, kde v pomyslném středu krajinářských průseků vévodí reprezentativní stavba a kolem jsou pravidelně uspořádány další stavby určené pro lovecké hosty a personál nebo budovy hospodářského charakteru. V Čechách se však objevují i další variace uskupení budov, např. jejich rozmístění v pravidelném kruhu. Nejstarší příklad tohoto typu představuje zámek v oboře Střitěž u Jihlavy z roku 1685.³⁴ Mladší lovecké projekty obor jsou známé z Valdštejnska (okr. Mladá Boleslav), z Lichtenwaldu (okr. Most), ze Šternberka (okr. Děčín) a ze Svatého Huberta (okr. Rakovník). Pomyslný střed obory však mohly tvořit také novostavby loveckých letohrádků vycházejících z francouzských staveb typu tzv. *maison de plaisance*. Tento francouzský název se vztahuje k menší stavbě, určené pouze k občasnému pobytu šlechty (tedy letohrádku). Jejím základem je hlavní budova (fr. *corps-de-logis*) větší zámecké stavby. Podobu stavby určovalo umístění hlavního sálu (často okrouhlého půdorysu), který na výšku pronikal do mezipatra a předsálí. Po obou stranách navazovaly na hlavní prostory obytné části, disponované symetricky, vzácněji i jednotraktová křídla. Příklad této stavby u nás nalezneme v zámku Veltrusy (okr. Mělník), Sudoměřice u Bechyně (okr. Tábor), Karlov (okr. Písek), v Karlově Koruně u Chlumu nad Cidlinou (okr. Hradec Králové) nebo Lusthausu u Horního Břečkova – Čížova nedaleko Vranova nad Dyjí (okr. Znojmo). Další typy letohrádků představuje stavba z jednoduchou dispozicí vystavěnou na obdélném půdorysu, jako např. Klokočov (okr. havlíčkův Brod), Maníkovice (okr. Mladá Boleslav), Philippsruhe u Týniště nad Orlicí (okr. Rychnov nad Kněžnou) a Kupařovice (okr. Brno-venkov) nebo uzavřená dispozice s ústředním dvorem jako je např. zámek Kozel (okr. Plzeň – jih) nebo zámek Ohrada (okr. České Budějovice). Poslední typ loveckých zámeckých staveb byl převzat rovněž z francouzského prostředí pod názvem *court d'honneur* (čestný dvůr) a označuje prostranství před zámkem zpravidla vymezeného nižšími křídly. Z čelní strany areál mohl uzavírat mřížový plot. První řešení stavby loveckého charakteru s čestným dvorem se objevuje ve Versailles (Francie) v první polovině 17. století.³⁵ V českých zemích se tyto stavby začaly budovat od počátku 18. století na těchto lokalitách: lovecký zámek Jemčina (okr. Jindřichův Hradec), Favorit – Šindelová (okr. Sokolov), Karlštejn (okr. Chrudim), Krásný Dvůr (okr. Louny) a Leopoldsrue u Pohořelic (okr. Břeclav).

Od této kategorie se dostáváme ke stavbám prostšího vzhledu. Takovým příkladem je *gloriet*, budovaný při křížení cest v oborách. Gloriet je zpravidla zděná stavba, často ze všech stran otevřená. Typem glorietu jsou i lovecké oborní stavby nazývané jako altán, besídka nebo pavilon, nicméně jejich konstrukce bývá obvykle dřevěná, např. obora Klokočka (okr. Mladá Boleslav) a Králova stolice (okr. Příbram).

³³ VLČEK, P.: *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. Praha, 2001, s. 108.

³⁴ ŠIMEK, T. (ed.): *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl VI., východní Čechy*. Praha, 1989, s. 471.

³⁵ VLČEK, P.: *Encyklopedie českých zámků*. Praha, 2006, s. 18.

**Svatý Hubert u Jesenice (okr. Rakovník), zámek pavilónové dispozice.
Ústřední oktagonální stavbu v kruhu obklopovalo zhruba osm dalších staveb.
Foto: D. Tuma, 2009.**

Maníkovice (okr. Mladá Boleslav), současný stav zámku. Foto D. Tuma, 2008.

S nastupujícím obdobím romantismu, na počátku 19. století, se na řadě míst v českých zemích objevují lovecké stavby, jejichž architektura byla odvozena od historizujících slohů. Jednalo se o nevelké zděné přízemní stavby obdélné dispozice doplněné volně stojícími stavbami hospodářského a provozního charakteru, např. Belvín (okr. Mladá Boleslav), Leontýn nebo Leontýnský zámček (okr. Rakovník), Helvíkovice (okr. Ústí nad Orlicí) nebo Šilheřovicích (okr. Opava). Obory u zámecských staveb bez lovecké funkce nahradily koncepce přírodně-krajinářských parků s loveckými zařízeními (bažantnicemi nebo oborami), např. v oborách u zámku Konopiště (okr. Benešov), Kačina nebo Žleby (okr. Kutná Hora) a zámku Lešná (okr. Zlín). Zajímavým jevem je i budování dřevěných, zděných nebo kombinovaných staveb (často tzv. *alpského švýcarského stylu*) ve výše položených oblastech našich hor v 19. a na počátku 20. století, např. Allein u Českých Křídlovic (okr. Znojmo), Kladská (okr. Cheb), Svatý Tomáš (okr. Český Krumlov) a Žofín (okr. České Budějovice). Ty však byly určeny pro lovy v otevřených honitbách.

Velkou skupinu loveckých staveb představují v českých zemích panská sídla zakládaná od 17. století v lesnatých územích bez přímé vazby na obory. Tyto stavby si udržely loveckou funkci po celou dobu své existence, jelikož byly určené pro lov v otevřených honitbách a revírech. Půdorysné dispozice zmíněných staveb zastupují všechny výše zmíněné kategorie, jako např. stavba loveckého zámčku v Osvačíně (okr. Domažlice), který se však nedochoval ve své původní vrcholně barokní podobě z roku 1720.³⁶ Mezi dalšími příklady uvedme lovecký zámek Bolehošťská Lhota (okr. Rychnov nad Kněžnou), Hájek (okr. Rychnov nad Kněžnou) nebo Ferdinandsko (okr. Vyškov), jehož půdorysná dispozice ukazuje na stavbu z českým dvorem, kterou si vystavěl roku 1757 ve stylu vrcholného baroka olomoucký biskup Ferdinand Julius Troyer (1698–1758).

Druhou nejnákladnější stavbu obory představovalo oborní ohrazení zamezující pohybu zvířat z prostředí obory do volné krajiny a naopak. Jako stavební materiál oplocení bylo používáno dřevo, kámen, cihly nebo jejich vzájemná kombinace (výjimečně také struska, jako v případě Královky stolice). Původní hrzení nalezneme v Lánské oboře (okr. Rakovník), v oboře Žehrov (okr. Mladá Boleslav) nebo Vřísek (okr. Česká Lípa). Zajímavostí je oborní ohrazení ze žulových sloupků tesané z jednoho kusu kamene a dochované v našich nejstarších oborách Vřísek a Roštejn (okr. Jihlava).

Závěrem

Příspěvek se zabývá výzkumem historického vývoje obor v českých zemích a uceleně tak představuje přehled obor zasazených do prostředí loveckých enkláv jako jeden z nejrozsáhlejších přírodních komplexů estetizované krajiny. Výsledkem vlastních výzkumů je bližší pochopení kompozičních prvků obor, prostorových vazeb mezi oborou a okolním prostředím, použitých materiálů v oborním ohrazení nebo

³⁶ RYŠAVÝ, V.: *Zámek v Osvačíně*, in.: Zprávy památkové péče 7/53, Praha, 1993, s. 289–290.

zvoleného typu hlavní oborní stavby. V širším měřítku tyto vzájemné vazby poukazují na problematiku významu oborů ve vývoji kulturní krajiny. Uvedený výčet staveb loveckých zámečků si neklade za cíl představit encyklopedický přehled všech těchto staveb, ale z rozsáhlého vzorku vyčleňuje reprezentativní typologické varianty. Poznáním stavebního fondu lze stanovit jednotlivé kategorie staveb, které se objevují v různých časových i slohových obdobích. Tyto variace loveckých zámečků se v našem prostředí ještě rozrostly o mnohé specifické stavby (např. v případě kategorie zámků uzavřené pavilónové dispozice). Řada loveckých staveb vycházela z půdorysných dispozic a z architektonických stylů převzatých ze zahraničí.

Obory byly zakládány hojně na celém území Čech, Moravy a Slezska a lov byl nedílnou součástí života šlechty sídlící na našem území. Kulturní vlivy, charakterizované historickými slohy zasahující naši krajinu po architektonické i umělecké stránce, s sebou přinesly i módu organizovaných lovů pořádaných pro zábavu vyšší společnosti. Tradice lovu a obornictví řadí české země do kulturního kontextu západní Evropy, jelikož v lovectví se uplatňovaly stejné principy loveckých taktik a lovecké stavby vycházely z analogických západoevropských příkladů. Lov se stal prostředkem zábavy panovníka, šlechty a církevních hodnostářů vyjadřovaný skrze lovecké techniky s danými pravidly (například štvanicí, německým honem nebo parforsní štvanicí). Vlastnictví oborů poukazovalo ve všech historických etapách na společenské postavení a prestiž jejího majitele. Obora se stala nedílnou součástí ekonomiky panství, jelikož z obor se dodávala zvěřina do hradních nebo zámecských kuchyní a zvěřina z obor byla také prodávána na trzích.

Obory představují unikátně dochované enklávy historických loveckých oblastí se specifickým rostlinným i živočišným spektrem, stejně jako s dochovanými loveckými stavbami.

Literatura

- ANDRESKA, J.; ANDRESKOVÁ, E.: *Tisíc let myslivosti*. Vimperk: TINA 1993.
- BARTOŠEK, K.: *Klokočka – lovecké legendy*. Praha: Viking 2000.
- BENEDIKT, H.: *Franz Anton Graf von Sporck (1662–1738). Zur Kultur der Barockzeit in Böhmen*. Wien: Manz Verlag 1923.
- BEZDĚK, F.: *Cesty a osudy loveckého rohu*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce 2001.
- BOR, D. Ž.: *František Antonín hrabě Špork: významný mecenáš barokní kultury v Čechách*. Praha: Trigon 1999.
- BŘEŽAN, V.: *Životy posledních Rožmberků I. díl*. Praha: TRIGON 1985a.
- BŘEŽAN, V.: *Životy posledních Rožmberků II. díl*. Praha: TRIGON 1985b.
- BUKVAJ, F.: *Historie obce Růžená a hradu Roštejn*. Růžená: Obecní úřad Růžená 2004.
- DAVID, P.; SOUKUP, V.: *Skvosty Prahy*. Praha: Knižní klub 2004.
- DURDÍK, T.: *Encyklopedie českých hradů*. Praha: LIBRI 1997.
- DUSIL, M.: *Anaburg*, in: *Hlásk* roč. 97, č. 3. Plzeň, Klub Augusta Sedláčka 1997, s. 43–44.
- GABRIEL, F.; PANÁČEK, J.: *Vývoj panských sídel na horním území Novozámeckého panství (I. část)*, in: *Castellologica bohemia* 2, Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky 1991, s. 23–52.
- GRZINEK, B.: *Ztracený ráj divokých zvířat*. Praha: ORBIS 1972.

- HAMANOVÁ, P.: *k historii bývalého lesního úřadu v Týništi nad Orlicí*, in.: Z paměti místa Týniště nad Orlicí a sousedních obcí č. 597/1969. Týniště nad Orlicí: Město Týniště nad Orlicí 1969, s. 27–30.
- HENDRYCH, J.; LÍČENÍKOVÁ, M.: *Historická krajina Jičínska*, in.: Zprávy památkové péče 3/1998, roč. LVIII., Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště Praha 1998, s. 76.
- HEROLD, A. J.: *Mnichovohradištsko, přírodou a památkami*. Mnichovo Hradiště: Odbor Klubu československých turistů 1928.
- HIEKE, K.: *Moravské zámecké parky a jejich dřeviny*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství 1985.
- HOFMANOVÁ, M.; JIRAN, R.; OUŘADNÍKOVÁ, K.: *Třebechovice pod Orebem*. Třebechovice pod Orebem: Město Třebechovice pod Orebem 2004.
- HOYER, I.: *o slavných štvanicích v Jemčinské oboře na Jindřichohradecku*, in.: Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích IX./3. České Budějovice: Jihočeské muzeum 1972.
- HRADECKÝ, A.: *Stručná zpráva o historii krajiny, lidech a obcích hatínu – Stajce – Jemčině od počátku osídlení až do poloviny dvacátého věku*. hatín: Obec hatín 2001.
- JIRÁČEK, J.: *Průvodce lesy jižních Čech*. České Budějovice: Kopp 1998.
- KHUN, K.: *Karla Khuna dějiny a kulturní obraz města Chlumce n. C., Díl I*. Chlumec nad Cidlinou: Rada města Chlumce nad Cidlinou 1932.
- KINSKÝ, Z. R.: *Hodina vzpomínek: Kus historie parforsních honů a dostihů v Čechách*. Chlumec nad Cidlinou: V. Klemens 1947.
- KOLDINSKÝ, L.: *Týniště nad Orlicí město v lesích: historie slovem i obrazem*. Týniště nad Orlicí: Město Týniště nad Orlicí 2002.
- KOVAŘÍK, J.: *Tradice v myslivosti: Dějiny, zvyky, významy, kultura*. Praha: Vega 1996.
- KOZUB, O.: *Obora Podrážnice*, in.: Svět myslivosti roč. 6/2005, č. 6. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce 2005, s. 33–36.
- KUČA, O.: *k vývoji zámecké zahrady v Holešově*, in.: Zvláštní otisk z Umění V./1957 časopis pro teorii a dějiny umění Československé akademie věd. Praha: ČSAV 1957, s. 64–73.
- MARTAN, P.; HOLEČEK, J.; PODOLÁK, J.: *Jihočeské halali*. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství Růže 1991.
- MARTAN, P.: *Barok – zlatý věk myslivosti*. Vimperk: Papyrus 1992.
- MUK, J.: *Lovčí zámek Jemčina u J. Hradce a jeho okolí v minulosti*. Jindřichův Hradec: A. Landfras syn 1939.
- NOVOTNÝ, A.: *Královská obora*. Edice Praga Caput Regni sv. 3. Praha: Bystrov a synové 2000.
- OTRUBA, F.: *Paměti města Lysé n. L. a vesnic okolních*. Lysá nad Labem: Osvětový sbor 1925.
- PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, B.; PETRŮ, J.; RIEDL, D.; SVOBODA, A. M.: *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: LIBRI 1999.
- PAVLÁTOVÁ, M.; EHRLICH, M. (ed.): *Zahrady a parky jižních Čech*. Praha: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu 2004.
- PAVLÁTOVÁ, M.; EHRLICH, M.: *Zámecký park Červený Dvůr*. Národní památkový ústav v Českých Budějovicích. České Budějovice: nepublikovaný rukopis, 2003.
- PĚNČÍK, J.: *Jinošovské studánky*. Třebíč: Arca JiMfa 1998.
- PETRŮ, J.: *Holešov*. Brno: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody 1967.
- PINKAS, J.; PÁTKOVÁ, S.: *Karlova Koruna – Chlumec nad Cidlinou*. Edice Památky. Plzeň: Fraus 2003.

- PREISS, P.: *Boje z dvouhlavou saní*. Praha: Vyšehrad 1981.
- PRŮŠKOVÁ, H.: *Hony na Klokočce*, in.: *Od Ještěda k Troskám* roč. 11, č. 4. Turnov: Občanské sdružení Paměť Českého ráje a Podještědí 2004a, s. 308–310.
- PRŮŠKOVÁ, H.: *Život na ostrově svatě Anny*. Mnichovo Hradiště: Společnost přátel barokní kultury 2004b.
- PTÁČEK, J.: *Dobruška a Opočno*. Praha – Litomyšl: Paseka 2008.
- PULDOVÁ, V.: *Jabkenice, vydané k 650. výročí první písemné zprávy o Jabkenicích*. Jabkenice: Obecní úřad Jabkenice 2002.
- RIEDL, D.: *o obnově historických zahrad. Zámecká zahrada v Miloticích*. Zvláštní příloha Památkové péče na Moravě 10/2005, Kulturní krajina. Brno: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně 2008.
- RYŠAVÝ, V.: *Zámek v Osvračíně*, in.: *Zprávy památkové péče* 7/53, Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště v Praze 1993, s. 289–290.
- STEJSKAL, K.: *Náměšť nad Oslavou. Historie a současnost*. Náměšť nad Oslavou: Městské kulturní středisko 2005.
- ŠIMEK, T. (ed.): *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl VI., východní Čechy*. Praha: Svoboda 1989.
- TEPLÝ, F.: *Přehled dějin města Jindřichova Hradce*. Jindřichův Hradec: A. Landfras syn 1936.
- TUMA, D. (v tisku): *Stará obora u Hluboké nad Vltavou – Z historie obornictví v jižních Čechách*, in.: *Památky jižních Čech* 5, České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích.
- TUMA, D.: *Archeologie zaniklých komponent kulturní krajiny: Barokní obora Králova stolice u Dobříše*, in.: *Archeologie ve středních Čechách* 12. Praha: Ústav archeologické památkové péče středních Čech 2008, s. 757–766.
- TUMA, D.: *Archeologie zaniklých komponent kulturní krajiny II.: Lánská obora*, in.: *Archeologie ve středních Čechách* 14. Praha: Ústav archeologické památkové péče středních Čech 2010, s. 933–953.
- VEJMĚLEK, M.: *Obora Sedlice – historie a chov zvěře*. Písek: Prácheňské nakladatelství 2007.
- VLČEK, P.: *Encyklopedie českých zámků*. Praha: LIBRI 2006.
- VLČEK, P.: *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*. Praha: LIBRI 2001.
- VOJÁČEK, P. J.: *Lysá nad Labem – grunty, domy a jejich majitelé*. Lysá nad Labem: (s.n.) 1936.
- VOJKOVSKÝ, R.: *Hukvaldy, hrad východně od Příbora*. 4. svazek vlastivědných průvodců „Putujeme po hradech a zámcích“. Dobrá: Beatris 2004.
- VYDRA, V.; RICHTER, H.: *Parforsní hony a jejich kouzlo*. Praha: Dalibor Gregor 2007.
- WAGNER, J.: *Jičín*. Praha: Odeon 1979.
- WOLF, R.; CHROUST, M.; KOKEŠ, O.; LOCHMAN, J.: *Naše obory*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství 1976.
- ZELENKA, J. 1979: *Týniště nad Orlicí minulé i dnešní*. Rychnov nad Kněžnou a Týniště nad Orlicí: Okresní archiv 1979.
- ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských: 1198–1253 – proměna státu a společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2002.

Prameny a studie

Pokyny pro autory:

Za text, tabulky a grafy odpovídají autoři. Příspěvky projdou recenzním řízením, konečnou úpravu rukopisu si vyhrazuje redakce (formální stránku). Práce uveřejněné v časopise nejsou honorovány, separáty nejsou poskytovány (pouze autorský výtisk).

Příspěvky dodejte v elektronické podobě (disketa, CD, flash, nejlépe však e-mail) ve formátu .doc nebo .rtf (tj. vytvořené editorem WORD). Prosíme použít list A4, standardní styl Normal při zadání velikosti 12 bodů písma Times New Roman, řádkování 1,5, okraje 2,5. Text neformátujte!! Nepoužívejte zvětšení mezer mezi odstavci ani tabelátor na jejich začátcích, příp. změny proložení znaků; odstavce, titulky, podtitulky graficky neupravujte a necentrujte, neboť grafická úprava bude provedena jednotně. Tučné písmo (bold), kurzíva (italica) či podtržení v textu však budou respektovány.

Prosíme dodržet rozsah příspěvku max. 15 stran + seznam použitých zdrojů.

Prosíme dodržujte následující pokyny v textu:

- název příspěvku (česky a anglicky)
- uvedení grantové či jiné podpory (bodovaný výstup)
- abstrakt (česky + anglicky) v rozsahu 4–6 řádků
- vlastní text (nemusíte nadpisovat jednotlivé kapitoly, ale pro přehlednost můžete)
- použité prameny a literatura (toto označení zahrnuje všechny typy dokumentů včetně tištěných; nečíslovaný a v abecedním pořadí)

Prameny a literatura: uveďte souhrnně na konci textu v následující podobě – příklady:

monografie:

CURTIN, P. D.: *The Image of Africa: British Ideas and Actions, 1780–1850*. Madison: University of Wisconsin Press, 1946.

článek v časopise:

AARON, D. H.: Early Rabbinic Exegesi on Noah's Son Ham and the So-Called „Hamiti Myth“. *Journal of the American Academy of Religion* 63, 1995, s. 721–759.

JABLONSKI, N. G.; CHAPLIN, G.: The evolution of human skin coloration. *Journal of Human Evolution* 39, 2004, s. 57–106.

článek ve sborníku:

SOUKUP, V.: Rasa jako biologická kategorie. *Fenomén lidských skupin. Pohled současné antropologie*. Sborník č. 1. Praha, 1998, s. 27–33.

zdroj na internetu:

ZHANG, J. et al. (1999): 9,000 Year Old Chinese Flutes. Oldest Playable Musical Instrument Found At Jiahu Early Neolithic Site In China. Nature Magazine. Available: <http://www.shakuhachi.com/K-9KChineseFlutes-Nature.html>.

V textu používejte následující úpravu:

- poznámky k textu uvádějte pod čarou (nikoliv na konci textu).

Příprava obrázků, tabulek, grafů a popisků:

- obrázky dodávejte jako samostatné zřetelně označené soubory zvlášť mimo text
- bitmapové obrázky (fotografie, scanované kresby) dodávat ve formátu .jpg .jpeg nebo .tiff (bez komprese nebo s LZW kompresí); fotografie z digitálních fotoaparátů v nejlepším možném zdroji – nepřeukládat!
- rozlišení 300 DPI pro požadovanou velikost, 600 DPI pro pérové kresby
- obrázky číslovat v pořadí tak, jak případně požadujete v textu
- grafy a tabulky tvořit v editoru EXCEL, velikost popisků os max. 10 pt při optimální velikosti grafu
- důležitý je zřetelný odkaz ve vlastním textu článku a to tímto způsobem: (obr. 1), (tab. 3)
- popisky k obrázkům, tabulkám a grafům dodávat zvlášť mimo text, identicky označeny k příslušnému obrázku, nejlépe číslicí, opět neformátovaný text
- za poslední větou popisky nedělat tečku
- dodat i s anglickým překladem

Příspěvky zasílejte na adresu redakce:

Národní zemědělské muzeum Praha
Kostelní 44
Praha 7
170 00

nebo elektronicky na e-mail sarka.steinova@nzm.cz

Prameny a studie č. 53

Autoři textů:

Ing. Robin Ambrož, Lesní správa Lány

Ing. Lucie Bláhová, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Telči

Ing. Pavel Borusík, Ph.D., autorizovaný krajinářský architekt

Mgr. Jana Dostálová, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Telči

Ing. František Fabičovic, majitel obory Obelisk, Valtice

prof. Ing. Peter Garaj, CSc., Lesnícka fakulta Technickej univerzity vo Zvolene,

Katedra ochrany lesa a poľovníctva, vedúci katedry

Ing. Ctibor Határ, LESY Slovenskej republiky, štátny podnik Banská Bystrica, generálny riaditeľ

Ing. et Mgr. Michal Hrib, Ph. D., Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta lesnická a dřevařská

Mgr. Jan Ivanega, Ústav dějin umění AV ČR, v.v.i.

Mgr. Simeona Jedličková, Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta

Ing. Jana Kohlová, autorizovaný krajinářský architekt Kamenice

Ing. Přemysl Krejčířík, Ph.D., autorizovaný krajinářský architekt, Valtice

Mgr. Anna Kubíková, Státní oblastní archiv Třeboň, archivní oddělení Český Krumlov

Ing. Peter Kuric, LESY Slovenskej republiky, štátny podnik Banská Bystrica,

Generálne riaditeľstvo, referent poľovníctva

Ing. Marcel Lehocký, LESY Slovenskej republiky, štátny podnik, Odštepny závod Rožňava,

referent poľovníctva a ekológie

Ing. Patrik Michál, LESY Slovenskej republiky, štátny podnik, Generálne riaditeľstvo,

referent poľovníctva

PhDr. Pavel Novák, CSc., Národní zemědělské muzeum Praha

Ing. Tibor Pataky, CSc., Lesnícka fakulta Technickej univerzity vo Zvolene,

Katedra ochrany lesa a poľovníctva

doc. MVDr. Dušan Rajský, Ph.D., Lesnícka fakulta Technickej univerzity vo Zvolene,

Katedra ochrany lesa a poľovníctva

Prof. Ing. Ivan Roček, CSc., Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta lesnická a dřevařská

Ing. Jozef Spevár, LESY Slovenskej republiky, štátny podnik Banská Bystrica,

Generálne riaditeľstvo výrobnotechnický riaditeľ

ThDr. Mgr. Šárka Steinová, Th.D., Národní zemědělské muzeum Praha

Mgr. Kamila Svobodová, Ph.D., Národní zemědělské muzeum Praha

Ing. Jozef Šabo, LESY Slovenskej republiky, štátny podnik, Odštepny závod Topoľčianky,

referent dopravy a mechanizácie

PhDr. et Ing. Markéta Šantrůčková, Ph.D.

Doc. Ing. Pavel Šimek

Mgr. David Tuma, Ph.D., Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni

Redakční rada:

Předseda:

ThDr. Mgr. Šárka Steinová, Th.D.

Členové:

Mgr. Ondřej Hladík

Jana Kadlecová

Mgr. Lucie Kubásková

Prof. Ing. Ivan Roček, CSc.

Mgr. Kamila Svobodová, Ph.D.

Adresa redakce:

Národní zemědělské muzeum Praha

Kostelní 44

170 00 Praha 7

E-mail: sarka.steinova@nzm.cz

Web: <http://www.nzm.cz/prameny-a-studie/>

Recenzovali:

JUDr. PhDr. Antonín Kubačák, CSc.

Ing. Jan Navrátil, CSc.

Jazyková korektura:

Bc. Eva Halanová

Sazba:

Jakub Troják

Obálka:

Fotoarchiv NZM Praha

Zařazeno do Seznamu recenzovaných neimpaktovaných časopisů (periodik)

vydáváných v České republice

Evidenční číslo: MK ČR E 18799

ISBN 978-80-86874-52-4

ISSN 0862-8483

Národní zemědělské muzeum Praha

Prameny a studie č. 53

2014

